

1

OBURHIMANYA BWA MWENE-SIRA

Enshokolezi

Oburhimanya Mwene-Sira ayigiriza burhenga kuli Nyamuzinda, buyigiriza okukenga Nyamuzinda bunalerha akalamo kinja. Eci citabu c'oburhimanya bwa Mwene-Sira cayandikagwa na Yezu, mugala wa Sira (50, 27). Omwinjikulu acihugula omu Cigereki erhi ali alama e Misiri. Erhi ali e Yeruzalemu abona n'amasu gage kurhi Abayahudi banji bali bamavu-na amarhegeko g'idini erhi bantu bayishig'iyîma omu cihugo câbo barhuma.

Nyamuzinda amumolekera mpu ayandike eco citabu lyo Abayahudi ba-rhag'iheza obuyemêre bwâbo, mpu lyo bashimba Amarhegeko n'enyigirizo z'oburhimanya bwa kurhenga mîra. Abakengeza akalamo k'Israheli n'a k'aba-rhegesi bâge lyo abarhwalihya omu mango g'amalibuko.

Mwene-Sira akengeza ebisomerine Nyamuzinda ajira-ga. Nyamuzinda ajira eciragâne na Nuhu, Abrahamu, Yakobo, Musa, Aroni na Daudi; ciragâne n'olubaga lwishogwa, ci cinayerekire milala miguma miguma, nshokano ya nsiku nyinji.

Bulya ali mwirhonzi w'okuli, Mwene-Sira alangalira oku olubaga lwâge lwa-rhenga omu buja. Okurhenga omu buja lwayish'iba luhembo lwa Nyamuzinda nka lwankashimba amarhegeko gage.

EBIRIMWO

1. Oburhimanya omu kalamo kw'omuntu: cigabi 1-42, 14^a
2. Oburhimanya en'igulu n'omu ngasi mango: c. 42, 15-50
3. Okuyushula: c. 51, 1-30

Akanwa k'omuhinduzi

¹ Abandisi b'ecitabu c' Amarhegeko; Abalebi ² n'abandi bandisi bali e-nyuma zabo barhusigire enyigirizo nkulu bwenpene ziyerekine obumanye n'oburhimanya bw'Israheli. ³ Co cirhumire Israheli akonkwa. ⁴ Na bulya omu-ntu akwânîne ayirigîrîre n'okusoma, ⁵ na hano akola ayigîrîre, naye arhondêre okuyigîriza abandi b'embuga, ⁶ omu nderho n'omu myandiko yage: ⁷ naye shakulûza wani Yezu, erhi aba amasimika omu kuciyigîriza ⁸ ecitabu c'Ama-rhegeko, ⁹ Abalebi, ¹⁰ n'ebindi bitabu bya bashakulûza, ¹¹ abona akol'âhalûsire kurhali kunyi, ¹² arhondêra naye okuyandika binwa biguma-by'okuyigîriza n'okurhimanya, ¹³ mpu ly'abantu balonza okuyigîriza n'omurhima nkana, banalonzize okushimba aga mahano, ¹⁴ babone kurhi balama n'okushimba i-rhegeko bwinja. ¹⁵ Nkuhûnyirage nani we musomi, ¹⁶ osome eci citabu bwinja, ¹⁷ omanye! olole bwinja, ¹⁸ onabe wa lukogo ¹⁹ aha wakabona ²⁰ ntamanyir'ihindula olulimi omu lundi, ciru akaba mpu ncisêzize. ²¹ Kuli kuderha oku birhagenda kuguma, ²² ebinwa byarhanzir'iderhwa omu cihabraniya, ntako wakabiderha omu lundi lulimi; ²³ ciru, ²⁴ n'erhi wankalola ecitabu c'lrhegeko oku ciri, Abalêbi, ²⁵ n'ebi-ndi bitabu; ²⁶ erhi bihindulwa omu lindi iderha birhacyumananaga lwoshi lwo-shi n'iderha lirhanzi-rhanzi. ²⁷ Omu mwaka gwa makumi asharhu na munani, nyakufa mwâmi Yergeti ali oku ntebe, ²⁸ naja e Misiri, n'oku ndi eyo, ²⁹ narhimâna ecitabu cirimwo enyigirizo nkulu bwenêne, . ³⁰ nani nacîsêza, nacîshwêkerera n'emisi yoshi nti kuhika mpindule eci citahu. ³¹ Nacisêzize obudufu n'omûshi haguma n'obulcenga bwoshi, ³² ago mango nti ³³ lyo nyukiriza omukolo nanguyerekane, ³⁴ nti abandi nabo, balya bali kuli, ihanga, banalonzize okuciyigîriza, ³⁵ babone kurhi bayinjihya engeso zabo, banalame nk'oku lrhegeko linarhegesire.

Ebiderhwa biluga

Ihwe ly'oburhimanya

^a1.0 Ngasi habulisire omulongo omu LXX, rhuli rhwahazâbûla n'oburhabâle bwa Vulgata (<https://www.academic-bible.com/en/online-bibles/biblia-sacra-vulgata/read-the-bible-text/bibel/text/lesen/stelle/43/220001/229999/ch/549aad1a89fa5e1a4109a70598f4606e/>) na Ebibliya Ntagatifu, Verbum Bible, Kinshasa, 1992

¹ Oburhimanya bwoshi emwa Nyamuzinda burhenga^b hofi naye buba ensiku n'amango. ² Ndi wankahasha okuganja omushenyi gw'enyanya, emirhonyi y'enkuba erhi ensiku ziba ensiku n'amango? ³ Ndi okola ohisire aha amalunga gahekera, ndi oyishi obugali bw'igulu, nisi ndi okola ojirisagarha aha okuzimu kuhekîre? ⁴ Oburhimanya bwalemirwe embere !ya byoshi, obukengêre-burhimanya burhali bwa mango n'ene. ⁵ Enshôko y'obushinganyanya, kaba kanwa ka Nnâmahanga omu mpingu; n'enjira zâge go marhegeko g'ensiku n'amango. ⁶ Ndi wafululîrwe ecisiki c'obumanye? Obuhirhi bwâge ndi obumanyire? ⁷ Ndi bafululîre obumanye bw'obushinganyanya? n'obuhirhi bw'enjira zâge, ndi obumanyire? ⁸ Omurhimanya anali muguma, ali na wa kuyôbohwa nk'atamire oku ntebe yâge. ⁹ Nyamuzinda ly'izîno lyage, ye walemaga oburhimanya, âbulola anabukereka, âbugabanya emikolo yage yoshi, ¹⁰ âbuhira omu ngasi ciremwa nk'oku analonzize, âbugabira abantu bamuzigira.

Okurhînya Nyamuzinda

¹¹ Okurhînya Nyamuzinda^c kuli kulimba kuli na kujîrenge, buli bushagaluke eri na nsirha ya busîme. ¹² Okurhînya Nyamuzinda kushagalusa omurhima, kusimîse omuntu amwemwerhwe, kunamuhe akalamo karhali kanyi. ¹³ Omuntu orhînya Nyamuzinda, obuzinda bwage murhûla, olusiku lw'okufâ kwage mugisho, ¹⁴ Omurhondêro gw'oburhimanya kuli kurhînya Nyamuzinda; oburhimanya bwâlemirwe n'abemêzi, buli nâbo kurhenga omu nda ya bannina. ¹⁵ Oburhimanya bwayûbasire ekarhî k'abantu, bwagwika eciriba c'ensiku n'amango, bwanacishwekera oku buko bw'abantu. ¹⁶ Okurhînya Nyamuzinda bwo bushwinjiro bw'oburhimanya, bujira n'amalehe galalusa abantu. ¹⁷ Bunahire obugale omu nyumpa zâbo, n'enguli zâbo buzibumbe muhako. ¹⁸ Obushwinjiro bw'oburhimanya kuli kurhînya Nyamuzinda, kunahâne omurhûla n'amagala. ¹⁹ Nyamuzinda abwine, abubwine anabukereka, adubula obumanye n'obukengêre, âlengeza irenge ly'abarhimanya. ²⁰ Omuzi gw'oburhimanya, kurhînya Nyamuzinda, ebibabi byabwo kalamo kanene. ²¹ Okurhînya Nyamuzinda kunarhenze ebyâha, omuntu ocihangâna muli okwo, anacikûlekwo oburhe bwa Nyamuzinda. ²² Amagene g'omubi garhamuha lubanja, obuzirho bwâgo ekuzimu buhêka. ²³ Omuntu w'omurhima guruhulwire kulinda alinda amango, n'erhi gayisha gube mwishingo. ²⁴ Arhabadukira omu binwa, n'abandi banabone oku ali wa bukengere.

Oburhimanya n'obwimâna

²⁵ Omu cibîkiro c'oburhimanya muba bizibu binji by'obumanye, ci omunya-byâha arhakwirirwa obukunda-Lulema. ²⁶ K'ohubîre oburhimanya? Shimba amarhegeko, Nyamuzinda akushobôza-bwo. ²⁷ Bulya okurhînya Nyamuzinda buli burhimanya zinali nyigîrizo, eci Nyamuzinda azigira bwikubagirwa n'obutûdu. ²⁸ Orhabâga ntumwa omu biyerekire okurhînya Nyamuzinda, n'omu kukulikira okurhînya Nyamuzinda, orhabâga wa mirhima ihiri. ²⁹ Orhabâga ndyâlya omu masû g'igulu, onalange akanwa kâwe. ³⁰ Orhacîhiraga enyanya, bulya warhoga, enshonyi zikugwârhe, bulya Nyamuzinda anakajalûla ebikuli emurhima, omu karhî k'endêko, akushenye oku idaho, Ntyo kumanyîkane oku orharhînya Nyamuzinda, n'oku omurhima gwâwe guyunjwire bulyâlya^d.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 1

¹ Πᾶσα σοφία παρὰ κυρίου καὶ μετ' αὐτοῦ ἐστὶν εἰς τὸν αἰῶνα. ² ἄμμον θαλασσῶν καὶ σταγόνas ὑετοῦ καὶ ἡμέρας αἰῶνος τίς ἐξαριθμήσει; ³ ὕψος οὐρανοῦ καὶ πλάτος γῆς καὶ ἄβυσσον καὶ σοφίαν τίς ἐξιχνιάσει; ⁴ προτέρα πάντων ἔκτισται σοφία καὶ σύνεσις φρονήσεως ἐξ αἰῶνος. ⁵ ῥίζα σοφίας τίνι ἀπεκαλύφθη; καὶ τὰ πανουργεύματα αὐτῆς τίς ἔγνω; ⁷ 8 εἷς ἐστὶν σοφός, φοβερός σφόδρα, καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ. ⁹ κύριος αὐτὸς ἔκτισεν αὐτὴν καὶ εἶδεν καὶ ἐξηρίθμηνεν αὐτὴν καὶ ἐξέχεεν αὐτὴν ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ, ¹⁰ μετὰ πάσης σαρκὸς κατὰ τὴν δόσιν αὐτοῦ, καὶ ἐχορήγησεν αὐτὴν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

¹¹ Φόβος κυρίου δόξα καὶ καύχημα καὶ εὐφροσύνη καὶ στέφανος ἀγαλλιάματος. ¹² φόβος κυρίου τέρπει καρδίαν καὶ δώσει εὐφροσύνην καὶ χαρὰν καὶ μακροήμερευσιν. ¹³ τῷ φοβουμένῳ τὸν κύριον εὖ ἔσται ἐπ' ἐσχάτων, καὶ ἐν ἡμέρᾳ τελευτῆς αὐτοῦ εὐλογηθήσεται. ¹⁴ Ἀρχὴ σοφίας φοβεῖσθαι τὸν κύριον, καὶ μετὰ πιστῶν ἐν μήτρᾳ συνεκτίσθη αὐτοῖς. ¹⁵ μετὰ ἀνθρώπων θεμέλιον αἰῶνος ἐνόσσευσεν καὶ μετὰ τοῦ σπέρματος αὐτῶν ἐμπιστευθήσεται. ¹⁶ πλησμονὴ σοφίας φοβεῖσθαι τὸν κύριον καὶ μεθύσκει αὐτοὺς ἀπὸ

^b1.1 Olwîko lw'omuzi gw'oburhimanya ndi ogumanyire, Nyamuzinda yene oyishi ebyâge, yênenê onabimanyisa abalonzize: lola Ayu 28, 12-28.

^c1.11 Okurhînya Nyamuzinda kurhali kurhînya kwa bwôba, ntemu ya kumuyâka, ci kurhînya kwa bukenge, kula omuntu arhînya ababusi bage, erhi nnawâbo n'obwo abazigire, bulya ahali nku-lwe, harhakulwa.

^d1.30 nani nacîsêza, nacîshwêkerera n'emisi yoshi nti kuhika mpindule eci citahu, kuli kuderha oku ecitabu c'Oburhimanya cali ciyandike omu ciherbraniya, hali abaderha oku babwine ehisharhi hya kulico omu cihebraniya aha Masada, hofi n'Enyanja y'Omuniyu.

τῶν καρπῶν αὐτῆς· ¹⁷ πάντα τὸν οἶκον αὐτῶν ἐμπλήσει ἐπιθυμημάτων καὶ τὰ ἀποδοχεῖα ἀπὸ τῶν γεννημάτων αὐτῆς· ¹⁸ στέφανος σοφίας φόβος κυρίου ἀναθάλλων εἰρήνην καὶ ὑγίειαν ἰάσεως· ¹⁹ καὶ εἶδεν καὶ ἐξηρίθμυσεν αὐτήν, ἐπιστήμην καὶ γνῶσιν συνέσεως ἐξώμβρησεν καὶ δόξαν κρατούντων αὐτῆς ἀνύψωσεν· ²⁰ ῥίζα σοφίας φοβεῖσθαι τὸν κύριον, καὶ οἱ κλάδοι αὐτῆς μακροήμερουσις· ²¹ ²² Οὐ δυνήσεται θυμὸς ἄδικος δικαιωθῆναι· ἡ γὰρ ῥοπή τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ πτώσις αὐτῶ· ²³ ἕως καιροῦ ἀνθέξεται μακρόθυμος, καὶ ὕστερον αὐτῶ ἀναδώσει εὐφροσύνη· ²⁴ ἕως καιροῦ κρύψει τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ χεῖλη πολλῶν ἐκδιηγῆσεται σύνεσιν αὐτοῦ.

²⁵ Ἐν θησαυροῖς σοφίας παραβολαὶ ἐπιστήμης, βδέλυγμα δὲ ἁμαρτωλῶ θεοσέβεια· ²⁶ ἐπιθυμήσας σοφίαν διατήρησον ἐντολάς, καὶ κύριος χορηγήσει σοὶ αὐτήν· ²⁷ σοφία γὰρ καὶ παιδεία φόβος κυρίου, καὶ ἡ εὐδοκία αὐτοῦ πίστις καὶ πραότης· ²⁸ μὴ ἀπειθήσης φόβῳ κυρίου καὶ μὴ προσέλθῃς αὐτῶ ἐν καρδίᾳ δισσῆ· ²⁹ μὴ ὑποκριθῇς ἐν στόμασιν ἀνθρώπων καὶ ἐν τοῖς χεῖλεσίν σου πρόσσεχε· ³⁰ μὴ ἐξύψου σεαυτόν, ἵνα μὴ πέσης καὶ ἐπαγάγῃς τῇ ψυχῇ σου ἀτιμίαν, καὶ ἀποκαλύψει κύριος τὰ κρυπτὰ σου καὶ ἐν μέσῳ συναγωγῆς καταβαλεῖ σε, ὅτι οὐ προσήλθες φόβῳ κυρίου καὶ ἡ καρδία σου πλήρης δόλου· ³⁶ ἐννόμως βιοτεύειν.

2

Okurhinya Nyamuzinda omu malibuko

¹ Mwana wâmi, okacihambira okukolera Nyamuzinda, ocîrheganye n'oku malibuko. ² Bâ n'omurhima gushingânîne, obe na ntwâlî, orhazigaga bakuhabula amango g'amalibuko. ³ Omusere-mwo, orhamujâga kuli, ly'okuzibwa omu lusiku luzinda. ⁴ Ngasi ebi akurhumire, obiyankirire, omu buzamba bwâwe, okazibirembera, ⁵ bulya amasholo muliro bagarhangulamwo, n'abashinganyanya omu cibêye c'obwirhohye barhangulirwa. ⁶ Langelira Nyamuzinda, akurhabâla, jâ n'obulangelire omu njira ekubûsire. ⁷ Mwe murhinya Nyamuzinda, mulangelire obwonjo bwâge, murharhengaga omu njira yâge lyo mulekhirima. ⁸ Mwe murhinya Nyamuzinda mumulangelire n'oluhembo lwinyu lurharhêreke. ⁹ Mwe murhinya Nyamuzinda, mulangelire aminja gâge, mulangelire obusîme bw'ensiku n'amango n'obwonjo bwâge. ¹⁰ Mulole amaburhwa ga mîra, mubone: Ndi mwâyumvirhe olangelire Nyamuzinda agalibulabula? Erhi ndi ntwâyumvirhe amusêzire-kwo, Nyamuzinda agalimurhiba? Erhi ndi wâmulakire, abula kumuyumva? ¹¹ Nyamuzinda arhahimwa lukogo, abâ wa bwonjo, anakule ebyâha, acize n'amango g'amalibuko. ¹² Buhanya bw'ab'emirhima myôba, n'ab'amaboko gahozire, buhanya bw'omunya-byâha w'olugendo lw'okurhebana. ¹³ Buhanya bw'omuntu w'omurhima mwôlo n'orhajira buyeêre, bulala arhakabona câfungira. ¹⁴ Buhanya bwinyu mwe mwârhibire omurhima, kurhi mwajira amango Nyamuzinda ayishimmurhangula? ¹⁵ Abarhinya Nyamuzinda barhavuna omu kanwa kage, njira yâge abamuzigira bakulikira. ¹⁶ Abarhinya Nyamuzinda balonza okumusîmîsa, amarhegeko^e gâge luba lûma lw'abamuzigira. ¹⁷ Abarhinya Nyamuzinda, omurhima gwabo yene guyôrha gulinga, banayish'icîrhohya omu masu gâge. ¹⁸ Rhuyakire omu maboko ga Nyamuzindaa, ahâlî h'okucikweba omu g'abantu, oku obukulu bwâge buli kwo n'obwonjo bwâge buli.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 2

¹ Τέκνον, εἰ προσέρχῃ δουλεύειν κυρίῳ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν· ² εὐθύνον τὴν καρδίαν σου καὶ καρτέρησον καὶ μὴ σπεύσης ἐν καιρῷ ἐπαγωγῆς· ³ κολλήθητι αὐτῷ καὶ μὴ ἀποστῇς, ἵνα αὐξηθῇς ἐπ' ἐσχάτων σου· ⁴ πᾶν, ὃ ἐὰν ἐπαχθῇ σοι, δέξαι καὶ ἐν ἀλλάγμασιν ταπεινώσεώς σου μακροθύμησον· ⁵ ὅτι ἐν πυρὶ δοκιμάζεται χρυσὸς καὶ ἄνθρωποι δεκτοὶ ἐν καμίνῳ ταπεινώσεως· ⁶ πιστεύσον αὐτῷ, καὶ ἀντιλήμψεται σοι· εὐθύνον τὰς ὁδοὺς σου καὶ ἔλπισον ἐπ' αὐτόν· ⁷ Οἱ φοβούμενοι τὸν κύριον, ἀναμείνате τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ μὴ ἐκκλίνετε, ἵνα μὴ πέσητε· ⁸ οἱ φοβούμενοι κύριον, πιστεύσατε αὐτῷ, καὶ οὐ μὴ πταίση ὁ μισθὸς ὑμῶν· ⁹ οἱ φοβούμενοι κύριον, ἐλπίσατε εἰς ἀγαθὰ καὶ εἰς εὐφροσύνην αἰῶνος καὶ ἔλεος· ¹⁰ ἐμβλέψατε εἰς ἀρχαίας γενεὰς καὶ ἴδετε· τίς ἐνεπίστευσεν κυρίῳ καὶ κατησχύνθη; ἢ τίς ἐνέμεινεν τῷ φόβῳ αὐτοῦ καὶ ἐγκατελείφθη; ἢ τίς ἐπεκαλέσατο αὐτόν, καὶ ὑπερεῖδεν αὐτόν; ¹¹ διότι οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ὁ κύριος καὶ ἀφήσιν ἁμαρτίας καὶ σῶζει ἐν καιρῷ θλίψεως· ¹² Οὐαὶ καρδίαις δειλαῖς καὶ χερσὶν παρειμέναις καὶ ἁμαρτωλῶ ἐπιβαίνοντι ἐπὶ δύο τρίβους· ¹³ οὐαὶ καρδίᾳ παρειμένῃ, ὅτι οὐ πιστεύει· διὰ τοῦτο οὐ σκεπασθῆσεται· ¹⁴ οὐαὶ ὑμῖν τοῖς ἀπολωλεκόσιν τὴν ὑπομονήν· καὶ τί ποιήσετε ὅταν ἐπισκέπτηται ὁ κύριος; ¹⁵ οἱ φοβούμενοι κύριον οὐκ ἀπειθήσουσιν ῥημάτων αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀγαπῶντες αὐτόν συντηρήσουσιν τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ· ¹⁶ οἱ φοβούμενοι κύριον ζητήσουσιν εὐδοκίαν αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀγαπῶντες

^e2.16 Amarhegeko: omuntu ozigira Nyamuzinda arharhama acidôsa mpu kâshimba irhegeko lirebe erhi nanga, bulya okuzigira Nyamuzinda n'okumuyumva byo biguma.

αὐτὸν ἐμπλησθήσονται τοῦ νόμου. ¹⁷ οἱ φοβούμενοι κύριον ἐτοιμάσουσιν καρδίας αὐτῶν καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ ταπεινώσουσιν τὰς ψυχὰς αὐτῶν. ¹⁸ ἐμπεσοῦμεθα εἰς χεῖρας κυρίου καὶ οὐκ εἰς χεῖρας ἀνθρώπων· ὥς γὰρ ἡ μεγαλωσύνη αὐτοῦ, οὕτως καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

3

Sho na Nyoko

¹ Bana bâni, munyumve, nie sho, mushimbe oku mrnubwizire, mwacira. ² Nyamuzinda nk'aha omushamuka irenge, anamuhe abana, yenazibuhya obuhashe bw'omuzire omu bagala. ³ Omwana okenga ishe erhi mwenda alyuzire, ⁴ omwana okuza nnina erhi buhirhi abisire. ⁵ Okenga ishe, naye âbona obusîme omu bâge bana, olusiku lw'okushenga, Nyamuzinda ayumva omusengero gwâge. ⁶ Okuza ishe, âbona akalamo k'ensiku n'ensiku, osîmîsa nnina erhi Nyamuzinda akenzire. ⁷ Ababusi bâge kw'abakolera nk'owakolera Nyakasane. ⁸ Okenge sho omubijiro n'omu nderho zâwe, wabona oku omugisho gwâge gwakuhikako. ⁹ Obwanga bw'omushamuka kuyûbaka buyûbakira abana bâge, enfûlago ya nnina wa muntu yôhe kushâba eshâba. ¹⁰ Sho akabiha, orhacîshingaga, bulya nt'irenge warhenza omu bubi bwa sho. ¹¹ Irengere ly'ishe wa muntu erhi ry'omuntu yene, nnina wa muntu akashekerwa erhi omuntu yene oshekirwe. ¹² Mwana wâni, rhabâla sho omu bushosi bwâge, orhamujiraga burhe amango acizîne. ¹³ Ciru obukengere bwâge bwakazambaha, obe n'omurhima gw'olukogo, orhamugayaguzagya w'eciri musole. ¹⁴ Aminja wâjirire sho garhakayibagirwa, garhuma wabona ciru n'obwonjo oku byâha byâwe. ¹⁵ Nyamuzinda âkukengêra olusiku lw'amalibuko, ebyâha byâwe kwo byâhirigirha kul'olubula lujonga oku izuba. ¹⁶ Kw'ali nk'ojacire Nyamuzinda omwana oyibagîre ishe, n'ôjira nnina mungo, ali mwana wahehêrirwe emwa Nyakasane.

Obwirhohye

¹⁷ Mwana wâni, okole n'obutûdu omukolo gwâwe, wârhona kulusha omurhonyi. ¹⁸ Oku obukulu bwâwe buli, kwo n'obwirhohye^f bwâwe bunabâge, ly'orhona emwa Nyamuzinda. ¹⁹ Abantu b'obuîbone n'abany'irengere bali banji, cikwône abirhohye bwo amanyisa amahwe gage. ²⁰ Bulya Nyamuzinda aba mukulu, ci birhohye bamuharamya. ²¹ Orhakâgicihambira ebi orhagale, orhasingirizagya ebikulushire misi. ²² Akanwa wabwizirwe, okasêzeko omurhima, ebiciri mahwe byôhe, orhacirhamagya mpu wabisagarha. ²³ Orhacirhamagya n'ebilushire obukengere bwâwe, ciru ebi wâyigîrizibwe bikola binji oku bukengêre bw'omuntu. ²⁴ Bantu banji bahabusire n'obucîbone, okucîkunga kwâbo kwabahabula enkengêro.

Obucîbone

²⁵ Okubula emmonyi kwo na kubula obulangashane, okabula obumanye, orhacîshomagya mpu wayigîriza. ²⁶ Murhima-arhumva buhanya afâna, n'osima entambala arhayihumba^g. ²⁷ Murhima-arhumva arhahwa burhe, n'osîma ebyâha bindi abona. ²⁸ Obuhanya bwa cibone burhabukwa, bulyal'obubi bwâmumezizemwo emizi. ²⁹ Omuntu mwenge emurhima adôkeza omugani, n'okubwira owayumva, kw'omuntu murhimanya acifinja. · Okurhabâla ab'obuligo ³⁰ Amîshi ganazimye engulumira, n'okuhâ ow'obuligo kunazaze ebyâha. ³¹ Kujira-bwinja ali mubîsi, olusiku abâ buligo, arhabule carhabâla.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 3

¹ Ἐμοῦ τοῦ πατρὸς ἀκούσατε, τέκνα, καὶ οὕτως ποιήσατε, ἵνα σωθῆτε· ² ὁ γὰρ κύριος ἐδόξασεν πατέρα ἐπὶ τέκνοις καὶ κρίσιν μητρὸς ἐστερέωσεν ἐφ' υἱοῖς. ³ ὁ τιμῶν πατέρα ἐξιλιάσκειται ἀμαρτίας, ⁴ καὶ ὡς ὁ ἀποθησαυρίζων ὁ δοξάζων μητέρα αὐτοῦ. ⁵ ὁ τιμῶν πατέρα εὐφρανθήσεται ὑπὸ τέκνων καὶ ἐν ἡμέρᾳ προσευχῆς αὐτοῦ εἰσακουσθήσεται. ⁶ ὁ δοξάζων πατέρα μακροημερεύσει, καὶ ὁ εἰσακούων κυρίου ἀναπαύσει μητέρα αὐτοῦ. ⁷ καὶ ὡς δεσπότης δουλεύσει ἐν τοῖς γεννήσασιν αὐτόν. ⁸ ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ τίμα τὸν πατέρα σου, ἵνα ἐπέλθῃ σοι εὐλογία παρ' αὐτοῦ. ⁹ εὐλογία γὰρ πατρὸς στηρίζει οἴκους τέκνων, κατάρρα δὲ μητρὸς ἐκριζοῖ θεμέλια. ¹⁰ μὴ δοξάζου ἐν ἀτιμίᾳ πατρός σου, οὐ γὰρ ἐστὶν σοι δόξα πατρὸς ἀτιμία· ¹¹ ἢ γὰρ δόξα ἀνθρώπου ἐκ τιμῆς πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ὄνειδος τέκνοις μήτηρ ἐν ἀδοξίᾳ. ¹² τέκνον, ἀντιλαβοῦ ἐν γῆρᾳ πατρός σου καὶ μὴ λυπήσῃς αὐτόν ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. ¹³ κἀν ἀπολείπῃ σύνεσιν, συγγνώμην ἔχε καὶ μὴ

^f3.18 Ly'arhona emwa Nyamuzinda: omukulu walonza okusîmîsa Nyamuzinda abe mwirho-hye, amanye endalwe y'obukulu: lola Mt 20, 26-28.

^g3.26 Kunazâze ebyâha: ojira bwinja bundi ajirwa, omuntu ojirira owâbo aminja Nyamuzinda orhumire, naye Nyamuzinda amubabalira, lola 1 Pt 4,8. 4.

ἀτιμάσης αὐτὸν ἐν πάσῃ ἰσχύϊ σου. ¹⁴ ἔλεημοσύνη γὰρ πατρὸς οὐκ ἐπιλησθήσεται καὶ ἀντὶ ἁμαρτιῶν προσανοικοδομηθήσεται σοι. ¹⁵ ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου ἀναμνησθήσεται σου· ὡς εὐδία ἐπὶ παγετῷ, οὕτως ἀναλυθήσονται σοι αἱ ἁμαρτίαι. ¹⁶ ὡς βλάσφημος ὁ ἐγκαταλιπὼν πατέρα, καὶ κεκατηραμένος ὑπὸ κυρίου ὁ παροργίζων μητέρα αὐτοῦ.

¹⁷ Τέκνον, ἐν πραΰτητι τὰ ἔργα σου διέξαγε, καὶ ὑπὸ ἀνθρώπου δεκτοῦ ἀγαπηθήσῃ. ¹⁸ ὅσω μέγας εἶ, τοσοῦτω ταπεινὸν σεαυτὸν, καὶ ἔναντι κυρίου εὐρήσεις χάριν· ¹⁹ ²⁰ ὅτι μεγάλη ἡ δυναστεία τοῦ κυρίου καὶ ὑπὸ τῶν ταπεινῶν δοξάζεται. ²¹ χαλεπώτερα σου μὴ ζητεῖ καὶ ἰσχυρότερα σου μὴ ἐξέταζε· ²² ἂ προσετάγῃ σοι, ταῦτα διανοοῦ, οὐ γὰρ ἐστὶν σοι χρεῖα τῶν κρυπτῶν. ²³ ἐν τοῖς περισσοῖς τῶν ἔργων σου μὴ περιεργάζου· πλείονα γὰρ συνέσεως ἀνθρώπων ὑπεδείχθη σοι. ²⁴ πολλοὺς γὰρ ἐπλάνησεν ἡ ὑπόληψις αὐτῶν, καὶ ὑπόνοια πονηρὰ ὠλίσθησεν διανοίας αὐτῶν.

²⁵ ²⁶ καρδιά σκληρὰ κακωθήσεται ἐπ' ἐσχάτων, καὶ ὁ ἀγαπῶν κίνδυνον ἐν αὐτῷ ἀπολεῖται. ²⁷ καρδιά σκληρὰ βαρυνθήσεται πόνοις, καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς προσθήσει ἁμαρτίαν ἐφ' ἁμαρτίαις. ²⁸ ἐπαγωγὴ ὑπερηφάνου οὐκ ἔστιν ἴασις· φυτὸν γὰρ πονηρίας ἐρρίζωκεν ἐν αὐτῷ. ²⁹ καρδιά συνετοῦ διανοηθήσεται παραβολήν, καὶ οὗς ἀκροατοῦ ἐπιθυμία σοφοῦ.

³⁰ πῦρ φλογιζόμενον ἀποσβέσει ὕδωρ, καὶ ἔλεημοσύνη ἐξιλάσεται ἁμαρτίας. ³¹ ὁ ἀνταποδιδούς χάριτας μέμνηται εἰς τὰ μετὰ ταῦτα καὶ ἐν καιρῷ πτώσεως αὐτοῦ εὐρήσει στήριγμα.

4

¹ Mwana wâni, orhayîmaga omukenyi ehyamubîka, orhalungumarhazagya abali buligo. ² Orhalibuzagya omushalye, ow'obuligo orhahîraga okamulisa n'amagala. ³ Orharhindibuzagya owarhindibusire, orhalegerezagya n'omukenyi olikuhûna. ⁴ Orhakumîraga omukenyi orhindibwire, orhakengulaga omukenyi. ⁵ Orhakengulaga omuntu olagirîre, omany eirhondo orharhumaga bakusigira enfûlago. ⁶ Bulya erhi omuntu olagirire akakusigira enfûlago omu bulagirire bwâge, Nyamuzinda wamulemaga anamuyumva. ⁷ Obe musîmwa eka, okazikenga abakulu. ⁸ Orhege omukenyi okurhwiri, akakulamusa, nâwe omulamuse n'obutûdu. ⁹ Ofungire oyu badwirhe barhindibuza, orhabâga mwôba nka watwa olubanja. ¹⁰ Obe ishe w'enfûzi, orhabâle abakana. Ntyo wabâ nka mwene Ow'Enyanya, akusîma kulusha oku nyoko akusîma.

Oburhimanya kulera bulera

¹¹ Oburhimanya bunalere abana bâbwo^h, bushibirire ababulonza. ¹² Omuntu ozigira oburhimanya erhi buzîne azigire, abantu babukulikira kurhenga sêzi, bayumva obusîme. ¹³ Owabuhisirekwo, ayîma omu irenge, ngasi hantu akaja, ajâne n'omugisho gwa Nyamuzinda. ¹⁴ Abakolera oburhimanya, Nyamuzinda bakolera, n'ababusîma, basîmwa naye. ¹⁵ Omuntu oyumva izu ly'oburhimanya, bwinja atwa olubanja, omwîra wâbwo agwerhe eciyimangîre. ¹⁶ Ocîkubagira oburhimanya kushobôla abushobôlako, n'iburha lyage libuyimemwo. ¹⁷ Kulya kuba bwimarhangimuheka omu njira y'ebinzongonzongo, bumuyobohye yeshi ashukume, bumulibuzc, bumukome yeshi, kuhika abe wa kucikubagirwa, yeshi akangavukc, ¹⁸ buzinda, bumugalulc obwo, bumushubize omu njira ekubllsire, bumumanyisc amahwe gabwo. ¹⁹ Omuntu akacikenyagula, bunamurhibe, bumuleke agende lwage.

Hali enshonyi n'enshonyi

²⁰ Mwana wclni, lola eburhambi n'obundi, ocizibuke amabi, orhacigayaga kulya kw'obuho. ²¹ Bulya hali enshonyi ziheka omuntu omu caha, hali n'enshonyi ziri irenge n'inema. ²² Orhabiiga mukali kuli we wene okurhalusire, oleke n'okuba nshonyi kwarhuma wacihcza. ²³ Orhamiraga akanwa kankaciza, orhafulikaga oburhimanya bwawe. ²⁴ Bulya binwa bimanyisa oburhimanya, n'ekanwa yo erhenga ihano. ²⁵ Orhaderhaga okurhali, ci oyumve enshonyi z'okubii muhwinja. ²⁶ Orhabiiga nshonyi z'okuyemera ecâha cawe, orhahiraga okaheka muhusi gw'olwishi kwo ebikanyili. ²⁷ Orhacirhegaga omusirhe, orhahiraga okazimbira omugale olubanja. ²⁸ Olwire obushinganyanya kuhika okufa, nawe Nyakasane Nyamuzinda akulwira. ²⁹ Orhabiiga ntwiili omu binwa, ogaliba mwolo na mwoba omu bijiro. ³⁰ Orhabiiga nka ntale omu mwawe ogalibii mwoba embere za bambali bawe. ³¹ Okuboko kwawe kurhabiduhiraga okuhiibwa, kukanazidohera okugalula.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 4

¹ Τέκνον, τὴν ζωὴν τοῦ πτωχοῦ μὴ ἀποστερήσης καὶ μὴ παρελκύσης ὀφθαλμοὺς ἐπιδεεῖς. ² ψυχὴν

^h4.11 Ababulonza: Oburhimanya budedirwe nka muntu, lola Mig 1,25; 8,12; Lk 7,35.

πεινώσαν μὴ λυπήσης καὶ μὴ παροργίσῃς ἄνδρα ἐν ἀπορίᾳ αὐτοῦ. ³ καρδίαν παρωργισμένην μὴ προσταράξης καὶ μὴ παρελκύσης δόσιν προσδεομένου. ⁴ ἰκέτην θλιβόμενον μὴ ἀπαναίνου καὶ μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ πτωχοῦ. ⁵ ἀπὸ δεομένου μὴ ἀποστρέψῃς ὀφθαλμόν καὶ μὴ δῶς τόπον ἀνθρώπῳ καταράσασθαί σε· ⁶ καταρωμένου γάρ σε ἐν πικρίᾳ ψυχῆς αὐτοῦ τῆς δεήσεως αὐτοῦ ἐπακούσεται ὁ ποιήσας αὐτόν. ⁷ προσφιλεῖ συναγωγῇ σεαυτὸν ποίει καὶ μεγίστῃ ταπείνου τὴν κεφαλὴν σου. ⁸ κλῖνον πτωχῷ τὸ οὖς σου καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ εἰρηνικὰ ἐν πραΰτητι. ⁹ ἐξελοῦ ἀδικοῦμενον ἐκ χειρὸς ἀδικούντος καὶ μὴ ὀλιγοψυχῆσης ἐν τῷ κρίνειν σε. ¹⁰ γίνου ὀρφανοῖς ὡς πατήρ καὶ ἀντὶ ἀνδρὸς τῇ μητρὶ αὐτῶν· καὶ ἔσῃ ὡς υἱὸς ὑψίστου, καὶ ἀγαπήσει σε μᾶλλον ἢ μήτηρ σου.

¹¹ Ἡ σοφία υἱοὺς αὐτῆς ἀνύψωσεν καὶ ἐπιλαμβάνεται τῶν ζητούντων αὐτήν. ¹² ὁ ἀγαπῶν αὐτήν ἀγαπᾷ ζωὴν, καὶ οἱ ὀρθρίζοντες πρὸς αὐτήν ἐμπλησθήσονται εὐφροσύνης. ¹³ ὁ κρατῶν αὐτῆς κληρονομήσει δόξαν, καὶ οὐ εἰσπορεύεται, εὐλογεῖ κύριος. ¹⁴ οἱ λατρεύοντες αὐτῇ λειτουργήσουσιν ἀγίῳ, καὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτήν ἀγαπᾷ ὁ κύριος. ¹⁵ ὁ ὑπακούων αὐτῆς κρινεῖ ἔθνη, καὶ ὁ προσέχων αὐτῇ κατασκηνώσει πεποιθώς. ¹⁶ ἔὰν ἐμπιστεύσῃ, κατακληρονομήσει αὐτήν, καὶ ἐν κατασχέσει ἔσονται αἱ γενεαὶ αὐτοῦ. ¹⁷ ὅτι διεστραμμένως πορεύσεται μετ' αὐτοῦ ἐν πρώτοις, φόβον καὶ δειλίαν ἐπάξει ἐπ' αὐτόν καὶ βασανίσει αὐτὸν ἐν παιδείᾳ αὐτῆς, ἕως οὗ ἐμπιστεύσῃ τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, καὶ πειράσει αὐτὸν ἐν τοῖς δικαιώμασιν αὐτῆς. ¹⁸ καὶ πάλιν ἐπανήξει κατ' εὐθεΐαν πρὸς αὐτόν καὶ εὐφρανεῖ αὐτόν καὶ ἀποκαλύψει αὐτῷ τὰ κρυπτὰ αὐτῆς. ¹⁹ ἔὰν ἀποπλανηθῇ, ἐγκαταλείψει αὐτόν καὶ παραδώσει αὐτόν εἰς χεῖρας πτώσεως αὐτοῦ.

²⁰ Συντήρησον καιρὸν καὶ φύλαξαι ἀπὸ πονηροῦ καὶ περὶ τῆς ψυχῆς σου μὴ αἰσχυνθῇς. ²¹ ἔστιν γὰρ αἰσχύνῃ ἐπάγουσα ἁμαρτίαν, καὶ ἔστιν αἰσχύνῃ δόξα καὶ χάρις. ²² μὴ λάβῃς πρόσωπον κατὰ τῆς ψυχῆς σου καὶ μὴ ἐντραπῇς εἰς πτώσιν σου. ²³ μὴ κωλύσης λόγον ἐν καιρῷ χρείας· ²⁴ ἐν γὰρ λόγῳ γνωσθήσεται σοφία καὶ παιδεία ἐν ῥήματι γλώσσης. ²⁵ μὴ ἀντίλεγε τῇ ἀληθείᾳ καὶ περὶ τῆς ἀπαιδευσίας σου ἐντράπηθι. ²⁶ μὴ αἰσχυνθῇς ὁμολογῆσαι ἐφ' ἁμαρτίαις σου καὶ μὴ βιάζου ῥοῦν ποταμοῦ. ²⁷ καὶ μὴ ὑποστρώσης ἀνθρώπῳ μωρῷ σεαυτὸν καὶ μὴ λάβῃς πρόσωπον δυνάστου. ²⁸ ἕως θανάτου ἀγώνισαι περὶ τῆς ἀληθείας, καὶ κύριος ὁ θεὸς πολεμήσει ὑπὲρ σοῦ. ²⁹ μὴ γίνου θρασὺς ἐν γλώσσῃ σου καὶ νωθρὸς καὶ παρειμένος ἐν τοῖς ἔργοις σου. ³⁰ μὴ ἴσθι ὡς λέων ἐν τῷ οἴκῳ σου καὶ φαντασιοκοπῶν ἐν τοῖς οἰκέταις σου. ³¹ μὴ ἔστω ἡ χεὶρ σου ἐκτεταμένη εἰς τὸ λαβεῖν καὶ ἐν τῷ ἀποδιδόναι συνεσταλμένη.

5

Obuhirhi n'obucibone

¹ Orhacikubagiraga obuhirhiⁱ, orhaderhaga, erhi: «Nalamirako ebi». ² Orhayemêraga enyifinjo n'emisi yawe yakuhêka omu magene g'omurhima. ³ Orhaderhaga, erhi: «Ndi wampasha?», bulya Nyamuzinda arhabule kwakuhana. ⁴ Orhaderhaga, erhi: «Ci nâbwine najira ecâha, kurhigi nabire?», bulya Nyamuzinda ayishivumbika gwahalâla. ⁵ Orhacikubagiraga okubabaliwa, olinde oyushula ebyâha oku bindi. ⁶ Orhaderhaga, erhi: «Nyamuzinda arhahimwa bwonjo, k'arhambabalira?» bulya neci ali wa bwonjo, ci ye lumbikunira, n'obukunizi bwâge kurhibuka burhibukira abanya-byâha. ⁷ Orharhindiraga bwashubirira Nyakasane, orhalindaga ensiku zacikonya, bulya oburhe bwâge ye cirhibuka, wakabona wamagenda omu nsanya olusiku lw'obuhane. ⁸ Orhacikubagiraga ebirugu bizimbano, birhakucize hano obuhanya buyisha.

Ogwarhe obuzibu onasimike

⁹ Orhakagiyerulira ngasi mpûsi, orhakulikiraga ngasi njira, (omunya-byâha w'enderhera-habiri yeki ojira ntyo). ¹⁰ osêze buzibu ebikuli emurhima, obe na kanwa kaguma. ¹¹ Obe mûmvirhiza mubidu, ci orhabâga wa kuhalabuka omu kushuza. ¹² Akaba omanyire eci washuza, oshuze owinyu, ci âkaba nanga, obumbe akanwa. ¹³ Ekanwa erhenga obukuze, erhenge n'enshonyi, n'olulimi lunayîse nnalwo. ¹⁴ Oleke okuja kwaderha abandî, orhabaga murhimbuzi wa kalimi, bulya oku enshonyi zigwârha omushambo, kwo n'obuhane bugwârha endyâlya. ¹⁵ Omu hinene n'omu hinyi ocilange oku byâha, orhahindikaga mushombanyi n'obwo wali mwîra.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 5

¹ Μὴ ἔπεχε ἐπὶ τοῖς χρήμασιν σου καὶ μὴ εἴπῃς Αὐτάρκη μοί ἐστιν. ² μὴ ἐξακολουθεῖς τῇ ψυχῇ σου καὶ τῇ ἰσχύϊ σου πορεύεσθαι ἐν ἐπιθυμίαις καρδίας σου· ³ καὶ μὴ εἴπῃς Τίς με δυναστεύσει; ὁ γὰρ κύριος ἐκδικῶν ἐκδικήσει. ⁴ μὴ εἴπῃς Ἡμαρτον, καὶ τί μοι ἐγένετο; ὁ γὰρ κύριός ἐστιν μακρόθυμος. ⁵ περὶ ἐξίλασμοῦ μὴ

ⁱ5.1 5, 1: Lola 11, 24; Lk 12, 15-21.

ἄφοβος γίνου προσθεῖναι ἁμαρτίαν ἐφ' ἁμαρτίαις· ⁶ καὶ μὴ εἴπῃς Ὁ οἰκτιρμὸς αὐτοῦ πολὺς, τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου ἐξιλάσεται· ἔλεος γὰρ καὶ ὀργὴ παρ' αὐτῷ, καὶ ἐπὶ ἁμαρτωλοῦς καταπαύσει ὁ θυμὸς αὐτοῦ. ⁷ μὴ ἀνάμενε ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον καὶ μὴ ὑπερβάλλου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας· ἐξάπινα γὰρ ἐξελεύσεται ὀργὴ κυρίου, καὶ ἐν καιρῷ ἐκδικήσεως ἐξολή. ⁸ Μὴ ἔπτεχε ἐπὶ χρήμασιν ἀδίκους· οὐδὲν γὰρ ὠφελήσῃ σε ἐν ἡμέρᾳ ἐπαγωγῆς. ⁹ μὴ λίκμα ἐν παντὶ ἀνέμῳ καὶ μὴ πορεύου ἐν πάσῃ ἀτραπῷ· οὕτως ὁ ἁμαρτωλὸς ὁ διγλωσσός. ¹⁰ ἴσθι ἐστηριγμένος ἐν συνέσει σου, καὶ εἷς ἔστω σου ὁ λόγος. ¹¹ Γίνου ταχύς ἐν ἀκροάσει σου καὶ ἐν μακροθυμίᾳ φθέγγου ἀπόκρισιν. ¹² εἰ ἔστιν σοι σύनेσις, ἀποκρίθητι τῷ πλησίον· εἰ δὲ μή, ἡ χεὶρ σου ἔστω ἐπὶ τῷ στόματί σου. ¹³ δόξα καὶ ἀτιμία ἐν λαλίᾳ, καὶ γλῶσσα ἀνθρώπου πτώσις αὐτῷ. ¹⁴ Μὴ κληθῇς ψίθυρος καὶ τῇ γλώσσῃ σου μὴ ἐνέδρευε ἐπὶ γὰρ τῷ κλέπτῃ ἐστὶν αἰσχύνη καὶ κατάνγνωσις πονηρὰ ἐπὶ διγλώσσου. ¹⁵ ἐν μεγάλῳ καὶ ἐν μικρῷ μὴ ἀγνόει καὶ ἀντὶ φίλου μὴ γίνου ἐχθρός· ὄνομα γὰρ πονηρὸν αἰσχύνῃ καὶ ὄνειδος κληρονομήσει· οὕτως ὁ ἁμαρτωλὸς ὁ διγλωσσός.

6

¹ Bulya okuderhwa kubi n'olubaga lwoshi, ziri nshonyi bwenêne, kw'ali ntyo omunya-byâha w'enderha-kubirhi. ² Orhaîrekêreraga ebwa murhima gw'amagene, gwakanakuyâgaza nka mpanzi nkali, ³ erhi gukuyône, gukunîibuze guruhakusigire ehishulo, obone wamacibêra karhi-kumu. ⁴ Murhima guli magene, lushilmyo oku muntu, gunarhume abashombanyi bâwe bakushekera.

Obwîra

⁵ Akanwa kinja kanalerhere omuntu bîra banji, oluderho lw'obutûdu lunarhume omuntu ashuzibwa bwinja. ⁶ Okômere bantu banji, ci nka muhanûzi walonza, orhôle muguma omu cihumhi. ⁷ Nka walonza omwîra, orhangimurhangula, orhayirukiraga wâmubwira amahwe gâwe. ⁸ Bulya omwîra w'ebijingo, anakurhibemwo sêzi ehibanja hikujakwo. ⁹ Mwîra-ngwerhe anahinduke mushombanyi-ngwerhc, akubcre enda, enshonyi zikugwarhe. ¹⁰ Mwira-ngwerhe, analire oku meza gawe, hano ohanyagala, akuyâke. ¹¹ Amango ogwerhe, we ye aha mwâwe erhi aha mwâge, ¹² lindag'okene, obe mubisha omu babisha, akuyâke wakanamulola omu masû. ¹³ Ocîzibuke abashombanyi bâwe, ci omanyê n'abîra bawe. ¹⁴ Burhabâle bunene, omwîra nkana, okumubona kuli kuhirhira. ¹⁵ Omwîra nkana arhagulwa, ntaye wankabona ebi amugula. ¹⁶ Mavurha ga buzîne, omwîra mwinja, abarhînya Nyamuzinda bone bamubona. ¹⁷ Omuntu orhînya Nyamuzinda, alonza abîra binja, bulya oku omuntu ali kw'anayinjibana.

Okuyiga oburhimanya

¹⁸ Mwana wiâni, kurhenga eburho bwâwe, osîme okuciyigîriza, kuhika obe wa mvi, wabona oburhimanya. ¹⁹ Kul'omuhinzi n'omurhwezi banajira, nâwe oshibirire oburhimanya, olingûze oku bwayêra, warhama nsiku nsungunu z'okuhinga, ci amango g'okusarûla, wâyumva osîmire. ²⁰ Kurhamya barhamya abahwinja, ecingolongolo cirhabukwirirwa. ²¹ Kuzidoha buzidohera nk'ibuye lizirho, arhimangibukabulira. ²² Bulya neci ihano likwânîne izîno lyalyo, lirhabona ngasi ye. ²³ Yumva, mwana wâni, enkengero zani, orhalahiraga ihano lyâni, ²⁴ Oyemere emigozi y'oburhimanya ekushweke amagulu, n'empogo yabwo ekuje omu igosi. ²⁵ Oburhege ecirhugo buzidohererekwo, orhacîdirhibulaga mpu bwakushweka. ²⁶ Obuje hofi n'omurhima gwoshi, oje omu njira yabwo n'emisi yoshi. ²⁷ Okulikire amashando gabwo, obulongereze, wâbona oku bwacimanyisa, orhacihulikaga hano obuhikakwo. ²⁸ Bulya aha buzinda wâburhamukiramwo, gube mwishingo gwâwe. ²⁹ Eyâli migozi eshube mpenzi, n'ezâli mpogo gabe magerha ga mulimbo. ³⁰ Ogwâli muzigo gw'obuja guhe mwambalo gw'irenge, eyâli migozi ya kushweka zibe nnigi za mulimbo. ³¹ Okubundi oburhimanya obuyambale nka mwamhalo gwa lusiku lukulu, ohwinje bwinja, obuyambale buny'ishungwe ly'ebwâmi. ³² Mwana wâni, erhi wankalonza wanacîyigîriza, n'obutûdu bwâwe bwakuhisa oku bukengêre. ³³ Wâyiga akaba osîma okuyumvirhiza, akaba oyishirhega amarhwiri, wâba murhimanya. ³⁴ Osîme okuja ah'abashosi bali, n'okabona omurhimanya, omukomekwo obwîra. ³⁵ Oyumvirhize ngasi kanwa karhengako Nyamuzinda, emigani mizibu erhakufumaga. ³⁶ Mang'okabona omuntu murhimanya, onalamukire aha burhambi bwâge, amagulu gâwe gamutwire ec'oluso. ³⁷ Amarhegeko ga Nyamuzinda okazigagerêreza, okazigashîbirira bwaca bwayira. Ye wakuzibuhya omurhima, n'oburhimanya odwirhe wacîfinja wâbu-shobola.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 6

1 ² Μὴ ἐπάρῃς σεαυτὸν ἐν βουλῇ ψυχῆς σου, ἵνα μὴ διαρπαγῇ ὡς ταῦρος ἡ ψυχὴ σου· ³ τὰ φύλλα σου καταφάγεσαι καὶ τοὺς καρπούς σου ἀπολέσεις καὶ ἀφήσεις σεαυτὸν ὡς ξύλον ξηρόν. ⁴ ψυχὴ πονηρὰ ἀπολεῖ τὸν κτησάμενον αὐτὴν καὶ ἐπίχαρμα ἐχθρῶν ποιήσῃ αὐτόν.

⁵ Λάρυγξ γλυκὺς πληθυνεῖ φίλους αὐτοῦ, καὶ γλῶσσα εὐλαλὸς πληθυνεῖ εὐπροσῆγορα. ⁶ οἱ εἰρηνεύοντές σοι ἔστωσαν πολλοί, οἱ δὲ σύμβουλοί σου εἶς ἀπὸ χιλίων. ⁷ εἰ κτᾶσαι φίλον, ἐν πειρασμῷ κτῆσαι αὐτὸν καὶ μὴ ταχὺ ἐμπιστεύσης αὐτῷ. ⁸ ἔστιν γὰρ φίλος ἐν καιρῷ αὐτοῦ καὶ οὐ μὴ παραμείνῃ ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου. ⁹ καὶ ἔστιν φίλος μετατιθέμενος εἰς ἔχθραν καὶ μάχην ὀνειδισμοῦ σου ἀποκαλύψει. ¹⁰ καὶ ἔστιν φίλος κοινωνὸς τραπεζῶν καὶ οὐ μὴ παραμείνῃ ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου. ¹¹ καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς σου ἔσται ὡς σὺ καὶ ἐπὶ τοὺς οἰκέτας σου παρρησιάζεται. ¹² ἂν ταπεινωθῇς, ἔσται κατὰ σοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυβήσεται. ¹³ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν σου διαχωρίσθητι καὶ ἀπὸ τῶν φίλων σου πρόσσεχε. ¹⁴ φίλος πιστὸς σκέπη κραταία, ὃ δὲ εὐρὼν αὐτὸν εὗρεν θησαυρόν. ¹⁵ φίλου πιστοῦ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα, καὶ οὐκ ἔστιν σταθμὸς τῆς καλλονῆς αὐτοῦ. ¹⁶ φίλος πιστὸς φάρμακον ζωῆς, καὶ οἱ φοβούμενοι κύριον εὐρήσουσιν αὐτόν. ¹⁷ ὁ φοβούμενος κύριον εὐθυνεῖ φιλίαν αὐτοῦ, ὅτι κατ' αὐτὸν οὕτως καὶ ὁ πλησίον αὐτοῦ. ¹⁸ Τέκνον, ἐκ νεότητός σου ἐπίλεξαι παιδεῖαν, καὶ ἕως πολιῶν εὐρήσεις σοφίαν. ¹⁹ ὡς ὁ ἀροτριῶν καὶ ὁ σπείρων πρόσσελθε αὐτῇ καὶ ἀνάμενε τοὺς ἀγαθοὺς καρποὺς αὐτῆς· ἐν γὰρ τῇ ἐργασίᾳ αὐτῆς ὀλίγον κοπιάσεις καὶ ταχὺ φάγεσαι τῶν γεννημάτων αὐτῆς. ²⁰ ὡς τραχεῖά ἐστιν σφόδρα τοῖς ἀπαιδεύτοις, καὶ οὐκ ἔμμεναι ἐν αὐτῇ ἀκάρδιος. ²¹ ὡς λίθος δοκιμασίας ἰσχυρὸς ἔσται ἐπ' αὐτῷ, καὶ οὐ χρονιεῖ ἀπορρίψαι αὐτήν. ²² σοφία γὰρ κατὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐστιν καὶ οὐ πολλοῖς ἐστιν φανερά. ²³ Ἀκουσον, τέκνον, καὶ ἔκδεξαι γνώμην μου καὶ μὴ ἀπαναίνου τὴν συμβουλίαν μου. ²⁴ καὶ εἰσένεγκον τοὺς πόδας σου εἰς τὰς πέδας αὐτῆς καὶ εἰς τὸν κλοιὸν αὐτῆς τὸν τράχηλόν σου. ²⁵ ὑπόθεες τὸν ὥμόν σου καὶ βάσταξον αὐτήν καὶ μὴ προσοχθίσῃς τοῖς δεσμοῖς αὐτῆς. ²⁶ ἐν πάσῃ ψυχῇ σου πρόσσελθε αὐτῇ καὶ ἐν ὅλῃ δυνάμει σου συντήρησον τὰς ὁδοὺς αὐτῆς. ²⁷ ἐξίχνευσον καὶ ζήτησον, καὶ γνωσθήσεται σοι, καὶ ἐγκρατὴς γενόμενος μὴ ἀφῇς αὐτήν. ²⁸ ἐπ' ἐσχάτων γὰρ εὐρήσεις τὴν ἀνάπαυσιν αὐτῆς, καὶ στραφήσεται σοι εἰς εὐφροσύνην. ²⁹ καὶ ἔσονται σοι αἱ πέδαί εἰς σκέπην ἰσχύος καὶ οἱ κλοιοὶ αὐτῆς εἰς στολὴν δόξης. ³⁰ κόσμος γὰρ χρύσεός ἐστιν ἐπ' αὐτῆς, καὶ οἱ δεσμοὶ αὐτῆς κλῶσμα ὑακίνθινον. ³¹ στολὴν δόξης ἐνδύσῃ αὐτήν καὶ στέφανον ἀγαλλιάματος περιθήσεις σεαυτῷ. ³² Ἐὰν θέλῃς, τέκνον, παιδευθήσῃ, καὶ ἂν ἐπιδῷς τὴν ψυχὴν σου, πανοῦργος ἔσῃ. ³³ ἂν ἀγαπήσῃς ἀκοῦειν, ἐκδέξῃ, καὶ ἂν κλίνῃς τὸ οὖς σου, σοφὸς ἔσῃ. ³⁴ ἐν πλήθει πρεσβυτέρων στήθι· καὶ τίς σοφός; αὐτῷ προσκολληθήτι. ³⁵ πᾶσαν διήγησιν θεῖαν θέλε ἀκροᾶσθαι, καὶ παροιμίαι συνέσεως μὴ ἐκφευγέτωσάν σε. ³⁶ ἂν ἴδῃς συνετόν, ὀρθρίζε πρὸς αὐτόν, καὶ βαθμοὺς θυρῶν αὐτοῦ ἐκτριβέτω ὁ πούς σου. ³⁷ διανοοῦ ἐν τοῖς προστάγμασιν κυρίου καὶ ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ μελέτα διὰ παντός· αὐτὸς στηριεῖ τὴν καρδίαν σου, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς σοφίας δοθήσεται σοι.

7

Amahano ga ngasi lubero

¹ Oleke okujira amabi, n'amabi garhakuyâlule; ² oyâke obulyâlya, n'obulyâlya bwâkuyâka. ³ Mwana wâni, oleke okurhwêra omu mpinga y'obulyâlya, ly'olek'isarûla akal'ibala. ⁴ Orhasengeraga Nyamuzinda entebe ya burhanzi, orhahûnaga na mwâmi ecikono c'irenge. ⁵ Orhacikungaga mushinganyanya embcre za Nyamuzinda, n'embere za mwâmi orhahimhaga amarhimanya. ⁶ Mwana wâni, orhahambiraga omukolo gw'obucirânuzi akaba orhankahashimanyula obulyâlya, bulya omugale anakuhira olunda lwâge, obone wamaba ndyâlya nâwe. ⁷ Orhacîshubulaga omu ndêko y'olugo, orhabâga wa busha embere z'olubaga. ⁸ Orhayemêraga bakukulula kabiri mpu ojire amabi, bulya n'eliguma orhalifume. ⁹ Orhaderhaga, erhi: «Ka Nyamuzinda arhâlola entûlo zâni, erhi k'arhâziyankirire hano nzirhûla emund'ali». ¹⁰ Nka washenga oleke okucîdirhibula, orhalekaga n'okuhâna entûlo y'omukenyi. ¹¹ Oleke okushekera omuntu ohanyagire, bulya hali amango ôwamuhebagakwoⁱ obwo buhanya ankacimuzûsa. ¹² Orhakazagisingira mwene winyu obunywesi, n'omwîra wawe kwo n'okwo. ¹³ Omanyê okunyerha, bulya nta minja garhengamwo. ¹⁴ Orhabaga muvole omu ndêko y'ahashosi, oleke n'orhunwa rhunji-rhunji omu masâla. ¹⁵ Orhayâkaga emikolo mizibu, ciru n'omukolo gw'enfuka, bulya Ow'Enyanya ye wagujiraga. ¹⁶ Orhacîhiraga oku lukere lw'abanya-byâha, omanyê oku obukunizi burhâlegame. ¹⁷ Obe mwirhohye bwenêne, bulya omuliro n'emivunyu bwo buhane bw'enkola-maligo. ¹⁸ Omanyceomwîra wankamugera ebirugu, nîsi erhi mwene winyu omugere amasholo g'e Yofiri. ¹⁹ Omukazi nkana na murhimanya, orhahîra okamushomba, obwinja bwâge bulushire amasholo cicîro. ²⁰ Oleke okurhindibuza omuja okozire bwinja, nîsi erhi mwambali wâwe ocîhanganyire. ²¹ Ozigire omuja^k w'obukengêre nk'oku ocîzigira wene, orhabulaga bwacîmwirikira.

Abana

ⁱ7.11 Owamuhebagakwo: hali amango Nyamuzinda arhangula omuntu n'amalibuko, lola Ayubu.

^k7.21 Obuhuru bwage: omuja ocîkenzire akwânîne alolwe nk'abandi bantu, ahabwe okuba ntagengwa kwâge nk'akola amanyire obuhuru co cici. Lola Filemoni.

²² K'ojira amaso¹? Ogashibirire; akaba galimwo obunguke, ogalange bwinja. ²³ K'ojira abana? Obalere bwinja, obagombye kurheng'eburho bwâbo. ²⁴ K'ojira abanyere? Obashibirire bwinja, ci kwone obayêreke obusu bukali. ²⁵ Oyâluse mwâli wâwe, kuli kwinja bwenêne, ci omuhe omulume mwinja. ²⁶ Ka mukazi nkana ojira? Omanyè wankamuhulusa, n'akaba oyu ogwerhe arhali ye, orhacikubagiraga-ye.

Ababusi

²⁷ Okenge sho n'omurhima gwoshi, n'amalibuko nyoko abwine orhahîra okagayîbagira. ²⁸ Gerêreza oku bo bakuburhaga: mbwiraga bici wâbagalulire oku minja bâkujirire?

Abadahwa

²⁹ Orhînye Nyamuzinda n'omûka gwawe gwoshi, okenge n'abadâhwa bâge. ³⁰ Owakulemaga omuzigire necmisi yâwe yoshi, n'abarhumisi bage orhabahabaga. ³¹ Orhînye Nyamuzinda, okenge n'omudâhwa, omuhe omwanya gwâge bamutwirîre: omwâka muhyahya, enterekêro y'okucîyunjuza, entûlo y'oluziha, enterekêro y'okushukûlwa, n'ebirhanzi n'ebitatagatifu.

Abakenyi n'abahanyagire

³² Olambûle enfune, ohe omukenyi, ly'obona omugisho mwimâna. ³³ Ohe ngasi oyisa omûka, ciru n'abafire nabo orhabayîbagiraga. ³⁴ Orhayâkag'abadwirhe balaka, ofe mûmgo gw'abalaka. ³⁵ Orhayôbohaga okushibirira abalwâla, okwo kwarhuma nâwe wâsimwa. ³⁶ Omu bijiro byâwe byoshi, kengêra obuzinda bwâwe, na ntyo wayâka ebyâha.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 7

¹ Μὴ ποίει κακά, καὶ οὐ μὴ σε καταλάβῃ κακόν· ² ἀπόστηθι ἀπὸ ἀδίκου, καὶ ἐκκλινεῖ ἀπὸ σοῦ. ³ υἱέ, μὴ σπεῖρε ἐπ' αὐλακας ἀδικίας, καὶ οὐ μὴ θερίσῃς αὐτὰ ἐπταπλασίως. ⁴ μὴ ζῆτει παρὰ κυρίου ἡγεμονίαν μηδὲ παρὰ βασιλέως καθέδραν δόξης. ⁵ μὴ δικαιοῦ ἔναντι κυρίου καὶ παρὰ βασιλεῖ μὴ σοφίζου. ⁶ μὴ ζῆτει γενέσθαι κριτῆς, μὴ οὐκ ἰσχύσεις ἐξῆραι ἀδικίας, μήποτε εὐλαβηθῇς ἀπὸ προσώπου δυνάστου καὶ θῆσῃς σκάνδαλον ἐν εὐθύτητί σου. ⁷ μὴ ἀμάρτανε εἰς πληθος πόλεως καὶ μὴ καταβάλλῃς σεαυτὸν ἐν ὄχλῳ. ⁸ μὴ καταδεσμεύσῃς δις ἁμαρτίαν· ἐν γὰρ τῇ μιᾷ οὐκ ἀθῶος ἔσῃ. ⁹ μὴ εἴπῃς Τῷ πληθεὶ τῶν δώρων μου ἐπόψεται καὶ ἐν τῷ προσενέγκαι με θεῷ ὑψίστῳ προσδέξεται. ¹⁰ μὴ ὀλιγοψυχῇς ἐν τῇ προσευχῇ σου καὶ ἐλεημοσύνην ποιῆσαι μὴ παρίδῃς. ¹¹ μὴ καταγέλα ἄνθρωπον ὄντα ἐν πικρία ψυχῆς αὐτοῦ· ἔστιν γὰρ ὁ ταπεινῶν καὶ ἀνυψῶν. ¹² μὴ ἀροτρία ψεῦδος ἐπ' ἀδελφῷ σου μηδὲ φίλῳ τὸ ὅμοιον ποίει. ¹³ μὴ θέλε ψεύδεσθαι πᾶν ψεῦδος· ὁ γὰρ ἐνδελειχισμὸς αὐτοῦ οὐκ εἰς ἀγαθόν. ¹⁴ μὴ ἀδολέσχει ἐν πληθεὶ πρεσβυτέρων καὶ μὴ δευτερώσῃς λόγον ἐν προσευχῇ σου. ¹⁵ μὴ μισήσῃς ἐπίπτονον ἐργασίαν καὶ γεωργίαν ὑπὸ ὑψίστου ἐκτισμένην. ¹⁶ μὴ προσλογίζου σεαυτὸν ἐν πληθεὶ ἁμαρτωλῶν· μνήσθητι ὅτι ὀργὴ οὐ χρονιεῖ. ¹⁷ ταπεινῶσον σφόδρα τὴν ψυχὴν σου, ὅτι ἐκδίκησις ἀσεβοῦς πῦρ καὶ σκώληξ. ¹⁸ Μὴ ἀλλάξῃς φίλον ἕνεκεν διαφόρου μηδὲ ἀδελφὸν γνήσιον ἐν χρυσίῳ Σουφιρ. ¹⁹ μὴ ἀστόχει γυναικὸς σοφῆς καὶ ἀγαθῆς· ἡ γὰρ χάρις αὐτῆς ὑπὲρ τὸ χρυσίον. ²⁰ μὴ κακώσῃς οἰκέτην ἐργαζόμενον ἐν ἀληθείᾳ μηδὲ μίσθιον διδόντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. ²¹ οἰκέτην συνετὸν ἀγαπάτω σου ἡ ψυχὴ, μὴ στερήσῃς αὐτὸν ἐλευθερίας.

²² κτήνη σοὶ ἔστιν; ἐπισκέπτου αὐτά· καὶ εἰ ἔστιν σοι χρήσιμα, ἐμμενέτω σοι. ²³ τέκνα σοὶ ἔστιν; παίδευσον αὐτὰ καὶ κάμψον ἐκ νεότητος τὸν τράχηλον αὐτῶν. ²⁴ θυγατέρες σοὶ εἰσιν; πρόσεχε τῷ σώματι αὐτῶν καὶ μὴ ἰλαρώσῃς πρὸς αὐτὰς τὸ πρόσωπόν σου. ²⁵ ἔκδου θυγατέρα, καὶ ἔσῃ τετελεκώς ἔργον μέγα, καὶ ἀνδρὶ συνετῷ δώρησαι αὐτήν. ²⁶ γυνὴ σοὶ ἔστιν κατὰ ψυχὴν; μὴ ἐκβάλλῃς αὐτήν· καὶ μισουμένη μὴ ἐμπιστεύσῃς σεαυτὸν.

²⁷ Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ σου δόξασον τὸν πατέρα σου καὶ μητρὸς ὡδῖνας μὴ ἐπιλάβῃ. ²⁸ μνήσθητι ὅτι δι' αὐτῶν ἐγεννήθης, καὶ τί ἀνταποδώσεις αὐτοῖς καθὼς α

ὕτοι σοί; ²⁹ ἐν ὅλῃ ψυχῇ σου εὐλαβοῦ τὸν κύριον καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτοῦ θαύμαζε. ³⁰ ἐν ὅλῃ δυνάμει ἀγάπησον τὸν ποιήσαντά σε καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ μὴ ἐγκαταλίπῃς. ³¹ φοβοῦ τὸν κύριον καὶ δόξασον ἱερέα καὶ δὸς τὴν μερίδα αὐτῷ, καθὼς ἐντέταταί σοι, ἀπαρχὴν καὶ περὶ πλημμελείας καὶ δόσιν βραχιόνων καὶ θυσίαν ἁγιασμοῦ καὶ ἀπαρχὴν ἁγίων.

³² Καὶ πτωχῷ ἔκτεινον τὴν χειρὰ σου, ἵνα τελειωθῇ ἡ εὐλογία σου. ³³ χάρις δόματος ἔναντι παντὸς ζῶντος, καὶ ἐπὶ νεκρῷ μὴ ἀποκωλύσῃς χάριν. ³⁴ μὴ ὑστέρει ἀπὸ κλαιόντων καὶ μετὰ πενθούντων πένθησον. ³⁵ μὴ ὀκνεῖ ἐπισκέπτεσθαι ἄρρωστον ἄνθρωπον· ἐκ γὰρ τῶν τοιούτων ἀγαπηθήσῃ. ³⁶ ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις σου μιμνήσκου τὰ ἔσχατά σου, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὐχ ἁμαρτήσεις.

¹ 7.22 7. 22: Amasô: masô ga bintu, nkafu, bihuzi...

Okucîrhonda n'okugerêreza

¹Orhalwisagya omukulu, bulya akanakulagîriza. ²Orhalwâga mwe n'omugale, bulya ankakuhima kuhonga: omanyè oku amasholo gahezize banji, galembya ciru n'omurhima gw'abâmi. ³Orhajâga kadali mwe na kadegende, kuli kuhira enshâli oku cîko. ⁴Orhajiraga obuzâla mwe n'omuntu walezirwe kubî, bulya yehe anajâcira na bashakulûza b'omuntu. ⁵Orhakalihiraga omunya-byâha ociyunjuzize, kengêra oku rhweshi rhwabîhire. ⁶Orhagâyaguzagya omushosi, bulya nirhu rhwankacîshosihala. ⁷Orhacishingiraga okufâ kw'owundi, kengêra oku olufu luli lwirhu rhweshi.

Okw'abakulûkulu

⁸Orhagayaguzagya akanwa k'abakulûkulu, kanji-kanji ogaluke omu binwa byâbo, bulya bo bakuyigîriza oyîgirire, omanyè n'obulenga abantu bashigamo. ⁹Orhakengulaga ebinwa by'abashosi, bulya bo barhanziriyîgira oku babusi bâbo, bo wâyîgirakwo okucirhonda, n'obulenga bw'okushuza nka mugula.

Okucirhonda

¹⁰Orhakolêzagya enshali z'omunya-byâha, bulya engulumira y'omuliro gwâge yakuyôca. ¹¹Omanyè obukali bw'owundi muntu bwakakuhabisa, gwakanaba murhego gwarhuma walogorha. ¹²Orhahaga omuntu okulenzire misi akantu mpu wamuhoza, n'okamuhoza oderhe oku wanahezirwe. 7. 36: Wayaka ebyâha: oyôrhe oli mwinja ngasi lusiku ly'obâ n'iragi ly'okuha mwinja olusiku luzinda. ¹³Orhayîmangiraga owâlya omwenda gukulenzire buli, okamuyîmangira onacirheganyagye n'okulyûla. ¹⁴Orhajâga lubanja mwe n'omucîrânuzi, bulya hano balutwa, ye baluhâ. ¹⁵Orhabalamaga mwe n'ecishungu, bulya akuhêka olunda orhishi: okw'ali kw'anagenda, arhabwirwa: isirhe lyâge lyânakuyîrhira omu mpinga mwe naye. ¹⁶Orhajâga kadali mwe n'omuntu okunira duba, orhanageraga mwe naye aharhaba nyumpa, bulya akômerire okubulaga omuko. ¹⁷Ihwe lyâwe orhalibwiraga encinganyi, bulyala cirhakamanyibîka ihwe lyâwe. ¹⁸Ecijiro c'okuyôrha ciri mahwe-mahwe, orhacikolaga embere z'ow'e- mbuga, bulyala orhamanyiri bici akakusingira. ¹⁹Orhabohôleraga ngasi yeshi omurhima gwâwe, orhacîkebagwa n'iduba mpu akola wâwe.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 8

¹Μὴ διαμάχου μετὰ ἀνθρώπου δυνάστου, μήποτε ἐμπέσης εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ. ²μὴ ἔριξε μετὰ ἀνθρώπου πλουσίου, μήποτε ἀντιστήσῃ σου τὴν ὀλκὴν· πολλοὺς γὰρ ἀπώλεσεν τὸ χρυσίον καὶ καρδίας βασιλέων ἐξέκλινεν. ³μὴ διαμάχου μετὰ ἀνθρώπου γλωσσώδους καὶ μὴ ἐπιστοιβάσης ἐπὶ τὸ πῦρ αὐτοῦ ξύλα. ⁴μὴ πρόσπαιζε ἀπαιδεύτῳ, ἵνα μὴ ἀτιμάζωνται οἱ πρόγονοί σου. ⁵μὴ ὀνειδίξῃς ἄνθρωπον ἀποστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας· μνήσθητι ὅτι πάντες ἐσμέν ἐν ἐπιτίμοις. ⁶μὴ ἀτιμάσῃς ἄνθρωπον ἐν γήρᾳ αὐτοῦ· καὶ γὰρ ἐξ ἡμῶν γηράσκουσιν. ⁷μὴ ἐπίχαιρε ἐπὶ νεκρῷ· μνήσθητι ὅτι πάντες τελευτῶμεν.

⁸μὴ παρίδῃς διήγημα σοφῶν καὶ ἐν ταῖς παροιμίαις αὐτῶν ἀναστρέφου· ὅτι παρ' αὐτῶν μαθήσῃ παιδεῖαν καὶ λειτουργῆσαι μεγιστᾶσιν. ⁹μὴ ἀστόχει διηγήματος γερόντων, καὶ γὰρ αὐτοὶ ἔμαθον παρὰ τῶν πατέρων αὐτῶν· ὅτι παρ' αὐτῶν μαθήσῃ σύνεσιν καὶ ἐν καιρῷ χρεῖας δοῦναι ἀπόκρισιν.

¹⁰μὴ ἔκκαιε ἄνθρακας ἁμαρτωλοῦ, μὴ ἐμπυρισθῇς ἐν πυρὶ φλογὸς αὐτοῦ. ¹¹μὴ ἐξαναστῇς ἀπὸ προσώπου ὑβριστοῦ, ἵνα μὴ ἐγκαθίσῃ ὡς ἔνεδρον τῷ στόματί σου. ¹²μὴ δανείσῃς ἀνθρώπῳ ἰσχυροτέρῳ σου· καὶ ἐὰν δανείσῃς, ὡς ἀπολωλεκῶς γίνου. ¹³μὴ ἐγγυήσῃς ὑπὲρ δυνάμιν σου· καὶ ἐὰν ἐγγυήσῃς, ὡς ἀποτείσων φρόντιζε. ¹⁴μὴ δικάζου μετὰ κριτοῦ· κατὰ γὰρ τὴν δόξαν αὐτοῦ κρινούσιν αὐτῷ. ¹⁵μετὰ τολμηροῦ μὴ πορεύου ἐν ὁδῷ, ἵνα μὴ βαρύνῃται κατὰ σοῦ· αὐτὸς γὰρ κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιήσει, καὶ τῇ ἀφροσύνῃ αὐτοῦ συναπολῇ. ¹⁶μετὰ θυμώδους μὴ ποιήσῃς μάχην καὶ μὴ διαπορεύου μετ' αὐτοῦ τὴν ἔρημον· ὅτι ὡς οὐδὲν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ αἶμα, καὶ ὅπου οὐκ ἔστιν βοήθεια, καταβαλεῖ σε. ¹⁷μετὰ μωροῦ μὴ συμβουλευέου· οὐ γὰρ δυνήσεται λόγον στέξαι. ¹⁸ἐνώπιον ἀλλοτρίου μὴ ποιήσῃς κρυπτόν· οὐ γὰρ γινώσκεις τί τέξεται. ¹⁹παντὶ ἀνθρώπῳ μὴ ἔκφαινε σὴν καρδίαν, καὶ μὴ ἀναφερέτω σοὶ χάριν.

Abakazi

¹Orhayagalagwa na mukâwe, orhamuhaga enkengêro z'okukujirira kubi. ²Orhacîhanaga emw'omukazi, wakanabona yekola okukulire. ³Orhashimbaga omukazi w'ecishungu, wakanagwa omu mirhego yâge^m. ⁴Orhakômeraga omukazi mwîmbiza, wakanagwarhwa omu minge gâge. ⁵Orhasingirizagya omunyere, wakanahanirwa haguma nâye. ⁶Orhacîhiraga omu nfune z'embaraga, yakanakuyusa ebirugu. ⁷Orhasingirizagya hoshi-hoshi omu lugo, orhakômeraga n'enra zâhômbire. ⁸Omuhyia mwinja, orhahîra okamukonolera amasu, orhanahîraga okasingiriza muka bene. Banji barhebirwe n'iranga ly'omukazi, amagene gâbo gayaka nka muliro. ⁹Oleke amazâla haguma n'omukazi ogwerhe omu mwâge, omurhima gwâwe gwakanahya n'obwinja bwâge, obone amagene gamakuhira ecîko.

Oku omuntu ayôrha omu bandi

¹⁰Orhalekaga omwîra wa mîra, omuhayahya arhamulushe. Omwira muhyahya, mavu ga cibabe, linda gahole ly'oganywa bwinja. ¹¹Orhayagalagwa n'okubêrwa kw'omubi, orhamanyiri obuzinda bwâge. ¹²Orhakungaga okubêrwa kw'ababi, kengêra oku barhabule bwahanirwa hano igulu. ¹³Oyakire omwîsi w'abantu kuli, ntyo ecôba c'olufu cakurhengamwo. N'erhi wankamuyêgêra, omulabe bwinja, omany akurhenzamwo omûka. Omany bwinja oku emirhego ekuzonzire, n'oku elugerêro oli. ¹⁴Okomerane mwe n'omulungu wâwe nk'oku onahashire, onakazidôsa abagula ihano. ¹⁵Olonze okukashambâla mweshi n'abantu nkana, n'enshambâlo yâwe eyêrekere irhegeko ly'Ow'Enyanya. ¹⁶Abashinganyanya babe bo bîra mulîra haguma, orhanalimbiraga okurhali kurhînya Nyamuzinda. ¹⁷Bushanja bwa mulenga bukengwa, yehe muntu okulîre olubaga akwânîne abe mulenga omu binwa. ¹⁸Kishiderha kuyôbohwa ayôbohwa eka, na kadegende arhabonwakwo.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 9

¹Μὴ ζήλου γυναῖκα τοῦ κόλπου σου μὴδὲ διδάξης ἐπὶ σεαυτὸν παιδεῖαν πονηράν. ²μὴ δῶς γυναῖκὶ τὴν ψυχὴν σου ἐπιβῆναι αὐτὴν ἐπὶ τὴν ἰσχύν σου. ³μὴ ὑπάντα γυναῖκὶ ἐταιριζομένη, μήποτε ἐμπέσης εἰς τὰς παγίδας αὐτῆς. ⁴μετὰ ψαλλούσης μὴ ἐνδελέχιζε, μήποτε ἀλῶς ἐν τοῖς ἐπιχειρήμασιν αὐτῆς. ⁵παρθένον μὴ καταμάνθανε, μήποτε σκανδαλισθῇς ἐν τοῖς ἐπιτιμίοις αὐτῆς. ⁶μὴ δῶς πόρναις τὴν ψυχὴν σου, ἵνα μὴ ἀπολέσης τὴν κληρονομίαν σου. ⁷μὴ περιβλέπῃς ἐν ῥύμαις πόλεως καὶ ἐν ταῖς ἐρήμοις αὐτῆς μὴ πλανῶ. ⁸ἀπόστροφον ὀφθαλμὸν ἀπὸ γυναικὸς εὐμόρφου καὶ μὴ καταμάνθανε κάλλος ἀλλότριον· ἐν κάλλει γυναικὸς πολλοὶ ἐπλανήθησαν, καὶ ἐκ τούτου φίλια ὡς πῦρ ἀνακαίεται. ⁹μετὰ ὑπάνδρου γυναικὸς μὴ κάθου τὸ σύνολον καὶ μὴ συμβολοκοπήσης μετ' αὐτῆς ἐν οἴνῳ, μήποτε ἐκκλίνῃ ἡ ψυχὴ σου ἐπ' αὐτὴν καὶ τῷ πνεύματί σου ὀλίσθῃς εἰς ἀπώλειαν. ¹⁰Μὴ ἐγκαταλίπῃς φίλον ἀρχαῖον, ὃ γὰρ πρόσφατος οὐκ ἔστιν ἔφισος αὐτῷ· οἶνος νέος φίλος νέος· ἐὰν παλαιωθῇ, μετ' εὐφροσύνης πίεσαι αὐτόν. ¹¹μὴ ζηλώσης δόξαν ἀμαρτωλοῦ· οὐ γὰρ οἶδας τί ἔσται ἡ καταστροφή αὐτοῦ. ¹²μὴ εὐδοκίῃς ἐν εὐδοκίᾳ ἀσεβῶν· μνήσθητι ὅτι ἕως ἄδου οὐ μὴ δικαιωθῶσιν. ¹³μακρὰν ἄπτεχε ἀπὸ ἀνθρώπου, ὃς ἔχει ἐξουσίαν τοῦ φονεῦν, καὶ οὐ μὴ ὑποπτεύσης φόβον θανάτου· κὰν προσέλθῃς, μὴ πλημμελήσης, ἵνα μὴ ἀφέλῃται τὴν ζωὴν σου· ἐπίγνωθι ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις καὶ ἐπὶ ἐπάλξεων πόλεως περιπατεῖς. ¹⁴κατὰ τὴν ἰσχύν σου στόχασαι τοὺς πλησίον καὶ μετὰ σοφῶν συμβουλευέου. ¹⁵μετὰ συνετῶν ἔστω ὁ διαλογισμός σου καὶ πᾶσα διήγησίς σου ἐν νόμῳ ὑψίστου. ¹⁶ἄνδρες δίκαιοι ἔστωσαν σύνδειπνοί σου, καὶ ἐν φόβῳ κυρίου ἔστω τὸ καύχημά σου. ¹⁷ἐν χειρὶ τεχνιτῶν ἔργον ἐπαινέσθῃσεται, καὶ ὁ ἡγούμενος λαοῦ σοφὸς ἐν λόγῳ αὐτοῦ. ¹⁸φοβερὸς ἐν πόλει αὐτοῦ ἀνὴρ γλωσσώδης, καὶ ὁ προπετιῆς ἐν λόγῳ αὐτοῦ μισηθήσεται.

10

Abarhegesi

¹Omurhegesi murhimanya kulanga alanga ecihugo omu njira nyinja, n'obukulu bw'omurhimanya bunarhindc bwinja. ²Oku mwâmi ayimire, kw'anashigwa, n'oku omurhambo ali, kwo n'abantu bâge banahimba. ³Mwâmi muhwinja, buhanya oku bambali, bukengêre bwa barhegesi buyinamula ecihugo. ⁴Nyamuzinda ye nn'oburhegesi bw'igulu, amango abwine go anagoshôla omurhegesi okwânîne. ⁵Okubêrwa kw'omuntu emwa Nyamuzinda kurhenga, ye ha abajira amarhegeko irenge.

^m9.3 9, 3: Emirhege yage: lola Mig 7 ,6-27; 23.27; 29,3.

Okulwîsa obucîbone

⁶ Oleke okubîkira owinyu akarhinda ciru ankabiha, oleke okuhingira omujina. ⁷ Obucîbone bugayisa Nyamuzinda n'omuntu, bombi kandi barhabona oku bulyâlya. ⁸ Ecihugo cinalye ecabo oburhegesi, ohulyâlya, okuniga n'ensaranga birhumire. ⁹ Cirhuma obudaka n'oluvu bicîbona, n'obwo oku acizine erhi n'obula mîra bwâbayaga? ¹⁰ Endwâla y'omujânyi erhumva bufumu, mwâmi ene, irhondo erhi afîre. ¹¹ Owafire gukola munyama gwa bigûku, nsimba na mivunyu. ¹² Okuleka Nyamuzinda, n'okurhenzako Lulema omurhima, yo ntangiriro y'ohucîbone. ¹³ Omurhondêro gw'obucîbone co câha. Bulyala ecâha lyo igwarhiro ly'ohucîbone, n'omwîra waco buhanya alerha eka. Co carhumire Nyamuzinda amuhà obuhane budârhi, amujira bu-sha. ¹⁴ Nyamuzinda arhenzize abagale oku ntebe, ahebakwo ahatûdu. ¹⁵ Nyamuzinda âkûzire abacîbonyi. n'aha mwabo ahiraho abirhohye. ¹⁶ Nyamuzinda ashâbire ebihugo by'amashanja, abishâba kuhika oku ciriba ciri omu idaho. ¹⁷ Hali n'amango abimanywire, abishâba lwoshi, abizâza omu igulu birekikengêrwa. ¹⁸ Ohucibone burhali bulume, n'obukunizi bw'okuyîrha burhali bw'oku bûko bw'omukazi.

Abantu bakwânîne olukengwa

¹⁹ Bûko buhi bukwânîne olukengwa? Bûko bw'omuntu. Bûko buhi bukwaninc olukengwa? Bûko bw'abarhînya Nyamuzi-nda. Bûko buhi bukwânîne okugaywa? Bûko bw'omuntu. Bûko buhi bukwânîne okugaywa? Bûko bw'abavuna irhegeko. ²⁰ Omurhegesi anakengwe na bene wâbo, n'abarhînya Nyamuzinda banakuzibwe naye. ²¹ Okurhînya Nyakasane gw'omurhondêro gw'okuzihwa; obucibone n'obuzibu bw'omurhima gw'omurhondêro gw'okugaya-guzibwa. ²² Omugale, omurhonyi, nîsi erhi omukenyi, alimbîre okurhînya Nyamuzinda. ²³ Kurhakwânîni okugayaguza omukenyi w'obukengêre, kurhashigânîni kandi okuhâ enkola-maligo okukengwa. ²⁴ Omurhegesi, omucirâmuzi bali bakulu, kukwaninc okubakenga, ci nta mukulu olushire omuntu orhînya Nyamuzinda. ²⁵ Omuja murhimanya anashigwe n'abalengerîre, n'omuntu wayigîrizibwe bwinja arhacîduduma

Obwirhohye n'okuli

²⁶ Omanyê wakacîbona bwenge nka oli omu mukolo, omanyê wakacîkunga n'obwo oli omu bulagirire. ²⁷ Omuntu wâkola, abe mugale ye mukulu, aba muntu ocîkûnga n'obwo ntyo alâla. ²⁸ Mwana wâni, oîkûnge n'olugero, olole oli wa lugero lunganaci. ²⁹ Omuntu ocîbîhire yene, ndi wakamunywêra emizimu? nîsi ndi wankakenga ocîgayire yene? ³⁰ Omukenyi akengerwa murhima gwâge, n'omugale bamukengere ebirugu byâge. ³¹ Mukenge omu bukenyi, hano agala lyohe kurhi? Mugaywa omu bugale, lyohe hano akena kurhi?

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 10

¹ Κριτῆς σοφὸς παιδεύσει τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἡγεμονία συνετοῦ τεταγμένη ἔσται. ² κατὰ τὸν κριτὴν τοῦ λαοῦ οὕτως καὶ οἱ λειτουργοὶ αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὸν ἡγούμενον τῆς πόλεως πάντες οἱ κατοικοῦντες αὐτήν. ³ βασιλεὺς ἀπαιδεύτος ἀπολεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ πόλις οἰκισθήσεται ἐν συνέσει δυναστῶν. ⁴ ἐν χειρὶ κυρίου ἡ ἐξουσία τῆς γῆς, καὶ τὸν χρήσιμον ἐγερεῖ εἰς καιρὸν ἐπ' αὐτῆς. ⁵ ἐν χειρὶ κυρίου εὐδοκία ἀνδρός, καὶ προσώπῳ γραμματέως ἐπιθήσει δόξαν αὐτοῦ. ⁶ Ἐπὶ παντὶ ἀδικήματι μὴ μηνιάσης τῷ πλησίον καὶ μὴ πρᾶσσε μηδὲν ἐν ἔργοις ὕβρεως. ⁷ μισητὴ ἔναντι κυρίου καὶ ἀνθρώπων ὑπερηφανία, καὶ ἐξ ἀμφοτέρων πλημμελὴς ἡ ἀδικία. ⁸ βασιλεία ἀπὸ ἔθνους εἰς ἔθνος μετὰγεται διὰ ἀδικίας καὶ ὕβρεις καὶ χρήματα. ⁹ τί ὑπερηφανεύεται γῇ καὶ σποδός; ὅτι ἐν ζωῇ ἔρριψα τὰ ἐνδόσθια αὐτοῦ. ¹⁰ μακρὸν ἀρρώστημα, σκώπτει ἱατρός· καὶ βασιλεὺς σήμερον, καὶ αὔριον τελευτήσει. ¹¹ ἐν γὰρ τῷ ἀποθανεῖν ἄνθρωπον κληρονομήσει ἔρπετα καὶ θηρία καὶ σκώληκας. ¹² Ἀρχὴ ὑπερηφανίας ἀνθρώπου ἀφίστασθαι ἀπὸ κυρίου, καὶ ἀπὸ τοῦ ποιήσαντος αὐτὸν ἀπέστη ἡ καρδία αὐτοῦ. ¹³ ὅτι ἀρχὴ ὑπερηφανίας ἀμαρτία, καὶ ὁ κρατῶν αὐτῆς ἐξομβρήσει βδέλυγμα· διὰ τοῦτο παρεδόξασεν κύριος τὰς ἐπαγωγὰς καὶ κατέστρεψεν εἰς τέλος αὐτούς. ¹⁴ θρόνους ἀρχόντων καθεῖλεν ὁ κύριος καὶ ἐκάθισεν πρᾶξις ἀντ' αὐτῶν. ¹⁵ ῥίζας ἐθνῶν ἐξέτιλεν ὁ κύριος καὶ ἐφύτευσεν ταπεινοὺς ἀντ' αὐτῶν. ¹⁶ χώρας ἐθνῶν κατέστρεψεν ὁ κύριος καὶ ἀπώλεσεν αὐτὰς ἕως θεμελίων γῆς. ¹⁷ ἐξῆρεν ἐξ αὐτῶν καὶ ἀπώλεσεν αὐτούς καὶ κατέπαυσεν ἀπὸ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν. ¹⁸ οὐκ ἔκτισται ἀνθρώποις ὑπερηφανία οὐδὲ ὀργὴ θυμοῦ γεννήμασιν γυναικῶν. ¹⁹ Σπέρμα ἐντιμον ποῖον; σπέρμα ἀνθρώπου. σπέρμα ἐντιμον ποῖον; οἱ φοβούμενοι τὸν κύριον. σπέρμα ἄτιμον ποῖον; σπέρμα ἀνθρώπου. σπέρμα ἄτιμον ποῖον; οἱ παραβαίνοντες ἐντολάς. ²⁰ ἐν μέσῳ ἀδελφῶν ὁ ἡγούμενος αὐτῶν ἐντιμος, καὶ οἱ φοβούμενοι κύριον ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. ²¹ ²² πλούσιος καὶ ἔνδοξος καὶ πτωχός, τὸ καύχημα αὐτῶν φόβος κυρίου. ²³ οὐ δίκαιον ἀτιμάσαι πτωχὸν συνετόν, καὶ οὐ καθήκει δοξάσαι ἄνδρα ἀμαρτωλόν. ²⁴ μεγιστὰν καὶ κριτῆς καὶ δυνάστης δοξασθήσεται, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῶν τις μείζων τοῦ

φοβουμένου τὸν κύριον. ²⁵ οἰκέτη σοφῷ ἐλεύθεροι λειτουργήσουσιν, καὶ ἀνὴρ ἐπιστήμων οὐ γογγύσει. ²⁶ Μὴ σοφίζου ποιῆσαι τὸ ἔργον σου καὶ μὴ δοξάζου ἐν καιρῷ στενοχωρίας σου. ²⁷ κρείσσων ἐργαζόμενος καὶ περισσεύων ἐν πᾶσιν ἢ περιπατῶν δοξαζόμενος καὶ ἀπορῶν ἄρτων. ²⁸ τέκνον, ἐν πραΰτητι δόξασον τὴν ψυχὴν σου καὶ δὸς αὐτῇ τιμὴν κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῆς. ²⁹ τὸν ἁμαρτάνοντα εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίς δικαιώσει; καὶ τίς δοξάσει τὸν ἀτιμάζοντα τὴν ζωὴν αὐτοῦ; ³⁰ πτωχὸς δοξάζεται δι' ἐπιστήμην αὐτοῦ, καὶ πλούσιος δοξάζεται διὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ. ³¹ ὁ δεδοξασμένος ἐν πτωχείᾳ, καὶ ἐν πλούτῳ ποσαχῶς; καὶ ὁ ἄδοξος ἐν πλούτῳ, καὶ ἐν πτωχείᾳ ποσαχῶς;

11

Embuga: galangala erhi na malunde

¹ Omukenyi nk'ali murhimanya, irhwe ayinamula, n'ekarhi k'abakulu abwarhala. ² Orhakungiraga omuntu mubi obulfi, orhanagayiraga omuntu amagala manyi. ³ Olujuci luba lunyi omu bibalala ci ebi lujira birhahimwa bununu. ⁴ Orhalimbiraga emyambalo yawe, orhacibonaga bamakukunga: bulya emikolo ya Nyamuzinda erhahimwa bwinja, ci kwone eri mifulike omu masu g'abantu. ⁵ Kanji abami barhenzibwe oku ntebe, n'ecigolo cayambala ishungwe lyabo. ⁶ Kanji baciri-risi bayandazibwe burhaba, na bannahano bakulu bashuba bashizi.

Okugerereza n'okuyisha bunyi-bunyi

⁷ Orhaganyagya embere orhangule bwinja, gerereza burhanzi, obuliganya. ⁸ Orhashuzagya orhanaciyumva, orhatwiraga owinyu omu binwa. ⁹ Orhakalihiraga olubanja lurhakuyerekiri. orhajaga omu ntambala y'abanya-byaha. ¹⁰ Mwana wani, oleke okuhambalikanya emanja, zikalugirira orhazifume, ciru wankalibirha, orhashegûke, n'okuyaka kurhakufumye. ¹¹ Abacikanangula ho bali: barhame, balibirhe, ci oku balibisire, kwo n'emunda baja yabayaka.

Okulangalira Nyamuzinda

¹² Hali abazamba bahuna oburhabale: bakenyi ba birugu ci bakenyi bagale, Nyamuzinda kurhonya abarhonya, anabayinamule omu buligo bwabo. ¹³ Nyamuzinda anarhume bashubiyinamula amalanga, abandi hasomerwe obwo. ¹⁴ Aminja n'amabi, akalamo n'olufu, obukenyi n'obugale byoshi emwa Nyamuzinda birhenga. ¹⁵ Obushinganyanya. obwenge n'okumanya irhegeko rhubihabwa na Nyakasane, obuzigire n'ebijiro binja byoshi emwage birhenga, ¹⁶ isirhe n'obuminya byalemeragwa abanya-byaha, banyankola-maligo, obuhanya buli bwabo. ¹⁷ Enshokano za Nyamuzinda zishoholwa n'ahamukunda, n'oburhonyi bwage bubalusize ensiku zoshi. ¹⁸ Hali abantu bagala erhi kubikirira okujinika kurhumire, lolaga oluhembo lwaboⁿ. ¹⁹ Olusiku baderha, erhi: «Nakarhamukaga, birhali binyi ebi, namira aha», barhamanyiri nsiku inga zisigire: babisiga, bafe, abandi babirye. ²⁰ Mwana wani, ocisegerenze oku mukolo gwawe, okazigushibirira, olinde oshosihiramwo. ²¹ Orhayagalagwa n'emikolo y'omunya-byaha, ocikubagire Nyamuzinda, osere oku mukolo gwawe. Bulya kuli kulembu emwa Nyamuzinda, okugaza omukenyi bunobuno, mwa kano kanya. ²² Omugisho gwa Nyamuzinda lwo luhembo lw'omuntu omurhinya, kano kanya, omugisho gwa Nyamuzinda gwamanajako obwaso. ²³ Orhaderhaga, erhi: «Bici ndagirirekwo? kurhenga ene, ebyani biri binganaci bulya?» ²⁴ Orhaderhaga, erhi: «Ka ntakola mugale, kurhi naciba?» ²⁵ Olusiku lw'iragi omuntu arhakengera amalibuko, n'olusiku lw'obuhanya, omuntu anayibagire iragi. ²⁶ Kwo kuderha oku, emwa Nyamuzinda, kuli kulembu, olusiku lw'okufu, anahembe ngasi muntu nk'oku ebijiro byage binali. ²⁷ Hisanzi hita hya malibuko hinayibagize obwigusi, n'omu kanya kazinda k'omuntu mwo emikolo yage ebonekera. ²⁸ Orhakungaga iragi ly'owundi anacizine, bulya omuntu amanyirwa aha buzinda bwage^o.

Okucilanga oku mubi

²⁹ Enyumpa yawe erhabaga ishubukiro lya ngasi yeshi, bulya amenge g'omubi gali manji. ³⁰ Kula bagwarha enkwale, bayihira omu irhonga, kwo guli omurhima gw'omucibonyi, ye mujishamba walinda oku wafa. ³¹ Omunywcsi anahindule chinja hihi, n'ehinja hirhabula ishembo emund'ali. ³² Isasi ly'omuliro linayase ecibeye, omubi anaibundike akol'alingihuma omuko. ³³ Omany e omubi bulya ye kabindi-afunikira-obubi, omany akuhirakwo akafinjo. ³⁴ Ow'e,buga omuhire aha mwawe, kuyokera ohayokire, wabona oku akukoza oku ba-aha-mwawe.

ⁿ11.18 Oluhembo lwabo: en'igulu emwa mugulûza, nta kucibona. lolà Ayu 27, 16 ... Lk 12, 16..

^o11.28 buzinda bwage: okufa bwinja ly'iragi, ofe oli murhonyi emwa Nyamuzinda; ah'obugale bwankakurhanga, bwankakuzinda.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 11

¹ σοφία ταπεινοῦ ἀνυψώσει κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ ἐν μέσῳ μεγιστάνων καθίσει αὐτόν. ² Μὴ αἰνέσης ἄνδρα ἐν κάλλει αὐτοῦ καὶ μὴ βδελύξη ἄνθρωπον ἐν ὁράσει αὐτοῦ. ³ μικρὰ ἐν πετεινοῖς μέλισσα, καὶ ἀρχὴ γλυκασμάτων ὁ καρπὸς αὐτῆς. ⁴ ἐν περιβολῇ ἱματίων μὴ καυχῆσθαι καὶ ἐν ἡμέρᾳ δόξης μὴ ἐπαίρου· ὅτι θαυμαστὰ τὰ ἔργα κυρίου, καὶ κρυπτὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀνθρώποις. ⁵ πολλοὶ τύραννοι ἐκάθισαν ἐπὶ ἐδάφους, ὁ δὲ ἀνυπὸνόητος ἐφόρεσεν διάδημα. ⁶ πολλοὶ δυνάσται ἡτιμάσθησαν σφόδρα, καὶ ἔνδοξοι παρεδόθησαν εἰς χεῖρας ἐτέρων.

⁷ Πρὶν ἐξετάσης, μὴ μέμψῃ· νόησον πρῶτον καὶ τότε ἐπιτίμα. ⁸ πρὶν ἢ ἀκοῦσαι μὴ ἀποκρίνου καὶ ἐν μέσῳ λόγων μὴ παρεμβάλλου. ⁹ περὶ πράγματος, οὐ οὐκ ἔστιν σοι χρεία, μὴ ἔριζε καὶ ἐν κρίσει ἀμαρτωλῶν μὴ συνέδρουε. ¹⁰ Τέκνον, μὴ περὶ πολλὰ ἔστωσαν αἱ πράξεις σου· ἐὰν πληθύνῃς, οὐκ ἀθωωθήσῃ· καὶ ἐὰν διώκῃς, οὐ μὴ καταλάβῃς· καὶ οὐ μὴ ἐκφύγῃς διαδράς. ¹¹ ἔστιν κοπιῶν καὶ πονῶν καὶ σπεύδων, καὶ τόσῳ μᾶλλον ὑστερεῖται.

¹² ἔστιν νωθρὸς προσδεόμενος ἀντιλήμψεως, ὑστερῶν ἰσχύι καὶ πτωχεῖα περισσεύει· καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπέβλεψαν αὐτῷ εἰς ἀγαθὰ, καὶ ἀνῴρθωσεν αὐτὸν ἐκ ταπεινώσεως αὐτοῦ. ¹³ καὶ ἀνύψωσεν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπεθαύμασαν ἐπ' αὐτῷ πολλοί. ¹⁴ ἀγαθὰ καὶ κακὰ, ζωὴ καὶ θάνατος, πτωχεῖα καὶ πλοῦτος παρὰ κυρίου ἐστίν. ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ δόσις κυρίου παραμένει εὐσεβέσιν, καὶ ἡ εὐδοκία αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα εὐοδωθήσεται. ¹⁸ ἔστιν πλουτῶν ἀπὸ προσοχῆς καὶ σφιγγίας αὐτοῦ, καὶ αὕτη ἡ μερίς τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ. ¹⁹ ἐν τῷ εἰπεῖν αὐτόν· Εὖρον ἀνάπαυσιν καὶ νῦν φάγομαι ἐκ τῶν ἀγαθῶν μου, καὶ οὐκ οἶδεν τίς καιρὸς παρελεύσεται καὶ καταλείψει αὐτὰ ἐτέροις καὶ ἀποθανεῖται. ²⁰ Στῆθι ἐν διαθήκῃ σου καὶ ὁμίλει ἐν αὐτῇ καὶ ἐν τῷ ἔργῳ σου παλαιώθητι.

²¹ μὴ θαύμαζε ἐν ἔργοις ἀμαρτωλοῦ, πίστευε δὲ κυρίῳ καὶ ἔμμενε τῷ πόνῳ σου· ὅτι κοῦφον ἐν ὀφθαλμοῖς κυρίου διὰ τάχους ἐξάπινα πλουτίσαι πένητα. ²² εὐλογία κυρίου ἐν μισθῷ εὐσεβοῦς, καὶ ἐν ὥρᾳ ταχυνῇ ἀναθάλλει εὐλογίαν αὐτοῦ. ²³ μὴ εἴπῃς· Τίς ἐστίν μου χρεία, καὶ τίνα ἀπὸ τοῦ νῦν ἔσται μου τὰ ἀγαθὰ; ²⁴ μὴ εἴπῃς· Αὐτάρκη μοί ἐστιν, καὶ τί ἀπὸ τοῦ νῦν κακωθήσομαι; ²⁵ ἐν ἡμέρᾳ ἀγαθῶν ἀμνησία κακῶν, καὶ ἐν ἡμέρᾳ κακῶν οὐ μνησθήσεται ἀγαθῶν. ²⁶ ὅτι κοῦφον ἔναντι κυρίου ἐν ἡμέρᾳ τελευτῆς ἀποδοῦναι ἀνθρώπῳ κατὰ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ. ²⁷ κάκωσις ὥρας ἐπιλησμονὴν ποιεῖ τρυφῆς, καὶ ἐν συντελείᾳ ἀποδῶντο ἀποκάλυψις ἔργων αὐτοῦ. ²⁸ πρὸ τελευτῆς μὴ μακάριζε μηδὲνα, καὶ ἐν τέκνοις αὐτοῦ γνωσθήσεται ἀνὴρ.

²⁹ Μὴ πάντα ἄνθρωπον εἰσαγε εἰς τὸν οἶκόν σου· πολλὰ γὰρ τὰ ἔνεδρα τοῦ δολίου. ³⁰ πέρδιξ θηρευτῆς ἐν καρτάλλῳ, οὕτως καρδία ὑπερηφάνου, καὶ ὡς ὁ κατάσκοπος ἐπιβλέπει πτωσιν· ³¹ τὰ γὰρ ἀγαθὰ εἰς κακὰ μεταστρέφων ἐνεδρεύει καὶ ἐν τοῖς αἵρετοῖς ἐπιθήσει μῶμον. ³² ἀπὸ σπινθήρος πυρὸς πληθύνεται ἀνθρακία, καὶ ἄνθρωπος ἀμαρτωλὸς εἰς αἷμα ἐνεδρεύει. ³³ πρόσεχε ἀπὸ κακούργου, πονηρὰ γὰρ τεκταίνει, μήποτε μῶμον εἰς τὸν αἰῶνα δῶ σοι. ³⁴ ἐνοίκισον ἀλλότριον, καὶ διαστρέψει σε ἐν ταραχαῖς καὶ ἀπαλλοτριώσει σε τῶν ἰδίων σου.

12

Aminja

¹ Okajira aminja, omany na ndi ogajirire, galeke okuhera busha. ² Aminja. ogajirire omuntu orhinya Nyamuzinda, bulya akugalulirago, yene erhi Nyamuzinda. ³ Orhajiriraga entagoyola omu bubi aminja, n'omuntu orhakwirirwa okujira ehy'obuzigire. ⁴ Ohe omuntu ozigira Nyamuzinda, oleke enkola-maligo, orhayirhabâlaga. ⁵ Aminja ogajirire omwirhohye, oleke cibone ojacira Nyamuzinda. Omuyime ciru ebi alya, orhamuhâga, ankanakulenga misi; bulya omunkwa gwâge mabî kabiri, oku minja goshi wamujirire. ⁶ Ciru Nyamuzinda naye arhabona oku banya-byâha, ababî kuhana abahana. ⁷ Ohe omuntu mwinja, oleke omubî.

Abîra n'abarhali bo

⁸ Amango oli mugale, kuli kuzibu okumanya omwîra w'okuli, ci linda okene, omushombanyi arhacifulike. ⁹ Amango omuntu ali omu iragi, abashombanyi bage banadikîrîre, hano ajâkwo obuhanya, ciru n'omwîra anamuyâke. ¹⁰ Orhacikubagiraga omushomhanyi, kul'ecûma cijâkwo engisha, kwo n'obubî bwâge buli, ¹¹ Ciru akacirhohya akanayisha abunda-bunda, omany orhacikubagiragaye. Omuyôrhekwo kula bakombeza ecilolero, kengêra oku engisha zâge zirhayimangirhenge. ¹² Orhamuhiraga hofi nawe, bulya anakurhenzaho, ahaje. Orhamubwarhazagya ekulyo kwâwe, bulya anakunyaga entebe, obone buzinda ly'okola wayumva ebinwa byâni, ociyunjuze obwo, aka kanwa okakengêre. ¹³ Mbwira ndi wakabêra omugwasi w'enjoka lukogo nka yamamulumu, erhi ndi wankalubêra abaja balwisa ebiryanyi? ¹⁴ Kwo biri

ntyoko oku muntu oyinjibana omubi, n'oshangira obubi bwage. ¹⁵ Amango ociyimanziye buzibu, arhankacyerekana, oleke obe nka warherera obone oku akujira. ¹⁶ Omuminya anajire ebinwa by'olubohololo, ci emurhima gwage bulyo bwa kukukweha omu nyenga adwirhe alo-nza. Omubisha anarhoze emirenge, ci amango ahashire, arhashukira. ¹⁷ Amango olikwo obuhanya, onamubone ye murhanzi, omanyem mpu kurhabala ali, n'obwo kuholêreza. ¹⁸ Anadunde irhwe, akome na kagasha, ci arhahundmula binwa, n'obusu bwage nzinzibale.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 12

¹ 'Εάν εὔ ποιῆς, γνῶθι τίνι ποιεῖς, καὶ ἔσται χάρις τοῖς ἀγαθοῖς σου. ² εὔ ποιήσων εὐσεβεῖ, καὶ εὐρήσεις ἀνταπόδομα, καὶ εἰ μὴ παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ὑψίστου. ³ οὐκ ἔσται ἀγαθὰ τῷ ἐνδελεχίζοντι εἰς κακὰ καὶ τῷ ἐλεημοσύνην μὴ χαρίζομένῳ. ⁴ δὸς τῷ εὐσεβεῖ καὶ μὴ ἀντιλάβη τοῦ ἀμαρτωλοῦ. ⁵ εὔ ποιήσων ταπεινῶ καὶ μὴ δῶς ἀσεβεῖ· ἐμπόδισον τοὺς ἄρτους αὐτοῦ καὶ μὴ δῶς αὐτῷ, ἵνα μὴ ἐν αὐτοῖς σε δυναστεύσῃ· διπλάσια γὰρ κακὰ εὐρήσεις ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς, οἷς ἂν ποιήσῃς αὐτῷ. ⁶ ὅτι καὶ ὁ ὑψιστος ἐμίσησεν ἀμαρτωλοὺς καὶ τοῖς ἀσεβέσιν ἀποδώσει ἐκδίκησιν. ⁷ δὸς τῷ ἀγαθῷ καὶ μὴ ἀντιλάβη τοῦ ἀμαρτωλοῦ. ⁸ Οὐκ ἐκδικηθήσεται ἐν ἀγαθοῖς ὁ φίλος, καὶ οὐ κρυβήσεται ἐν κακοῖς ὁ ἐχθρός. ⁹ ἐν ἀγαθοῖς ἀνδρὸς οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἐν λύπῃ, καὶ ἐν τοῖς κακοῖς αὐτοῦ καὶ ὁ φίλος διαχωρισθήσεται. ¹⁰ μὴ πιστεύσῃς τῷ ἐχθρῷ σου εἰς τὸν αἰῶνα· ὥς γὰρ ὁ χαλκὸς ἰοῦται, οὕτως ἡ πονηρία αὐτοῦ. ¹¹ καὶ ἐὰν ταπεινωθῇ καὶ πορεύηται συγκεκυφώς, ἐπίστησον τὴν ψυχὴν σου καὶ φύλαξαι ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἔσῃ αὐτῷ ὡς ἐκμεμαχώς ἔσοπτρον καὶ γνώσῃ ὅτι οὐκ εἰς τέλος κατίωσεν. ¹² μὴ στήσῃς αὐτὸν παρὰ σεαυτῷ, μὴ ἀνατρέψῃς σε στῆ ἐπὶ τὸν τόπον σου· μὴ καθίσῃς αὐτὸν ἐκ δεξιῶν σου, μήποτε ζητήσῃ τὴν καθέδραν σου καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἐπιγνώσῃ τοὺς λόγους μου καὶ ἐπὶ τῶν ῥημάτων μου κατανυγῇ. ¹³ τίς ἐλεήσει ἐπασιδὸν ὀφίοδηκτον καὶ πάντας τοὺς προσάγοντας θηρίοις; ¹⁴ οὕτως τὸν προσπορευόμενον ἀνδρὶ ἀμαρτωλῷ καὶ συμφυρόμενον ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτοῦ. ¹⁵ ὥραν μετὰ σοῦ διαμενεῖ, καὶ ἐὰν ἐκκλίνῃς, οὐ μὴ καρτερήσῃ. ¹⁶ καὶ ἐν τοῖς χεῖλσιν αὐτοῦ γλυκανεῖ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ βουλευέσεται ἀνατρέψαι σε εἰς βόθρον· ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ δακρύσει ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἐὰν εὖρῃ καιρόν, οὐκ ἐμπλησθήσεται ἀφ' αἵματος. ¹⁷ κακὰ ἐὰν ὑπαντήσῃ σοι, εὐρήσεις αὐτὸν πρότερον ἐκεῖ σου, καὶ ὡς βοηθῶν ὑποσχάσει πτέρναν σου· ¹⁸ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κινήσει καὶ ἐπικροτήσῃ ταῖς χερσὶν αὐτοῦ καὶ πολλὰ διαψιθυρίσει καὶ ἀλλοιώσει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

13

Okuja haguma n'abinyu

¹ Omuntu akahuma oku bulembo, bunamunanîrekwo, n'okômera omucibonyi anamushushe. ² Orhabarhulaga omuzigo orhagale, orhayinjiabanaga omuzibu n'omugale kulusha we. Cici cankarhuma wahira enyungu y'ibumba haguma n'ey'ecûma? n'obwo erhi zankahukulana, ey'ibumba yanabereka? ³ Omugale anahe amanyagana abulinalîmbirana, omukenyi ananyagwe ehyâge, abulihisengera. ⁴ Omugale amango omukwânîne anakukolêse. n'amango wamanyihya obushiru anakujandike, ⁵ amango ocigwerhe ehyawe, bucirî bwîra, ci erhi analinzire, buzira nshonyi, mpu akunyagehyo. ⁶ Amango alagirire oku burhabâle bwâwe, anakurhonye, akuyereke amasheka, olangalire, akubwire ebinwa binja, mpu: «bici olagîrîrekwo?» ⁷ Kurhângana arhakubonêsa nshonyi hano akol'agaba, ciru anakunyage kabiri-kasharhu, na buzinda akuhe ebinioko. Hano akulangira, akuyâke, adunde irhwe acîzongere. ⁸ Omanyem orharhebagwa, balekikubonêsa nshonyi erhi buhwinja bwâwe burhuma. ⁹ Okabona omugale akuhamagala, onabe nk'orhumvîrhi, wabona oku akuyimbîrira. ¹⁰ Orhacîhunikaga bulya banakugalula nyuma, kandi orhabêraga kuli bwenene bulya banakuyîbagira. ¹¹ Orhakômeraga omugale, omanyem ebinwa byâge binji-binji. Ebinwa byâge binji-binji byo biri bya murhego, oku ali mpu ashagalusire, n'obwo alikwo akuyenja. ¹² Omanyem omurhûnzi w'ebinwa, arhakushurhîsa, akushwekêse. ¹³ Omanyem-omanyem, bulya obuhanya bukulusize omu njira. ¹⁴ Erhi wankayumva okwo amango ol'iro, onazûke; omu kalamo kâwe koshi, ozigire Nyakasane onamuyakûze akuciza.

Omugale n'omukenyi

¹⁵ Ngasi cintu cizîne coshi cisîma ecâbo, na ngasi muntu kwo n'okwo. ¹⁶ Ensimba erhahambarha erhali ya bûko bwâyo, n'omuntu naye wâbo muntu ayinjibana. ¹⁷ K'onabwine oku eciryanyi cakayumvanya n'omwana-buzi? omuntu mubi n'orhînya Nyamuzinda, nabo kwo na kuguma. ¹⁸ K'onabwine oku omurhûla gwankaba ekarhî ka mpunga n'akabwa? kwo-na-kuguma nta murhûla ekarhi k'omugale n'omukenyi. ¹⁹ Ensimba nto byo biryo by'entale emuzirhu, ntyo, abakenyi yo minyama y'abagale. ²⁰ Emw'omucibonyi

obwirhohye kuli kushûbuka, ntyo, omugale naye arhabona oku mukenyi. ²¹ Omugale abe nk'asarhala kwone, abîra hage banamugwarhirire, ow'obuligo akahirima, ciru n'abîra bage banamusige. ²² Omugale âkasarhala, banamugwarhirire banji, akaderha ebirhali byo, banakongôrheze. Ow'obuligo akasârhalâ, banamulongôze, na ciru akaderha ebinwa binja, barhabihiramwo izu. ²³ Omugale akabumbula akanwa, boshi banahwekêre, n'akanwa kâge kamanyikane hoshi-hoshi. Omukenyi akabumbula akanwa, banaderhe, mpu: «hya ngahi ehi?»». Akasârhalâ banamususunike oku idaho. ²⁴ Obugale buli bwinja nka burhalikwo câha, omu iderha ly'enkola-maligo obukenyi buli bubî. ²⁵ Murhima guhà omuntu iranga, gulijire linja erhi libî. ²⁶ Omurhima mwinja bwo na busû bwinja, okusinga emigani guba mukolo muzibu.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 13

¹ Ὁ ἀπτόμενος πίσης μολυνθήσεται, καὶ ὁ κοινωνῶν ὑπερηφάνῳ ὁμοιωθήσεται αὐτῷ. ² βάρος ὑπὲρ σὲ μὴ ἄρης καὶ ἰσχυροτέρῳ σου καὶ πλουσιωτέρῳ μὴ κοινωνῶνι. τί κοινωνήσῃ χύτρα πρὸς λέβητα; αὕτη προσκρούσει, καὶ αὕτη συντριβήσεται. ³ πλούσιος ἠδίκησεν, καὶ αὐτὸς προσενεβριμήσατο· πτωχὸς ἠδίκηται, καὶ αὐτὸς προσδεθήσεται. ⁴ ἐὰν χρησιμεύσῃς, ἐργᾶται ἐν σοί· καὶ ἐὰν ὑστερήσῃς, καταλείψει σε. ⁵ ἐὰν ἔχῃς, συμβιώσεται σοι καὶ ἀποκενώσει σε, καὶ αὐτὸς οὐ πονέσει. ⁶ χρεῖαν ἔσχηκέν σου, καὶ ἀποπλανήσῃ σε καὶ προσγελάσεται σοι καὶ δώσει σοι ἐλπίδα· λαλήσῃ σοι καλὰ καὶ ἐρεῖ Τίς ἡ χρεῖά σου; ⁷ καὶ αἰσχυνεῖ σε ἐν τοῖς βρώμασιν αὐτοῦ, ἕως οὗ ἀποκενώσῃ σε δις ἢ τρίς, καὶ ἐπ' ἐσχάτων καταμωκῆσεται σου· μετὰ ταῦτα ὄψεται σε καὶ καταλείψει σε καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κινήσει ἐπὶ σοί. ⁸ πρόσεχε μὴ ἀποπλανηθῇς καὶ μὴ ταπεινωθῇς ἐν ἀφροσύνῃ σου. ⁹ Προσκαλεσαμένου σε δυνάστου ὑποχωρῶν γίνου, καὶ τόσω μᾶλλον σε προσκαλέσεται. ¹⁰ μὴ ἔμπιπτε, μὴ ἀπωσθῇς, καὶ μὴ μακρὰν ἀφίστω, ἵνα μὴ ἐπιλησθῇς. ¹¹ μὴ ἔπεχε ἰσηγορεῖσθαι μετ' αὐτοῦ καὶ μὴ πίστευε τοῖς πλείοσιν λόγοις αὐτοῦ· ἐκ πολλῆς γὰρ λαλιᾶς πειράσει σε καὶ ὡς προσγελῶν ἐξετάσει σε. ¹² ἀνελεῆμων ὁ μὴ συντηρῶν λόγους καὶ οὐ μὴ φείσῃται περὶ κακώσεως καὶ δεσμῶν. ¹³ συντήρησον καὶ πρόσεχε σφοδρῶς, ὅτι μετὰ τῆς πτώσεώς σου περιπατεῖς. ¹⁴ ¹⁵ Πᾶν ζῶον ἀγαπᾷ τὸ ὅμοιον αὐτῷ καὶ πᾶς ἄνθρωπος τὸν πλησίον αὐτοῦ. ¹⁶ πᾶσα σὰρξ κατὰ γένος συνάγεται, καὶ τῷ ὁμοίῳ αὐτοῦ προσκολληθήσεται ἀνὴρ. ¹⁷ τί κοινωνήσῃ λύκος ἀμνῷ; οὕτως ἀμαρτωλὸς πρὸς εὐσεβῆ. ¹⁸ τίς εἰρήνην ὑαίνει πρὸς κύνα; καὶ τίς εἰρήνην πλουσίῳ πρὸς πένητα; ¹⁹ κυνήγια λεόντων ὄναγροι ἐν ἐρήμῳ· οὕτως νομαὶ πλουσίων πτωχοί. ²⁰ βδέλυγμα ὑπερηφάνῳ ταπεινότης· οὕτως βδέλυγμα πλουσίῳ πτωχός. ²¹ πλούσιος σαλευόμενος στηρίζεται ὑπὸ φίλων, ταπεινὸς δὲ πεσὼν προσπατωθεῖται ὑπὸ φίλων. ²² πλουσίου σφαλέντος πολλοὶ ἀντιλήμπτορες· ἐλάλησεν ἀπόρρητα, καὶ ἐδικαίωσαν αὐτόν. ταπεινὸς ἔσφαλεν, καὶ προσεπετίμησαν αὐτῷ· ἐφθέγγατο σύνεσιν, καὶ οὐκ ἐδόθη αὐτῷ τόπος. ²³ πλούσιος ἐλάλησεν, καὶ πάντες ἐσίγησαν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ ἀνύψωσαν ἕως τῶν νεφελῶν. πτωχὸς ἐλάλησεν καὶ εἶπαν Τίς οὗτος; κἂν προσκόψῃ, προσανατρέψουσιν αὐτόν. ²⁴ ἀγαθὸς ὁ πλοῦτος, ὃ μὴ ἐστὶν ἁμαρτία, καὶ πονηρὰ ἡ πτωχεία ἐν στόματι ἀσεβοῦς. ²⁵ Καρδία ἀνθρώπου ἄλλοις τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἐὰν τε εἰς ἀγαθὰ ἐὰν τε εἰς κακά. ²⁶ Ἰχνος καρδίας ἐν ἀγαθοῖς πρόσωπον ἰλαρόν, καὶ εὗρεσις παραβολῶν διαλογισμοὶ μετὰ κόπων.

14

Iragi ly'okuli

¹ Iragi ly'omuntu orhasagijira ecâha omu nderho, n'orhayumva omurhima gw'ebyâha byâge gwamulya. ² Iragi lyâge omuntu orhacîtumuzizi cici, omuntu orharhiba murhima.

Okuyâgalwa n'obujinisi

³ Obugale burhakwânana nshahu, n'oku muntu w'amagene, ebirugu binji birigi bya cici? ⁴ Ohaka n'ishali lyamuyîrha, bandi ahakira, ebyâge byalîbwa n'abandi. ⁵ Owaciyîrha yene, ndi akaciza? owayôboha ciru okuhuma oku byâge. ⁶ Nta mwîsi mubî kulusha ocîyîrha yene, lwo luhembo lw'okumînya kwâge. ⁷ Okujira aminja kwâge kunabe nka kuhugwa, buzinda anayêrekane obumînya bwage. ⁸ Ali mumînya omuntu w'amasu g'oluhubo, kukengula akengula n'okugayaguza abandi. ⁹ Omuyâgalwa arhasîma ehi agwerhe, amagene kuyumya gayumya omurhima. ¹⁰ Omujinisi arhalîka bulye, n'amêza gâge cizombo. ¹¹ Mwana wâni, nk'ogwerhe onalye, orhule na Nyamuzinda entûlo ahûnyire. ¹² Orhayibagiraga oku olufu omu njira luli, n'oku omulâli gw'ab'ekuzimu ntâye osagikubwirago. ¹³ Ojirire abîra bawe aminja oku orhacifa, ohâne nk'oku onahashire. ¹⁴ Orhalahiraga iragi lya buno, orhanenaga ehinja omurhima gucifinjire. ¹⁵ Kâli obugale bwâwe bandi wabusigire? n'ebirugu byâwe kâli iragi lyâbigaba? ¹⁶ Ohûne, onahâbwe. osîme, arhali ekuzimu yo balongeza obusîme. ¹⁷ Ngasi mubiri kwo gukoya nka bwikunje, okufa liri irhegeko ly'ensiku

n'amango. ¹⁸ Kul'obona orhwasi rhw'omurhi gujagalire, rhurhaliholoka rhurhali- shoga, kwo n'amaburhwa g'omubiri, n'omu gali, oku baguma bafà abandi bâburhwa. ¹⁹ Ngasi bushanja bukoya kuhwa bunahwa, na nnabwo bombi bagendanwa.

Iragi ly'omuntu murhimanya

²⁰ Iragi lyage omuntu okengêra oburhimanya, n'orhimanya n'obukengêre bwage, ²¹ agerêze emurhima enjira z'oburhimanya, anakulikire amahwe gabwo. ²² Kw'abushimba nka muhivi, oku njira yabwo alingûkiza; ²³ anaje ah'idirisha lyabwo, atamale aha luso lwâbwo; ²⁴ acumbike eburhambi bwâbwo, agwike omulindizo omu cogo câbwo; ²⁵ ayûbake eburhambi bwâbwo, abwârhole omu kahwenyenye k'omurhûla. ²⁶ Abuyûbuze abana bage, naye yene ayakire omu mashami gâbwo. ²⁷ Omu cihôho câbwo mwo akaziyakira idûrhu, na ntyo aje omu irenge lyâbwo.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 14

¹ μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ὠλίσθησεν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ καὶ οὐ κατενύγη ἐν λύπῃ ἁμαρτιῶν· ² μακάριος οὗ οὐ κατέγνω ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ ὃς οὐκ ἔπescen ἀπὸ τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ.

³ Ἀνδρὶ μικρολόγῳ οὐ καλὸς ὁ πλοῦτος, καὶ ἀνθρώπῳ βασκάνῳ ἵνα τί χρήματα; ⁴ ὁ συνάγων ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ συνάγει ἄλλοις, καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ τρυφήσουσιν ἕτεροι. ⁵ ὁ πονηρὸς ἑαυτῷ τίνι ἀγαθὸς ἔσται; καὶ οὐ μὴ εὐφρανθήσεται ἐν τοῖς χρήμασιν αὐτοῦ. ⁶ τοῦ βασκαίνοντος ἑαυτὸν οὐκ ἔστιν πονηρότερος, καὶ τοῦτο ἀνταπόδομα τῆς κακίας αὐτοῦ. ⁷ κἀν εὖ ποιῇ, ἐν λήθῃ ποιεῖ, καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἐκφαίνει τὴν κακίαν αὐτοῦ. ⁸ πονηρὸς ὁ βασκαίνων ὀφθαλμῷ, ἀποστρέφων πρόσωπον καὶ ὑπερορῶν ψυχάς. ⁹ πλεονέκτου ὀφθαλμὸς οὐκ ἐμπίπταται μερίδι, καὶ ἀδικία πονηρὰ ἀναξηραίνει ψυχὴν. ¹⁰ ὀφθαλμὸς πονηρὸς φθονερὸς ἐπ' ἄρτῳ καὶ ἐλλιπὴς ἐπὶ τῆς τραπέζης αὐτοῦ. ¹¹ Τέκνον, καθὼς ἐὰν ἔχῃς, εὖ ποιεῖ σεαυτὸν καὶ προσφορὰς κυρίῳ ἀξίως πρόσαγε· ¹² μνήσθητι ὅτι θάνατος οὐ χρονιεῖ καὶ διαθήκη ἄδου οὐχ ὑπεδείχθη σοι· ¹³ πρίν σε τελευτῆσαι εὖ ποιεῖ φίλῳ καὶ κατὰ τὴν ἰσχύν σου ἔκτεινον καὶ δὸς αὐτῷ. ¹⁴ μὴ ἀφυστερήσῃς ἀπὸ ἀγαθῆς ἡμέρας, καὶ μερὶς ἐπιθυμίας ἀγαθῆς μὴ σε παρελθάτω. ¹⁵ οὐχὶ ἐτέρῳ καταλείψεις τοὺς πόνους σου καὶ τοὺς κόπους σου εἰς διαίρεσιν κλήρου; ¹⁶ δὸς καὶ λαβὲ καὶ ἀπάτησον τὴν ψυχὴν σου, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν ἄδου ζητῆσαι τρυφήν. ¹⁷ πᾶσα σὰρξ ὡς ἰμάτιον παλαιοῦται· ἡ γὰρ διαθήκη ἀπ' αἰῶνος Θανάτῳ ἀποθανῇ. ¹⁸ ὡς φύλλον θάλλον ἐπὶ δένδρου δασέος, τὰ μὲν καταβάλλει, ἄλλα δὲ φύει, οὕτως γενεὰ σαρκὸς καὶ αἵματος, ἡ μὲν τελευτᾷ, ἕτερα δὲ γεννᾶται. ¹⁹ πᾶν ἔργον σηπτόμενον ἐκλείπει, καὶ ὁ ἐργαζόμενος αὐτὸ μετ' αὐτοῦ ἀπελεύσεται.

²⁰ Μακάριος ἀνὴρ, ὃς ἐν σοφίᾳ μελετήσῃ καὶ ὃς ἐν συνέσει αὐτοῦ διαλεχθήσεται, ²¹ ὁ διανοούμενος τὰς ὁδοὺς αὐτῆς ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς ἀποκρύφοις αὐτῆς ἐννοηθήσεται. ²² ἔξελθε ὀπίσω αὐτῆς ὡς ἰχνευτῆς καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῆς ἐνέδρευε. ²³ ὁ παρακύπτων διὰ τῶν θυρίδων αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῶν θυρωμάτων αὐτῆς ἀκροάσεται, ²⁴ ὁ καταλύων σύνεγγυς τοῦ οἴκου αὐτῆς καὶ πῆξει πάσσαλον ἐν τοῖς τοίχοις αὐτῆς, ²⁵ στήσῃ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ κατὰ χεῖρας αὐτῆς καὶ καταλύσει ἐν καταλύματι ἀγαθῶν, ²⁶ θήσῃ τὰ τέκνα αὐτοῦ ἐν τῇ σκέπῃ αὐτῆς καὶ ὑπὸ τοὺς κλάδους αὐτῆς αὐλισθήσεται, ²⁷ σκεπασθήσεται ὑπ' αὐτῆς ἀπὸ καύματος καὶ ἐν τῇ δόξῃ αὐτῆς καταλύσει.

15

¹ Kw'ajira ntyo omuntu orhînya Nyamuzinda; ôyankirira irhegeko burhimanya ashobôla. ² Kwo bumuyankirira nka kula nnina wa muntu amuyankirira, bumuyankirire nka muhya wayankirira iba; ³ bumulise akalyo k'obwirhonzi, bumunywese amîshi g'oburhimanya; ⁴ abuyegemere, arhanacidundagane, abusêrekwo, arhanacibulabule. ⁵ Bumulengereze enyanya ly'ababo, omu karhî k'endêko, bumubumbûle akanwa. ⁶ Ayumve omurhûla anabone ecimanè c'obusîme, ahabwe irenge ly'ensiku n'amango. ⁷ Abasirhe nta mango babuhikekwo, n'abanya-byâha barhakabubona. ⁸ Oburhimanya burhabonanako n'obucibone, n'abanywesi barhabukwîrwa. ⁹ Obukuze burhaba omu kanwa k'omubî, bulya Nyamuzinda arhamuhiribwo. ¹⁰ Bulya oburhimanya bwo buyêrekana obukuze, na Nyazmuzinda ye bulangûla enjira.

Obuhuru bw'omuntu

¹¹ Orhaderhaga, erhi: «Nyamuzinda warhumire najira ecâha», bulya Nyamuzinda arhankajira ebi ashomba^p. ¹² Orhaderhaga, erhi: «Nyamuzinda warhumire nahabuka», bulya ntaco ajira n'omunya-byâha.

^p15.11 15, 11: Ebi ashomba: omuntu agwerhe obuhuru, anacîshoga ehi omurhima gumuhire; yene anacijâmwo, aderhe «nalonza hirebe, najira hirebe; ntâlonza, ntâjire ... » buzira kusêzibwa na ndi, Omuntu arhankashobeka Nyamuzinda mpu ye wamujîrîsize amabî: lola YK 1, 13-14.

¹³ Nta bikabulirwa Nyamuzinda akwîrîrwa, n'abantu bamurhînya barhabikwîrîrwa... ¹⁴ Kurheng'aha murhondêro ye walemaga omuntu, anamuleka omurhima gwâge gumuhe. ¹⁵ Nk'olonzize, amarhegcko wanagakulikira, okubêra omu njira nyinja okuhashire. ¹⁶ Embere zâwe, ahebireyo omuliro n'amîshi, lambûla okuboko, orhole eci olonzize. ¹⁷ Embere z'abantu, eri obuzîne n'olufu, muli byombi, eci balonzize co banacîshoga. ¹⁸ Bulya oburhimanya bwa Nyamuzinda burhajira lugero, byoshi ahashire na byoshi abona. ¹⁹ Amasû gâge gayerekire balya bamurhînya, amanyire yene emikolo yoshi y'abantu. ²⁰ Ntaye akol'arhegesire mpu abe nkola-maligo, na ntaye akola ayemêrire mpu abe mugoma.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 15

¹ Ὁ φοβούμενος κύριον ποιήσει αὐτό, καὶ ὁ ἐγκρατὴς τοῦ νόμου καταλήμψεται αὐτήν· ² καὶ ὑπαντήσεται αὐτῷ ὡς μήτηρ καὶ ὡς γυνὴ παρθενίας προσδέξεται αὐτόν· ³ ψωμιεῖ αὐτόν ἄρτον συνέσεως καὶ ὕδωρ σοφίας ποτίσει αὐτόν· ⁴ στηριχθήσεται ἐπ' αὐτήν καὶ οὐ μὴ κλιθῇ, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐφέξει καὶ οὐ μὴ καταισχυνθῇ· ⁵ καὶ ὑψώσει αὐτόν παρὰ τοὺς πλησίον αὐτοῦ καὶ ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ἀνοίξει τὸ στόμα αὐτοῦ· ⁶ εὐφροσύνην καὶ στέφανον ἀγαλλιάματος εὐρήσει καὶ ὄνομα αἰῶνος κατακληρονομήσει· ⁷ οὐ μὴ καταλήμψονται αὐτήν ἄνθρωποι ἀσύνητοι, καὶ ἄνδρες ἀμαρτωλοὶ οὐ μὴ ἴδωσιν αὐτήν· ⁸ μακράν ἐστὶν ὑπερηφανίας, καὶ ἄνδρες ψεῦσται οὐ μὴ μνησθήσονται αὐτῆς· ⁹ Οὐχ ὡραῖος αἶνος ἐν στόματι ἀμαρτωλοῦ, ὅτι οὐ παρὰ κυρίου ἀπεστάλη· ¹⁰ ἐν γὰρ σοφία ῥηθήσεται αἶνος, καὶ ὁ κύριος εὐοδώσει αὐτόν.

¹¹ μὴ εἴπῃς ὅτι Διὰ κύριον ἀπέστην· ἃ γὰρ ἐμίσησεν, οὐ ποιήσει· ¹² μὴ εἴπῃς ὅτι Αὐτός με ἐπλάνησεν· οὐ γὰρ χρεῖαν ἔχει ἄνδρὸς ἀμαρτωλοῦ· ¹³ πᾶν βδέλυγμα ἐμίσησεν ὁ κύριος, καὶ οὐκ ἐστὶν ἀγαπητὸν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν· ¹⁴ αὐτὸς ἐξ ἀρχῆς ἐποίησεν ἄνθρωπον καὶ ἀφῆκεν αὐτόν ἐν χειρὶ διαβουλίου αὐτοῦ· ¹⁵ ἐὰν θέλῃς, συντηρήσεις ἐντολὰς καὶ πίστιν ποιῆσαι εὐδοκίας· ¹⁶ παρέθηκέν σοι πῦρ καὶ ὕδωρ· οὐ ἐὰν θέλῃς, ἐκτενεῖς τὴν χειρὰ σου· ¹⁷ ἐναντὶ ἀνθρώπων ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, καὶ ὁ ἐὰν εὐδοκήσῃ, δοθήσεται αὐτῷ· ¹⁸ ὅτι πολλὴ ἡ σοφία τοῦ κυρίου· ἰσχυρὸς ἐν δυναστείᾳ καὶ βλέπων τὰ πάντα, ¹⁹ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν, καὶ αὐτὸς ἐπιγινώσεται πᾶν ἔργον ἀνθρώπου· ²⁰ οὐκ ἐντείλατο οὐδενὶ ἀσεβεῖν καὶ οὐκ ἔδωκεν ἄνεσιν οὐδενὶ ἀμαρτάνειν.

16

Obuhanya bw'ababî

¹ Orhacîfinjaga okuburha ha-bunji-bwa-busha, orhacîshingiraga abana b'ebyâbi. ² Orhacîshingaga ciru bankaluga, nka barharhînya Nyamuzinda. ³ Orhalangaliraga okulama kwâbo, orhalangaliraga n'enjira balimwo, bulya muguma nkana ye mukulu aha cihumbi, n'aha omuntu akaburha enkola-maligo, akacîfira buzira mwana. ⁴ Omuntu muguma nkana anabumbe olugo, iburha ly'ababî kuhwa linahwa. ⁵ Niene nabwine n'amasû gani bintu binji bishushana; nanayumva n'amarhwiri gâni ebiri bizibu. ⁶ Omuliro gucîtuzire omu ndêko y'endyâlya, n'obukunizi buzûsire omu ngabo y'abagoma. ⁷ Nyamuzinda arhahabaliraga balya ba ciri-misi ha mîra, bagomaga erhi kulimbira emisi kurhuma^q. ⁸ Arhababaliraga olugo Loti^r aliyûhasiremwo, erhi obucîbone bwa bene-lwo bwamamugayisa. ⁹ Arhabaga bwonjo oku búko bw'emihera^s, boshi baholoka erhi byâha byâho birhuma. ¹⁰ Akujirira n'engabo ya bihumbi magana galindaru^t, balya bacîhindulaga^u erhi buzibu bwa mirhima yâbo burhuma. ¹¹ Ciru ankabire muntu muguma cikanyi-cirhagomba, okumuleka arhahanyirwi kwanasômerana, bulya obwonjo n'obukunizi biri bya Nyamuzinda, nn'olukogo ye na nn'oburhê. ¹² Obwonjo bwâge buluga, ci n'obukali bwâge burhali bunyi, anatwe olubanja lw'abantu nk'oku emikolo yâbo enali. ¹³ Arhaleka buzira kuhana omunya-byâha n'amabî gâge, arhanalindisa busha omuntu omurhînya. ¹⁴ Aba wa lukogo lunji, ci ngasi muguma ashobôla nk'oku ebijiro byâge binali. ¹⁵ Nyamuzinda adundaguzize omurhima gwa Faraoni mpu lyo amanyisa emikolo yâge hano igulu. ¹⁶ Obwonjo bwâge bucîyêrekana oku biremwa byoshi, obulangashane n'omwizimya abijirire abantu boshi.

Oluhemho ho luli

¹⁷ Orhaderhaga, erhi: «Ka ntacîfulika oyo Nyamuzinda, eyo nyanya ndi wânkengêra?» «Ndi waja

^q16.7 Muhimbo gwa busha: Iola Murh 6, 1-7.

^r16.8 Loti: mwene wâbo Ahrahamu: Iola Murh 19. 1-29.

^s16.9 Emihera: ab'e Kanâni barhanzi, balya barhashangîraga na Nyamuzinda w'okuli:

^t16.10 murhima gwabo mubi: Iola Lub 12, 37.

^u16.9 Emihera: ab'e Kanâni barhanzi, balya barhashangîraga na Nyamuzinda w'okuli.

anfukula omu karhî k'entuliri y'abantu?» «Ndi ntaye ekarhî k'ebiremwa binji^v ntya». ¹⁸ Lola: empingu, enyanya kurhaluka amalunga, ekuzimu n'igulu, okuyisha kwâge kwamabigezamwo omusisi. ¹⁹ Caligumiza entondo n'eciriba c'igulu, byamageramwo ogwa nyugunyu embere zâge. ²⁰ Ci kwône barhakengêra ebyo byoshi, ndi ogerêreza ogw'enjira zâge? ²¹ Ciru n'omusirûla gurhabonekana, hofi emikolo yâge yoshi gali mahwe. ²² «Emikolo y'obushingnyanya^w, ndi wayimanyisa? Ndi wayirinda? Bulya endagâno eri kuli». ²³ Zo nkengcro z'omuntu w'obukengere bwofi ezo, omuhwinja n'omuhabâ barhalôrha elirhali isirhe.

Omuntu omu biremwa

²⁴ Nyumva, mwana wâni, oyigîrire, ebinwa nakubwira obirhege omurhima. ²⁵ Nakuyêreka olugero lw'enjira, nacîhangana nkuyumvise omanyè. ²⁶ aha murhondêro, erhi Nyamuzinda alema ebiremwa byâge^x, oku ayusirema, agabira ngasi ciguma aha cabêra. ²⁷ Ebiremwa byâge abiha olukere lw'ensiku n'amango, kurheng'emurhondêro gwabyo kuhika okuli kw'amango. Ebiremwa byâge birhafâ ishali, birhafâ murhamo, na nta mango bireka omukolo gwâbyo. ²⁸ Ntaco cisagihukula ecâbo, na nta mango bibula kumuyumva. ²⁹ Nyamuzinda asinza igulu obwo, aliyunjuza ebinja byâge. ³⁰ Alihramwo ngasi bûko bwa nsimba, n'omu idaho zânâshubire.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 16

¹ Μὴ ἐπιθύμει τέκνων πλῆθος ἀχρήστων μὴδὲ εὐφραίνου ἐπὶ υἱοῖς ἀσεβέσιν. ² ἂν πληθύνωσιν, μὴ εὐφραίνου ἐπ' αὐτοῖς, εἰ μὴ ἔστιν φόβος κυρίου μετ' αὐτῶν. ³ μὴ ἐμπιστεύσῃς τῇ ζωῇ αὐτῶν καὶ μὴ ἔπτεχε ἐπὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν· κρείσσων γὰρ εἷς ἢ χίλιοι καὶ ἀποθανεῖν ἄτεκνον ἢ ἔχειν τέκνα ἀσεβῆ. ⁴ ἀπὸ γὰρ ἐνὸς συντοῦ συνοικισθήσεται πόλις, φυλὴ δὲ ἀνόμων ἐρημωθήσεται. ⁵ Πολλὰ τοιαῦτα ἐόρακεν ὁ ὀφθαλμός μου, καὶ ἰσχυρότερα τούτων ἀκήκοεν τὸ οὖς μου. ⁶ ἐν συναγωγῇ ἁμαρτωλῶν ἐκκαυθήσεται πῦρ, καὶ ἐν ἔθνει ἀπειθεῖ ἐξεκαύθη ὀργή. ⁷ οὐκ ἐξιλάσατο περὶ τῶν ἀρχαίων γιγάντων, οἳ ἀπέστησαν τῇ ἰσχύϊ αὐτῶν. ⁸ οὐκ ἐφείσατο περὶ τῆς παροικίας Λωτ, οὗς ἐβδελύξατο διὰ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτῶν. ⁹ οὐκ ἠλέησεν ἔθνος ἀπωλείας τοὺς ἐξηρμένους ἐν ἁμαρτίαις αὐτῶν. ¹⁰ καὶ οὕτως ἐξακοσίας χιλιάδας πεζῶν τοὺς ἐπισυναχθέντας ἐν σκληροκαρδίᾳ αὐτῶν. ¹¹ Κἂν ἦ εἷς σκληροτράχηλος, θαυμαστὸν τοῦτο εἰ ἀθωωθήσεται· ἔλεος γὰρ καὶ ὀργὴ παρ' αὐτῷ, δυνάστης ἐξίλασμων καὶ ἐκχέων ὀργήν. ¹² κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, οὕτως καὶ πολὺς ὁ ἔλεγχος αὐτοῦ· ἄνδρα κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ κρινεῖ. ¹³ οὐκ ἐκφεύζεται ἐν ἀρπάγματι ἁμαρτωλός, καὶ οὐ μὴ καθυστερήσῃ ὑπομονὴ εὐσεβοῦς. ¹⁴ πάσῃ ἐλεημοσύνῃ ποιήσῃ τόπον, ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ εὐρήσῃ. ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ Μὴ εἴπῃς ὅτι Ἐκ τοῦ κυρίου κρυβήσομαι, καὶ ἐξ ὕψους τίς μου μνησθήσεται; ἐν λαῷ πλείονι οὐ μὴ γνωσθῶ, τίς γὰρ ἡ ψυχὴ μου ἐν ἀμετρήτῳ κτίσει; ¹⁸ ἰδοὺ ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ, ἄβυσσος καὶ γῆ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ σαλευθήσονται. ¹⁹ ἅμα τὰ ὄρη καὶ τὰ θεμέλια τῆς γῆς ἐν τῷ ἐπιβλέπει εἰς αὐτὰ τρόμῳ συσσεινόνται. ²⁰ καὶ ἐπ' αὐτοῖς οὐ διανοηθήσεται καρδία, καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ τίς ἐνθυμηθήσεται; ²¹ καὶ καταιγίς, ἣν οὐκ ὄψεται ἄνθρωπος, τὰ δὲ πλείονα τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐν ἀποκρύφοις. ²² ἔργα δικαιοσύνης τίς ἀναγγελεῖ; ἢ τίς ὑπομενεῖ; μακρὰν γὰρ ἡ διαθήκη. ²³ ἔλαττούμενος καρδίᾳ διανοεῖται ταῦτα, καὶ ἀνὴρ ἄφρων καὶ πλανώμενος διανοεῖται μωρὰ.

²⁴ Ἀκουσὸν μου, τέκνον, καὶ μάθε ἐπιστήμην καὶ ἐπὶ τῶν λόγων μου πρόσεχε τῇ καρδίᾳ σου. ²⁵ ἐκφανῶ ἐν σταθμῷ παιδεῖαν καὶ ἐν ἀκριβείᾳ ἀπαγγελῶ ἐπιστήμην. ²⁶ Ἐν κρίσει κυρίου τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἀπὸ ποιήσεως αὐτῶν διέστειλεν μερίδας αὐτῶν. ²⁷ ἐκόσμησεν εἰς αἰῶνα τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῶν εἰς γενεὰς αὐτῶν· οὔτε ἐπείνασαν οὔτε ἐκοτίασαν καὶ οὐκ ἐξέλιπον ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῶν. ²⁸ ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ οὐκ ἐξέθλιψεν, καὶ ἕως αἰῶνος οὐκ ἀπειθήσουσιν τοῦ ῥήματος αὐτοῦ. ²⁹ καὶ μετὰ ταῦτα κύριος εἰς τὴν γῆν ἐπέβλεψεν καὶ ἐνέπλησεν αὐτὴν τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ. ³⁰ ψυχὴ παντὸς ζῶου ἐκάλυπεν τὸ πρόσωπον αὐτῆς, καὶ εἰς αὐτὴν ἡ ἀποστροφή αὐτῶν.

17

¹ Nyamuzinda arhenzize omuntu omu budaka, na buzinda omu idaho amushubiza^y. ² Abantu abatwirîre ensiku n'amango gagerêrîre, abaha obuhashe oku byoshi^z biri en'igulu. ³ Nk'oku yene ali, abahâ emisi, abalema bamushushire^a. ⁴ Ahâ ngasi ciremwa okuyôboha omuntu, ly'omuntu akulira ensimba n'ebinyunyî. ⁵ Bashobôla okukolêsa mahashe arhanu ga Nyakasane, nka buhashe bwa kalindarhu, bahabwa okukolêsa obwenge n'obushinganyanya nka buhashe bwa kalinda, buhugûla ago mahashe gâge.

^v16.17 Binji ntya: Iola Murh 3, 10; 4, 9.

^w16.22 Eri kuli: owalinda endagâno ya Nyamuzinda ahire omurhima omu nda, nta kuderha mpu ama!egama. arhâciyishe!

^x16.26 Ebiremwa byage: Iola Murh 1, 1: okulemwa kw'igulu.

^y17.1 Amushubiza: Iola Murh 2: omuntu kufâ afâ.

^z17.2 byoshi: Iola Murh 1, 28.

^a17.3 Bamushushire: Iola Murh 2, 27.

⁶ Abalema bagwerhe akanwa, olulimi, amasu, amarhwiri, abahà omurhima gw'oburhimanya. ⁷ Abayunjuza bumanye n'obukengere, abamanyisa ehibi n'ehinja. ⁸ Abahir'obumoleke omu murhima, mpu babone obunji bw'emikolo^b yâge. ⁹ Anabaha okujira obukuze bw'ebisomerine byâge, ensiku n'amango. ¹⁰ Bakuze izino lyage limâna, baganire obunji bw'ebi ajizire. ¹¹ Anabahe obumanye, kandi anabamanyise irhegeko ly'akalamo. ¹² Ajira haguma nabo endagano y'ensiku n'amango, abamanyisa enkengero^c zâge. ¹³ amasû gâbo gabona obunji bw'irenge lyage, amarhwiri gâbo gayumva obunene n'obwinja bw'izû lyâge. ¹⁴ Ababwira, erhi: «Mucilange oku bubî bwoshi», abahà amarhegeko bakulikira ngasi muguma oku wâbo.

Nyamuzinda mutwi w'emmanja

¹⁵ Olugendo lwâbo kubona alubona ensiku zoshi, nta mango lucifulike aha arhalubone. ¹⁶ Kurhenga oburho bwâbo, enjira yabo erhabayêreeca oburhali bubî, ciru barhanahashaga okuhindula omurhima gwâbo guli nk'ibâle, gube murhima gwa muntu. ¹⁷ Ngasi lubaga aluhîre omurhambo wâlurhegeka, Israheli yehe guli mwanya gwa Nyamuzinda yene. ¹⁸ Bulya ye murhanzi, amulera omu bworhere nkana, omu kuba amuyunjuze bulangashane bw'obuzigire bwâge, arhacimulikiriraga. ¹⁹ Ebijiro byâbo byoshi biri nk'izûba embere zâge, amasu gâge garhahusa kwalola olugendo lwâbo. ²⁰ Obulyâlya bwâbo burhacifulisiri amasû gâge, ebyâha byâbo byoshi biri embere za Nyamuzinda. ²¹ Cikwône Nyakasane aba mwinja, ayishi n'eciremwa câge, Arhabihêrekeza erhi kubilikirira, ci kulanga abilanga. ²² Okuhâna kw'obuzigire kuli kubîka kw'omuntu, kunalange ecijiro cinja nka mbonyi y'isû. ²³ Olusiku Nyamuzinda abahemba ho luciri, abavangulire omugisho gw'oluhembo lwâbo. ²⁴ Abaciyunjuze anabahe omurhima gw'okugaluka, arhûlirize abacizigulusire.

Muciyunjuze

²⁵ Ogaluke emunda Nyamuzinda ali, oleke ebyâha byâwe, omushenge bwinja, oleke okumugayisa. ²⁶ Oshubire Ow'Enyanya, oleke obulyâlya, oshomhe lwoshi lwoshi obulenzi. ²⁷ Bulya ndigi wankajikuza Nyamuzinda ekuzimu, akaba abazîne barhamukuzizi, bamuhâ irenge lyâge? ²⁸ Obukuze burhaba emw'emifû nk'oku burhaba emw'abarhahali, ozîne agwerhe n'amagala ye Nyamuzinda. ²⁹ Neci, obwonjo bwa Nyamuzinda bubâ bunji, olukogo lwage oku bantu bayerekire emund'ali. ³⁰ bulya omuntu arhankaba na byoshi, mwene-omuntu arhali karhafâ. ³¹ Bici bimoleka kulusha izûba? Kurhahanga lirhafulikwa n'ecitû. Omubiri n'omuko maligo byaka- nakola. ³² Nyamuzinda ye lola ngasi buhashe buli enyanya emalunga, abantu boshi bunaba budaka na luvu.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 17

¹ Κύριος ἔκτισεν ἐκ γῆς ἄνθρωπον καὶ πάλιν ἀπέστρεψεν αὐτὸν εἰς αὐτήν. ² ἡμέρας ἀριθμοῦ καὶ καιρὸν ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν ἐπ' αὐτῆς. ³ καθ' ἑαυτὸν ἐνέδυσεν αὐτοὺς ἰσχὺν καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἐποίησεν αὐτούς. ⁴ ἔθηκεν τὸν φόβον αὐτοῦ ἐπὶ πάσης σαρκὸς καὶ κατακυριεύειν θηρίων καὶ πετεινῶν. ⁵ ⁶ διαβούλιον καὶ γλῶσσαν καὶ ὀφθαλμούς, ὧτα καὶ καρδίαν ἔδωκεν διανοεῖσθαι αὐτοῖς. ⁷ ἐπιστήμην συνέσεως ἐνέπλησεν αὐτοὺς καὶ ἀγαθὰ καὶ κακὰ ὑπέδειξεν αὐτοῖς. ⁸ ἔθηκεν τὸν ὀφθαλμὸν αὐτοῦ ἐπὶ τὰς καρδίας αὐτῶν δεῖξαι αὐτοῖς τὸ μεγαλεῖον τῶν ἔργων αὐτοῦ, ⁹ ¹⁰ καὶ ὄνομα ἀγίασμοῦ αἰνέσουσιν, ἵνα διηγῶνται τὰ μεγαλεῖα τῶν ἔργων αὐτοῦ. ¹¹ προσέθηκεν αὐτοῖς ἐπιστήμην καὶ νόμον ζωῆς ἐκκληροδότησεν αὐτοῖς. ¹² διαθήκην αἰῶνος ἔστησεν μετ' αὐτῶν καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ ὑπέδειξεν αὐτοῖς. ¹³ μεγαλεῖον δόξης εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν, καὶ δόξαν φωνῆς αὐτοῦ ἤκουσεν τὸ οὖς αὐτῶν. ¹⁴ καὶ εἶπεν αὐτοῖς Προσέχετε ἀπὸ παντὸς ἀδίκου· καὶ ἐνετείλατο αὐτοῖς ἐκάστω περὶ τοῦ πλησίον. ¹⁵ Αἱ ὁδοὶ αὐτῶν ἐναντίον αὐτοῦ διὰ παντός, οὐ κρυβήσονται ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. ¹⁶ ¹⁷ ἐκάστω ἔθνη κατέστησεν ἡγούμενον, καὶ μερὶς κυρίου Ἰσραὴλ ἐστίν. ¹⁸ ¹⁹ ἅπαντα τὰ ἔργα αὐτῶν ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐνδελεχεῖς ἐπὶ τὰς ὁδοὺς αὐτῶν. ²⁰ οὐκ ἐκρύβησαν αἱ ἀδικίαι αὐτῶν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ πᾶσαι αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν ἔναντι κυρίου. ²¹ ²² ἐλεημοσύνη ἀνδρὸς ὡς σφραγὶς μετ' αὐτοῦ, καὶ χάριν ἀνθρώπου ὡς κόρην συντηρήσει. ²³ μετὰ ταῦτα ἐξαναστήσεται καὶ ἀνταποδώσει αὐτοῖς καὶ τὸ ἀνταπόδομα αὐτῶν εἰς κεφαλὴν αὐτῶν ἀποδώσει. ²⁴ πλὴν μετanoοῦσιν ἔδωκεν ἐπ'ἀνοδὸν καὶ παρεκάλεσεν ἐκλείποντας ὑπομονήν. ²⁵ Ἐπίστρεψε ἐπὶ κύριον καὶ ἀπόλειπε ἁμαρτίας, δεήθητι κατὰ πρόσωπον καὶ σμίκρυνον πρόσκομμα. ²⁶ ἐπάναγε ἐπὶ ὕψιστον καὶ ἀπόστρεψε ἀπὸ ἀδικίας καὶ σφόδρα μίσησον βδέλυγμα. ²⁷ ὕψιστος τίς αἰνέσει ἐν ᾧδου ἀντὶ ζώντων καὶ διδόντων ἀνθομολόγησιν; ²⁸ ἀπὸ νεκροῦ ὡς μηδὲ ὄντος ἀπόλλυται ἐξομολόγησις· ζῶν καὶ ὑγιὲς αἰνέσει τὸν κύριον. ²⁹ ὡς μεγάλη ἡ ἐλεημοσύνη τοῦ κυρίου καὶ ἐξίλασμός τοῖς

^b17.8 Emikolo yâge: lola Rm 1. 19-20.

^c17.12 Enkengêro zage: Marhegeko Nyamuzinda ahâga Musa.

ἐπιστρέφουσιν ἐπ’ αὐτόν. ³⁰ οὐ γὰρ δύναται πάντα εἶναι ἐν ἀνθρώποις, ὅτι οὐκ ἀθάνατος υἱὸς ἀνθρώπου. ³¹ τί φωτεινότερον ἡλίου; καὶ τοῦτο ἐκλείπει· καὶ πονηρὸν ἐνθυμηθήσεται σὰρξ καὶ αἷμα. ³² δύναμιν ὕψους οὐρανοῦ αὐτὸς ἐπισκέπτεται, καὶ ἄνθρωποι πάντες γῆ καὶ σποδός.

18

Nyamuzinda abà mukulu

¹ Nyamubaho ensiku n'amango ye walemaga byoshi. ² Nyamuzinda yene mushinganyanya. ³ Nta wundi omulushire, yerhegeka igulu n'akashanashanwe, byoshi bikenga obulonga bwage, bulya ye mwâmi wa byoshi, oku buhashe bwage ye berûla ebitagatifu n'ebirhali bitagatifu. ⁴ Ndi àhîre obuhashe bw'okuderha ebijiro byâge, na ndi wankavûlula ebinja byâge? ⁵ Ndi wankagera obuhashe bw'obwâmi bwâge, na ndi wankaganira obwonjo bwâge? ⁶ Ntaco omuntu ankanyihyakwo na ntaco ankayushûlakwo, ntaye wankavûlula ebinja bya Nyamuzinda byoshi. ⁷ Erhi omuntu ayûsa, gwo gukola murhondêro, erhi kwo kukola kurha-ngira, n'erhi ahusa kube kurhângâla^d.

Omuntu aba ntaye

⁸ Omuntu aba cici? Abà wa bici? Ngahi ayinjihira na ngahi abihira? ⁹ Akalamo kage? Emyâka igana nk'eri minji. ¹⁰ Murhônzi gudômwa omu nyanja, mbeke ya mushenyi, kwo eyo myâka eri embere z'ensiku n'amango. ¹¹ Co cirhuma Nyamuzinda alember'abantu, co cinarhuma anabarhulirako olukogo lwâge ¹² Abwine, amanyire oku obuzinda bwâbo bubà buligo, co cirhuma aluza obwonjo. ¹³ Omuntu ababalira omulungu wâge, ci Nyamuzinda yehe ababalira ngasi muntu yeshi, anahanûle, akubûle, ayîgîrize, arhange kul'omungere anajira obuso bwâge^e. ¹⁴ Olukogo lwage luba oku bantu bakulikire enjira yâge, balya balongereza okushimba amarhegeko gâge.

Okuhâna kulimwo kubiri

¹⁵ Mwana wâni, aminja ojirire omuntu orhagakulikizagyako bijaci, n'ebi wahâna, orhabihânaga wanacîduduma. ¹⁶ Olume lunanyihye idûrhu bulya? Akanwa kinja kalushire okuhâna. ¹⁷ Neci, akanwa kinja kalushire okuhâna, ci omuntu nkana byombi haguma abihira. ¹⁸ Omusirhe anabe arhahâna anabulijâcirana, n'omwâgalwa anahâne ehi alakira.

Okucirhonda n'okulalira

¹⁹ Embere oje lubanja, orhangidôsa emirhima, ocîbuke oku orhacilwâla. ²⁰ Ocîyâze embere oje lubanja, hano oluja, bakulîka. ²¹ Ocîrhohye embere olwâle, yerekana oku ocîyunjuzize nka wamajira ecâha. ²² Harhajiraga ecakuhanza kwayûkiriza eciragâne câwe bwacibona, orhalindaga olufû mpu lyo obà mwinja. ²³ Gerêreza embere olaganye Nyamuzinda, olekiyôrha nk'owarhangula Nyamuzinda. ²⁴ Kengera obukunizi bw'ensiku nzinda, amango g'okucihôla, amango Nyamuzinda akengulana. ²⁵ Amango oyezize, kengêra ecizomho, n'amango ohirhire, kengera obukenyi n'obuligo. ²⁶ Kurhenga sêzi kuhika bijingo, akasanzi karhayimanga, byoshi kugera bigera duba embere za Nyamuzinda. ²⁷ Omurhimanya kucîlanga acîlanga muli byoshi, omu nsiku z'obugoma, anacilange oku bulenzi. ²⁸ Omuntu w'obukengêre yeshi ayishi oburhimanya; owabuhisirekwo kukûnga abukûnga. ²⁹ Abantu b'obukengêre n'abadesi nkana nabo bashibirire oburhimanya, n'ebi baganira eri migani ekwânîne obushinganyanya.

Okucîrhegeka kw'omuntu

³⁰ Orhayemêraga amagene g'âbakulula, oshube oku nyifinjo zâwe. ³¹ Okushimba enshumi z'amagene gâwe, kwanarhuma abashombanyi bâwe bakushekera. ³² Omanyè wakarhonya obunûnîrizi bw'amasîma, orhayinjianaga ab'enkomedu ziri ntyo. ³³ Orhajiraga ensiku nkulu n'ensaranga mpozanyo, amango enshoho yâwe eri nyûmu.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 18

¹ Ὁ ζῶν εἰς τὸν αἰῶνα ἔκτισεν τὰ πάντα κοινῇ. ² κύριος μόνος δικαιωθήσεται. ³ ⁴ οὐθενὶ ἐξεποίησεν ἐξαγγεῖλαι τὰ ἔργα αὐτοῦ· καὶ τίς ἐξιχνεύσει τὰ μεγαλεῖα αὐτοῦ; ⁵ κράτος μεγαλυσύννης αὐτοῦ τίς ἐξαριθμήσεται; καὶ τίς προσθήσει ἐκδιηγῆσασθαι τὰ ἑλέη αὐτοῦ; ⁶ οὐκ ἔστιν ἐλαττώσαι οὐδὲ προσθεῖναι,

^d18.7 Kurhângâla: ebya Nyamuzinda birhaheka, omuntu akwânîne alope, asômerwe, kandi aharamye owabijiraga.

^e18.13 Obuso bwâge: Nyamuzinda arhahimwa lukogo oku bantu, lola 2 Mak 6, 13; Bush 12,19...

καὶ οὐκ ἔστιν ἐξιχνιάσαι τὰ θαυμάσια τοῦ κυρίου· ⁷ ὅταν συντελέσῃ ἄνθρωπος, τότε ἄρχεται· καὶ ὅταν παύσῃται, τότε ἀπορηθήσεται. ⁸ Τί ἄνθρωπος, καὶ τί ἡ χρῆσις αὐτοῦ; τί τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ, καὶ τί τὸ κακὸν αὐτοῦ; ⁹ ἀριθμὸς ἡμερῶν ἀνθρώπου πολλὰ ἔτη ἑκατόν· ¹⁰ ὡς σταγὼν ὕδατος ἀπὸ θαλάσσης καὶ ψῆφος ἄμμου, οὕτως ὀλίγα ἔτη ἐν ἡμέρᾳ αἰῶνος. ¹¹ διὰ τοῦτο ἐμακροθύμησεν κύριος ἐπὶ αὐτοῖς καὶ ἐξέχεεν ἐπὶ αὐτοὺς τὸ ἔλεος αὐτοῦ. ¹² εἶδεν καὶ ἐπέγνω τὴν καταστροφὴν αὐτῶν ὅτι πονηρὰ· διὰ τοῦτο ἐπλήθυνεν τὸν ἐξίλασμον αὐτοῦ. ¹³ ἔλεος ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, ἔλεος δὲ κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· ἐλέγχων καὶ παιδεύων καὶ διδάσκων καὶ ἐπιστρέφων ὡς ποιμὴν τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. ¹⁴ τοὺς ἐκδεχομένους παιδεῖαν ἐλεᾷ καὶ τοὺς κατασπεύδοντας ἐπὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ. ¹⁵ Τέκνον, ἐν ἀγαθοῖς μὴ δῶς μῶμον καὶ ἐν πάσῃ δόσει λύπην λόγων. ¹⁶ οὐχὶ καύσωνα ἀναπαύσει δρόσος; οὕτως κρείσσων λόγος ἢ δόσις. ¹⁷ οὐκ ἰδοὺ λόγος ὑπὲρ δόμα ἀγαθόν; καὶ ἀμφοτέρα παρὰ ἀνδρὶ κεχαριτωμένῳ. ¹⁸ μωρὸς ἀχαρίστως ὀνειδιεῖ, καὶ δόσις βασκάνου ἐκτῇκει ὀφθαλμούς. ¹⁹ Πρὶν ἢ λαλῆσαι μάνθανε καὶ πρὸ ἀρρωστίας θεραπεύου. ²⁰ πρὸ κρίσεως ἐξέταζε σεαυτόν, καὶ ἐν ὥρᾳ ἐπισκοπῆς εὐρήσεις ἐξίλασμον. ²¹ πρὶν ἀρρωστήσῃ σε ταπεινώθητι καὶ ἐν καιρῷ ἁμαρτημάτων δεῖξον ἐπιστροφὴν. ²² μὴ ἐμποδίσῃς τοῦ ἀποδοῦναι εὐχὴν εὐκαίρως καὶ μὴ μείνης ἕως θανάτου δικαιωθῆναι. ²³ πρὶν ἐξασθαι ἐτοίμασον σεαυτόν καὶ μὴ γίνου ὡς ἄνθρωπος πειράζων τὸν κύριον. ²⁴ μνήσθητι θυμοῦ ἐν ἡμέραις τελευτῆς καὶ καιρὸν ἐκδικήσεως ἐν ἀποστροφῇ προσώπου. ²⁵ μνήσθητι καιρὸν λιμοῦ ἐν καιρῷ πλησμονῆς, πτωχείαν καὶ ἔνδειαν ἐν ἡμέραις πλοῦτου. ²⁶ ἀπὸ πρῶθεν ἕως ἐσπέρας μεταβάλλει καιρὸς, καὶ πάντα ἐστὶν ταχινὰ ἐναντὶ κυρίου. ²⁷ Ἄνθρωπος σοφὸς ἐν παντὶ εὐλάβηθήσεται καὶ ἐν ἡμέραις ἁμαρτιῶν προσέξει ἀπὸ πλημμελείας. ²⁸ πᾶς συνετὸς ἔγνω σοφίαν καὶ τῷ εὐρόντι αὐτὴν δώσει ἐξομολόγησιν. ²⁹ συνετοὶ ἐν λόγοις καὶ αὐτοὶ ἐσοφίσαντο καὶ ἀνώμνησαν παροιμίας ἀκριβεῖς. ³⁰ Ὅπισω τῶν ἐπιθυμιῶν σου μὴ πορεύου καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέξεών σου κωλύου. ³¹ ἐὰν χορηγήσῃς τῇ ψυχῇ σου εὐδοκίαν ἐπιθυμίας, ποιήσει σε ἐπίχαρμα τῶν ἐχθρῶν σου. ³² μὴ εὐφραίνου ἐπὶ πολλῇ τρυφῇ, μὴ προσδεθῇς συμβολῇ αὐτῆς. ³³ μὴ γίνου πτωχὸς συμβολοκοπῶν ἐκ δανεισμοῦ, καὶ οὐδὲν σοὶ ἐστὶν ἐν μαρσιππίῳ.

19

¹ Omuntu ojira ntyo arhakagala, n'ogaya ehinyi agwerhe, bukenyi ahingira. ² amamvu n'abakazi b'ebishungu byo bihûsa abalume omurhima, n'omwîra w'embaraga arhabâ nshonyî. ³ Oyo muntu guli munyama gw'ebigûku n'emivunyu, n'ecirala cirhafuma aho.

Omanyekudegenda

⁴ Oyemêra dudaduba erhi wa murhima mwangu, n'ojira ecâha yene ocîkolera amabî. ⁵ Osîma amabî ayishihanwa. ⁶ Orhakwîrwa kalimi afuma lunji. ⁷ Omwanzi gwa bene orhagubwiraga owundi, n'taye wakushombera okwo. ⁸ Gwa bene orhagubwira ndi: oli omwîra wâwe, oli omushombanyi wâwe, nkaba libe irhegeko emund'oli ly'okuderha. ⁹ Bânakurhega amarhwiri, bâkukemerane, buzinda bakushombe. ¹⁰ Ka bakubwizire omwanzi? Ocibêre nshinda. Yaah! Orhabashe! ¹¹ Mwanzi musungunu baguhe omwerûzi, gumuheke nka mukazi wabiga-bigwa n'emikero mibishi. ¹² Omwanzi babwira ecinganyi, guli nka mwampi bamulashire omu cibero.

Wayumvirhe, gendaga olole wene

¹³ J'emw'omwîra wâwe: kwankanaba ntako anajizire, n'akaba hali oku anajijire, arhacishubirire. ¹⁴ J'emw'omulungu wâwe, kwankanaba ntakwo anadesire, n'akabâhali oku anadesire, arhacikuderhe. ¹⁵ Ja wene emw'omwîra wâwe: bulya abantu barhahimwa kunywerha, orhayemêrezagya ngasi coshi bakubwizire. ¹⁶ Kanji olulimi lufuma omuntu n'obwo arhakulonzagya, ndi akanwa karhasâgîfuma? ¹⁷ Genda oshambâze mulungu wâwe embere omujise luhanja, kulikira amarhegeko g'Ow'Enyanya orhajira burhe. ¹⁸ Amarhegeko ga Nyamuzinda gwo guba murhwe gw'olukogo lwâge, n'obushinganyanya buyunguka obuzigire bwâge. ¹⁹ Okumanya amarhegeko ga Nyamuzinda⁹ n'okugakulikira yo njira y'a- kalamo, abajira ebimusîmîsa banahumbûle oku murhi gw'obuzîne bw'ensiku n'amango.

Oburhimanya bw'okuli n'oburhali bwo

²⁰ Ngasi burhimanya kubâ kurhînya Nyamuzinda, na ngasi burhimanya bubâmo okuyûkiriza irhegeko n'okumanya obuhashe bwage. ²¹ Omushizi obwira nnawabo erhi: «Ntajire ehi walonza». ciru ankahijira

^{19.2} Omu kukulikira La bible de Jérusalem, otreolet.free.fr, rhukûzire emilongo yalijire yashubirirwa kabiri n'okuleka emihenge y'olukere lukûlisirwe kuli milongo miguma miguma omu mandiko g'ecigereki garhenga muli LXX

⁹19.19 Okashimba amarhegeko gâge waba n'olukogo lwâge, n'obushinganyanya bwâwe bwâkulêrhera obuzigire bwâge.

buzinda, kugayisa agayisa omuha eci alya. ²² Okumanya amabî burhaba burhimanya, n'ihano ly'abanya-byâha burhaba bwirhonzi. ²³ Hali obulenga burhali bwo, musirhe, omuntu orhajira burhimanya. ²⁴ Owaba na bwenge bunyi akanarhinya Nyamuzinda, ye mukulu aha mwenge-mwenge wavuna irhegeko. ²⁵ Hali obulungu bw'obulyalya, hali abanywerha mpu lyo babona eci balonza. ²⁶ Hali abantu bagenda bajonjoboka n'omûngo, n'obwo kwa bwengûza. ²⁷ Obone akube igosi, abe nka wa bihuli, ye na murhanzikola amaligo hano abona obulyo. ²⁸ Hali onunirwa n'obuzamha bw'okujira ecâha, hano abona akasanzi k'okucijira erhi na yeshi oyo. ²⁹ Ebusu omuntu amanyirwa, omuntu nkana abonekana emalanga. ³⁰ Myamhalo y'omuntu emanyisa omukolo gwage, n'olugendo lwâge luyêrekane al muntu mucî^h.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 19

¹ ἔργατης μέθυος οὐ πλουτισθήσεται· ὁ ἐξουθενῶν τὰ ὀλίγα κατὰ μικρὸν πεσεῖται. ² οἶνος καὶ γυναῖκες ἀποστήσουσιν συνετούς, καὶ ὁ κολλώμενος πόρναις τολμηρότερος ἔσται. ³ σήπη καὶ σκώληκες κληρονομήσουσιν αὐτόν, καὶ ψυχὴ τολμηρὰ ἐξαρθήσεται. ⁴ Ὁ ταχὺ ἐμπιστεύων κοῦφος καρδίᾳ, καὶ ὁ ἀμαρτάνων εἰς ψυχὴν αὐτοῦ πλημελήσει. ⁵ ὁ εὐφραινόμενος καρδίᾳ καταγνωσθήσεται, ⁶ καὶ ὁ μισῶν λαλιὰν ἐλαττονοῦται κακίᾳ. ⁷ μηδέποτε δευτερώσης λόγον, καὶ οὐθέν σοι οὐ μὴ ἐλαττονωθῇ. ⁸ ἐν φίλῳ καὶ ἐχθρῷ μὴ διηγοῦ, καὶ εἰ μὴ ἐστὶν σοι ἀμαρτία, μὴ ἀποκάλυπτε. ⁹ ἀκήκοεν γάρ σου καὶ ἐφυλάξατό σε, καὶ ἐν καιρῷ μισήσει σε. ¹⁰ ἀκήκοας λόγον; συναποθανέντω σοι· θάρσει, οὐ μὴ σε ῥήξει. ¹¹ ἀπὸ προσώπου λόγου ὠδινήσει μωρὸς ὡς ἀπὸ προσώπου βρέφους ἡ τίκτουσα. ¹² βέλος πεπηγὸς ἐν μηρῷ σαρκός, οὕτως λόγος ἐν κοιλίᾳ μωροῦ. ¹³ Ἐλεγχον φίλον, μήποτε οὐκ ἐποίησεν, καὶ εἴ τι ἐποίησεν, μήποτε προσθῇ. ¹⁴ Ἐλεγχον τὸν πλησίον, μήποτε οὐκ εἶπεν, καὶ εἰ εἶρηκεν, ἵνα μὴ δευτερώσῃ. ¹⁵ Ἐλεγχον φίλον, πολλάκις γὰρ γίνεται διαβολή, καὶ μὴ παντὶ λόγῳ πίστευε. ¹⁶ ἔστιν ὀλισθάνων καὶ οὐκ ἀπὸ ψυχῆς, καὶ τίς οὐχ ἤμαρτεν ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ; ¹⁷ Ἐλεγχον τὸν πλησίον σου πρὶν ἢ ἀπειλῆσαι καὶ δὸς τόπον νόμῳ ὑψίστου. ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ Πᾶσα σοφία φόβος κυρίου, καὶ ἐν πάσῃ σοφίᾳ ποίησις νόμου. ²¹ ²² καὶ οὐκ ἔστιν σοφία πονηρίας ἐπιστήμη, καὶ οὐκ ἔστιν ὅπου βουλή ἀμαρτωλῶν φρόνησις. ²³ ἔστιν πανουργία καὶ αὕτη βδέλυγμα, καὶ ἔστιν ἄφρων ἐλαττούμενος σοφίᾳ. ²⁴ κρείττων ἡττώμενος ἐν συνέσει ἔμφοβος ἢ περισσεύων ἐν φρονήσει καὶ παραβαίνων νόμον. ²⁵ ἔστιν πανουργία ἀκριβὴς καὶ αὕτη ἄδικος, καὶ ἔστιν διαστρέφων χάριν τοῦ ἐκφᾶναι κρίμα. ²⁶ ἔστιν πονηρευόμενος συγκεκυφὼς μελανία, καὶ τὰ ἐντὸς αὐτοῦ πλήρη δόλου. ²⁷ συγκρύφων πρόσωπον καὶ ἐθελοκωφῶν, ὅπου οὐκ ἐπεγνώσθη, προφθάσει σε. ²⁸ καὶ ἐὰν ὑπὸ ἐλαττώματος ἰσχύος κωλυθῇ ἀμαρτεῖν, ἐὰν εὖρῃ καιρόν, κακοποιήσει. ²⁹ ἀπὸ ὀράσεως ἐπιγνωσθήσεται ἀνὴρ, καὶ ἀπὸ ἀπαντήσεως προσώπου ἐπιγνωσθήσεται νοήμων. ³⁰ στολισμὸς ἀνδρὸς καὶ γέλως ὀδόντων καὶ βήματα ἀνθρώπου ἀναγγελεῖ τὰ περὶ αὐτοῦ. ³¹ πολλὴν ἀγρυπνίαν καὶ ἐπιστήμην προσενεγκάμενος ³² ἐν τῷ διαστήματι τοῦ χρόνου ³³ πρὸς τὸ ἐπὶ πέρας ἀγαγόντα τὸ βιβλίον ἐκδόσθαι ³⁴ καὶ τοῖς ἐν τῇ παροικίᾳ βουλομένοις φιλομαθεῖν ³⁵ προκατασκευαζομένους τὰ ἥθη

20

Okuhulika n'okuderha

¹ Hali ebinwa by'obukali birhalusire, hali n'okuhulika kuyêrekana omuntu w'obukengere. ² Okukaliha kwo kukulu aha kubika obukunizi. ³ Omuntu ocîshobeka yene erhi buhane afumire. ⁴ Kw'ali nk'enshahu yashimba okugwarha omunyere, omuntu wacîhambira okutwa olubanja n'akadali. ⁵ Lebe acihulikire, abonekana murhimanya, oku lebe w'engamîzi acîshombanya n'omuvovo gwâge. ⁶ Lebe ahulisire kubula eci aderha, na lebe ahulisire kulinda agâge mango g'okuderha. ⁷ Omurhimanya mango agera g'okuhulika, ci kadegende n'omusirhe barhishigera mango. ⁸ Kadesi acîshombanya, n'omanya mpu yene oyishiderha, nshombo acizûkiza.

Ebisômeza biluga

⁹ Lebe ânacirira omu buhanya; hali oyu obuhanya buciza, haligi n'amango obucire bulerha nyamanja. ¹⁰ Hali okuhâna kurhayûguka, haligi n'okuhâna kuyunguka kabiri, ¹¹ Hali amango irenge lirhohya omuntu, haligi n'abantu balengerera omu buligo bwâbo. ¹² Hali ogula birugu binji n'ensaranga nsungunu, n'obwo bamukanzire kali nda kulusha. ¹³ Omurhimanya anasîmirwe ebinwa byâge, n'okuhâna kw'omuhwinja kuhere busha. ¹⁴ Ebi omusirhe ahâna birhaciza, bulya abikonolire amasu mpu omugalulire kali kangana halya. ¹⁵ Oku arhahanyiri bici, abulihûna kulusha, anahâne nk'owahamagaza, ene akuhoze, irhondo

^h19.30 Rhwamayimangira oku milongo 30 eri omu Ebibliya Ntagatifu , Verbum Bible, Kinshasa , 1992, n'obwo LXX ahisire oku milongo 35

ayishikulyûza: aba wa kukobwa. ¹⁶ Omusirhe anaderhe, erhi: «Ntajira mwiña, mbona mpâna ci ntabona cavuga omunkwa, ¹⁷ abalya ebyani bajira akalimi kabi». Owa bene oyo barhahwa barhamushekera.

Akanwa kabi

¹⁸ Okusârhalâ n'amagulu kwo kukulu aha kusârhalâ n'olulimi; isârhalâ !ya bene eryo lirhahumba mubi. ¹⁹ Omuhwinja kw'ali nka lulibi, ebinganyi bilujire lwimbo. ²⁰ Ecihwinja cirhatwa mugani gwâkûngwa, cihabe amango abandî bagutwa. ²¹ Hali oyu obukenyi bubera mpenzi ya kurhanga ecâha, amango g'okurhamûka, omurhima gurhamulya. ²² Hali ociheza erhi nshonyi zirhuma, aciheze mpu akenga omusirhe. ²³ Hali olaganyiza omwîra wâge omu bwâba, hayishizûka enshombo y'obumâma.

Obunywesi

²⁴ Okunywesha kuba kucîshûbula bwenêne, kurhahwa ekanwa k'ebinganyi. ²⁵ Ecishambo co cikulu aha munywesi mukulu, cikwône bombi kuhera banahera. ²⁶ Enkomedu y'okunywesha bubâ buhanya, n'omunywesi nshonyi zirhahwa zirhamubumbiri.

Obukulu n'embaka z'omurhimanya

²⁷ Omurhimanya acikengêsa n'ebinwa byâge, n'omuntu mwenge ye abakulu basîma. ²⁸ Omuhinzi kusârûla asârûla, n'osîmwa n'abakulu, anatumule anabuli babalirwa. ²⁹ Okushegulwa n'okurhûlwa binarhume abagula bahurha amasû, kube kubashweka akanwa mpu bakanaderha. ³⁰ Oburhimanya bufulike n'obuhirhi bubishe, bunguke buci bijira? ³¹ Omuntu wafulika isirhe lyage, ye mukulu oku wafulika oburhimanya bwâge.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 20

¹ Ἔστιν ἔλεγχος ὃς οὐκ ἔστιν ὥραϊος, καὶ ἔστιν σιωπῶν καὶ αὐτὸς φρόνιμος. ² ὥς καλὸν ἐλέγξει ἢ θυμοῦσθαι, ³ καὶ ὁ ἀνθομολογούμενος ἀπὸ ἐλαττώσεως κωλυθήσεται. ⁴ ἐπιθυμία εὐνοῦχου ἀποπαρθενῶσαι νεάνιδα, οὕτως ὁ ποιῶν ἐν βίᾳ κρίματα. ⁵ ἔστιν σιωπῶν εὐρισκόμενος σοφός, καὶ ἔστιν μισητὸς ἀπὸ πολλῆς λαλιᾶς. ⁶ ἔστιν σιωπῶν, οὐ γὰρ ἔχει ἀπόκρισιν, καὶ ἔστιν σιωπῶν εἰδῶς καιρόν. ⁷ ἄνθρωπος σοφὸς σιγήσει ἕως καιροῦ, ὁ δὲ λαπιστὴς καὶ ἄφρων ὑπερβήσεται καιρόν. ⁸ ὁ πλεονάζων λόγῳ βδελυχθήσεται, καὶ ὁ ἐνεξουσιαζόμενος μισηθήσεται. ⁹ Ἔστιν εὐοδία ἐν κακοῖς ἀνδρὶ, καὶ ἔστιν εὐρέμα εἰς ἐλάττωσιν. ¹⁰ ἔστιν δόσις, ἣ οὐ λυσιτελήσει σοι, καὶ ἔστιν δόσις, ἥς τὸ ἀναπαύδομα διπλοῦν. ¹¹ ἔστιν ἐλάττωσις ἐνεκεν δόξης, καὶ ἔστιν ὃς ἀπὸ ταπεινώσεως ἤρεν κεφαλὴν. ¹² ἔστιν ἀγοράζων πολλὰ ὀλίγου καὶ ἀποτιννύων αὐτὰ ἐπταπλάσιον. ¹³ ὁ σοφὸς ἐν λόγοις ἑαυτὸν προσφιλεῖ ποιήσῃ, χάριτες δὲ μωρῶν ἐκχυθήσονται. ¹⁴ δόσις ἄφρονος οὐ λυσιτελήσει σοι, οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀνθ' ἑνὸς πολλοὶ ¹⁵ ὀλίγα δώσει καὶ πολλὰ ὀνειδίσει καὶ ἀνοίξει τὸ στόμα αὐτοῦ ὥς κῆρυξ· σήμερον δανιεῖ καὶ αὔριον ἀπαιτήσῃ, μισητὸς ἄνθρωπος ὁ τοιοῦτος. ¹⁶ μωρὸς ἐρεῖ Οὐχ ὑπάρχει μοι φίλος, καὶ οὐκ ἔστιν χάρις τοῖς ἀγαθοῖς μου. ¹⁷ οἱ ἔσθοντες τὸν ἄρτον αὐτοῦ φαῦλοι γλώσσει, ποσάκις καὶ ὅσοι καταγελάσσονται αὐτοῦ; ¹⁸ Ὀλίσημα ἀπὸ ἐδάφους μᾶλλον ἢ ἀπὸ γλώσσης, οὕτως πῶσις κακῶν κατὰ σπουδὴν ἤξει. ¹⁹ ἄνθρωπος ἄχαρις, μῦθος ἄκαιρος· ἐν στόματι ἀπαιδεύτων ἐνδεδελεχθήσεται. ²⁰ ἀπὸ στόματος μωροῦ ἀποδοκιμασθήσεται παραβολή· οὐ γὰρ μὴ εἶπη αὐτὴν ἐν καιρῷ αὐτῆς. ²¹ Ἔστιν κωλυόμενος ἁμαρτάνειν ἀπὸ ἐνδείας, καὶ ἐν τῇ ἀναπαύσει αὐτοῦ οὐ κατανυγήσεται. ²² ἔστιν ἀπολλύων τὴν ψυχὴν αὐτοῦ δι' αἰσχύνην, καὶ ἀπὸ ἄφρονος προσώπου ἀπολεῖ αὐτήν. ²³ ἔστιν χάριν αἰσχύνης ἐπαγγελλόμενος φίλῳ, καὶ ἐκτήσατο αὐτὸν ἐχθρὸν δωρεάν. ²⁴ Μῶμος πονηρὸς ἐν ἀνθρώπῳ ψεῦδος, ἐν στόματι ἀπαιδεύτων ἐνδεδελεχθήσεται. ²⁵ αἰρετὸν κλέπτῃς ἢ ὁ ἐνδεδελεχίζων ψεύδει, ἀμφότεροι δὲ ἀπώλειαν κληρονομήσουσιν. ²⁶ ἦθος ἀνθρώπου ψευδοῦς ἀτιμία, καὶ ἡ αἰσχὺνὴ αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ ἐνδεδελεχῶς. ²⁷ Ὁ σοφὸς ἐν λόγοις προάξει ἑαυτὸν, καὶ ἄνθρωπος φρόνιμος ἀρέσει μεγιστᾶσιν. ²⁸ ὁ ἐργαζόμενος γῆν ἀνυψώσει θημωνιάν αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀρέσκων μεγιστᾶσιν ἐξιλάσεται ἀδικίαν. ²⁹ ξένια καὶ δῶρα ἀποτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς σοφῶν καὶ ὥς φιμὸς ἐν στόματι ἀποτρέπει ἐλεγμούς. ³⁰ σοφία κεκρυμμένη καὶ θησαυρὸς ἀφανής, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις; ³¹ κρείσσων ἄνθρωπος ἀποκρύπτων τὴν μωρίαν αὐτοῦ ἢ ἄνθρωπος ἀποκρύπτων τὴν σοφίαν αὐτοῦ.

21

Embero z'ebyaña

¹ Mwana wâni, ka wajizire ecâha? orhacishubiriraga, ohûne obwonjo oku byâha byâwe byoshi bya mîra.

² Oyâke ecâha kula onayâka enjoka: okaciyegera, cakuluma, amino gâco gali nka ga mpangaza, go gazigulula abalume. ³ Ngasi câha eba ngôrho ya môji abiri, aha yatwâga hanaje akafinjo. ⁴ Obukali n'entambala, kwo n'enyumpa ya cibone eshâbûka ntyo. ⁵ Omusengero gw'omukenyi omu marhwiri ga Nyamuzinda guhika, n'okushuza kwâge kurhalegama. ⁶ Orhasîma bamukalihire, kajira ka banya-byâha akulikira, orhînya Nyamuzinda yehe murhima agalula. ⁷ Kishiderha anaje irenge hoshi-hoshi, ci omuntu w'obukengere arhahabiri obuzamba bw'okwo. ⁸ Okuyûbaka aha mwâwe n'ebirugu bya bene, kuli kucîhumbira enshinda wanabona. ⁹ Endêko y'ababî, nsinga ya muliro, obuzinda bwâyo kukwebwa ecîko. ¹⁰ Enjira y'ababî erhahimwa kukoma, ci ekuzimuⁱ ehêka.

Omurhimanya n'omusirhe

¹¹ Omuntu oshibirira irhegeko kushuba ashuba oku magene gâge, obwimâna bw'okurhînya Nyamuzinda buba burhimanya. ¹² Hali oyâbirwa n'okucîyigîriza, kubula irhwe kurhuma, ci haligi n'oba agwerhe eyo nshokano y'irhwe emurhindibuze. ¹³ Omurhimanya eba nyenga ya bumanye, n'obulonza bwâge, iriba lya nshongôle. ¹⁴ Omurhima gw'omusirhe, ndaha mbere, yo erhabîka bici. ¹⁵ Omuntu mwenge akayumva akanwa kinja, anakabîke emurhima, ayushulekwo n'akâge; leka omusirhe akayumve, asheke, kwo na kuyîbagira. ¹⁶ Ebinwa by'omusirhe biba nka muzigo guyâbire omubalama, ci ekanwa k'omurhimanya binja biyirhenga. ¹⁷ Akanwa k'omuntu nkana basîma okukayumva omu ndêko, oku adesire, ngasi muguma anakuhire emurhima. ¹⁸ Nyumpa ya mushaka bwo burhimanya bw'ecihwinja, n'obumanye bw'omusirhe, binwa birhagwerhi nda na mugongo. ¹⁹ Emw'omusirhe, enjira ly'akalamo gubâ mugozi emagulu, kabangiro emaboko. ²⁰ Omusirhe nk'asheka, analinzi basha, ocikenzire yehe kugera agera amasheka gâge. ²¹ Emw'omuntu nkana, irhegeko gali masholo ga bulimbi, ngolo ekuboko kulyo. ²² Ecinganyi cinacishokoze okudâha, omuntu mwenge arhangiba nk'alinda; ²³ ecinganyi cinakâhêngûliza oku lumvi, omuntu ocikenzire anabe nk'aciyegûla. ²⁴ Okuyumvirhiza aha lumvi kuba kwa muntu orhaleragwa, nshonyi kubonêsa omuntu. ²⁵ Akanwa ka bakadegende karhahwa kujumbulusa ebinwa bya bene, enderho z'abarhimanya zôhe zijira olugero. ²⁶ Omurhima gw'ebinganyi ekanwa guba, ci akanwa k'abarhimanya, murhima gwâbo. ²⁷ Omubî anahehêrere omushombanyi wâge, n'obwo yene ocihehêre. ²⁸ Omuntu ohambarâ abâbo, yene ocîkolera amabî, kushombwa ashombwa n'abalungu bâge.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 21

¹ Τέκνον, ἡμαρτες; μὴ προσθῆς μηκέτι καὶ περὶ τῶν προτέρων σου δεήθητι. ² ὡς ἀπὸ προσώπου ὄψεως φεῦγε ἀπὸ ἀμαρτίας· ἐὰν γὰρ προσέλθῃς, δῆξεται σε· ὁδόντες λέοντος οἱ ὁδόντες αὐτῆς ἀναιροῦντες ψυχὰς ἀνθρώπων. ³ ὡς ῥομφαία δίστομος πᾶσα ἀνομία, τῇ πληγῇ αὐτῆς οὐκ ἔστιν ἴσας. ⁴ καταπληγμὸς καὶ ὕβρις ἐρημώσουσιν πλοῦτον· οὕτως οἶκος ὑπερηφάνου ἐρημωθήσεται. ⁵ δέησις πτωχοῦ ἐκ στόματος ἕως ὠτίων αὐτοῦ, καὶ τὸ κρίμα αὐτοῦ κατὰ σπουδὴν ἔρχεται. ⁶ μισῶν ἐλεγμὸν ἐν ἴχνει ἀμαρτωλοῦ, καὶ ὁ φοβούμενος κύριον ἐπιστρέψει ἐν καρδίᾳ. ⁷ γνωστὸς μακρόθεν ὁ δυνατὸς ἐν γλώσσῃ, ὁ δὲ νοήμων οἶδεν ἐν τῷ ὀλισθάνειν αὐτόν. ⁸ ὁ οἰκοδομῶν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐν χρήμασιν ἀλλοτρίοις ὡς συνάγων αὐτοῦ τοὺς λίθους εἰς χεῖμάων. ⁹ σπιτπύον συνηγμένον συναγωγῇ ἀνόμων, καὶ ἡ συντέλεια αὐτῶν φλόξ πυρός. ¹⁰ ὁδὸς ἀμαρτωλῶν ὠμαλισμένη ἐκ λίθων, καὶ ἐπ' ἐσχάτων αὐτῆς βόθρος ἄδου. ¹¹ Ὁ φυλάσσων νόμον κατακρατεῖ τοῦ ἐννοήματος αὐτοῦ, καὶ συντέλεια τοῦ φόβου κυρίου σοφία. ¹² οὐ παιδευθήσεται ὃς οὐκ ἔστιν πανοῦργος, ἔστιν δὲ πανουργία πληθύνουσα πικρίαν. ¹³ γνώσις σοφοῦ ὡς κατακλυσμὸς πληθυνθήσεται καὶ ἡ βουλή αὐτοῦ ὡς πηγὴ ζωῆς. ¹⁴ ἔγκατα μωροῦ ὡς ἀγγεῖον συντετριμμένον καὶ πᾶσαν γνῶσιν οὐ κρατήσῃ. ¹⁵ λόγον σοφὸν ἐὰν ἀκούσῃ ἐπιστήμων, αἰνέσει αὐτόν καὶ ἐπ' αὐτόν προσθήσει· ἤκουσεν ὁ σπαταλῶν, καὶ ἀπήρεσεν αὐτῷ, καὶ ἀπέστρεψεν αὐτόν ὀπίσω τοῦ νώτου αὐτοῦ. ¹⁶ ἐξηγήσις μωροῦ ὡς ἐν ὁδῷ φορτίον, ἐπὶ δὲ χεῖλους συνετοῦ εὐρεθήσεται χάρις. ¹⁷ στόμα φρονίμου ζητηθήσεται ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ διανοηθήσονται ἐν καρδίᾳ. ¹⁸ Ὡς οἶκος ἡφανισμένος οὕτως μωρῶ σοφία, καὶ γνώσις ἀσυνέτου ἀδιεξέταστοι λόγοι. ¹⁹ πέδα ἐν ποσὶν ἀνοήτου παιδεία καὶ ὡς χειροπέδα ἐπὶ χειρὸς δεξιᾶς. ²⁰ μωρὸς ἐν γέλῳτι ἀνυψοῖ φωνὴν αὐτοῦ, ἀνὴρ δὲ πανοῦργος μόλις ἡσυχῇ μειδιάσει. ²¹ ὡς κόσμος χρυσοῦς φρονίμῳ παιδεία καὶ ὡς χλιδῶν ἐπὶ βραχίονι δεξιῷ. ²² πούς μωροῦ ταχὺς εἰς οἰκίαν, ἄνθρωπος δὲ πολὺπείρος αἰσχυνηθήσεται ἀπὸ προσώπου. ²³ ἄφρων ἀπὸ θύρας παρακύπτει εἰς οἰκίαν, ἀνὴρ δὲ πεπαιδευμένος ἔξω στήσεται. ²⁴ ἀπαιδευσία ἀνθρώπου ἀκροᾶσθαι παρὰ θύραν, ὁ δὲ φρόνιμος βαρυνθήσεται ἀτιμία. ²⁵ χεῖλη ἀλλοτρίων ἐν τούτοις διηγῇσονται, λόγοι δὲ φρονίμων ἐν ζυγῷ σταθήσονται. ²⁶ ἐν στόματι μωρῶν ἡ καρδία αὐτῶν, καρδία δὲ σοφῶν στόμα αὐτῶν. ²⁷ ἐν τῷ καταρᾶσθαι ἀσεβῆ τὸν σατανᾶν αὐτὸς καταρᾶται τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν. ²⁸ μολύνει τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὁ ψιθυρίζων καὶ ἐν παροικίῃσει

ⁱ21.10 Ekuzimu: lola Mt 7, 13.

μισηθήσεται.

22

Omwolo

¹ Omwôlo kwo ali nk'ibuye banîrekwo, ngasi wagera na kuheba olushungûrho. ² Omwôlo kwo ali nka camvu ca njalira, mazingonoko, ngasi ogahumakwo kuhôrhola anahôrhola enfume.

Emifiriri y'abana

³ Zibâ nshonyi z'omulume okuburha ecirala c'omurhabana, ci okuburha ecirala c'omunyere kôhe kulengana bwenêne. ⁴ Omunyere nkana, buhirhi bw'owamuyanka, ci omunyere mubî, mûngo gw'owamuburhaga. ⁵ Cikala-nshonyi w'omunyere, ishe na nnina azibonêsa, bombi kukaga bamukaga. ⁶ Obukali burhagwerhi lugero, lwimbo lwa mishîbo, ci okushûrha n'okuhanûla buba burhimanya bukwanîne. ⁷ Abana bagwerhe ecibâlya banali birhonzi, banabuke ababusi bâbo omungo. ⁸ Abana bagayanyi na mbula bukenge, banajâcize obwôrhere bwinja bw'omulala gwâbo.

Oburhimanya n'isirhe

⁹ Okuyigîriza omusirhe kuba kuhanga orhujo, kuba kuzusa omuntu wafire n'iro. ¹⁰ Okuhanûla omusirhe, kuba kuhanûla omuntu oli iro, buzinda akudôse, mpu: «Bici ebyo?» ¹¹ Olakire ofire: agenzire, arhakâcibona izûba, olakire omusirhe: arhacigwerhi murhima, gwâhûsire; kunyi wâlakira ofire, bulya kurhamûka ajire, ci kuli omusirhe, olufu lwo lukulu aha kalamo kâge. ¹² Emishîbo y'ofire ziba nsiku nda, ey'omusirhe n'omubî, nsiku zoshi z'akalamo kâbo. ¹³ Orhabwîrâga omusirhe binwa binji-binji, orhajâga ciru emund'ali, omanyê akulerhera embaka za busha, omanyê akuzinza. Omuyâke, wabona omurhûla, ebihenyanho byâge birhacikulibuze. ¹⁴ Bicigi bizirho kulusha amabuye? Kurhi biderhwa? Cingolongolo. ¹⁵ Omushenyi, omunyu, enundo y'ebyuma, byo byangu by'okubarhulwa aha cingolongolo. ¹⁶ Oburhungiri buyûbake n'emirhi mizibu, burhagagajwa na musisi, omurhima gurhanziricidôsa gubulihiga, gurhahomhagana ornu mango g'entambala. ¹⁷ Omurhima guyêgemire enkengêro z'oburhimanya, guli nka kulya bayinjihya olukuta n'irangi lyananira bwinja. ¹⁸ Orhubuye rhutya-rhutya ah'irhwerhwe ly'olukuta, rhurhalindira mpûsi, omurhima gw'ecingolongolo ebi gugerêreza byo binaguyôbohy.

Obwîra

¹⁹ Bakashûrha isu, linadwe emirenge, bakahika omuntu oku nyomvu y'omurhima, banamanye ecikuli. ²⁰ Obanda ironko, abalaza orhunyunyi, ohângala omwîra, bwîra ayirha. ²¹ Akaba wayômolire omwîra engôrho, orharhâga omurhima, kwankanaba acigaluka; ²² akaba waderhire omwira kubî, orhayôbohaga, mwanaciyumvanya; ci omuhe rubanda, hoshi aho, obwîra bunafe. ²³ Mulungu wâwe akenyire, mulole bwinja, hano agala, wasîma haguma naye; akajakwo obuhanya, orhamurhibagamwo, hano afuma olwo, mwe naye mwagabana ebyâge. ²⁴ Engulumira mugi guyishokolera, kwo n'okwo bijâci bishokolera omuko. ²⁵ Ntakaba nshonyi z'okufungira omwîra, ntakanacîfulika ye. ²⁶ Akabâga ye n'enganya, abandî bakuyumva bamujire ndyâlya.

Obe masu

²⁷ Lero ndi wakampira omulanzi oku kanwa, ahire omu binwa byâni ecinwa c'obukengêre, lyo ndekisârhalâ byo birhumire, olulimi lulekimpeza?

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 22

¹ Λίθω ἡρδαλωμένω συνεβλήθη ὁ κνηρός, καὶ πᾶς ἐκσυριεῖ ἐπὶ τῇ ἀτιμίᾳ αὐτοῦ. ² βολβίτῳ κοπρίων συνεβλήθη ὁ κνηρός, πᾶς ὁ ἀναιρούμενος αὐτὸν ἐκτινάξει χεῖρα. ³ αἰσχύνῃ πατὴρ ἐν γεννήσει ἀπαιδεύτου, θυγάτηρ δὲ ἐπ' ἐλαττώσει γίνεται. ⁴ θυγάτηρ φρονίμη κληρονομήσει ἄνδρα αὐτῆς, καὶ ἡ κατασχύνουσα εἰς λύπην γεννήσαντος. ⁵ πατέρα καὶ ἄνδρα κατασχύνει ἡ θρασεῖα καὶ ὑπὸ ἀμφοτέρων ἀτιμασθήσεται. ⁶ μουσικὰ ἐν πένθει ἄκαιρος διήγησις, μᾶστιγες δὲ καὶ παιδεῖα ἐν παντὶ καιρῷ σοφίας. ⁷

22. 6: Bukwânîne: okuhana n'okushûrha: lola Mig 13,24; 19,18; 22,15; 23, 13-14; 29, 15-17,

^{22.7} Ngasi habulisire omulongo omu LXX, rhuli rhwahazabûla n'oburhabâle bwa Vulgata

(<https://www.academic-bible.com/en/online-bibles/biblia-sacra-vulgata/read-the-bible-text/bibel/text/lesen/stelle/43/220001/229999/ch/549aad1a89fa5e1a4109a70598f4606e/>) na Ebibliya Ntagatifu, Verbum Bible, Kinshasa, 1992

⁸ ⁹ συγκαλλῶν ὄστρακον ὁ διδάσκων μωρόν, ἐξεγείρων καθεύδοντα ἐκ βαθέος ὕπνου. ¹⁰ διηγούμενος νυστάζοντι ὁ διηγούμενος μωρῷ, καὶ ἐπὶ συντελείᾳ ἔρεϊ τί ἐστιν; ¹¹ ἐπὶ νεκρῷ κλαῦσον, ἐξέλιπεν γὰρ φῶς, καὶ ἐπὶ μωρῷ κλαῦσον, ἐξέλιπεν γὰρ σύνεσιν· ἥδιον κλαῦσον ἐπὶ νεκρῷ, ὅτι ἀνεπαύσατο, τοῦ δὲ μωροῦ ὑπὲρ θάνατον ἢ ζωῇ πονηρά. ¹² πένθος νεκροῦ ἐπὶ τὰς ἡμέρας, μωροῦ δὲ καὶ ἀσεβοῦς πᾶσαι αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς αὐτοῦ. ¹³ μετὰ ἄφρονος μὴ πληθύνῃς λόγον καὶ πρὸς ἀσύνετον μὴ πορεύου· φύλαξαι ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα μὴ κόπον ἔχῃς καὶ οὐ μὴ μολυνθῇς ἐν τῷ ἐντιναγμῷ αὐτοῦ· ἔκκλινον ἀπ' αὐτοῦ καὶ εὐρήσεις ἀνάπαυσιν καὶ οὐ μὴ ἀκηδιάσῃς ἐν τῇ ἀπονοίᾳ αὐτοῦ. ¹⁴ ὑπὲρ μόλιβον τί βαρυνθήσεται; καὶ τί αὐτῷ ὄνομα ἄλλ' ἢ μωρός; ¹⁵ ἄμμον καὶ ἄλα καὶ βῶλον σιδήρου εὐκοπον ὑπενεγκεῖν ἢ ἄνθρωπον ἀσύνετον. ¹⁶ Ἰμάντωςις ξυλίνῃ ἐνδεδεμένη εἰς οἰκοδομὴν ἐν συσσεισμῷ οὐ διαλυθήσεται· οὕτως καρδιά ἐστηριγμένη ἐπὶ διανοήματος βουλῆς ἐν καιρῷ οὐ δειλιάσει. ¹⁷ καρδιά ἡδρασμένη ἐπὶ διανοίας συνέσεως ὡς κόσμος ψαμμωτὸς τοίχου ξυστοῦ. ¹⁸ χάρακες ἐπὶ μετεώρου κείμενοι κατέναντι ἀνέμου οὐ μὴ ὑπομείνωσιν· οὕτως καρδιά δειλὴ ἐπὶ διανοήματος μωροῦ κατέναντι παντὸς φόβου οὐ μὴ ὑπομείνῃ. ¹⁹ Ὁ νύσσων ὀφθαλμὸν κατὰξεί δάκρυα, καὶ νύσσων καρδίαν ἐκφαίνει αἴσθησιν. ²⁰ βάλλων λίθον ἐπὶ πετεινᾷ ἀποσοβεῖ αὐτά, καὶ ὁ ὄνειδίζων φίλον διαλύσει φιλίαν. ²¹ ἐπὶ φίλον ἐὰν σπάσῃς ῥομφαίαν, μὴ ἀφελπίσῃς, ἔστιν γὰρ ἐπάνοδος. ²² ἐπὶ φίλον ἐὰν ἀνοίξῃς στόμα, μὴ εὐλαβηθῇς, ἔστιν γὰρ διαλλαγή· πλην ὄνειδισμοῦ καὶ ὑπερηφανίας καὶ μυστηρίου ἀποκαλύψεως καὶ πληγῆς δολίας, ἐν τοῦτοις ἀποφεύξεται πᾶς φίλος. ²³ πίστιν κτῆσαι ἐν πτωχείᾳ μετὰ τοῦ πλησίον, ἵνα ἐν τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ ὁμοῦ πλησθῇς· ἐν καιρῷ θλίψεως διάμενε αὐτῷ, ἵνα ἐν τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ συγκληρονομήσῃς. ²⁴ πρὸ πυρὸς ἀτμὶς καμίνου καὶ καπνός· οὕτως πρὸ αἱμάτων λοιδορίαί. ²⁵ φίλον σκεπτάσαι οὐκ αἰσχυνθήσῃ καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ οὐ μὴ κρυβῶ, ²⁶ καὶ εἰ κακά μοι συμβῇσεται δι' αὐτόν, πᾶς ὁ ἀκούων φυλάξεται ἀπ' αὐτοῦ. ²⁷ Τίς δώσει ἐπὶ στόμα μου φυλακὴν καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων μου σφραγίδα πανοῦργον, ἵνα μὴ πέσω ἀπ' αὐτῆς καὶ ἡ γλῶσσά μου ἀπολέσῃ με;

23

¹Yagirwa Nyamuzinda, we Larha we na Nnawâbo akalamo kâni, orhandekaga omu magene gâhyo, orhayemêraga nasârhalâ muli byo. ²Lero ndi wayereka enkengêro zâni ornu za omurhima gwâni, aguyêreke ihano ly'oburhimanya, aleke okuntogoza amango mpabusire, ndekiyûbakwa n'ebyâha. ³Ntyo, amabî gâni garhayushuke, ebyâha byâni birhaluge, ndeke okuhirima omu maboko g'ahashomhanyi bânî, omushombanyi wâni abule aha angwarhira. ⁴Nyakasane-k'emirenge, Larha na Nyamuzinda w'akalamo kâni, ontabâle nyâke obucibone. ⁵Oncînge oku bwâgalwa, ⁶amagene n'amîru mabî garhampimaga, orhanampanaga emunda enyifinjo mbî ziri.

Endahiro

⁷Mwe bâna, muyumve ebinwa byâni, obikulikîre arhakabulabula. ⁸Omunya-byâha yene ocishweka n'ebinwa byage, byo bihirimya omuhambûzi n'omucibonyi. ⁹Lek'enkômedu y'okucîgasha, orhakômerere okulahira izîno ly'Omwiwîmâna. ¹⁰Kul'omubôyi barhangula ngasi kasanzi arhafuma mpimbo, kwo n'omuntu ocîgasha n'okuderhaderha izino lya Nyamuzinda, arhafuma ecâha. ¹¹Omuntu osîrna okucîgasha ali mubî, obuhanya burharhenga aha mwâge. Akajira ecâha, ecâha câge cimuhonerc; akaderha mpu ahalîza, abîhire kabiri; akalahira ebirâ, arhafungirwe, obuhanya bwamuhandira aha ka.

Ebinwa bibî

¹²Hali iderha liyâkuza olufu, okwo nta mango kubâge muli bene Yakobo, bulya abantu nkana barhakwîrwa ntyo, barhacîjandika n'omu câha. ¹³Orhakomerezagya akanwa kâwe eby'obûmaguza, byo bibamo akanwa k'ecâha. ¹⁴Kengêra sho na nyoko amango oli ekarhî k'abakulu, omanyè wacîjandaga embere zâbo, kube kuyôrha nka cingolongolo, obone wamacînfînja abarhaburhagwa, otumuze olusiku waburhagwa. ¹⁵Omuntu wakômerire ebinwa bibî arhakubûlwa. ¹⁶Hali bibiri biluza ebyâha, n'ecâha kasharhu cilerhe oburhe; ¹⁷gala mîru gayôca nka muliro, garhatwîka garhanayîgusiri, omuntu ocîfînja omubiri gwage yene, arhalêkê n'omuliro guruhacimuyôca, oku muntu mûmaguza, ngasi biryo erhi binunu, lufu lwo lwamutwa arnîru. ¹⁸Omuntu ojirira ecâha aha ncingo yâge, n'okuderha, erhi: «Ndi wambona? Omwizimya gundi eburhambi, ebizimbero bincîkirize, ntaye wambona, bicigi nayôboha? Ow'Enyanya arhankakengera ebyâha byâni». ¹⁹Oyo masû ga bantu gône ayobohire, arhamanyiri oku amasû ga Nyamuzinda, galushire izûba bumolcke kali bihumbi ikumi, oku ganabône ebijiro by'abantu byoshi, gahike n'omu ngasi hyongobana. ²⁰Embere aleme, ali ayishi ebintu byoshi, n'erhi ayûsa kwo n'okwo. ²¹Oya muntu omu lugo ahanirwa 1 obuhanya bwamamurhibukira amango arhalaliri.

Omukazi mugonyi

²² Omukazi ohemukira iba naye kw'ali ntyo, anamulerhere omwâna w'embuga mpu yo nfula. ²³ Burhanzi avunyire irhegeko lya Nyamuzinda, kandi abîhîre iba; n'obwa kasharhu. acîshûbwîre n'okuhusha, haguma n'okwola kujishunda abâna embuga. ²⁴ Omu ndêko bâheka olubanja !wâge, n'abâna bâge babasingirize. ²⁵ Abâna bage barhâmerekwo muzi, amashami gâge garhajekwo hiciza. ²⁶ Bakazimukengêrera okuhehêrerwa ahehêrîrwe, na ntâye wamukûle enshonyi. ²⁷ Ntyo, abali enyuma zâge bamanya oku okurhînya Nyamuzinda kwône kushingânine, n'oku nta cinja cilushire okushimba amarhegeko gâge.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 23

¹ κύριε πάτερ καὶ δέσποτα ζωῆς μου, μὴ ἐγκαταλίπῃς με ἐν βουλῇ αὐτῶν, μὴ ἀφῇς με πεσεῖν ἐν αὐτοῖς. ² τίς ἐπιστήσει ἐπὶ τοῦ διανοήματός μου μάστιγας καὶ ἐπὶ τῆς καρδίας μου παιδεῖαν σοφίας, ἵνα ἐπὶ τοῖς ἀγνοήμασίν μου μὴ φείσωνται καὶ οὐ μὴ παρῇ τὰ ἀμαρτήματα αὐτῶν, ³ ὅπως μὴ πληθυνθῶσιν αἱ ἀγνοαὶ μου καὶ αἱ ἀμαρτίαι μου πλεονάσωσιν καὶ πεσοῦμαι ἔναντι τῶν ὑπεναντίων καὶ ἐπιχαρεῖται μοι ὁ ἐχθρός μου; ⁴ κύριε πάτερ καὶ θεὲ ζωῆς μου, μετεωρισμὸν ὀφθαλμῶν μὴ δῶς μοι ⁵ καὶ ἐπιθυμίαν ἀπόστρεψον ἀπ' ἐμοῦ. ⁶ κοιλίας ὄρεξις καὶ συνουσιασμὸς μὴ καταλαβέτωσάν με, καὶ ψυχῇ ἀναιδεῖ μὴ παραδῶς με. ⁷ Παιδεῖαν στόματος ἀκούσατε, τέκνα, καὶ ὁ φυλάσσων οὐ μὴ ἁλῶ. ⁸ ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ καταληφθήσεται ἀμαρτωλός, καὶ λοῖδορος καὶ ὑπερήφανος σκανδαλισθήσονται ἐν αὐτοῖς. ⁹ ὄρκῳ μὴ ἐθίσῃς τὸ στόμα σου καὶ ὀνομασίᾳ τοῦ ἁγίου μὴ συνεθισθῇς. ¹⁰ ὥσπερ γὰρ οἰκέτης ἐξεταζόμενος ἐνδελεχῶς ἀπὸ μῶλῳ οὐκ ἐλατρωθήσεται, οὕτως καὶ ὁ ὀμνῶν καὶ ὀνομάζων διὰ παντός ἀπὸ ἀμαρτίας οὐ μὴ καθαρισθῇ. ¹¹ ἀνὴρ πολυὸρκος πλησθήσεται ἀνομίας, καὶ οὐκ ἀποστήσεται ἀπὸ τοῦ οἴκου αὐτοῦ μάστιξ· ἐὰν πλημμελήσῃ, ἀμαρτία αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ, κὰν ὑπερίδῃ, ἡμαρτεν δισσῶς· καὶ εἰ διὰ κενῆς ὤμοσεν, οὐ δικαιωθήσεται, πλησθήσεται γὰρ ἐπαγωγῶν ὁ οἶκος αὐτοῦ. ¹² Ἔστιν λέξις ἀντιπαραβεβλημένη θανάτῳ, μὴ εὗρεθῇτω ἐν κληρονομίᾳ ἱακῶβ· ἀπὸ γὰρ εὐσεβῶν ταῦτα πάντα ἀποστήσεται, καὶ ἐν ἀμαρτίαις οὐκ ἐγκυλισθήσονται. ¹³ ἀπαιδευσίαν ἀσυρῇ μὴ συνεθίσῃς τὸ στόμα σου· ἔστιν γὰρ ἐν αὐτῇ λόγος ἀμαρτίας. ¹⁴ μνήσθητι πατὴρ σου καὶ μητρός σου, ἀνὰ μέσον γὰρ μεγιστάνων συνεδρεύεις, μήποτε ἐπιλάβῃ ἐνώπιον αὐτῶν καὶ τῷ ἐθισμῷ σου μωρανθῇς καὶ θελήσεις εἰ μὴ ἐγεννήθῃς καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ τοκετοῦ σου καταράσῃ. ¹⁵ ἄνθρωπος συνεθιζόμενος λόγοις ὀνειδισμοῦ ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ οὐ μὴ παιδευθῇ. ¹⁶ Δύο εἶδη πληθύνουσιν ἀμαρτίας, καὶ τὸ τρίτον ἐπάξει ὀργήν· ¹⁷ ψυχὴ θερμὴ ὡς πῦρ καίόμενον, οὐ μὴ σβεσθῇ ἕως ἂν καταποθῇ· ἄνθρωπος πόρνος ἐν σώματι σαρκὸς αὐτοῦ, οὐ μὴ παύσῃται ἕως ἂν ἐκκαύσῃ πῦρ· ἄνθρωπῳ πόρνῳ πᾶς ἄρτος ἡδύς, οὐ μὴ κοπάσῃ ἕως ἂν τελευτήσῃ. ¹⁸ ἄνθρωπος παραβαίνων ἀπὸ τῆς κλίνης αὐτοῦ λέγων ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ Τίς με ὀρᾷ; σκότος κύκλῳ μου, καὶ οἱ τοῖχοί με καλύπτουσιν, καὶ οὐθεὶς με ὀρᾷ· τί εὐλαβοῦμαι; τῶν ἀμαρτιῶν μου οὐ μὴ μνησθήσεται ὁ ὕψιστος. ¹⁹ καὶ ὀφθαλμοὶ ἀνθρώπων ὁ φόβος αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔγνω ὅτι ὀφθαλμοὶ κυρίου μυριοπλασίως ἡλίου φωτεινότεροι ἐπιβλέποντες πάσας ὁδοὺς ἀνθρώπων καὶ κατανοοῦντες εἰς ἀπόκρυφα μέρη. ²⁰ πρὶν ἢ κτισθῆναι τὰ πάντα ἔγνωσται αὐτῷ, οὕτως καὶ μετὰ τὸ συντελεσθῆναι. ²¹ οὗτος ἐν πλατείαις πόλεως ἐκδικηθήσεται, καὶ οὐ οὐχ ὑπενόησεν, πιασθήσεται. ²² Οὕτως καὶ γυνὴ καταλιποῦσα τὸν ἄνδρα καὶ παριστῶσα κληρονόμον ἐξ ἀλλοτρίου. ²³ πρῶτον μὲν γὰρ ἐν νόμῳ ὑψίστου ἠπειθήσεν, καὶ δεύτερον εἰς ἄνδρα αὐτῆς ἐπλημμέλησεν, καὶ τὸ τρίτον ἐν πορνείᾳ ἐμοιχεύθη καὶ ἐξ ἀλλοτρίου ἄνδρὸς τέκνα παρέστησεν. ²⁴ αὕτη εἰς ἐκκλησίαν ἐξαχθήσεται, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα αὐτῆς ἐπισκοπῇ ἔσται. ²⁵ οὐ διαδώσουσιν τὰ τέκνα αὐτῆς εἰς ρίζαν, καὶ οἱ κλάδοι αὐτῆς οὐκ οἴσουσιν καρπόν. ²⁶ καταλείπει εἰς κατάραν τὸ μνημόσυνον αὐτῆς, καὶ τὸ ὄνειδος αὐτῆς οὐκ ἐξαλειφθήσεται, ²⁷ καὶ ἐπιγνώσκονται οἱ καταλειφθέντες ὅτι οὐθὲν κρεῖττον φόβου κυρίου καὶ οὐθὲν γλυκύτερον τοῦ προσέχειν ἐντολαῖς κυρίου.

24

Oburhimanya bwaderha nka muntu

¹ Oburhimanya bukolaga bwacivuga, bukolaga bwarhangifekembera omu karhî k'olubaga^k. ² Bwamâderha ntya omu ndêko y'Ow'enyanya, bwâmilyerekana irenge lyabwo embere z'Obuhashe, erhi: ³ «Ndi nkonôka y'oku Kanwa k'Ow'Enyanya, nâyisha nacibulula nka lwikungu nâbwikira igulu. ⁴ Aha mwâni, emalunga, entebe yâni gwâlî mulunga gwa bitû. ⁵ Niene, kuno na ndi, nazungulusire engo y'emalunga, nâjire kuli kuhika ekuzimu. ⁶ Obwâmi bwâmi bwâgandazize omu nyanja, omu igulu, oku ngasi

^k24.1 Oburhimanya bwaderha: ahâla oburhimanya kwo buli nka muntu, n'eci cigabi kwo ciri nka murhima gw'eci citabu. Lola Mig 8, 22. Omu Liturjiya katolika. ebi binwa Ekleziya ebiyereke-zize Bikira Mariya.

lubaga n'oku ngasi cihugo. ⁷ Emwa boshi nàlonzize ahantu nâdêkerera, nàlonzize ngahi nâgwike icumbi lyâni. ⁸ Lero Lulema w'igulu ànacimpa irhegeko, owàndemaga angwikisa ihêma lyâni, àmbwira, erhi: «Yûbaka muli Yakobo, oje omu kashambala k'Israheli». ⁹ Embere ly'amango, kurhenga omurhondêro ly'andemaga, ensiku n'amango erhi ho mba. ¹⁰ Omu cihando citagatifu, embere zâge nagashâniza, na ntyo nacumbika omu Siyoni'. ¹¹ Nâbêra omu Kinja k'olugo, omu Yeruzalemu mwo obuhashe bwâni buba. ¹² Nâmezire emizi emw'olubaga lw'irenge, omu kwa Nyamuzinda, omu cishumba câge. ¹³ Nâkuliremwo nka nduluma y'e Libano, nka murhi oku ntongo ya Hermoni. ¹⁴ Nakula nka mubô gw'En-Gadi, nka mirhò ya bwâso bw'e Yeriko, nka muzeti gunagirîre omu lubanda, nakula nkanduluma ya murhi. ¹⁵ Obwehe bwâni buli nk' obw'ecinamoma na nk'obw'omusipalata, akisununu kâni kali nk'ak'enshângi ntumîrira, nk'ak'egalbanumo, onikisi n'obubâni, nka cidûrhu ca nshângi omu Cihando. ¹⁶ Nàlandiza amashami nka murhi gwa terbenta, mashami ga bwinja n'irenge. ¹⁷ Kwo ndi nka muzabibu gulandizize emirhò minja-minja, n'obwâso bwâni eba mburho y'irenge n'obuhirhi. ¹⁸ [Nie nnina w'obuzigire nkana, nie nnina w'olukengwa, nnina w'obumanye n'obulangalire; nahîrwe lwoshi abâna bâni bo-shi, balya Yene agoshôlaga kurhenga ensiku n'amango.]^m ¹⁹ Muyishe emwâni, mwe mucinyifinja, mulye oku mburho yâni. ²⁰ Bulya okunkengêra kulushire obununu bw'obûci, akashambala kâni ko kinja aha cigukulu c'obûci. ²¹ Abandya barhakaleka okushwira emunda ndi, n'abanywa barhakâgambwa. ²² Oyumva ebi mmubwîra, arhankabibêra burhe, n'abajira emikolo yâni barhakâhirima omu câha.

Oburhimanya n'Irhegeko

²³ Ebyo byoshi citabu c'Endagâno ya Nyamuzinda w'Enyanya eco. Irhegeko lyâmanyisibagwa na Musa, ko kashambala kâsigiragwa endêko za Yakobo. ²⁴ Murhalekaga okucîzibuhya muli Nyakasane, mumusêrekwo lyo amu-zibuhya, Nyakasane w'Emirhwe yene Nyamuzinda, buziraye, ntawundi mu-ciza. ²⁵ Er'Irhegeko lyo liluza oburhimanya nka mîshi ga Fizone, nka kula olwîshi lwa Tigre luyunjula amango emyâka eyezire; ²⁶ lyo liluza obukengêre nka mîshi g'Efrati, nk'aga Yordani amango bakalala; ²⁷ lyo lihûna enjira nk'olwîshi lwa Nili, na nka Gihini omu nsiku bahumbûla emizabibu. ²⁸ Oku omurhanzi arhaciýûsa okulimya, kwo n'omuzinda aciri kulî nalyo. ²⁹ Bulya obukengêre bwalyo bulushire enyanja bunji, n'emihigo yalyo yo miri kulusha enyenga. ³⁰ Niono, kwo ndi nka mubunda gwârhenga omu lwîshi, nka hîshi hihesire omu ishwa ly'amasîma. ³¹ Nâdesire, nti: «Nkola nadômerera omu kwâni, ngeze amîshi omu ishwa lyâni». Lero nabona omubunda gwâni gwahinduka lwîshi, n'olwîshi yashuba nyanja. ³² Nkolaga nalomeka enjira kurhenga sêzi, akamole kabone kuhika emahanga. ³³ Navangula enyigîrizo nka bulêbi, zihike n'oku maburhwa gali nyuma. ³⁴ K'obwîne: arhali nie nacîlongeza, ci nakolera balya boshi bazilonza.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 24

¹ Ἡ σοφία αἰνέσει ψυχὴν αὐτῆς καὶ ἐν μέσῳ λαοῦ αὐτῆς καυχῆσεται· ² ἐν ἐκκλησίᾳ ὑψίστου στόμα αὐτῆς ἀνοίξει καὶ ἐναντὶ δυνάμεως αὐτοῦ καυχῆσεται· ³ Ἐγὼ ἀπὸ στόματος ὑψίστου ἐξῆλθον καὶ ὡς ὁμίχλη κατεκάλυψα γῆν· ⁴ ἐγὼ ἐν ὑψηλοῖς κατεσκήνωσα, καὶ ὁ θρόνος μου ἐν στύλῳ νεφέλης· ⁵ γῦρον οὐρανοῦ ἐκύκλωσα μόνῃ καὶ ἐν βάθει ἀβύσσων περιεπάτησα· ⁶ ἐν κύμασιν θαλάσσης καὶ ἐν πάσῃ τῇ γῇ καὶ ἐν παντὶ λαῷ καὶ ἔθνεϊ ἐκτησάμην· ⁷ μετὰ τούτων πάντων ἀνάπαυσιν ἐζήτησα καὶ ἐν κληρονομίᾳ τίνος αὐλισθήσομαι· ⁸ τότε ἐνετείλατό μοι ὁ κτίστης ἀπάντων, καὶ ὁ κτίσας με κατέπαυσεν τὴν σκηνὴν μου καὶ εἶπεν Ἐν Ἰακωβ κατασκήνωσον καὶ ἐν Ἰσραὴλ κατακληρονομήθητι· ⁹ πρὸ τοῦ αἰῶνος ἀπ' ἀρχῆς ἔκτισέν με, καὶ ἕως αἰῶνος οὐ μὴ ἐκλίπω· ¹⁰ ἐν σκηνῇ ἁγίᾳ ἐνώπιον αὐτοῦ ἐλειτούργησα καὶ οὕτως ἐν Σιών ἐστηρίχθην· ¹¹ ἐν πόλει ἡγαπημένῃ ὁμοίως με κατέπαυσεν, καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἡ ἐξουσία μου· ¹² καὶ ἐρρίζωσα ἐν λαῷ δεδοξασμένῳ, ἐν μερίδι κυρίου, κληρονομίας αὐτοῦ· ¹³ ὡς κέδρος ἀνυψώθην ἐν τῷ Λιβάνῳ καὶ ὡς κυπάρισσος ἐν ὄρεσιν Αερμων· ¹⁴ ὡς φοῖνιξ ἀνυψώθην ἐν Αἰγυπτῶσι καὶ ὡς φυτὰ ῥόδου ἐν Ἰερικῶ, ὡς ἐλαία εὐπρεπὴς ἐν πεδίῳ, καὶ ἀνυψώθην ὡς πλάτανος· ¹⁵ ὡς κιννάμωμον καὶ ἀσπάλαθος ἀρωμάτων δέδωκα ὄσμην καὶ ὡς σμύρνα ἐκλεκτὴ δέδωκα εὐωδίαν, ὡς χαλβάνη καὶ ὄνου καὶ στακτὴ καὶ ὡς λιβάνου ἀτμὶς ἐν σκηνῇ· ¹⁶ ἐγὼ ὡς τερέμινθος ἐξέτεινα κλάδους μου, καὶ οἱ κλάδοι μου κλάδοι δόξης καὶ χάριτος· ¹⁷ ἐγὼ ὡς ἄμπελος ἐβλάστησα χάριν, καὶ τὰ ἄνθη μου καρπὸς δόξης καὶ πλούτου· ¹⁸ ¹⁹ προσέλθετε πρὸς με, οἱ ἐπιθυμοῦντές μου, καὶ ἀπὸ τῶν γεννημάτων μου ἐμπλήσθητε· ²⁰ τὸ γὰρ μνημόσυνόν μου ὑπὲρ τὸ μέλι γλυκύ, καὶ ἡ κληρονομία μου ὑπὲρ μέλιτος κηρίον· ²¹ οἱ ἐσθιοντές με ἔτι πεινάσουσιν, καὶ οἱ πίνοντές με ἔτι διψήσουσιν· ²² ὁ ὑπακούων μου οὐκ αἰσχυνθήσεται, καὶ οἱ ἐργαζόμενοι ἐν ἐμοὶ οὐχ ἁμαρτήσουσιν· ²³ Ταῦτα πάντα βίβλος διαθήκης θεοῦ ὑψίστου, νόμον ὃν ἐνετείλατο ἡμῖν

^{24.10} Nàrhunikire omukolo omu ka-Nyamuzinda guli mukolo gwa Burhimanya: lola 24, 23...

^{24.18} Ohushinganyanya bwayishigererwako Yezu Kristu. Lola Yn 14, 6.

Μωυσῆς κληρονομίαν συναγωγαῖς Ιακωβ, ²⁴ ²⁵ ὁ πιμπλῶν ὡς Φισων σοφίαν καὶ ὡς Τίγρις ἐν ἡμέραις νέων, ²⁶ ὁ ἀναπληρῶν ὡς Εὐφράτης σύνεσιν καὶ ὡς Ιορδάνης ἐν ἡμέραις θερισμοῦ, ²⁷ ὁ ἐκφαίνων ὡς φῶς παιδείαν, ὡς Γηων ἐν ἡμέραις τρυγῆτος. ²⁸ οὐ συνετέλεσεν ὁ πρῶτος γνῶναι αὐτήν, καὶ οὕτως ὁ ἔσχατος οὐκ ἐξιχνίασεν αὐτήν. ²⁹ ἀπὸ γὰρ θαλάσσης ἐπληθύνθη διανόημα αὐτῆς καὶ ἡ βουλή αὐτῆς ἀπὸ ἀβύσσου μεγάλης. ³⁰ Κἀγὼ ὡς διῶρυξ ἀπὸ ποταμοῦ καὶ ὡς ὑδραγωγὸς ἐξῆλθον εἰς παράδεισον. ³¹ εἶπα Ποτιῶ μου τὸν κῆπον καὶ μεθύσω μου τὴν πρασιάν· καὶ ἰδοὺ ἐγένετό μοι ἡ διῶρυξ εἰς ποταμόν, καὶ ὁ ποταμός μου ἐγένετο εἰς θάλασσαν. ³² ἔτι παιδεῖαν ὡς ὄρθρον φωτιῶ καὶ ἐκφανῶ αὐτὰ ἕως εἰς μακράν. ³³ ἔτι διδασκαλίαν ὡς προφητείαν ἐκχεῶ καὶ καταλείψω αὐτήν εἰς γενεὰς αἰώνων. ³⁴ ἴδετε ὅτι οὐκ ἐμοὶ μόνῳ ἐκοπίασα, ἀλλ' ἅπασιν τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτήν.

25

Emigani

¹ Hali bisharhu omurhima gwâni gucîfinja, birhahimwa kusîmisa Nyamuzinda n'abantu; okuyumvanya kw'abaguma, enyumpa omulume na mukage bayumvanyamwo. ² Haligi na bantu basharhu omurhima gwâni guruhabonakwo, na nkayumva oku ho bacibâ nnânshologorhwe; omukenyi w'obucîbone, omugale munywesi, omushosi w'enkonola-masu bagwârha omu mwa bene.

Abashosi

³ Amango orhabikaga ociri musole, bici wabonage okola mushosi? ⁴ Ala nka zayinjiha emvi zigwerhe ihano! Okumanya ihano kw'abakulukulu nako kuyinjiha. ⁵ Ala nka bwayinjiha oburhimanya bw'abashosi, n'obukengêre bwinja bw'abakulu b'er'igulu. ⁶ Irengi ly'abashosi kuli kulya kuba «Babwine binji», okulimba kwâbo kunali kulya «Babwine binji», okulimba kwâbo kunali kulya kurhînya Nyamuzinda. Okurhînya Nyamuzinda bwône bukulu ⁷ Hali bintu mwenda nkengireⁿ, nambwine oku birimwo iragi, n'eca kali ikumi nakubwiraco: Omuntu obona omwishingo omw'iburha lyâge, ye obona omu kalamo kâge oku abashombanyi bâge baherêrekerâ; ⁸ Iragi lyâge ojira omukazi mwirhonzi, omuntu orhahingan'empanzi na punda, omuntu orhasagijira ecâha omu nderho, omuntu wabwine omushigo mwinja. ⁹ Iragi lyâge owahisire oku bwirhonzi, n'obwîra owayumva. ¹⁰ Neci, ali mukulu owahisire oku burhimanya, ci ntaye ocilushire orhînya Nyamuzinda. ¹¹ Okurhînya Nyamuzinda kurhalusire byoshi, owahisire aho, bici ankagererwakwo?

Abakazi babî

¹² Okurhînya Nyakasane gwo guba murhondêro gw'obuzigire bwâge, ci, oku buyemêre barhondêrera n'okumusêrako. ¹³ Oyâgalike ci orhayâgalikaga omurhima! oshimbe obumînya, ci orhashimânaga obumînya bw'omukazi! ¹⁴ Bube buhanya, ci burhabâga bwa kuhubuka emw'omubisha! bube bulyâlyâ, ci burhabâga bwa kuhubuka emw'omushomhanyi! ¹⁵ Nta bwêge bubî kulusha amanjokanjoka, nta nshombo nkulu kulusha ey'omubisha. ¹⁶ Okubêra haguma n'empangaza erhi enkuba-joka, kwo kukulu aha kubêra nyumpa nguma n'omukazi mumînya. ¹⁷ Obumînya bw'omukazi bunamuhindule obusu, abange enzizi, omanyè nnpu akola ciranyî. ¹⁸ Oku iba ali oku mêza haguma n'abalungu bâge, erhi adwirhe adwira n'omu nda nk'ihiri. ¹⁹ Obumînya bwoshi ntabwo buhisire oku buminya bw'omukazi: mâshi! abona eci abanya-byâha babona! ²⁰ Nsinga ya mushenyi omu magulu g'omushosi, ye mukazi w'akalimi aha mw'omulume w'omurhûla. ²¹ Omanyè warhebwa n'iranga ly'omukazi, orhahîra okaleka omukazi akubuza murhima. ²² Kurhahimwa kujira omuntu burhe, kumubulise obukenge, kunamubonêse nshonyî, okuyumva mpu muka lebè yekola obîka iba. ²³ Burhe omu murhima, burhe emalanga, cibande cifulike, gwo mukolo gw'omukazi mumînya. Maboko gahozire, madwi gakomanya, ye mukazi ohanyagaza iba. ²⁴ Ecâha oku mukazi càrhondêreraga, na mukazi warhumire rhweshi rhukafa. ²⁵ Orhasîkûliraga amîshi, orhahâga n'omukazi mumînya oluhya lw'okuderha. ²⁶ Akaba arhayumvirhiri oku munwe erhi omu masù, omuyâke.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 25

¹ Ἐν τρισὶν ὥραισθην καὶ ἀνέστην ὥραία ἔναντι κυρίου καὶ ἀνθρώπων· ὁμόνοια ἀδελφῶν, καὶ φιλία τῶν πλησίον, καὶ γυνὴ καὶ ἀνὴρ ἑαυτοῖς συμπεριφερόμενοι. ² τρία δὲ εἶδη ἐμίσησεν ἡ ψυχὴ μου καὶ προσώχθισα σφόδρα τῇ ζωῇ αὐτῶν· πτωχὸν ὑπερήφανον, καὶ πλούσιον ψεύστην, γέροντα μοιχὸν ἐλαττούμενον συνέσει. ³ Ἐν νεότητι οὐ συναγείοχας, καὶ πῶς ἂν εὔροις ἐν τῷ γήρᾳ σου; ⁴ ὡς ὥραϊον

ⁿ25.7 Abashombanyi bahirime: Nnawirhu Yezu Kristu arhegesire rhuzigire abantu boshi, ciru n'abashombanyi birhu, Iola Mt 5, 44; 9-40: Lk 6, 27-35.

πολιταῖς κρίσις καὶ πρεσβυτέροις ἐπιγινῶναι βουλήν. ⁵ ὥς ὠραία γερόντων σοφία καὶ δεδοξασμένοις διάνοημα καὶ βουλή. ⁶ στέφανος γερόντων πολυτεῖρία, καὶ τὸ καύχημα αὐτῶν φόβος κυρίου. ⁷ Ἐννέα ὑπονοήματα ἐμακάρισα ἐν καρδίᾳ καὶ τὸ δέκατον ἐρῶ ἐπὶ γλώσσης· ἄνθρωπος εὐφραινόμενος ἐπὶ τέκνοις, ζῶν καὶ βλέπων ἐπὶ πτώσει ἐχθρῶν. ⁸ μακάριος ὁ συνοικῶν γυναικὶ συνετῇ, καὶ ὃς ἐν γλώσσει οὐκ ὠλίσθησεν, καὶ ὃς οὐκ ἐδούλευσεν ἀναξίῳ ἑαυτοῦ. ⁹ μακάριος ὃς εὗρεν φρόνησιν, καὶ ὁ διηγούμενος εἰς ὦτα ἀκουόντων. ¹⁰ ὥς μέγας ὁ εὐρὼν σοφίαν· ἀλλ' οὐκ ἔστιν ὑπὲρ τὸν φοβούμενον τὸν κύριον. ¹¹ φόβος κυρίου ὑπὲρ πάντων ὑπερέβαλεν, ὁ κρατῶν αὐτοῦ τίνι ὁμοιωθήσεται; ¹² ¹³ Πᾶσαν πληγὴν καὶ μὴ πληγὴν καρδίας, καὶ πᾶσαν πονηρίαν καὶ μὴ πονηρίαν γυναικός. ¹⁴ πᾶσαν ἐπαγωγὴν καὶ μὴ ἐπαγωγὴν μισούντων, καὶ πᾶσαν ἐκδίκησιν καὶ μὴ ἐκδίκησιν ἐχθρῶν. ¹⁵ οὐκ ἔστιν κεφαλὴ ὑπὲρ κεφαλὴν ὄψεως, καὶ οὐκ ἔστιν θυμὸς ὑπὲρ θυμὸν ἐχθροῦ. ¹⁶ συνοικῆσαι λένοντι καὶ δράκοντι εὐδοκήσω ἢ συνοικῆσαι μετὰ γυναικὸς πονηρᾶς. ¹⁷ πονηρία γυναικὸς ἀλλοιοῖ τὴν ὄρασιν αὐτῆς καὶ σκοτοῖ τὸ πρόσωπον αὐτῆς ὡς ἄρκος. ¹⁸ ἀνὰ μέσον τῶν πλησίων αὐτοῦ ἀναπτεσεῖται ὁ ἀνὴρ αὐτῆς καὶ ἀκουσίως ἀνεστέναξεν πικρά. ¹⁹ μικρὰ πᾶσα κακία πρὸς κακίαν γυναικός, κληρὸς ἁμαρτωλοῦ ἐπιπέσοι αὐτῇ. ²⁰ ἀνάβασις ἀμμώδης ἐν ποσὶν πρεσβυτέρου, οὕτως γυνὴ γλωσσώδης ἀνδρὶ ἡσύχῳ. ²¹ μὴ προσπέσης ἐπὶ κάλλος γυναικὸς καὶ γυναῖκα μὴ ἐπιποθήσης. ²² ὄργη καὶ ἀναίδεια καὶ αἰσχύνη μεγάλη γυνὴ ἐὰν ἐπιχορηγῇ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. ²³ καρδία ταπεινὴ καὶ πρόσωπον σκυθρωπὸν καὶ πληγὴ καρδίας γυνὴ πονηρᾶ· χεῖρες παρειμέναι καὶ γόνата παραλελυμένα ἦτις οὐ μακαριεῖ τὸν ἄνδρα αὐτῆς. ²⁴ ἀπὸ γυναικὸς ἀρχὴ ἁμαρτίας, καὶ δι' αὐτὴν ἀποθνήσκομεν πάντες. ²⁵ μὴ δῶς ὕδατι διέξοδον μηδὲ γυναικὶ πονηρᾶ παρρησίαν. ²⁶ εἰ μὴ πορεύεται κατὰ χεῖράς σου, ἀπὸ τῶν σαρκῶν σου ἀπτόμε αὐτήν.

26

Omukazi mwinja n'omubi

¹ Iragi lyâge omulume ojira omukazi nkana, omubalè gw'ensiku zâge gwayushûka kabiri. ² Omukazi nkana busîme emw'iba, iba alama n'omurhûla emyâka yâge yoshi. ³ Omukazi nkana eba nshokano yâgoyâgo, eshobâlwa n'abalume barhînya Nyamuzinda. ⁴ Babe bagale erhi bakenyi, busîme buli emurhima gwâbo, ensiku zoshi busû bwa nshagali. ⁵ Hali bisharhu nyôboha: n'eca kani musisi cingezâmwo: obunywesi bulumira eka, okunyagwa kw'olubaga, okuhêka owundi lubanja oku busha: ebyo bibâ bibi kulusha olufû; ⁶ ci kuli nka kurhîngamira omuntu, gali malumwa omukazi okuyâgalwa n'owâbo, okwo kwoshi abâ nyamanjâ olerhwa n'akalimi. ⁷ Omukazi mumînya, murhamba gwa mpanzi bashwesire kubî; okacihamba mpu wamugomhya kuli kugwârha cilumira-habiri. ⁸ Omukazi mulalwe ali wakujira omuntu burhe, enshonyi acibonêsa zirhayibagirwa. ⁹ Omukazi w'ecirala omu masû ahonekera, kukema-kema kwage kumuyêrekana. ¹⁰ Omanyè omunyere oyengehusire kubî, orhamufume hano abona obuzamba bwâwe. ¹¹ Omanyè amasuû gahwîremwo enshonyi, orhacisômeragwa hano gakuhiira omu mashumi. ¹² Kw'ayâshama aka mubalama enyôrha egwerhe, amîshi ashimanyire go ananywa, obugonyi bwâge ntaho arhabuhêka, omubiri gwâge agurhege ngasi izinga. ¹³ Obwinja bw'omukazi busîme bulerhera iba, obukengêre bwâge misi bumuyûshûlira. ¹⁴ Omukazi orhaderhera eba ngalo ya Nyamuzinda, oyu balezire bwinja ntaco ankagererwakwo. ¹⁵ Omukazi ocikenga aba mwinja kabiri, ow'omurhima gucîre arhagwerhi buhirhi akagererwakwo. ¹⁶ Kul'izûba lishoshoka oku ntondo za Nyamuzinda, kwo n'obwinja bw'omukazi buyôrha omu nyumpa alimo. ¹⁷ Kula akamole kanayôrha emugamba omu ka-Nyamuzinda, kwo n'iranga linja linayôrha oku mubiri gw'omwana hya. ¹⁸ Mitungo ya masholo omu ciriba c'ebuyûma, amagulu minja oku rhunsisirha rhuzibu. ¹⁹ «Mwana wânî, omanyè wahemula obusole bwâwe n'emisi yawe orhayihaga abanya-mahanga. ²⁰ Hano oba wamalonza ishwa liyêra kulusha agandi g'omu cihugo, orhwêremwo emburho yâwe, kucîkubagira oburhwa bw'obûko bwâwe kurhumire. ²¹ Ntyo, abâna wânasige bayishikâcîkunga, bulya bamanyire oku ziri ntwâlî. ²² Omukazi omuntu arhizagya arhali ciru nka bikâyiza, omukazi w'obuyumpa aba muzibu nka mulunga (gwa lufu). ²³ Omukazi w'ecishungu ayishigabirwa omunya-byâha, omukazi mwirhonzi ayishihâbwa omuntu orhînya Nyakasane. ²⁴ Omukazi mûmaguza wahwîre kw'enshonyi kuzigira azigira okuhemu-ka, omukazi orhayûmaguza bwinja ayôrha, ciru na nk'ali n'iba. ²⁵ Entwâlî y'omukazi erhakengwa kulusha akabwa, cikwône omukazi mwirhohye kuyôboha ayôboha Nyakasane. ²⁶ Omukazi okengêsa iba abâ murhimanya omu masû ga boshi, cikwône obonêsa iba nshonyi, kugayaguzibwa agayaguzibwa omu bucibone bwage. Ali muny'iragi omulume ojira omukazi nkana, bulya omubale gw'ensiku zage hano igulu gwayushuka kabirhi. ²⁷ Omukazi oderhaderha na w'akajamwe guba mushekera gutula enta-mbala, ngasi mulume ojira owamwen'oyo arhahwa ntambala omu kalamo kâge.»

Ebintu by'oburhe

²⁸ Hali bibiri nyumva bindumire n'eca kasharhu candwâza ecirungula: okubona owafungiraga ecihugo afâ bushosi omu buligo, okubona abantu barhimanya bahirwâkwo akagayo, omuntu ocirhenza omu njira nyinja aja omu y'ecâha, yehe ngôrho ya Nyamuzinda yamuyîrha.

Oburhunzi

²⁹ Oku murhunzi, okuhima amashumi kuli kuzibu, omugulirwa, kuzibu okuyâka ecâha.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 26

¹ Γυναικὸς ἀγαθῆς μακάριος ὁ ἀνὴρ, καὶ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ διπλάσιος. ² γυνὴ ἀνδρεία εὐφραίνει τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ τὰ ἔτη αὐτοῦ πληρώσει ἐν εἰρήνῃ. ³ γυνὴ ἀγαθὴ μερίς ἀγαθῆ, ἐν μερίδι φοβουμένων κύριον δοθήσεται. ⁴ πλουσίου δὲ καὶ πτωχοῦ καρδία ἀγαθὴ, ἐν παντὶ καιρῷ πρόσωπον ἰλαρόν. ⁵ Ἀπὸ τριῶν εὐλαβήθη ἡ καρδία μου, καὶ ἐπὶ τῷ τετάρτῳ προσώπῳ ἐδεήθην· διαβολὴν πόλεως, καὶ ἐκκλησίαν ὄχλου, καὶ καταψευσμόν, ὑπὲρ θάνατον πάντα μοχθηρά. ⁶ ἄλγος καρδίας καὶ πένθος γυνὴ ἀντίζηλος ἐπὶ γυναικὶ καὶ μάστιξ γλώσσης πᾶσιν ἐπικοινωνοῦσα. ⁷ βοοζύγιον σαλευόμενον γυνὴ πονηρά, ὁ κρατῶν αὐτῆς ὡς ὁ δρασσόμενος σκορπίου. ⁸ ὀργὴ μεγάλη γυνὴ μέθυστος καὶ ἀσχημοσύνην αὐτῆς οὐ συγκαλύπτει. ⁹ πορνεία γυναικὸς ἐν μετεωρισμοῖς ὀφθαλμῶν καὶ ἐν τοῖς βλεφάροις αὐτῆς γνωσθήσεται. ¹⁰ ἐπὶ θυγατρὶ ἀδιατρέπτῳ στερέωσον φυλακὴν, ἵνα μὴ εὐροῦσα ἄνῃ ἐν αὐτῇ χρήσεται. ¹¹ ὀπίσω ἀναιδοῦς ὀφθαλμοῦ φύλαξαι καὶ μὴ θαυμάσῃς, ἐὰν εἰς σὲ πλημμελήσῃ. ¹² ὡς διψῶν ὁδοιπóρος τὸ στόμα ἀνοίξει καὶ ἀπὸ παντὸς ὕδατος τοῦ σύνεγγυς πίεται, κατέναντι παντὸς πασσάλου καθήσεται καὶ ἐναντι βέλους ἀνοίξει φαρέτραν. ¹³ Χάρις γυναικὸς τέρπει τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ τὰ ὅσα αὐτοῦ πιανεῖ ἡ ἐπιστήμη αὐτῆς. ¹⁴ δόσις κυρίου γυνὴ σιγηρά, καὶ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα πεπαιδευμένης ψυχῆς. ¹⁵ χάρις ἐπὶ χάριτι γυνὴ αἰσχυνηρά, καὶ οὐκ ἔστιν σταθμὸς πᾶς ἄξιος ἐγκρατοῦς ψυχῆς. ¹⁶ ἥλιος ἀνατέλλων ἐν ὑψίστοις κυρίου καὶ κάλλος ἀγαθῆς γυναικὸς ἐν κόσμῳ οἰκίας αὐτῆς. ¹⁷ λύχνος ἐκλάμπων ἐπὶ λυχνίας ἀγίας καὶ κάλλος προσώπου ἐπὶ ἡλικίᾳ στασίμῃ. ¹⁸ στῦλοι χρύσειοι ἐπὶ βάσεως ἀργυρᾶς καὶ πόδες ὡραῖοι ἐπὶ στέρνοις εὐσταθοῦς. ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ Ἐπὶ δυσὶ λελύπηται ἡ καρδία μου, καὶ ἐπὶ τῷ τρίτῳ θυμὸς μοι ἐπῆλθεν· ἀνὴρ πολεμιστῆς ὑστερῶν δι' ἔνδειαν, καὶ ἄνδρες συνετοὶ ἐὰν σκυβαλισθῶσιν, ἐπανάγων ἀπὸ δικαιοσύνης ἐπὶ ἁμαρτίαν· ὁ κύριος ἐτοιμάσει εἰς ῥομφαίαν αὐτόν. ²⁹ Μόλις ἐξελεῖται ἔμπορος ἀπὸ πλημμελείας, καὶ οὐ δικαιωθήσεται κάπηλος ἀπὸ ἁμαρτίας.

27

¹ Banji bahirima omu câha erhi kusîma obunguke kurhuma, owalonza obugale arhafa bwonjo. ² Banafunde omurhi ekarhî k'amabuye gagwarhîne, ekarhî k'okugula n'okuguza ecâha ciyija. ³ Omuntu orhasêzizi okurhînya Nyamuzinda, enyumpa yâge erhi yanajire oku idaho.

Enderho

⁴ Nka bashebula ensheke zinasigale oku kayungiro, kwo n'okwo binwa bya muntu bimanyisa ishembo lyâge. ⁵ Omubumbi muliro arhangulamwo obuzibu bw'enyungu zâge, omuntu naye binwa byâge bamurhangulamwo. ⁶ Ishwa limanyirwa oku mburho yarhengamwo, kwo n'okwo ebinwa by'omuntu bimanyisa eciri emurhima gwâge. ⁷ Orhakûngaga omuntu embere oyumve eci adesire, aho ho wamugwârira.

Obushinganyanya

⁸ Erhi wakakulikira obushinganyanya, wanabuhikakwo, obuyambale obwo nka mwambalo gwa lusiku lukulu. ⁹ Ecihungu cirhagwa aharhali câbo, obushinganyanya bulonza obukulikire. ¹⁰ Entale kulingûza eringûza omunyama gwâyo, ecâha naco cisîma abalyâyânya. ¹¹ Ebinwa by'omuntu nkana ensiku zoshi kurhimanya, ci ecingolongolo kwo cihinduka nka mwêzi. ¹² Nk'oli mwe n'ebingolongolo, onagere amango, ci nk'oli mwe n'abantu nkana, ogende buzira bwôba. ¹³ Ebinwa by'abahwinja bibî bya kushologosa, okusheka kwâbo erhi kucishingira byâha. ¹⁴ Ebinwa by'osîma okucîgasha, binarhume emviri ziri oku irhwe ly'omu-ntu zagurumanwa. Okulongôla kwâge kunafuke abantu amarhwiri. ¹⁵ Okulongôla kw'abacibonyi muko kubulaga, n'ebijâci byâbo bibî bya kushaza.

Amahwe

¹⁶ Omuntu obero amahwe arhalangalirwa, na nta mwîra nkana abona. ¹⁷ Osîme onalangalire omwîa

wâwe, ci olusiku wâbera amahwe gâge, erhi na hoshi aho obwîra bwamafa; ¹⁸ bulya kwo wayisire obwîra nka kula bayîrha omubisha. ¹⁹ Kul'omuntu akanalîka akanyunyi afumbirhe, kacîbalalira, kwo nâwe walîsire omwîra, orhâcimubone. ²⁰ Orhamukulikiraga, mira akol'ali kulî, acigendire kula akashafu kayâka omurhego. ²¹ Banarhube ecihulu, bababalire n'ecijâci, ci omuntu wâbasize ihwe, nanga.

Obulyâlya

²² Omuntu okomakomya erhi bulyâlya adwirhe asinga, na ntaye wamurhanga. ²³ Amango ali embere zâwe. ye lûbika, ebinwa byawe binamurhwe yeshi, buzinda akunioke, akuderhere oku orhadesire, aderhe mpu wajâcire lebè. ²⁴ Nshomba binji, ci oyo muntu ntamubonakwo, na Nyamuzinda arhamusîma. ²⁵ Obanda ibuye emalunga, ah'irhwe acibandalyo, olibandira obulenzi yene ocîrenganya. ²⁶ Ohumba omwîna, agurhogeramwo, orhega omurhego gunamugwârhe. ²⁷ Ecibi cirha nnaco, arhamanya ciru olunda cahubuka. ²⁸ Akaneghe n'ebijâci biba bya mucîbonyi, ci kwône olwihôlo lumulingûzize nka ntale. ²⁹ Omu murhego bagwa abantu bacîshingira okuhanyagala kw'abantu bi-nja, abôla amagala gabalya embere bafe.

Obumvu

³⁰ Obumvu n'obukunizi nabyo bindi bikabulirwa, bimera omu ishwa ly'e- nkola-maligo.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 27

¹ χάριν διαφόρου πολλοὶ ἡμαρτον, καὶ ὁ ζητῶν πληθύνει ἀποστρέψει ὀφθαλμόν. ² ἀνὰ μέσον ἀρμῶν λίθων παγήσεται πᾶσσαλος, καὶ ἀνὰ μέσον πράσεως καὶ ἀγορασμοῦ συντριβήσεται ἀμαρτία. ³ ἐὰν μὴ ἐν φόβῳ κυρίου κρατήσῃ κατὰ σπουδὴν, ἐν τάχει καταστραφήσεται αὐτοῦ ὁ οἶκος. ⁴ Ἐν σείσματι κοσκίνου διαμένει κοπρία, οὕτως σκύβαλα ἀνθρώπου ἐν λογισμῷ αὐτοῦ. ⁵ σκεύη κεραμέως δοκιμάζει κάμινος, καὶ πειρασμὸς ἀνθρώπου ἐν διαλογισμῷ αὐτοῦ. ⁶ γεώργιον ξύλου ἐκφαίνει ὁ καρπὸς αὐτοῦ, οὕτως λόγος ἐνθυμήματος καρδίας ἀνθρώπου. ⁷ πρὸ λογισμοῦ μὴ ἐπαινέσῃς ἄνδρα· οὗτος γὰρ πειρασμὸς ἀνθρώπων. ⁸ Ἐὰν διώκῃς τὸ δίκαιον, καταλήμψῃ καὶ ἐνδύσῃ αὐτὸ ὡς ποδήρη δόξης. ⁹ πτερινὰ πρὸς τὰ ὅμοια αὐτοῖς καταλύσει, καὶ ἀλήθεια πρὸς τοὺς ἐργαζομένους αὐτὴν ἐπανήξει. ¹⁰ λέων θήραν ἐνεδρεύει, οὕτως ἀμαρτία ἐργαζομένους ἄδικα. ¹¹ διήγησις εὐσεβοῦς διὰ παντὸς σοφία, ὁ δὲ ἄφρων ὡς σελήνη ἀλλοιοῦται. ¹² εἰς μέσον ἀσυνέτων συντήρησον καιρόν, εἰς μέσον δὲ διανοουμένων ἐνδελέχιζε. ¹³ διήγησις μωρῶν προσόχθισμα, καὶ ὁ γέλως αὐτῶν ἐν σπατάλῃ ἀμαρτίας. ¹⁴ λαλῶν πολυόρκου ἀνορθώσει τρίχας, καὶ ἡ μάχη αὐτῶν ἐμφραγμὸς ὥτων. ¹⁵ ἔκχυσις αἵματος μάχη ὑπερηφάνων, καὶ ἡ διαλοιδότησις αὐτῶν ἀκοὴ μοχθηρά.

¹⁶ Ὁ ἀποκαλύπτων μυστήρια ἀπώλεσεν πίστιν καὶ οὐ μὴ εὖρῃ φίλον πρὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. ¹⁷ στέρξον φίλον καὶ πιστώθητι μετ' αὐτοῦ· ἐὰν δὲ ἀποκαλύψῃς τὰ μυστήρια αὐτοῦ, μὴ καταδιώξῃς ὀπίσω αὐτοῦ. ¹⁸ καθὼς γὰρ ἀπώλεσεν ἄνθρωπος τὸν νεκρὸν αὐτοῦ, οὕτως ἀπώλεσας τὴν φιλίαν τοῦ πλησίον. ¹⁹ καὶ ὡς πτερινὸν ἐκ χειρὸς σου ἀπέλυσας, οὕτως ἀφῆκας τὸν πλησίον καὶ οὐ θηρεύσεις αὐτόν. ²⁰ μὴ αὐτὸν διώξῃς, ὅτι μακρὰν ἀπέστη καὶ ἐξέφυγεν ὡς δορκὰς ἐκ παγίδος. ²¹ ὅτι τραῦμα ἔστιν καταδεῖσθαι, καὶ λοιδορίας ἔστιν διαλλαγή, ὁ δὲ ἀποκαλύψας μυστήρια ἀφῆλπισεν.

²² Διανεύων ὀφθαλμῷ τεκταίνει κακά, καὶ οὐδεὶς αὐτὰ ἀποστήσει ἀπ' αὐτοῦ. ²³ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου γλυκανεῖ τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῶν λόγων σου ἐκθαυμάσει, ὕστερον δὲ διαστρέψει τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς λόγοις σου δώσει σκάνδαλον. ²⁴ πολλὰ ἐμίσησα καὶ οὐχ ὡμοίωσα αὐτῷ, καὶ ὁ κύριος μισήσει αὐτόν. ²⁵ ὁ βάλλων λίθον εἰς ὕψος ἐπὶ κεφαλὴν αὐτοῦ βάλλει, καὶ πληγὴ δολία διελεῖ τραύματα. ²⁶ ὁ ὀρύσσων βόθρον εἰς αὐτὸν ἐμπεσεῖται, καὶ ὁ ἰστῶν παγίδα ἐν αὐτῇ ἀλώσεται. ²⁷ ὁ ποιῶν πονηρά, εἰς αὐτὸν κυλισθήσεται, καὶ οὐ μὴ ἐπιγνῶ πόθεν ἦκει αὐτῷ. ²⁸ ἐμπαιγμὸς καὶ ὀνειδισμὸς ὑπερηφάνῳ, καὶ ἡ ἐκδίκησις ὡς λέων ἐνεδρεύσει αὐτόν. ²⁹ παγίδι ἀλώσονται οἱ εὐφραϊνόμενοι πτώσει εὐσεβῶν, καὶ ὁδὺνη καταναλώσει αὐτοὺς πρὸ τοῦ θανάτου αὐτῶν.

³⁰ Μῆνις καὶ ὀργή, καὶ ταῦτά ἐστιν βδελύγματα, καὶ ἀνὴρ ἀμαρτωλὸς ἐγκρατὴς ἔσται αὐτῶν.

28

¹ Omuntu ocihôla naye arhâfume olwihôlo lwa Nyamuzinda, Nyamuzi-nda ye yishi oku ebyâha biganjwa. ² Babalira owinyu obubi bwâge, lyo nâwe, hano oshenga, obabalirwa. ³ Kurhi omuntu obikîre owabo obumvu akashenga mpu Nyamuzinda amufumye? ⁴ Omuntu orhaba bwonjo oku wâbo, kurhi akashenga mpu yehe abâge ye babalirwa? ⁵ Ye muntu kwône abikîre owâbo omujina, ndigi yeki abwine wamubabalira? ⁶ Kengêra obuzinda, oleke okushombana, kengêra okufà n'okubola, oshimbe n'amarhegeko. ⁷ Kengêra amarhegeko, oleke okubîka omujina, oyîbagire ecijâci.

Entambala

⁸ Oyâke entambala, wayâka ecâha, omuntu w'amagene ye nyankozi omu babo. ⁹ Omubi kavango ahira omu bîra, ye cômêza-malambo ekarhî k'abantu barhulwire. ¹⁰ Oku enshâli ziri kwo n'omuliro gugulumira, oku entambala ekozîbwe, kw'enaluga. Omuntu arukûza nk'oku emisi yâge enali, n'oku obu-gale bwâge buli, kw'anakunira. ¹¹ Entambala y'obushâlashâla enazûse omuliro, ennongwe y'obuhwinja enabulage omuko. ¹² Bûha oku isese omuliro guyâke, ogutwireko guzime, obonereho obuhashe bw'akanwa kâwe.

Olulimi

¹³ Omanyekadegende n'enderhera-habiri, abo bombi bahezize abantu balicîberire omu murhûla. ¹⁴ Akalimi kâyimusize bantu banji, kabashandâza cihugo omu cindi; kahongwîre ebishagala bizibuzibu, kashâbira n'abarhwâli. ¹⁵ Akalimi kahulusize abakazi omu mwâbo, kabanyagisa cmyâka yabo. ¹⁶ Oyumvirhiza omudesi-wagwo arhaja iro, anabule omurhûla. ¹⁷ Bashûrhe omuntu akarhî, kasiga omubambu, bamushûrhe akalimi, kamujonjaga yeshi. ¹⁸ Bantu banji bafire n'engôrho, ci abafire n'akalimi bo banji kulusha. ¹⁹ Iragi lyâge oyu karhasâgihikakwo, oyu karhali omu njira yâge, oyu karhasâgijira muja wâko, oyu karhasâgiziriringa n'emigozi yako. ²⁰ Obuja bwâko buha buja buzibu, n'emigozi yako, migozi ya budagule. ²¹ Olufû lwâko, lufû lubi bwenêne, ekuzimu yo nkulu kuli lwo. ²² Akalimi karhahasha abantu barhînya Nyamuzinda, engulumira yako erhabayâsha. ²³ Abacîrhenza kuli Nyamuzinda, yo minyama yako, engulumira yako e-rhazima muli bo, kwo kabahiva nka ntale, kabashangule nka ngwi. ²⁴ Yumva: oyubake ecogo c'emishllgi aha mwâwe, oseze ebirugu n'obu-gale bwâwe. ²⁵ Ohire enderho zâwe oku munzani, ozigere, ohire omurhemere n'igu-fuli oku kanwa. ²⁶ Omanyekakasârhalira ekanwa, olekigwa omu maboko g'okugu-ngezize.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 28

¹ ὁ ἐκδικῶν παρὰ κυρίου εὐρήσει ἐκδίκησιν, καὶ τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ διατηρῶν διατηρήσει. ² ἄφες ἀδίκημα τῷ πλησίον σου, καὶ τότε δεηθέντος σου αἱ ἀμαρτίαι σου λυθήσονται. ³ ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ συντηρεῖ ὀργήν, καὶ παρὰ κυρίου ζητεῖ ἴασιν; ⁴ ἐπ' ἄνθρωπον ὅμοιον αὐτῷ οὐκ ἔχει ἔλεος, καὶ περὶ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτοῦ δεῖται; ⁵ αὐτὸς σὰρξ ὢν διατηρεῖ μῆνιν, τίς ἐξιλάσεται τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ; ⁶ μνήσθητι τὰ ἔσχατα καὶ παῦσαι ἐχθραίνων, καταφθορὰν καὶ θάνατον, καὶ ἔμμενε ἐντολαῖς. ⁷ μνήσθητι ἐντολῶν καὶ μὴ μνηΐσης τῷ πλησίον, καὶ διαθήκην ὑψίστου καὶ πάριδε ἄγνοιαν.

⁸ Ἀπόσχου ἀπὸ μάχης, καὶ ἐλαττώσεις ἀμαρτίας· ἄνθρωπος γὰρ θυμῶδης ἐκκαύσει μάχην, ⁹ καὶ ἀνὴρ ἀμαρτωλὸς ταράξει φίλους καὶ ἀνὰ μέσον εἰρηνευόντων ἐμβαλεῖ διαβολήν. ¹⁰ κατὰ τὴν ὕλην τοῦ πυρὸς οὕτως ἐκκαυθήσεται, καὶ κατὰ τὴν στερέωσιν τῆς μάχης ἐκκαυθήσεται· κατὰ τὴν ἰσχύϊν τοῦ ἀνθρώπου ὁ θυμὸς αὐτοῦ ἔσται, καὶ κατὰ τὸν πλοῦτον ἀνυψώσει ὀργήν αὐτοῦ. ¹¹ ἔρις κατασπευδομένη ἐκκαίει πῦρ, καὶ μάχη κατασπεύδουσα ἐκχέει αἷμα. ¹² ἐὰν φυσήσης εἰς σπινθῆρα, ἐκκαήσεται, καὶ ἐὰν πτύσης ἐπ' αὐτόν, σβέσθῃσεται· καὶ ἀμφοτέρω ἐκ τοῦ στόματός σου ἐκπορεύεται.

¹³ Ψίθυρον καὶ δίγλωσσον καταράσασθε· πολλοὺς γὰρ εἰρηνεύοντας ἀπώλεσεν. ¹⁴ γλῶσσα τρίτη πολλοὺς ἐσάλευσεν καὶ διέστησεν αὐτοὺς ἀπὸ ἔθνους εἰς ἔθνος καὶ πόλεις ὄχυράς καθείλεν καὶ οἰκίας μεγιστάνων κατέστρεψεν. ¹⁵ γλῶσσα τρίτη γυναῖκας ἀνδρείας ἐξέβαλεν καὶ ἐστέρεσεν αὐτὰς τῶν πόνων αὐτῶν. ¹⁶ ὁ προσέχων αὐτῇ οὐ μὴ εὖρη ἀνάπαυσιν οὐδὲ κατασκηνώσει μεθ' ἡσυχίας. ¹⁷ πληγὴ μάλιστα ποιεῖ μῶλωπα, πληγὴ δὲ γλώσσης συγκλάσει ὅσα. ¹⁸ πολλοὶ ἔπесαν ἐν στόματι μαχαίρας, καὶ οὐχ ὥς οἱ πεπτωκότες διὰ γλώσσαν. ¹⁹ μακάριος ὁ σκεπασθεὶς ἀπ' αὐτῆς, ὃς οὐ διήλθεν ἐν τῷ θυμῷ αὐτῆς, ὃς οὐχ εἴλκυσεν τὸν ζυγὸν αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς δεσμοῖς αὐτῆς οὐκ ἐδέθη. ²⁰ ὁ γὰρ ζυγὸς αὐτῆς ζυγὸς σιδηροῦς, καὶ οἱ δεσμοὶ αὐτῆς δεσμοὶ χάλκειοι. ²¹ θάνατος πονηρὸς ὁ θάνατος αὐτῆς, καὶ λυσιτελεῖς μάλλον ὁ ὄδῃς αὐτῆς. ²² οὐ μὴ κρατήσῃ εὐσεβῶν, καὶ ἐν τῇ φλογὶ αὐτῆς οὐ καήσονται. ²³ οἱ καταλείποντες κύριον ἐμπεσοῦνται εἰς αὐτήν, καὶ ἐν αὐτοῖς ἐκκαήσεται καὶ οὐ μὴ σβεσθῇ· ἐπαποσταλήσεται αὐτοῖς ὡς λέων καὶ ὡς πάρδαλις λυμανεῖται αὐτούς. ²⁴ ἰδὲ περίφραξον τὸ κτήμα σου ἀκάνθαις, τὸ ἀργύριόν σου καὶ τὸ χρυσίον κατάδησον. ²⁵ καὶ τοῖς λόγοις σου ποιήσον ζυγὸν καὶ σταθμὸν καὶ τῷ στόματί σου ποιήσον θύραν καὶ μοχλόν. ²⁶ πρόσεχε μήπως ὀλίσθῃς ἐν αὐτῇ, μὴ πέσης κατέναντι ἐνεδρεύοντος.

29

Okuhoza

¹ Okuhoza owinyu kuli kumufà lukogo, okumurhabâla kuli kushimba amarhegeko. ² Kuli kwinja okuhoza owinyu amango alagîrîre, ci kukwânîne okulyûla amango mwilagânîne. ³ Orhatwâga omu kanwa kâwe,

onayumvanye n'abandi, n'amango wa- lagîrira, wabona oburhabâle. ⁴ Banji bahoza bamanye mpu kubêrwa, bayumîrize balya babâhozagya. ⁵ Embere ly'okuhoza, kurhângishisha nyakuhozibwa, kukunga obugalc bwâge, olusiku lw'okulyûla lulegerere, lube lwa mirongwe, oyumve mpu amango gali mabi! ⁶ Ka balyûla Nyakulyûza akabona ecihimbi c'ebiyâge erhi abirîrwe. Akaba arhalyûzirwi, ebirugu bimuhere. kandi abe n'omushombanyi w'obumâma, oku alyûla ajâcira n'okutulagula, ebijâci gube gwo munkwa bwo na bukenge. ⁷ Bantu banji --burhali bulonza bubî - balahira kuhoza, barhalonza cebyâbo bihere.

Okuhâna

⁸ Obe wa lukogo oku b'obuligo, orhabayumukizagya aha mwâwe bali-nda oburhabâle. ⁹ Oshimbe irhegeko, orhabâle omukenyi; alagîrîre, orhamugalulaga maboko mumu. ¹⁰ Ebirugu byâwe bije emwa mwene winyu n'omwîra, birhaboleraga e- mwîna busha. ¹¹ Okolêse obugale bwâwe nk'oku Nyamuzinda arhegesire, wâgala kulu-sha. ¹² Okuhâna guli muhako gwawe, gwakuciza amango g'obuhanya. ¹³ Okuhâna kwo kukulu aha mpenzi nzibu, ah'itumu lyôji, kwâkulwira e-mbere z'omushombanyi.

Okucîhâna cikinja

¹⁴ Omuntu nkana anacihâne cikinja erhi wâbo orhuma, bulya okumuliki-rira ziri nshonyi nkulu. ¹⁵ Orhayibagiraga aminja g'owakufungiraga, acihâna yene ahali hâwe. ¹⁶ Omubî arhakengêra obwinja bw'omufungizi, n'omugâmbanyi anayi-bagire omuciza. ¹⁷ Ecikinja cakenyize âbali bagale, cabahêka eyi n'eyi nka mulaba gw'o-mu nyanja. ¹⁸ Caluliza abantu banênênè, bahabukira omu bihugo, emahanga. ¹⁹ Omuminya anashwire okucihâna cikinja, mpu ly'ayunguka, n'obwo buhanya ashwirîre. ²⁰ Orhabâle owinyu nk'oku onahashire, ci omanyane nawe wâhirima.

Okuba cigolo

²¹ Akantu karhanzi k'okulama: mîshi, kalyo, mwambalo n'enyumpa y'o- kulâla. ²² Okubêra mukenyi aha mwâwe, omu nyumpa yâwe y'obukere, kwo kukulu aha kukâyigurhira omu nyumpa nyinja ya bene. ²³ Ogale erhi okene, osîme, orhacijiraga cigolo. ²⁴ Kalamo kabî, okuhandûla ene n'irhondo, aha wankaja, nta kubu-mbûla akanwa; ²⁵ oli ho cigolo, n'enshonyi zâwe haguma, n'ebinwa bakubwira, bya kanego: ²⁶ «Bwîra oyo w'ekuli, ayishe arheganye amêza. arhujirire ebi rhwâlya». ²⁷ «Ewânî sho! orhenge omwo, bulya mwâja owundi: mwene wirhu a-mbalamîre, mwo nanamuhandisa omwo». ²⁸ Nshonyi ezo muntu w'obukengere okucinaguzibwa ntyo oku cihando, n'okulolwa nka muntu oli omu mwenda.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 29

¹ Ὁ ποιῶν ἔλεος δανιεῖ τῷ πλησίον, καὶ ὁ ἐπισχύων τῇ χειρὶ αὐτοῦ τηρεῖ ἐντολάς. ² Δάνεισον τῷ πλησίον ἐν καιρῷ χρείας αὐτοῦ καὶ πάλιν ἀπόδος τῷ πλησίον εἰς τὸν καιρόν. ³ στερέωσον λόγον καὶ πιστώθητι μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐν παντὶ καιρῷ εὐρήσεις τὴν χρείαν σου. ⁴ πολλοὶ ὡς εὖρεμα ἐνόμισαν δάνος καὶ παρέσχον κόπον τοῖς βοηθήσασιν αὐτοῖς. ⁵ ἕως οὐ λάβῃ, καταφιλήσει χεῖρας αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῶν χρημάτων τοῦ πλησίον ταπεινώσει φωνήν· καὶ ἐν καιρῷ ἀποδόσεως παρελκύσει χρόνον καὶ ἀποδώσει λόγους ἀκηδίας καὶ τὸν καιρὸν αἰτιάσεται. ⁶ ἂν ἰσχύσῃ, μόλις κομίσεται τὸ ἥμισυ καὶ λογιέται αὐτὸ ὡς εὖρεμα· εἰ δὲ μὴ, ἀπεστέρησεν αὐτὸν τῶν χρημάτων αὐτοῦ, καὶ ἐκτήσατο αὐτὸν ἐχθρὸν δωρεάν· κατάρas καὶ λοιδορίας ἀποδώσει αὐτῷ καὶ ἀντὶ δόξης ἀποδώσει αὐτῷ ἀτιμίαν. ⁷ πολλοὶ οὐ χάριν πονηρίας ἀπέστρεψαν, ἀποστερηθῆναι δωρεάν εὐλαβήθησαν. ⁸ Πλὴν ἐπὶ ταπεινῷ μακροθύμησον καὶ ἐπ' ἐλεημοσύνην μὴ παρελκύσῃς αὐτόν. ⁹ χάριν ἐντολῆς ἀντιλαβοῦ πένητος καὶ κατὰ τὴν ἐνδειαν αὐτοῦ μὴ ἀποστρέψῃς αὐτόν κενόν. ¹⁰ ἀπόλεσον ἀργύριον δι' ἀδελφὸν καὶ φίλον, καὶ μὴ ἰωθῇτω ὑπὸ τὸν λίθον εἰς ἀπώλειαν. ¹¹ θές τὸν θησαυρόν σου κατ' ἐντολὰς ὑψίστου, καὶ λυσιτελήσει σοι μᾶλλον ἢ τὸ χρυσίον. ¹² σύγκλεισον ἐλεημοσύνην ἐν τοῖς ταμείοις σου, καὶ αὕτη ἐξελεῖταί σε ἐκ πάσης κακώσεως. ¹³ ὑπὲρ ἀσπίδα κράτους καὶ ὑπὲρ δόρυ ὀλκῆς κατέναντι ἐχθροῦ πολεμήσει ὑπὲρ σοῦ. ¹⁴ Ἄνὴρ ἀγαθὸς ἐγγυήσεται τὸν πλησίον, καὶ ὁ ἀπολωλεκὼς αἰσχύνην ἐγκαταλείψει αὐτόν. ¹⁵ χάριτας ἐγγύου μὴ ἐπιλάθῃ· ἔδωκεν γὰρ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ σοῦ. ¹⁶ ἀγαθὰ ἐγγύου ἀνατρέψει ἁμαρτωλὸς, καὶ ἀχάριστος ἐν διανοίᾳ ἐγκαταλείψει ῥυσάμενον. ¹⁷ ἐγγυὴ πολλοὺς ἀπώλεσεν κατευθύνοντας καὶ ἐσάλευσεν αὐτοὺς ὡς κύμα θαλάσσης. ¹⁸ ἄνδρας δυνατοὺς ἀπώκισεν, καὶ ἐπλανήθησαν ἐν ἔθνεσιν ἁλλοτρίοις. ¹⁹ ἁμαρτωλὸς ἐμπεσὼν εἰς ἐγγύην καὶ διώκων ἐργολαβίας ἐμπεσεῖται εἰς κρίσεις. ²⁰ ἀντιλαβοῦ τοῦ πλησίον κατὰ δυνάμιν σου καὶ πρόσεχε σεαυτῷ μὴ ἐμπέσης. ²¹ Ἀρχὴ ζωῆς ὕδωρ καὶ ἄρτος καὶ ἰμάτιον καὶ οἶκος καλύπτων ἀσχημοσύνην. ²² κρείσσων βίος πτωχοῦ ὑπὸ σκέπτην δοκῶν ἢ ἐδέσματα λαμπρὰ ἐν ἁλλοτρίοις. ²³ ἐπὶ μικρῷ καὶ μεγάλῳ εὐδοκίαν ἔχε, καὶ ὀνειδισμόν παροικίας οὐ μὴ ἀκούσης. ²⁴ ζωὴ πονηρὰ ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν, καὶ οὐ παροικίσεις, οὐκ ἀνοίξεις στόμα· ²⁵ ξενιεῖς καὶ ποτιεῖς εἰς ἀχάριστα καὶ πρὸς ἐπὶ τούτοις πικρὰ ἀκούσῃ ²⁶ Πάρελθε, πάροικε,

κόσμησον τράπεζαν, καὶ εἴ τι ἐν τῇ χειρί σου, ψώμισόν με· ²⁷ ἔξελθε, πάροικε, ἀπὸ προσώπου δόξης, ἐπεξένωταί μοι ὁ ἀδελφός, χρεῖα τῆς οἰκίας. ²⁸ βαρέα ταῦτα ἀνθρώπῳ ἔχοντι φρόνησιν, ἐπιτίμησις οἰκίας καὶ ὄνειδισμὸς δανειστοῦ.

30

Okulera

¹ Omubusi ozigira omwana wâge arhamurhogoza, irhondo erhi olya mwana yekola cimala-mungo. ² Olera bwinja omwana wâge âsîma, bâmukûnga ekarhî k'abîra bâge. ³ Oyigîriza bwinja omwana wâge, buyâgalwa azukiza omushombanyi wâge, ci busîme ekarhî k'abîra bâge. ⁴ Ciru ishe w'omwana mulere akafâ, kurhali kufâ afire, bulya asizire oli nka ye. ⁵ Acizîne, abwîne obusîme muli ye, buno akol'afâ, nta burhe. ⁶ Asizire entwâli y'okucîhola oku bashomhanyi, asigîre abîra bâge owa-bavuga omunkwa oku minja bamujirîre. ⁷ Orhogoza ornwana wâge, acirheganye n'okukârhuba ebibande, ngasi kuyâma, omurhima gumukangalale. ⁸ Enfarasi nshwêke kubî enagâmbane, karhagobaga naye kubî akula. ⁹ Nêci, orhogoze omwana, kwône acikukanga, omushâse kwône, wâci-cîlakira. ¹⁰ Orhashekaga mwe naye âkaba orhalonza okulaka mwe naye, wâcizi-nzibala obusû. ¹¹ Orhamulekêreraga amango acikula, orhazibaga mpu orhagibona obu-bî bwâge. ¹² Omuyumvise bwinja oku acikula, ciru n'okumushûrha amango aciri mwana, bulya cikaba cigamba arhakâkuyumva, n'oburhe bukugwaârhe. ¹³ Lera onaherhe bwinja omwana, ly'oleka okuyishirhindibuka n'obuga-mba bwâge.

Amagala minja

¹⁴ Omukenyi muzibu w'amagala minja, ye mukulu aha mugale w'amaga-la magalu-galu. ¹⁵ Amagala minja n'emisi bilushire obuhirhi bwoshi bw'igulu, amagala mazibu galushire obugale. ¹⁶ Nta buhirhi bulushire amagala, na nta bugale hulushire obusîmc bw'omurhima. ¹⁷ Olufû lwo lukulu aha kalamo k'omutula, obuluhûke bw'ensiku n'ama-ngo bwo bwinja aha ndwâla erhafuma. ¹⁸ Okuhira entûlo aha nshinda, kwo kuguma n'okuhira ebiryo oku kanwa kabumbe, ¹⁹ Ebi barhûla ensalamu êrhalya erhanahinya, bibâ bya cici? Ntyo kw'ali omuntu Nyamuzinda ashimhire. ²⁰ Analabaganye, ayise mutya. Kw'ali nka kulya bashahula omuntu ba-bulimuha omukazi, abande enani.

Obusime

²¹ Orhabâga we nnaburhe, orhacirhegega entânya zilerha omutula. ²² Busîme bw'omurhima ko kalamo k'omuntu, bushagaluke kwo kuyu-shûla ensiku zâge. ²³ Orhebe entanya zâwe, orhûlirize omurhima, ohive oburhe: bulya omugungunu gwâyîsire banji, nta bûnguke gwankalerha. ²⁴ Amagene n'obukunizi binanyihye akalamo, entanya zinabiduhye obu-shosi. ²⁵ Nka omurhima gushagalusire, ebiryo binazigire omuntu, ehi omuntu àlyaga himugwe bwinja.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 30

¹ Ὁ ἀγαπῶν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐνδελεχῆσει μάστιγας αὐτῷ, ἵνα εὐφρανθῇ ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ. ² ὁ παιδεύων τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὀνήσεται ἐπ' αὐτῷ καὶ ἀνὰ μέσον γνωρίμων ἐπ' αὐτῷ καυχῆσεται. ³ ὁ διδάσκων τὸν υἱὸν αὐτοῦ παραζηλώσει τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐναντι φίλων ἐπ' αὐτῷ ἀγαλλιάσεται. ⁴ ἔτελεύτησεν αὐτοῦ ὁ πατήρ, καὶ ὥς οὐκ ἀπέθανεν· ὅμοιον γὰρ αὐτῷ κατέλιπεν μετ' αὐτόν. ⁵ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ εἶδεν καὶ εὐφράνθη καὶ ἐν τῇ τελευτῇ αὐτοῦ οὐκ ἔλυττήθη. ⁶ ἐναντίον ἐχθρῶν κατέλιπεν ἔκδικον καὶ τοῖς φίλοις ἀνταποδιδόντα χάριν. ⁷ περιψύχων υἱὸν καταδεσμεύσει τραύματα αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ πάσῃ βοῇ ταραχθήσεται σπλάγχνα αὐτοῦ. ⁸ ἵππος ἀδάμαστος ἐκβαίνει σκληρός, καὶ υἱὸς ἀνειμένος ἐκβαίνει προαλῆς. ⁹ τιθήνησον τέκνον, καὶ ἐκθαμβήσει σε· σύμπαιξον αὐτῷ, καὶ λυπήσει σε. ¹⁰ μὴ συγγελάσης αὐτῷ, ἵνα μὴ συνοδυνθῇς, καὶ ἐπ' ἐσχάτων γομφιάσεις τοὺς ὀδόντας σου. ¹¹ μὴ δῶς αὐτῷ ἐξουσίαν ἐν νεότητι. ¹² θλάσον τὰς πλευρὰς αὐτοῦ, ὥς ἔστιν νήπιος, μήποτε σκληρυνθῇς ἀπειθήσῃ σοι. ¹³ παίδευσον τὸν υἱόν σου καὶ ἔργασαι ἐν αὐτῷ, ἵνα μὴ ἐν τῇ ἀσχημοσύνῃ αὐτοῦ προσκόψῃς. ¹⁴ Κρείσσων πτωχὸς ὑγιῆς καὶ ἰσχύων τῇ ἔξει ἢ πλούσιος μεμαστιγμένος εἰς σῶμα αὐτοῦ. ¹⁵ ὑγίεια καὶ εὐεξία βελτίων παντὸς χρυσοῦ, καὶ σῶμα εὐρωστον ἢ ὀλβος ἀμέτρητος. ¹⁶ οὐκ ἔστιν πλοῦτος βελτίων ὑγείας σώματος, καὶ οὐκ ἔστιν εὐφροσύνη ὑπὲρ χαρὰν καρδίας. ¹⁷ κρείσσων θάνατος ὑπὲρ ζωὴν πικράν καὶ ἀνάπαυσις αἰῶνος ἢ ἀρρώστημα ἔμμονον. ¹⁸ ἀγαθὰ ἐκκεχυμένα ἐπὶ στόματι κεκλεισμένων θέματα βρωμάτων παρακείμενα ἐπὶ τάφῳ. ¹⁹ τί συμφέρει κάρπησις εἰδῶλῳ; οὔτε γὰρ ἔδεται οὔτε μὴ ὀσφρανθῇ· οὕτως ὁ ἐκδιωκόμενος ὑπὸ κυρίου. ²⁰ βλέπων ἐν ὀφθαλμοῖς καὶ στενάζων ὥσπερ εὐνοῦχος περιλαμβάνων παρθένον καὶ στενάζων. ²¹ Μὴ δῶς

εἰς λύπην τὴν ψυχὴν σου καὶ μὴ θλίψης σεαυτὸν ἐν βουλῇ σου. ²² εὐφροσύνη καρδίας ζωὴ ἀνθρώπου, καὶ ἀγαλλίαμα ἀνδρὸς μακροημέρευσις. ²³ ἀπάτα τὴν ψυχὴν σου καὶ παρακάλει τὴν καρδίαν σου καὶ λύπην μακρὰν ἀπόστησον ἀπὸ σοῦ· πολλοὺς γὰρ ἀπώλεσεν ἡ λύπη, καὶ οὐκ ἔστιν ὠφέλεια ἐν αὐτῇ. ²⁴ ζῆλος καὶ θυμὸς ἐλαττοῦσιν ἡμέρας, καὶ πρὸ καιροῦ γῆρας ἄγει μέριμνα. 25 λαμπρὰ καρδία καὶ ἀγαθὴ ἐπὶ ἐδέσμασιν τῶν βρωμάτων αὐτῆς ἐπιμελήσεται.

31

Obuhirhi

¹ Okubula iro buhirhi bukulerha, kurhama kunarhama, entanya z'obuhirhi iro zihiva. ² Entanya z'omûshi zinarhume omuntu arhaja iro, endwâla nkali enaha-nze îro. ³ Omugale akola mpu ly'ebirugu byâge biluga, n'okurhamûka kwage e-rhi kucîsîmîsa; ⁴ omukenyi akola mpu ly'abona eci alya, n'okurhamûka kwâge bushube buligo. ⁵ Osîma ensaranga arhafuma câha, ohubira obunguke bwo bunamuhubya. ⁶ Banji ensaranga zayîsire, lufû bâlimo, barhakabuzire bufâ. ⁷ Guba murhego oku bantu bazisîma, n'abahwinja boshi mo bahwêra. ⁸ Iragi lyâge omugale oyôsire buzira izabyo, n'orhashimbulula masholo. ⁹ Ye ndi oyo rhumusîme? ajirire olubaga aminja garhankaderhwa. ¹⁰ Ndi wajire muli ebyo anarhengamwo mugumaguma? ndi oyo wabula-ga bujira ecâha n'obwo ali akuhashire? abula bujirira abandi amabi, n'obwo âkagajizire? ¹¹ Obugale bwâge burhahuligane, n'endêko yâmanyisa aminja âjizire.

Ebiryo

¹² K'amêza olikwo gahirhîre? orhaderhaga n'okucîkunga, mpu: «Neci, ene nayîgurha, byamâluga!» ¹³ Kengêra obubî bw'amasû g'obudambyè: ka hali eciremwa cibi kulusha isû? erilakira obusha! ¹⁴ Orhalikiraga okuboko ah'okulalisire ayêrekîze okwâge, orhaci-rhunikaga oku cibo kuguma naye. ¹⁵ Manyira owinyu kuli we wene, na muli byoshi obe murhimanya. ¹⁶ Olye nka mugula ehi bakuhîre, oleke okuvûkuza amarhama, n'okuci- bonesa nshonyi. ¹⁷ Obe we rhangireka okulya, bugula obwo, orhahûbaga zakanaba nsho-nyi. ¹⁸ Akaba muli banji oku mêza, orhacîhaga embere z'abandi. ¹⁹ Hitya hiyîgusa omulume! erhi agwishira, ayise bwinja. ²⁰ Hunga bwinja. ntalya-binene, omuntu asagizûka duba, anayumve i-rhwe liri lyangu. Enkananga, olushalo, okulumwa omu nda, lwo luhembo lw'omudambyè. ²¹ Kwankanaba wasezîbwe okudambiha, yîmuka, oje embuga, oshale, wayumva okola mwangu. ²² Nyumva, mwana wânî, orhangayaga, buzinda lyo wayumva ebi nku-bwizire. Obe n'olugero omu ngasi mukolo wakola, wabona oku nta mango endwâla yakuhikeko. ²³ Omushamuka olalikîne akaluzâ ebiryo bwenêne asîmwa, banajire nsi-ku baderha okuhâna kwâge. ²⁴ Ci kwone olalikîne akabijinikira kushekerwa ashekerwa omu lugo, n'obujinisi bwâge kuderhwa buderhwa.

Amamvu

²⁵ Orhabâga ntwâli y'amamvu, amamvu gahezize banji. ²⁶ Eluganda, muliro barhangulamwo ecûma, ntyo kw'amamvu garha-ngula emirhima aha abalume banywera. ²⁷ Amamvu ko kalamo k'omulume, casinga omuntu anywe galya g'oluge-ro. ²⁸ Bushagaluke bwa murhima, busîme bw'omuntu, go mamvu omuntu a-nywa ensa nyinja, n'omu lugero lwinja. ²⁹ Kaheza, go mamvu omuntu anywa nk'ahagula, aganywere amîru n'o- mujina. ³⁰ Endalwe enazûkize omuhwinja enongwe yamuheza, emuheze, emisi -enyihe n'okulwa kuhaje, evune enjingo abulilerha amalwa. ³¹ Muli oku mêza, orhasholoshonzagya owinyu, orhamushekeraga akaja- mwo orukara, orhamubonesagya nshonyi, orhanamujiraga burhe mpu akulyûlage.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 31

¹ Ἀγρυπνία πλούτου ἐκτῆκει σάρκας, καὶ ἡ μέριμνα αὐτοῦ ἀφιστᾷ ὕπνον. ² μέριμνα ἀγρυπνίας ἀποστήσει νυσταγμόν, καὶ ἀρρώστημα βαρὺ ἐκνήψει ὕπνον. ³ ἐκοπίασεν πλούσιος ἐν συναγωγῇ χρημάτων καὶ ἐν τῇ ἀναπαύσει ἐμπίμπλαται τῶν τρυφημάτων αὐτοῦ. ⁴ ἐκοπίασεν πτωχὸς ἐν ἐλαττώσει βίου καὶ ἐν τῇ ἀναπαύσει ἐπιδεῖς γίνεται. ⁵ Ὁ ἀγαπῶν χρυσίον οὐ δικαιωθήσεται, καὶ ὁ διώκων διάφορα ἐν αὐτοῖς πλανηθήσεται. ⁶ πολλοὶ ἐδόθησαν εἰς πτώμα χάριν χρυσίου, καὶ ἐγενήθη ἡ ἀπώλεια αὐτῶν κατὰ πρόσωπον αὐτῶν. ⁷ ζύλον προσκόμματός ἐστιν τοῖς ἐνθουσιάζουσιν αὐτῷ, καὶ πᾶς ὄφρων ἀλῶσεται ἐν αὐτῷ. ⁸ μακάριος πλούσιος, ὃς εὐρέθῃ ἄμωμος καὶ ὃς ὀπίσω χρυσίου οὐκ ἐπορεύθη. ⁹ τίς ἐστιν; καὶ μακαριοῦμεν αὐτόν· ἐποίησεν γὰρ θαυμάσια ἐν λαῷ αὐτοῦ. ¹⁰ τίς ἐδοκιμάσθη ἐν αὐτῷ καὶ ἐτελειώθη; καὶ ἔσται αὐτῷ εἰς καύχησιν. τίς ἐδύνατο παραβῆναι καὶ οὐ παρέβη, καὶ ποιῆσαι κακὰ καὶ οὐκ ἐποίησεν;

¹¹ στερεωθήσεται τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ, καὶ τὰς ἐλεημοσύνας αὐτοῦ ἐκδιηγῆσεται ἐκκλησία.

¹² Ἐπὶ τραπέζης μεγάλης ἐκάθισας; μὴ ἀνοίξης ἐπ' αὐτῆς φάρυγγά σου καὶ μὴ εἴπῃς Πολλὰ γε τὰ ἐπ' αὐτῆς. ¹³ μνήσθητι ὅτι κακὸν ὄφθαλμὸς πονηρός. πονηρότερον ὄφθαλμοῦ τί ἐκτισται; διὰ τοῦτο ἀπὸ παντὸς προσώπου δακρύει. ¹⁴ οὗ ἂν ἐπιβλέψῃ, μὴ ἐκτείνῃς χεῖρα καὶ μὴ συνθλίβῃς αὐτῷ ἐν τρυβλίῳ. ¹⁵ νόει τὰ τοῦ πλησίον ἐκ σεαυτοῦ καὶ ἐπὶ παντὶ πράγματι διανοοῦ. ¹⁶ φάγε ὡς ἄνθρωπος τὰ παρακείμενά σοι καὶ μὴ διαμασῶ, μὴ μισηθῇς. ¹⁷ παῦσαι πρῶτος χάριν παιδείας καὶ μὴ ἀπληστεύου, μήποτε προσκόψῃς. ¹⁸ καὶ εἰ ἂν μέσον πλειόνων ἐκάθισας, πρότερος αὐτῶν μὴ ἐκτείνῃς τὴν χεῖρά σου. ¹⁹ Ὡς ἱκανὸν ἀνθρώπῳ πεπαιδευμένῳ τὸ ὀλίγον, καὶ ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ οὐκ ἀσθμαίνει. ²⁰ ὕπνος ὑγιείας ἐπὶ ἐντέρῳ μετρίῳ. ἀνέστη πρῶτῳ, καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. πόνος ἀγρυπνίας καὶ χολέρας καὶ στρόφος μετὰ ἀνδρὸς ἀπληστού. ²¹ καὶ εἰ ἐβιάσθῃς ἐν ἐδέσμασιν, ἀνάστα ἔμεσον πόρρῳ, καὶ ἀναπαύσῃ. ²² ἄκουσόν μου, τέκνον, καὶ μὴ ἐξουδενήσῃς με, καὶ ἐπ' ἐσχάτων εὐρήσεις τοὺς λόγους μου. ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου γίνου ἐντρεχῆς, καὶ πᾶν ἄρρῶστημα οὐ μὴ σοι ἀπαντήσῃ. ²³ λαμπρὸν ἐπ' ἄρτοις εὐλογῇσει χεῖλη, καὶ ἡ μαρτυρία τῆς καλλονῆς αὐτοῦ πιστή. ²⁴ πονηρῷ ἐπ' ἄρτῳ διαγογγύσει πόλις, καὶ ἡ μαρτυρία τῆς πονηρίας αὐτοῦ ἀκριβής.

²⁵ Ἐν οἴνῳ μὴ ἀνδρίζου· πολλοὺς γὰρ ἀπώλεσεν ὁ οἶνος. ²⁶ κάμινος δοκιμάζει στόμῳμα ἐν βαφῇ, οὕτως οἶνος καρδίας ἐν μάχῃ ὑπερηφάνων. ²⁷ ἔφισον ζωῆς οἶνος ἀνθρώποις, ἐὰν πίνῃς αὐτὸν ἐν μέτρῳ αὐτοῦ. τίς ζωὴ ἐλασσομένῳ οἴνῳ; καὶ αὐτὸς ἐκτισται εἰς εὐφροσύνην ἀνθρώποις. ²⁸ ἀγαλλίαμα καρδίας καὶ εὐφροσύνη ψυχῆς οἶνος πινόμενος ἐν καιρῷ αὐτάρκειας. ²⁹ πικρία ψυχῆς οἶνος πινόμενος πολὺς ἐν ἐρεθισμῷ καὶ ἀντιπτῳματι. ³⁰ πληθύνει μέθη θυμὸν ἄφρονος εἰς πρόσκομμα ἐλαττῶν ἰσχύν καὶ προσποιῶν τραύματα. ³¹ ἐν συμποσίῳ οἴνου μὴ ἐλέγχῃς τὸν πλησίον καὶ μὴ ἐξουθενήσῃς αὐτὸν ἐν εὐφροσύνῃ αὐτοῦ. λόγον ὀνειδισμοῦ μὴ εἴπῃς αὐτῷ καὶ μὴ αὐτὸν θλίψῃς ἐν ἀπαιτήσει.

32

Ebiryo by'olusiku lukulu

¹ Bakujizire mukulu w'amêza, orhajiraga bucibone, obere ekarhî k'abi-nyu nka muntu akâbo, obagabulire obulibwârhalala nâwe. ² Wamajira emikolo yâwe yoshi oku enali, bwârhalaga, nâwe osîme haguma n'abinyu, bakusîme, lwo luhembo lw'omukolo mwinja wa-kozire. ³ We mushosi, derhaga, kuli kwinja emund'oli, ci bunyi-bunyi, o-rhahulisagya enyimbo. ⁴ Amango bali bayumvirhiza oluzihwa, orhaluzagya olubî, oleke okuhahâbuka. ⁵ Amango bali oku mêza, olulanga aba namulisa, kuli nka kula bayu-shûla enjuma nyinja-nyinja oku magerha. ⁶ Cifungo ca hibuye hinjinja omu burhunge bw'amasholo, lwo lulanga lw'omulya mwinja amango banywa orhwamvu rhwinja. ⁷ Derhaga, nawe musole, akaba kwa bulagirire, akabiri karhali kanyi e-rhi bakâkudosa. ⁸ Oyofihye ebinwa byâwe, oderhe binji omu bisungunu, obe wa kuhulika-kwa-muhya. ⁹ Orhaderhezagya abakulu nka binyu mûmanîne mweshi, owundi mu-ntu akaderha, oshube oku byâwe binwa. ¹⁰ Mukemezo gushokolera omukungulo, inêma lishokolera omuntu mu-rhimanya. ¹¹ Amango gâwe gamahika, gendaga, orhacilegerere, libirhira eka, oleke okula kusharhira omu njira. ¹² Aha ka, ocîmîmise, oshârhe, orhabihaga omu kuderha buzira lugero. ¹³ Ovuge Lulema omunkwa kuli byoshi, ye kushobôza aminja gâge.

Okurhînya Nyamuzinda

¹⁴ Omuntu orhînya Nyamuzinda, ayumva akanwa kâge, abamulonza ku-rhona barhona emwâge. ¹⁵ Omuntu odôkereza irhegeko kuyîgusa limuyîgusa, ci endyâlya kusa-rhaza liyîsârhaza. ¹⁶ Abarhînya Nyamuzinda banajirwe bashinganyanya, ebijiro byôbo bi-nja kwo bimoleka nka kamole. ¹⁷ Omubi arhaziga bamuhanûla, arhabula igwarhiro ly'okujira obulonza bwâge. ¹⁸ Omuntu nkana arhagaya ihano, mubi-ogayana yehe arhaba lugwêgwê. ¹⁹ Orhajiraga bici buzira kugerêreza, ntyo orhacîyunjuze kw'ebi wâjizire. ²⁰ Orhageraga omu njira y'ebikunguzo, orhagija wasârhalala. ²¹ Orhacîkubagiraga enjira ekubûsire, ²² n'abana bâwe nabo orhacîkubagiragabo. ²³ Ocîlange wene muli byoshi, okwo nakwo kuli kushimba amarhegeko. ²⁴ Omuntu ocîkubagire irhegeko, kushimba ashimba ebi lirhegesire, olangalira Nyamuzinda arhabulabula.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 32

¹ Ἡγούμερόν σε κατέστησαν; μὴ ἐπαίρου· γίνου ἐν αὐτοῖς ὡς εἷς ἐξ αὐτῶν, φρόντισον αὐτῶν καὶ οὕτω

°32.8 Kuhulika kwa muhya: omuntu anahulike n'ohwo arhahuziri eci âderha; ci kwa burhima-nya, kuyumvirhiza ebi abandi baderha.

κάθισον· ² καὶ πᾶσαν τὴν χρεῖαν σου ποιήσας ἀνάπτεσε, ἵνα εὐφρανθῇς δι’ αὐτοὺς καὶ εὐκοσμίας χάριν λάβῃς στέφανον· ³ Λάλησον, πρεσβύτερε, πρέπει γάρ σοι, ἐν ἀκριβεῖ ἐπιστήμῃ καὶ μὴ ἐμποδίσῃς μουσικά· ⁴ ὅπου ἀκρόαμα, μὴ ἐκχέῃς λαλιὰν καὶ ἀκαίρως μὴ σοφίζου· ⁵ σφραγὶς ἀνθρακος ἐπὶ κόσμῳ χρυσῷ σύγκριμα μουσικῶν ἐν συμποσίῳ οἴνου· ⁶ ἐν κατασκευάσματι χρυσῷ σφραγὶς σμαράγδου μέλος μουσικῶν ἐφ’ ἡδεῖ οἶνω· ⁷ Λάλησον, νεανίσκε, εἰ χρεῖα σου, μόλις δις ἐὰν ἐπερωτηθῇς· ⁸ κεφαλαίῳ σου λόγον, ἐν ὀλίγοις πολλὰ· γίνου ὡς γινώσκων καὶ ἅμα σιωπῶν· ⁹ ἐν μέσῳ μεγιστάνων μὴ ἐξισάζου καὶ ἐτέρου λέγοντος μὴ πολλὰ ἀδολέσχει· ¹⁰ πρὸ βροντῆς κατασπεύδει ἀστραπή, καὶ πρὸ αἰσχυνητοῦ προελεύσεται χάρις· ¹¹ ἐν ὥρᾳ ἐξεγείρου καὶ μὴ οὐράγει, ἀπότηρχε εἰς οἶκον καὶ μὴ ῥαθύμει· ¹² ἐκεῖ παῖζε καὶ ποίει τὰ ἐνθυμήματά σου καὶ μὴ ἀμάρτης λόγῳ ὑπερηφάνῳ· ¹³ καὶ ἐπὶ τούτοις εὐλόγησον τὸν ποιήσαντά σε καὶ μεθύσκοντά σε ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ.

¹⁴ Ὁ φοβούμενος κύριον ἐκδέξεται παιδείαν, καὶ οἱ ὀρθρίζοντες εὐρήσουσιν εὐδοκίαν· ¹⁵ ὁ ζητῶν νόμον ἐμπλησθήσεται αὐτοῦ, καὶ ὁ ὑποκρινόμενος σκανδαλισθήσεται ἐν αὐτῷ· ¹⁶ οἱ φοβούμενοι κύριον εὐρήσουσιν κρίμα καὶ δικαιώματα ὡς φῶς ἐξάψουσιν· ¹⁷ ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς ἐκκλινεῖ ἐλεγμὸν καὶ κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ εὐρήσει σύγκριμα· ¹⁸ Ἀνὴρ βουλῆς οὐ μὴ παρίδῃ διανόημα, ἀλλότριος καὶ ὑπερήφανος οὐ καταπτῆξει φόβον· ¹⁹ ἄνευ βουλῆς μὴθὲν ποιήσῃς καὶ ἐν τῷ ποιῆσαί σε μὴ μεταμελοῦ· ²⁰ ἐν ὁδῷ ἀντιπώματος μὴ πορεύου καὶ μὴ προσκόψῃς ἐν λιθώδεσιν· ²¹ μὴ πιστεύσῃς ἐν ὁδῷ ἀπροσκόπῳ· ²² καὶ ἀπὸ τῶν τέκνων σου φύλαξαι· ²³ ἐν παντὶ ἔργῳ πίστευε τῇ ψυχῇ σου· καὶ γὰρ τοῦτό ἐστιν τήρησις ἐντολῶν· ²⁴ ὁ πιστεύων νόμῳ προσέχει ἐντολαῖς, καὶ ὁ πεποιθὼς κυρίῳ οὐκ ἐλαττωθήσεται.

33

¹ Orhînya Nyamuzinda, obubî bunamugere kulî, ciru n'amarhangulo gabwo anagafume. ² Oshomba irhegeko arhali murhimanya, n'oli mpu alishimbire a-rhanalishimbiri kw'ali nka bwârho omu mulaba. ³ Omuntu w'obukengêre kucîkubagira acîkubagira irhegeko, oku bwaâge likwânîne okuyemerwa nka mulêbi. ⁴ Ogerêreze eci waderha lyo bakuyumva, ocije emurhifma embere oshuze. ⁵ Ebiba emurhima gw'ecinganyi kwo biyôrha nka mizizi ya ngâlè, obukengêre bwâge kwo buzunguluka nka masini ⁶ Enfarasi nto kw'eri nka mwîra olimbira amasheka, bakagerêreza mpu bayishonakwo, eyâne.

Birhûmâna

⁷ Cirhuma ensiku zirhayûmânana? n'obwo omwâka gwoshi, omûshi oku izûba guruhenga? ⁸ Kuli kuderha oku Nyamuzinda arhayûmânanyagya ensiku: ye wajira- ga ecanda n'empondo n'ensiku nkulu. ⁹ Akuza anayîminika nguma-nguma, ezindi azijira nsiku kwône. ¹⁰ Abantu boshi barhenga omu budaka, Adamu budaka âlemagwamwo. ¹¹ Nyamuzinda omu burhimanya bwâge ababerûla, abagerera ngasi muguma kwâge-kwâge. ¹² Hali baguma agishire, abahira enyanya, abagoshôla, abahira hofi naye, hali n'aba âkazire, âbarhanya, âbakaga aha bâli. ¹³ Kul'ibumba liyôrha omu nfune z'omubumbi, alibûmbe oku alonzize, kwo n'abantu bayôsire omu masû ga Lulema, ye bagabira n'obushi-nganyanya bwâge. ¹⁴ Obwinja buyîmanzire omu masû g'obubî, n'obuzîne buyîmanzire omu masû g'olufû, ntyo n'omunya-byâha omu masû g'omuntu nkana. ¹⁵ Osingirize ebiremwa by'Ow'Enyanya byoshi, byoshi bigenda bibiri- bibiri biyerekerîne^p. ¹⁶ Niono, nie muzindiyisha, nâyîrîrwe, naba nk'omurholigozi wayisha e-nyuffia z'âbasarûla. ¹⁷ Omugisho gwa Nyamuzinda gwanjira wa burhanzi, nka musarûzi, nabûmba olurhanda. ¹⁸ Omanyè kwône oku ntakoleraga bûnguke bwani bwône, ci n'obwa ba-lya boshi basîma okuyîgirira. ¹⁹ Munyumve, mweshi bakulu b'olubaga, mwe mukulire endêko, mu-rhege amarhwiri.

Okuba ntagengwa kw'omuntu

²⁰ Aha mwawe, mango ocizîne, orhalekaga mpu omwana wawe, muka- we, mene winyu, omwîra wâwe akurhegeke. Orhahaga owundi ebirugu byâwe, kwanaba kucîyunjuza buzinda mango wabihûna. ²¹ Oku ocizîne onacidwirhe wayîsa omûka, orhacîjiraga muja wa ndi. ²² Okuhûnwa n'abana bâwe, kwo kukulu aha kuyerekera abana oburha wabahûna. ²³ Ngasi kantu wajira koshi, oyôrhe we nnako, omanyè wankacîshubula. ²⁴ Amango waba wamayunjuza ensiku z'akalamo kâwe, lwo kusiku lw'o-kufa, ogabe ebyawe.

Abaja

²⁵ Ecihêsi ciri ca byahirwa, karhi na mizigo, omuja ali wa biryo, buhane^q na mukolo. ²⁶ Okolese omuja wâwe, wabona omurhûla, omuleke buzira mukolo, wabona oku naye alonza kurhi ankarhenga omu buja.

^p33.15 Biyerekerîne: Iola 42,24; Murh 3,1-8.

^q33.25 Abaja: obukenge oku baja, Iola Ef 6,9; Kl 4,1; Fm 16.

²⁷ Omurhamba n'olukoba, binagombye ecihêsi, obukali n'akarhi binatwe ifêka, ly'omushizi mubî. ²⁸ Omuhe omukolo, akole, aleke okuyôloha, bulya kuyôloha kuyigîriza amenge mabî. ²⁹ Omuhe omukolo gumukwânîne, n'akakalahira, omuhogeke omugozi. ³⁰ Ci oleke obukali bw'okumînya oku bantu, okulikire obushinganyanya. ³¹ K'ogwerhe muja muguma yene? omulole nka ye we, bulya wamulibukîre. ³² Ka muja muguma yene ogwerhe? omulole nka mwene winyu, bulya omulagîrîrekwo. ³³ Bulya okamukolêsa kubî, akuyâka, ngahi wacimurhangira?

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 33

¹ Τῷ φοβουμένῳ κύριον οὐκ ἀπαντήσῃ κακόν, ἀλλ' ἐν πειρασμῷ καὶ πάλιν ἐξελεῖται. ² ἄνῃρ σοφὸς οὐ μισήσῃ νόμον, ὃ δὲ ὑποκρινόμενος ἐν αὐτῷ ὡς ἐν καταγίδι πλοῖον. ³ ἄνθρωπος συνετὸς ἐμπιστεύσει νόμῳ, καὶ ὁ νόμος αὐτῷ πιστὸς ὡς ἐρώτημα δῆλων. ⁴ ἑτοίμασον λόγον καὶ οὕτως ἀκουσθήσῃ, σύνδῃσον παιδείαν καὶ ἀποκρίθητι. ⁵ τροχὸς ἀμάξης σπλάγχνα μωροῦ, καὶ ὡς ἄξων στρεφόμενος ὁ διαλογισμὸς αὐτοῦ. ⁶ ἵππος εἰς ὄχειαν ὡς φίλος μωκὸς, ὑποκάτω παντὸς ἐπικαθημένου χρεμετίζει.

⁷ Διὰ τί ἡμέρα ἡμέρας ὑπερέχει, καὶ πᾶν φῶς ἡμέρας ἐνιαυτοῦ ἀφ' ἡλίου; ⁸ ἐν γνώσει κυρίου διεχωρίσθησαν, καὶ ἡλλοίωσεν καιροὺς καὶ ἐορτάς. ⁹ ἀπ' αὐτῶν ἀνύψωσεν καὶ ἡγίασεν καὶ ἐξ αὐτῶν ἔθηκεν εἰς ἀριθμὸν ἡμερῶν. ¹⁰ καὶ ἄνθρωποι πάντες ἀπὸ ἐδάφους, καὶ ἐκ γῆς ἐκτίσθη Ἀδὰμ. ¹¹ ἐν πλήθει ἐπιστήμης κύριος διεχώρισεν αὐτοὺς καὶ ἡλλοίωσεν τὰς ὁδοὺς αὐτῶν. ¹² ἐξ αὐτῶν εὐλόγησεν καὶ ἀνύψωσεν καὶ ἐξ αὐτῶν ἡγίασεν καὶ πρὸς αὐτὸν ἡγγισεν· ἀπ' αὐτῶν κατηράσατο καὶ ἐταπείνωσεν καὶ ἀνέστρεψεν αὐτοὺς ἀπὸ στάσεως αὐτῶν. ¹³ ὡς πληλὺς κεραμέως ἐν χειρὶ αὐτοῦ— πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ—, οὕτως ἄνθρωποι ἐν χειρὶ τοῦ ποιήσαντος αὐτοὺς ἀποδοῦναι αὐτοῖς κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ. ¹⁴ ἀπέναντι τοῦ κακοῦ τὸ ἀγαθόν, καὶ ἀπέναντι τοῦ θανάτου ἡ ζωὴ, οὕτως ἀπέναντι εὐσεβοῦς ἀμαρτωλός. ¹⁵ καὶ οὕτως ἔμβλεψον εἰς πάντα τὰ ἔργα τοῦ ὑψίστου, δύο δύο, ἐν κατέναντι τοῦ ἐνός. ¹⁶ Κἀγὼ ἔσχατος ἡγρύπνησα ὡς καλαμώμενος ὀπίσω τρυγητῶν. ¹⁷ ἐν εὐλογίᾳ κυρίου ἔφθασα καὶ ὡς τρυγῶν ἐπλήρωσα ληνόν. ¹⁸ κατανοήσατε ὅτι οὐκ ἐμοὶ μόνῳ ἐκοπίασα, ἀλλὰ πᾶσιν τοῖς ζητοῦσιν παιδείαν. ¹⁹ ἀκούσατέ μου, μεγιστᾶνες λαοῦ, καὶ οἱ ἡγούμενοι ἐκκλησίας, ἐνωτίσασθε.

²⁰ Υἱὼ καὶ γυναικί, ἀδελφῷ καὶ φίλῳ μὴ δῶς ἐξουσίαν ἐπὶ σὲ ἐν ζωῇ σου· καὶ μὴ δῶς ἐτέρῳ τὰ χρήματά σου, ἵνα μὴ μεταμεληθῇς δέῃ περὶ αὐτῶν. ²¹ ἕως ἔτι ζῆς καὶ πνοὴ ἐν σοί, μὴ ἀλλάξῃς σεαυτὸν ἐν πάσῃ σαρκί. ²² κρεῖσσον γὰρ ἐστὶν τὰ τέκνα δεηθῆναι σου ἢ σὲ ἐμβλέπειν εἰς χεῖρας υἱῶν σου. ²³ ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου γίνου ὑπεράγων, μὴ δῶς μῶμον ἐν τῇ δόξῃ σου. ²⁴ ἐν ἡμέρᾳ συντελείας ἡμερῶν ζωῆς σου καὶ ἐν καιρῷ τελευτῆς διάδος κληρονομίαν.

²⁵ Χορτάσματα καὶ ῥάβδος καὶ φορτία ὄνῳ, ἄρτος καὶ παιδεία καὶ ἔργον οἰκέτῃ. ²⁶ ἔργασαι ἐν παιδί, καὶ εὐρήσεις ἀνάπαυσιν· ἄνεξ χεῖρας αὐτῷ, καὶ ζητήσῃ ἐλευθερίαν. ²⁷ ζυγὸς καὶ ἱμᾶς τράχηλον κάμψουσιν, καὶ οἰκέτῃ κακούργῳ στρέβλαι καὶ βάσανοι. ²⁸ ἔμβαλε αὐτὸν εἰς ἐργασίαν, ἵνα μὴ ἀργῇ, πολλὴν γὰρ κακίαν ἐδίδαξεν ἡ ἀργία. ²⁹ εἰς ἔργα κατάρτησον, καθὼς πρέπει αὐτῷ, κἂν μὴ πειθαρχῇ, βάρυνον τὰς πέδας αὐτοῦ. ³⁰ καὶ μὴ περισεύσης ἐπὶ πάσῃ σαρκὶ καὶ ἄνευ κρίσεως μὴ ποιήσῃς μηδέν. ³¹ Εἰ ἔστιν σοι οἰκέτης, ἔστω ὡς σύ, ὅτι ἐν αἵματι ἐκτήσῃ αὐτόν. ³² εἰ ἔστιν σοι οἰκέτης, ἄγε αὐτόν ὡς ἀδελφόν, ὅτι ὡς ἡ ψυχὴ σου ἐπιδεήσεις αὐτῷ. ³³ ἐὰν κακώσῃς αὐτόν καὶ ἀπάρας ἀποδρᾷ, ἐν ποίᾳ ὁδῷ ζητήσεις αὐτόν;

34

Ebilôrho

¹ Okulangelira obusha n'ebirhaboneke, kuli kwa musirhe, n'ebingolo-ngolo byo birhambira ebilôrho. ² Kuli kugwârha ecizunguzungu na kushimba empûsi, okulegerera oku bilôrho. ³ Ecilolero n'ebilôrho bishushîne, ociloleremwo, wabona obusu bwâwe. ⁴ Cinja cici cirhenga omu izinga? K'okuli kunarhenge omu bunywesi? ⁵ Okulagula, okukera engoko, ebilôrho, byoshi busha, kahalalo ka mukazi oli izîmi. ⁶ Akaba arhali Nyamuzinda obirhumire, orhabishibiriraga. ⁷ Ebilôrho byarhebire banji, banji balibilangelîre bahona. ⁸ Amarhegeko garhanywerha, Irhegeko lyôhe linakulikirwe buzira ku-rhebana, oburhimanya nabo buba bwimâna burhabêsha.

Okubalama

⁹ Okubalama kuyigîriza binji, owagezire omu bihugo binji anamanye na binji, n'omuntu wabwîne binji yenayishiganîra. ¹⁰ Omuntu orhasâgija omu malibuko, arhishi binji, ci owâgenzire ayishi orhunjirhunji. ¹¹ Nabwine binji ebwa kubalama, ebi nayumvirhe byo binji kulusha ebi nakamanyiderha. ¹² Olufû lwampushire kanji kanji, nanatwa oku isî, alagi kurhi. ¹³ Abarhînya Nyamuzinda balama, bulya bamulangalîre, bulya baciku-bagîre owakanabaciza. ¹⁴ Orhînya Nyamuzinda arhayôboha cici,

arhajuguma, Nyamuzinda ye aba acikubagîre. ¹⁵ Iragi ly'omuntu orhînya Nyamuzinda, ndi ayimangîrekwo? ndi ayege-mîre?

¹⁶ Amasû ga Nyakasane, gayerekîre balya bamusîma, ye mulikûza, mu-tuga muzibu, ye mâkiro, omu mpûsi y'omu irungu, ye mbohòlolo oku idûrhu ly'akasirahinga^r, ye mucika-ntambala, ye na muko-ma-afungira-abali-bhirima. ¹⁷ Kulengereza alengereza emirhima, azibûle amasû, ahûne amagala, akalamo n'omugisho.

Enterekêro

¹⁸ Okurhûla Nyamuzinda ebizimbano kuli kumushekera, entûlo z'ababî zirhamusimîsa. ¹⁹ Ow'Enyanya arhabona oku ntûlo z'ababî, arhali bunji bwa mbâgwa burhuma ababalira ebyâha^s. ²⁰ Kuli kuniga omwana n'ishe asinza, okurhûla Nyamuzinda ebi wa- nyagaga abakenyi. ²¹ Ehitya hy'omukenyi ko kalamo kâge, okumunyagahyo kuli kumuyîrha. ²² Kuli kuniga owinyu okumunyaga ehi alimirakwo, oyîma omukozi oluhembo lwâge erhi mwîsi wa bantu. ²³ Muguma ayûbake, owundi ashâbe, bunguke buci barhenzamwo aha nyuma ly'oburhe. ²⁴ Muguma agishe, owundi ahehêrere: muguma ohi Nyakasane ayumva? ²⁵ Owacîshuka kulya kuba anahumire omurhumba akanashubiguhuma-ko, erhi cici acîshukirage? ²⁶ Kw'ali ntyo omuntu ocîshalisa oku byâha byâge, buzinda kandi abi-shubîrere! ndi okolaga ayumva omusengero gwâge? bunguke buci burhenzirage muli okwo kucîrhohya?

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 34

¹ Κεναὶ ἐλπίδες καὶ ψευδεῖς ἀσυνέτῳ ἀνδρί, καὶ ἐνύπνια ἀναπτεροῦσιν ἄφρονας. ² ὥς δρασσόμενος σκιᾶς καὶ διώκων ἄνεμον οὕτως ὁ ἐπέχων ἐνυπνίοις. ³ τοῦτο κατὰ τούτου ὄρασις ἐνυπνίων, κατέναντι προσώπου ὁμοίωμα προσώπου. ⁴ ἀπὸ ἀκαθάρτου τί καθαρισθήσεται; καὶ ἀπὸ ψευδοῦς τί ἀληθεύσει; ⁵ μαντεῖαι καὶ οἰωνισμοὶ καὶ ἐνύπνια μάταιά ἐστιν, καὶ ὥς ὠδινούσης φαντάζεται καρδία. ⁶ ἔαν μὴ παρὰ ὑψίστου ἀποσταλῇ ἐν ἐπισκοπῇ, μὴ δῶς εἰς αὐτὰ τὴν καρδίαν σου. ⁷ πολλοὺς γὰρ ἐπλάνησεν τὰ ἐνύπνια, καὶ ἐξέπεσον ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτοῖς. θάνει ψεύδους συντελεσθήσεται νόμος, καὶ σοφία στόματι πιστῶ τελεῖται.

⁹ Ἀνὴρ πεπλανημένος ἔγνω πολλά, καὶ ὁ πολυπείρος ἐκδιηγῆσεται σύνεσιν. ¹⁰ ὃς οὐκ ἐπειράθη, ὀλίγα οἶδεν, ὁ δὲ πεπλανημένος πληθυνεῖ πανουργίαν. ¹¹ πολλά ἐώρακα ἐν τῇ ἀποπλανήσει μου, καὶ πλείονα τῶν λόγων μου σύνεσις μου. ¹² πλεονάκεις ἕως θανάτου ἐκινδύνευσα καὶ διεσώθην τούτων χάριν. ¹³ πνεῦμα φοβουμένων κύριον ζήσεται· ἡ γὰρ ἐλπίς αὐτῶν ἐπὶ τὸν σῶζοντα αὐτούς. ¹⁴ ὁ φοβούμενος κύριον οὐδὲν εὐλαβηθήσεται καὶ οὐ μὴ δειλιάσῃ, ὅτι αὐτὸς ἐλπίς αὐτοῦ. ¹⁵ φοβουμένου τὸν κύριον μακαρία ἡ ψυχὴ· τίτι ἐπέχει; καὶ τίς αὐτοῦ στήριγμα; ¹⁶ οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν, ὑπερασπισμὸς δυναστείας καὶ στήριγμα ἰσχύος, σκέπη ἀπὸ καύσωνος καὶ σκέπη ἀπὸ μεσημβρίας, φυλακὴ ἀπὸ προσκόμματος καὶ βοήθεια ἀπὸ πτώσεως, ¹⁷ ἀνυψῶν ψυχὴν καὶ φωτίζων ὀφθαλμούς, ἴασιν διδούς, ζώην καὶ εὐλογίαν.

¹⁸ Θυσιάζων ἐξ ἀδίκου προσφορὰ μεμωμημένη, καὶ οὐκ εἰς εὐδοκίαν δωρήματα ἀνόμων. ¹⁹ οὐκ εὐδοκεῖ ὁ ὕψιστος ἐν προσφοραῖς ἀσεβῶν οὐδὲ ἐν πλήθει θυσιῶν ἐξιλίσκεται ἁμαρτίας. ²⁰ θύων υἱὸν ἐναντι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὁ προσάγων θυσίαν ἐκ χρημάτων πενήτων. ²¹ ἄρτος ἐπιδεομένων ζωῇ πτωχῶν, ὁ ἀποστερῶν αὐτὴν ἄνθρωπος αἱμάτων. ²² φονεύων τὸν πλησίον ὁ ἀφαιρούμενος ἐμβίωσιν, καὶ ἐκχέων αἷμα ὁ ἀποστερῶν μισθὸν μισθίου. ²³ εἰς οἰκοδομῶν, καὶ εἰς καθαιρῶν· τί ὠφέλησαν πλεῖον ἢ κόπους; ²⁴ εἰς εὐχόμενος, καὶ εἰς καταρῶμενος· τίνος φωνῆς εἰσακούσεται ὁ δεσπότης; ²⁵ βαπτιζόμενος ἀπὸ νεκροῦ καὶ πάλιν ἀπτόμενος αὐτοῦ, τί ὠφέλησεν ἐν τῷ λουτρῷ αὐτοῦ; ²⁶ οὕτως ἄνθρωπος νηστεύων ἐπὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ καὶ πάλιν πορευόμενος καὶ τὰ αὐτὰ ποιῶν· τῆς προσευχῆς αὐτοῦ τίς εἰσακούσεται; καὶ τί ὠφέλησεν ἐν τῷ ταπεινωθῆναι αὐτόν;

34, 19: Ebyâha: lola Am 5,21..

35

Amarhegeko n'enterekêro

¹ Okushimba irhegeko kuli kuluza entûlo, okusêra oku marhegeko^t kuli kuhâna enterekêro y'omurhûla.

^{134.16} Akasirahinga: gala mango izûba lija omu nkuba karhî, ntaye wahinga erhi idûrhu lirhuma "okuHINGA kumuzire".

^{134.19} Ebyâha: lola Am 5, 21

^{135.1} 35. 1: Amarhegeko n'enterekêro: okurherekêra liri irhegeko, ci arhali hoshi aho, hali agandi marhegeko ganali makulu: obushinganyanya n'obuzigire: lola Lk 11,42.

² Okujira akantu k'obuzigire kuli kurhûla obwâso bw'enshâno, oku-rhabala abakenyi kuli kuhâna enterekêro y'obukuze. ³ Ecisimisa Nyamuzinda kuli kuleka amabî, okuyâka obulyâliya kuli kuhâna enterekêro y'okubabaliirwa ebyâha. ⁴ Orhajaga embere za Nyakasane maboko mûmu, ojire ebyo byoshi bu-lya birhegesirwe. ⁵ Entûlo y'omushinganyanya ebâ nyinja aha luhêro, akisununu kâyo e-mw'Ow'Enyanya kayînamukira. ⁶ Enterekêro y'omushinganyanya erhahimwa kusîmwa, nta mango yayîbagirwe. ⁷ Kuza Nyamuzinda n'obushiru, orhayâgalagwa n'omwâka muhyahya warhûla. ⁸ Nka warhûla, orhûle oshagalusire, n'entûlo y'abakenyi oyihâne n'obu-sîme. ⁹ Orhûle Nyamuzinda nk'oku ânakuhîre, ohâne n'obushiru nk'oku ona-gwerhe. ¹⁰ Bulya Nyamuzinda kalembu ahâna, washobôla kali nda kali nk'oku ohânyire.

Ohushinganyanya bwa Nyamuzinda

¹¹ Omanyè wankagèreza mpu wahôngera Nyamuzinda, arhakaziga; o-rhacîkubagiraga enterekero y'obushambo. ¹² Bulya Nyamuzinda abâ mutwi wa mmanja. yehe arhajira kabôlo omu bantu. ¹³ Nyamuzinda arhajira kabôlo ka kulenganya omukenyi, kuyumvirhiza ayumvirhiza omulenge gw'oyu badwirhe bâlibuza. ¹⁴ Arhakengula enfûzi emulakire, arhayîbagira n'emirenge y'omukana. ¹⁵ K'emirenge y'omukana erhahulula omu marhama gâge bulya, k'e-ndûlû yâge erhaponêsa nshonyi owamulasagya? ¹⁶ Omuntu okolera Nyamuzinda n'omurhima gwoshi kurhona arhona, n'izu lyâge enyanya lihika. ¹⁷ Omusengero gw'omwirhohye bitû guruhulukânya. arharhûlirira gu-rhanacihika. ¹⁸ Arhagoheka na Nyamuzinda arhacimushuza, nka Nyamuzinda arhacitwa olubanja lw'abashinganyanya, n'okukubûla enjira y'obushinga-nyanya. ¹⁹ Nyamuzinda arhâlegame, arhâlembere emihera, ²⁰ kuhika avune ezo ncuku omugongo, acihôe oku mashanja; ²¹ kuhika aherêrekeze bacibone boshi, avune akarhi k'oburhegesi bw'e-ndyâlyâ; ²² kuhika ahembe ngasi muguma nk'oku ebijiro byâge binali, atwire aba-ntu olubanja nk'oku emirhima yâbo eri; ²³ kuhika atwire olubaga lwâge olubanja lw'obushinganyanya, alu-shobôze obusîme bw'obwonjo bwâge. ²⁴ Obwonjo burhahimwa kuyinjiha amango g'amalibuko, nka kula ecitû c'enkuba cinaboneka canda.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 35

¹ Ὁ συντηρῶν νόμον πλεονάζει προσφοράς, θυσιάζων σωτηρίου ὁ προσέχων ἐντολαῖς. ² ἀνταποδιδούς χάριν προσφέρων σεμίδαλιν, καὶ ὁ ποιῶν ἐλεημοσύνην θυσιάζων αἰνέσεως. ³ εὐδοκία κυρίου ἀποστῆναι ἀπὸ πονηρίας, καὶ ἐξίλασμός ἀποστῆναι ἀπὸ ἀδικίας. ⁴ μὴ ὀφθῇ ἐν προσώπῳ κυρίου κενός· πάντα γὰρ ταῦτα χάριν ἐντολῆς. ⁵ προσφορὰ δικαίου λιπαίνει θυσιαστήριον, καὶ ἡ εὐωδία αὐτῆς ἔναντι ὑψίστου. ⁶ θυσία ἀνδρὸς δικαίου δεκτὴ, καὶ τὸ μνημόσυνον αὐτῆς οὐκ ἐπιλησθήσεται. ⁷ ἐν ἀγαθῷ ὀφθαλμῷ δόξασον τὸν κύριον καὶ μὴ σμικρύνῃς ἀπαρχὴν χειρῶν σου. ⁸ ἐν πάσῃ δόσει ἰλάρωσον τὸ πρόσωπόν σου καὶ ἐν εὐφροσύνῃ ἀγίασον δεκάτην. ⁹ δὸς ὑψίστῳ κατὰ τὴν δόσιν αὐτοῦ καὶ ἐν ἀγαθῷ ὀφθαλμῷ καθ' εὖρεμα χειρός· ¹⁰ ὅτι κύριος ἀνταποδιδούς ἐστίν καὶ ἐπταπλάσια ἀνταποδώσει σοι. ¹¹ Μὴ δωροκόπει, οὐ γὰρ προσδέξεται, καὶ μὴ ἔπεχε θυσία ἀδίκῳ. ¹² ὅτι κύριος κριτὴς ἐστίν, καὶ οὐκ ἔστιν παρ' αὐτῷ δόξα προσώπου. ¹³ οὐ λήμψεται πρόσωπον ἐπὶ πτωχοῦ καὶ δέησιν ἡδίκημένου εἰσακούσεται. ¹⁴ οὐ μὴ ὑπερίδῃ ἱκετεῖαν ὀρφανοῦ καὶ χήραν, ἐὰν ἐκχέῃ λαλίαν. ¹⁵ οὐχὶ δάκρυα χήρας ἐπὶ σιαγὸνα καταβαίνει καὶ ἡ καταβόησις ἐπὶ τῷ καταγαγόντι αὐτά; ¹⁶ θεραπέυων ἐν εὐδοκίᾳ δεχθήσεται, καὶ ἡ δέησις αὐτοῦ ἕως νεφελῶν συνάψει. ¹⁷ προσευχὴ ταπεινοῦ νεφέλας διήλθεν, καὶ ἕως συνεγγίσῃ, οὐ μὴ παρακληθῇ. ¹⁸ καὶ οὐ μὴ ἀποστῇ, ἕως ἐπισκέψηται ὁ ὑψιστος καὶ κρινεῖ δίκαιοις καὶ ποιήσει κρίσιν. ¹⁹ καὶ ὁ κύριος οὐ μὴ βραδύνη οὐδὲ μὴ μακροθυμήσῃ ἐπ' αὐτοῖς, ²⁰ ἕως ἂν συντρίψῃ ὀσφὺν ἀνελεημόνων καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἀνταποδώσει ἐκδίκησιν, ²¹ ἕως ἐξάρῃ πλῆθος ὑβριστῶν καὶ σκῆπτρα ἀδίκων συντρίψει, ²² ἕως ἀνταποδῶ ἀνθρώπῳ κατὰ τὰς πράξεις αὐτοῦ καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὰ ἐνθυμήματα αὐτῶν, ²³ ἕως κρίνῃ τὴν κρίσιν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καὶ εὐφρανεῖ αὐτοὺς ἐν τῷ ἐλέει αὐτοῦ. ²⁴ ὥραϊον ἔλεος ἐν καιρῷ θλίψεως αὐτοῦ ὡς νεφέλαι ὑετοῦ ἐν καιρῷ ἄβροχίας.

36

Omusengero gw'okulikûza n'okuyûbaka Israheli buhyâhya

¹ Orhubabalire, Nyamwagirwa, Nyamuzinda w'igulu, lola, ojugumye amashanja goshi. ² Oshunge amashanja g'ihanga okuboko, gabone oku buhashe onajira. ³ Kulya wabayêrekaga oku oli Mwimâna, warhulibuza banasinza, kw'ojirage buno, nirhu orhuyêreke obukulu bwâwe kuli bo. ⁴ Bakumanye nk'oku nirhu rhwamanyaga oku nta wundi Nyamuzinda kuleka We, Nyamwagirwa. ⁵ Oshubirire okujira ebirhangâzo, ojire cbindi bisômérîne, oyêrekane obukulu bwâwe, okengêse okuboko kwâwe, okulyo

kwâwe kuj'ire- nge. ⁶ Ozuse omungo, obulage omutula, oyîrhe omubisha, oherêrekeze omushombanyi. ⁷ Obiduhye ago mango, kengera ecihango, ojire rhukuze ebijiro byâwe by'oburhwâli. ⁸ Omuliro gwâwe gw'olwihôlo gusingônole abasigîre, balya barhi-ndibuza olubaga lwâwe bahererekere. ⁹ Otuntume amarhwe ga balya bakulu b'ihanga, baderha, mpu: «Mâshi rhwêne!» ¹⁰ Oshubûze emilala ya Yakobo yoshi, oyigalulire omwanya gwayo nk'o-ku byâli burhanzi. ¹¹ Nyakasane k'emirenge, babalira olubaga luderhwa izîno lyawe: babali-ra Israheli, we wamujiraga nfula yâwe. ¹² Olukogo lw'ecishagala câwe citagatifu lukugwârhe, lukogo lwa Yeruzalemi, ho mwâwe orhamûkira. ¹³ Siyoni, omuyunjuze bukuze bwâwe, n'akarhwa-bwâmi kâwe okajire kayunjule irenge. ¹⁴ Oyîmangire ebiremwa byâwe birhanzi: oyêrekane okuli kw'obulêbi bwajiragwa oku izîno lyâwe. ¹⁵ Orhimûle abakulangalira, kubonekane oku abalêbi bâwe bo ba- nyamuderha-kuba. ¹⁶ Nyakasane, oyumvirhize omusengero gwa bambali bâwe, kulyala kw'omugisho gwa Aroni oku lubaga lwâwe. ¹⁷ Boshi, en'igulu, bamanye oku we Nyakasane, Nyamuzinda w'ensiku n'amango.

Okuhugûkwa

¹⁸ Olurholero luyankirira ngasi kalyo luhabirwe, ci hali ebiryo binja kulu-sha ebindi. ¹⁹ Olulimi lumanyira ehisimbi-simbi oku bwehe bwahyo, kwo n'okwo omurhima murhonde gurhahaba ebinwa by'obunywesi. ²⁰ Omurhima mubî gunayîrhe mutula, ci omuntu wâbona kucîlanga acîla-nga kuli gô.

Okulonza omukazi

²¹ Omukazi arhayîra mulume, ci abanyere babamwo bamunyere nkana na bacinyere kwone. ²² Obwinja bw'omukazi kusîmîsa busimisa amasû, kwo n'omurhima gw'omulume gulakira. ²³ Omukazi ogwerhe ohwinja n'obutûdu ekanwa, iba ali w'iragi ekarhî k'abandi. ²⁴ Okuyanka omukazi guba murhondêro gw'obuhirhi, ye murhabâzi oli akâge, nyamwegemerwa wâge. ²⁵ Ishwa lirhajira cogo lirhahwa kuyônwa, buzira mukazi, omulume ye milumbo na muhabuka. ²⁶ Kurhi wakacîkubagira cishamho-ali-magala. Orhali eyo arhali n'eno? ²⁷ Ntyo kw'ali omulume orhajira aha abâ, olâla ah'obudufu bunamu-shimanyire.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 36

¹ Ἐλέησον ἡμᾶς, δέσποτα ὁ θεὸς πάντων, καὶ ἐτίβλεψον καὶ ἐτίβαλε τὸν φόβον σου ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη· ² ἔπαρον τὴν χειρά σου ἐπὶ ἔθνη ἀλλότρια, καὶ ἰδέτωσαν τὴν δυναστείαν σου. Ὡςπερ ἐνώπιον αὐτῶν ἡγιάσθης ἐν ἡμῖν, οὕτως ἐνώπιον ἡμῶν μεγαλυνθείης ἐν αὐτοῖς· ⁴ καὶ ἐπιγνώτωσάν σε, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ἐπέγνωμεν ὅτι οὐκ ἔστιν θεὸς πλὴν σου, κύριε. ⁵ ἐγκαίνισον σημεῖα καὶ ἀλλοίωσον θαυμάσια, δόξασον χεῖρα καὶ βραχίονα δεξιόν· ⁶ ἔγειρον θυμὸν καὶ ἔκχεον ὀργήν, ἔξαρον ἀντίδικον καὶ ἔκτριψον ἐχθρόν. ⁷ σπεύσον καιρὸν καὶ μνήσθητι ὀρκισμοῦ, καὶ ἐκδιηγησάσθωσαν τὰ μεγαλεῖά σου. ⁸ ἐν ὀργῇ πυρὸς καταβρωθήτω ὁ σωζόμενος, καὶ οἱ κακοῦντες τὸν λαόν σου εὗροισαν ἀπώλειαν. ⁹ σύντριψον κεφαλὰς ἀρχόντων ἐχθρῶν λεγόντων Οὐκ ἔστιν πλὴν ἡμῶν. ¹⁰ συνάγαγε πάσας φυλὰς Ιακωβ καὶ κατακληρονόμησον αὐτοὺς καθὼς ἀπ' ἀρχῆς. ¹¹ ἔλέησον λαόν, κύριε, κεκλημένον ἐπ' ὀνόματί σου καὶ Ισραὴλ, ὃν πρωτογόνῳ ὠμοίωσας. ¹² οἰκίτηρσον πόλιν ἀγιάσματος σου, Ιερουσαλὴμ τόπον καταπαύματός σου. ¹³ πληρὸν Σιών ἀρεταλογίας σου καὶ ἀπὸ τῆς δόξης σου τὸν λαόν σου. ¹⁴ δὸς μαρτύριον τοῖς ἐν ἀρχῇ κτίσμασίν σου καὶ ἔγειρον προφητείας τὰς ἐπ' ὀνόματί σου. ¹⁵ δὸς μισθὸν τοῖς ὑπομένουσίν σε, καὶ οἱ προφηταὶ σου ἐμπιστευθήτωσαν. ¹⁶ εἰσάκουσον, κύριε, δεήσεως τῶν ἱκετῶν σου κατὰ τὴν εὐλογίαν Ααρων περὶ τοῦ λαοῦ σου, ¹⁷ καὶ γινώσκονται πάντες οἱ ἐπὶ τῆς γῆς ὅτι κύριος εἶ ὁ θεὸς τῶν αἰώνων. ¹⁸ Πᾶν βρῶμα φάγεται κοιλία, ἔστιν δὲ βρῶμα βρώματος κάλλιον. ¹⁹ φάρυγξ γεύεται βρώματα θήρας, οὕτως καρδία συνετὴ λόγους ψευδεῖς. ²⁰ καρδία στρεβλὴ δώσει λύπην, καὶ ἄνθρωπος πολὺπείρος ἀνταποδώσει αὐτῷ. ²¹ πάντα ἄρρενα ἐπιδέξεται γυνή, ἔστιν δὲ θυγάτηρ θυγατρὸς κρείσσω. ²² κάλλος γυναικὸς ἱλαρύνει πρόσωπον καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀνθρώπου ὑπεράγει· ²³ εἰ ἔστιν ἐπὶ γλώσσης αὐτῆς ἔλεος καὶ πραΰτης, οὐκ ἔστιν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς καθ' υἱοὺς ἀνθρώπων. ²⁴ ὁ κτώμενος γυναῖκα ἐνάρχεται κτήσεως, βοηθὸν κατ' αὐτὸν καὶ στῦλον ἀναπαύσεως. ²⁵ οὐ οὐκ ἔστιν φραγμός, διαρπαγῆσεται κτήμα· καὶ οὐ οὐκ ἔστιν γυνή, στενάξει πλανώμενος. ²⁶ τίς γὰρ πιστεύσει εὐζώνῳ ληστῇ ἀφαλλομένῳ ἐκ πόλεως εἰς πόλιν; ²⁷ οὕτως ἀνθρώπῳ μὴ ἔχοντι νοσσιὰν καὶ καταλύοντι οὐ ἂν ὀψίση.

37

Irumhi mpu bîra

¹ Ngasi mwîa anaderhe: «Nani ndi mwîra wâwe», ci hali omwîra w'iziîno kwône. ² Ka gurhali mutula

munene oku muntu okubona owinyu erhi mwîra ahinduka mushombanyi? ³ Aye! murhima mubî, kurhi weki walemirwe, mpu ohire obuminya o-mwîgulu? ⁴ Winyu kwône ali mwîra amango ayôsire bwinja, hano ensiku zici-kwihindulira, naye acihindule. ⁵ Winyu kwône ali mwîra amango akulinzirekwo akantu, amango g'e-ntambala akutulikekwo amatumu. ⁶ Orhayîbagiraga omwîra w'okuli omu ntambala, omubîke emurhima omu bugale bwâwe.

Abahanûzi

⁷ Ngasi muhanûzi mahano ahâna, ci hali abagahânira okulonga obu-nguke. ⁸ Omanyè omuhanûzi. burhanzi cidôse bulagire buci bumugwerhe - kwankanaba bûnguke bwâge bwône alonza, - alekikuhirakwo aka-rhunzi. ⁹ Arhakubwiraga erhi «njira nyinja eyo olimo, abule na bwaja ebulabi akabona oku byâba. ¹⁰ Orhadôsagya ihano emw'orhakusîma, n'abayâgalwa nawe orhaba- bwîraga emihigo yâwe. ¹¹ Orhadôsagya omukazi ihano liyerekiye mukîba, n'omwôba orhamudôsagya ihano ly'okulwa, n'omurhunzi orhamudôsagya ery'okurhiimbûla, n'owagula orhamudôsagya ery'okuguza, n'omuyâgalwa o-rhamudôsagya ery'okuvuga omunkwa, n'omujinisi orhamudôsagya ery'okuhâna, n'omwôlo orhamudôsagya ery'okukola, n'omulimya orhamudôsagya ery'okuyûsa omukolo, omushizi mwôlo o-rhamudôsagya ery'omukolo muzibu; abo nt'ihano bankakuhâ. ¹² Ci ohûne ihano emw'omuntu orhînya Nyamuzinda, olya omanyire oku ashimba amarhegeko, olya omurhima guli nk'ogwâwe, olya wakufâ lukogo erhi wankayâbirwa. ¹³ Buzinda, osêre oku ihano ly'omurhima gwâwe, bulya nta mwîra ôku-rhonya kugulusha. ¹⁴ Kanji kanji omurhima gw'omuntu gunamurhonde bwinja, kulusha bajishamba nda bali oku ntondo. ¹⁵ Kulushisa aho, oshenge Nyamuzinda: ayerekeze amagulu gâwe omu njira y'okuli.

Oburhimanya: obw'okuli n'obw'obunywesi

¹⁶ Omurhondêro gwa ngasi cijiro, bukengêre, gerêreza embere orho-ndêre omukolo. ¹⁷ Omuzi gw'enkekengêro, murhima, gugwerhe mashami ani: ¹⁸ aminja n'amabî, obuzîne n'olufû, n'ensiku zoshi olulimi luyôsire lubiyimangire. ¹⁹ Wanabona ali mulenga w'okuyigîriza abandî, n'obwo kuli ye yene ali wa busha; ²⁰ lebè: w'akalimi, ye nyamakobwa, azinda erhi ishali lyamuyîrha, ²¹ bulya Nyakasane arhamurhonyizi, nta burhimanya agwerhe. ²² Lebè abâ murhimanya omu nkengêro zâge yene, n'omu iderha lyâge, obukengere bwâge liri ishwa liyêra. ²³ Omurhimanya w'okuli lubaga !wâge ayigîriza, n'emikolo y'obukoengêre bwâge esêzire. ²⁴ Omurhimanya abâ ayunjwire mugisho, abamubona boshi bamuderha wîragi. ²⁵ Ensiku z'akalamo k'omuntu ziri nganje, ci ez'Israheli zoki zirhankaga-njwa. ²⁶ Omurhimanya, ekarhî k'olubaga, ali mwikubagirwa, izîno lyâge lya- bâho ensiku n'amango.

Onyihye oku mîru gâwe

²⁷ Mwana wâni, amango ocizîne, omanyè ohworhere bwâwe, hi-rhakujiîri, orhahîhambiraga. ²⁸ Bulya arhali ngasi kantu kakwânana hoshi arhali na ngasi muntu okômera byoshi. ²⁹ Orhahubiraga ngasi hyanuna, oleke okuziga ebiryo, ³⁰ bulya obudambye buli bubî, nda-ya-byo arhahwa kulumwa omu nda. ³¹ Banji balîre n'obudambye, omuntu ocîlanga bwinja anayushûla akalamo kâge.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 37

¹ Πᾶς φίλος ἐρεῖ 'Εφιλίασα κἀγὼ· ἄλλ' ἔστιν φίλος ὀνόματι μόνον φίλος. ² οὐχὶ λύπη ἐνὶ ἔως θανάτου ἐταῖρος καὶ φίλος τρεπόμενος εἰς ἔχθραν; ³ ὡς πονηρὸν ἐνθύμημα, πόθεν ἐνεκυλίσθης καλύψαι τὴν ξηρὰν ἐν δολιότητι; ⁴ ἐταῖρος φίλου ἐν εὐφροσύνῃ ἥδεται καὶ ἐν καιρῷ θλίψεως ἔσται ἀπέναντι· ⁵ ἐταῖρος φίλῳ συμπονεῖ χάριν γαστρος, ἔναντι πολέμου λήμψεται ἀσπίδα. ⁶ μὴ ἐπιλάβῃ φίλου ἐν τῇ ψυχῇ σου καὶ μὴ ἀμνημονήσῃς αὐτοῦ ἐν χρήμασίν σου. ⁷ Πᾶς σύμβουλος ἐξαίρει βουλήν, ἄλλ' ἔστιν συμβουλευὼν εἰς ἑαυτόν. ⁸ ἀπὸ συμβούλου φύλαξον τὴν ψυχὴν σου καὶ γνῶθι πρότερον τίς αὐτοῦ χρεῖα— καὶ γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ βουλευέσεται—, μήποτε βάλῃ ἐπὶ σοὶ κληρὸν ⁹ καὶ εἴπῃ σοι Καλὴ ἡ ὁδός σου, καὶ στήσεται ἐξ ἀναντίας ἰδεῖν τὸ συμβησόμενόν σοι. ¹⁰ μὴ βουλευοῦ μετὰ τοῦ ὑποβλεπομένου σε καὶ ἀπὸ τῶν ζηλούντων σε κρύψον βουλήν, ¹¹ μετὰ γυναικὸς περὶ τῆς ἀντιζήλου αὐτῆς καὶ μετὰ δειλοῦ περὶ πολέμου, μετὰ ἐμπόρου περὶ μεταβολίας καὶ μετὰ ἀγοράζοντος περὶ πράσεως, μετὰ βασκάνου περὶ εὐχαριστίας καὶ μετὰ ἀνελεήμονος περὶ χρηστοτηθείας, μετὰ ὀκνηροῦ περὶ παντὸς ἔργου καὶ μετὰ μισθίου ἐφετείου περὶ συντελείας, οἰκέτῃ ἀργῶ περὶ πολλῆς ἐργασίας, μὴ ἔπεχε ἐπὶ τούτοις περὶ πάσης συμβουλίας· ¹² ἄλλ' ἢ μετὰ ἀνδρὸς εὐσεβοῦς ἐνδελέχιζε, ὃν ἂν ἐπιγνώως συντηροῦντα ἐντολάς, ὃς ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ κατὰ τὴν ψυχὴν σου, καὶ ἂν πταισῇς, συναλγήσει σοι. ¹³ καὶ βουλήν καρδίας στήσον, οὐ γὰρ ἔστιν σοι πιστότερος αὐτῆς· ¹⁴ ψυχὴ γὰρ ἀνδρὸς ἀπαγγέλλειν ἐνίοτε εἴωθεν ἢ ἐπτά σκοποὶ ἐπὶ μετεώρου καθημένοι ἐπὶ σκοπῆς. ¹⁵ καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις δεήθητι ὑψίστου, ἵνα εὐθύνῃ ἐν ἀληθείᾳ τὴν ὁδόν σου. ¹⁶ Ἀρχὴ παντὸς ἔργου

λόγος, καὶ πρὸ πάσης πράξεως βουλή. ¹⁷ ἴχνος ἀλλοιώσεως καρδίας τέσσαρα μέρη ἀνατέλλει, ¹⁸ ἀγαθὸν καὶ κακόν, ζωὴ καὶ θάνατος, καὶ ἡ κυριεύουσα ἐνδελεχῶς αὐτῶν γλῶσσά ἐστιν. ¹⁹ ἔστιν ἀνὴρ πανοῦργος πολλῶν παιδευτῆς, καὶ τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ ἐστιν ἄχρηστος. ²⁰ ἔστιν σοφιζόμενος ἐν λόγοις μισητός, οὗτος πάσης τροφῆς καθυστερήσει· ²¹ οὐ γὰρ ἐδόθη αὐτῷ παρὰ κυρίου χάρις, ὅτι πάσης σοφίας ἐστερήθη. ²² ἔστιν σοφὸς τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ, καὶ οἱ καρποὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ ἐπὶ στόματος πιστοί. ²³ ἀνὴρ σοφὸς τὸν ἑαυτοῦ λαὸν παιδεύσει, καὶ οἱ καρποὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ πιστοί. ²⁴ ἀνὴρ σοφὸς πλησθήσεται εὐλογίας, καὶ μακαριοῦσιν αὐτὸν πάντες οἱ ὀρώντες. ²⁵ ζωὴ ἀνδρὸς ἐν ἀριθμῷ ἡμερῶν, καὶ αἱ ἡμέραι τοῦ Ἰσραὴλ ἀναρίθμητοι. ²⁶ ὁ σοφὸς ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ κληρονομήσει πίστιν, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. ²⁷ Τέκνον, ἐν ζωῇ σου πείρασον τὴν ψυχὴν σου καὶ ἰδὲ τί πονηρὸν αὐτῇ καὶ μὴ δῶς αὐτῇ. ²⁸ οὐ γὰρ πάντα πᾶσιν συμφέρει, καὶ οὐ πᾶσα ψυχὴ ἐν παντὶ εὐδοκεῖ. ²⁹ μὴ ἀπληστεύου ἐν πάσῃ τρυφῇ καὶ μὴ ἐκχυθῇς ἐπὶ ἐδεσμάτων· ³⁰ ἐν πολλοῖς γὰρ βρώμασιν ἔσται νόσος, καὶ ἡ ἀπληστία ἐγγιεῖ ἕως χολέρας· ³¹ δι' ἀπληστίαν πολλοὶ ἐτελεύτησαν, ὁ δὲ προσέχων προσθήσει ζωὴν.

38

Omufumu (Munganga), amafumu n'endwâla

¹ Okenge munganga, nk'oku akwânîne okukengwa erhi mikolo yâge e-rhuma, bulya nâye Nyamuzinda wamulemaga. ² Okufuma emwa Ow'Enyanya kurhenga, kwo kuyîsha nka nshokano y'ebwmami. ³ Obumanye bwa munganga bwo burhuma akananda, bwo bunasômeza abagale. ⁴ Nyamuzinda analengeze abanyinyi, omuntu wabona arhabagayaguza. ⁵ Kali karhi lushâli kayinjihagya amîshi^u, kayêrekana obuhashe. ⁶ Nyamuzinda ye hà kandi abantu obukengêre, kandi ye hà abantu obuhashe, mpu bacitakîrire ebinja by'obuhashe bwâge. ⁷ Anabikolêse, oku kubuka n'okurhûliriza, omufumu anarhôle atu-nturnîre haguma kwône. ⁸ Ntyo emikoio yâge erhahwa, ye lumiza n'aminja omu igulu. ⁹ Mwana wâni, mango walwâla, oleke okulumbwîja, shenga Nyamuzinda akafumya. ¹⁰ Oleke obubi bwâwe, onalange n'enfune zâwe omu bucêse, onashuke omurhima gwâwe ko ebyâha. ¹¹ N'akakengêzo k'obwâso bw'enshâno, orhûle nk'oku obugale bwâwe bunali. ¹² Kandi oje emwa munganga, bulya naye Nyamuzinda wamulemaga, orhamulahiraga, omulagirîrekwo. ¹³ Hali amango okufuma kuli omu maboko ga bamuganga. ¹⁴ Nabo bakolaga bashenga Nyamuzinda, mpu abashobôze engalo y'oku-rhuliriza, n'ey'okufumya lyo bamanyigalukira abandî. ¹⁵ Omuntu ojira ecâha omu masû ga Lulema, akumbe omu maboko ga muganga.

Olufû n'emishîbo

¹⁶ Mwana wâni, olakire owâwe ofire, olake omutula gwâwe, o-rhayîbagiraga n'okukâkenga ecusho câge. ¹⁷ Olake bwenêne, olake omutula gwâwe, oshîbe nk'oku nyakufa ana-kwanîne^v, lusiku luguma erhi ibiri, bulya ekanwa k'abantu ebabwa, buzinda omutula gwâwe gurhûlirire. ¹⁸ Bulya omutula gunayîrhe, omurhima gwamarhoga nta buzibu guci-gwerhe. ¹⁹ Wamabisha omuntu wâwe, oyîbagirage omutula gwâwe, omutula gu-rhalamirwakwo. ²⁰ Orhabîkiriraga omutula emurhima, ogurhenze, kengêra okuhwa kw'a- kalamo kawe. ²¹ Orhayîbagiraga, ejibwa ci erharhengwa^w, emirenge yâwe erhagalule nyakufa: nâwe wene kucîbabaza ocîbabazize. ²² Kengêra aka kanwa kani, kaba kâwe nâwe: «injo erhi nie ene ali we». ²³ Mango wamabisha omuntu wâwe, orhingiba nka waleka okumuke-ngera, obu omûka gwamurhenziremwo, orhûlirirage nâwe.

Obushanja bw'amaboko

²⁴ Oburhimanya bw'omwandisi buyîgwa amango g'okurhamuka, n'o-rhaliko mmanja yeba murhimanya. ²⁵ Kurhi akaba murhimanya omuntu ozukira oku ngâlè y'okuhinga, omu-ntu irenge lyâge lyoshi liri omu kufumbarha akarhi k'okuyâbula, omuntu oja atunda empanzi anaziregerereko, ôrhaderha ogurhali gwa nkafu!^x ²⁶ Omurhima gwâge guli omu by'okuhinga, n'ebijingo byoshi erhi ayahi-rira amanina. ²⁷ Kwo na kuguma n'abanyakasi n'abanya bushanja boshi, bali oku kasi buca-buyira, barhagoheka, abajira obulonga bw'okubinja ebima-nyiso^y, bahindulage ene n'irhondo ecimanyiso babijirire: mpu lyo bayumanyanya

^u38.5 Obukulu omu mîshi: lola Lub 15,23: ecisômerine c'e Mara.

^v38.17 Ekanwa ebâbwa: hali ebihugo bijira enkomedu erhi wakabula bulakira omuntu ofire, banakushobeke mpu we muyisire'..

^w38.21 Erhagalukwa: ekuzimu.

^x38.25 Empanzi: omuntu orhagerêreza bindi bici ogurhali mukolo gwâge gwône, erya nkomedu n'erya nka masini, acibuzire akantu; oburhimanya buhûnyire omuntu acidôse «cici cirhuma njira ntya?»

^y38.27 Ebimanyiso: kantu kamanysiso nn'akantu bakananisirekwo, kandi erhi kashê..

n'ecisiki, balale oku ciko mpu lyo bashwinja obushanja bwâbo. ²⁸ Kwo na kuguma n'abatuzi eluganda: obone arhole ecûma, idûrhu ly'omuliro limuyûdukire, yeshi arhubanukirwe; okutôrha kw'enyundo kumufuke amarhwiri, arhasinza handi, cirya cûma cône; omu-rhima gwoshi kwa gulya mukolo gunali, oku ciko alala mpu lyo ayûnjuzâ. ²⁹ Kwo na kuguma na nababômbi, aha bushanja bwâge, ayôkoleze n'a-magulu; obushanja bumuli aha nyomvu, n'okucibûnda guli mulâli; ³⁰ amaboko gabûmbe ibûmba, amagulu galilabarhe, emurhima kuko-mbeza bwinja kwône, na ngasi bijingo kuhyajira amasiga. ³¹ Abo bantu boshi bacikubagire amaboko gabo, ngasi muguma ali mule-nga omu bushanja bwâge. ³² Buzira bo, nta lugo lwankayûbakwa, ntaye wankabalama erhi kujiyûbaka handi. ³³ Ci kwône orhabashimâne omu ihano ly'ecihugo, barhali n'omu lugero lw'abakulu b'endêko. Barhali bazûzi, barhanayumva irhegeko oku ligenda. ³⁴ Barhali bayigîriza, barhali ba kugerêreza bwenêne, barhali b'omu mu-rhwe gw'abajizi b'emigani. Ci kwône bali mutungo omu igulu, n'omusengero gwâbo guba guyerekire obushanja-bwâbo.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 38

¹ Τίμα ἱατρὸν πρὸς τὰς χρείας αὐτοῦ τιμαῖς αὐτοῦ, καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισεν κύριος· ² παρὰ γὰρ ὑψίστου ἐστὶν ἴασις, καὶ παρὰ βασιλέως λήμψεται δόμα. ³ ἐπιστήμη ἱατροῦ ἀνυψώσει κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐναντὶ μεγιστάνων θαυμασθήσεται. ⁴ κύριος ἔκτισεν ἐκ γῆς φάρμακα, καὶ ἀνὴρ φρόνιμος οὐ προσοχθεῖ αὐτοῖς. ⁵ οὐκ ἀπὸ ξύλου ἐγλυκάνθη ὕδωρ εἰς τὸ γνωσθῆναι τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ; ⁶ καὶ αὐτὸς ἔδωκεν ἀνθρώποις ἐπιστήμην ἐνδοξάζεσθαι ἐν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ. ⁷ ἐν αὐτοῖς ἐθεράπευσεν καὶ ἦρεν τὸν πόνον αὐτοῦ, μυρεψὸς ἐν τούτοις ποιήσει μεῖγμα, ⁸ καὶ οὐ μὴ συντελεσθῇ ἔργα αὐτοῦ, καὶ εἰρήνη παρ' αὐτοῦ ἐστὶν ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς. ⁹ Τέκνον, ἐν ἀρρωστήματί σου μὴ παράβλεπε, ἀλλ' εὖξαι κυρίῳ, καὶ αὐτὸς ἰάσεται σε· ¹⁰ ἀπόστησον πλημμέλειαν καὶ εὐθυνον χεῖρας καὶ ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας καθάρισον καρδίαν· ¹¹ δὸς εὐωδίαν καὶ μνημόσυνον σεμιδάλεως καὶ λίπανον προσφορὰν ὡς μὴ ὑπάρχων. ¹² καὶ ἱατρῷ δὸς τόπον, καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισεν κύριος, καὶ μὴ ἀποστήτω σου, καὶ γὰρ αὐτοῦ χρεία. ¹³ ἐστὶν καιρὸς ὅτε καὶ ἐν χερσὶν αὐτῶν εὐοδία· ¹⁴ καὶ γὰρ αὐτοὶ κυρίου δεηθήσονται, ἵνα εὐοδώσῃ αὐτοῖς ἀνάπαυσιν καὶ ἴασιν χάριν ἐμβιώσεως. ¹⁵ ὁ ἀμαρτάνων ἐναντὶ τοῦ ποιήσαντος αὐτὸν ἐμπέσοι εἰς χεῖρας ἱατροῦ. ¹⁶ Τέκνον, ἐπὶ νεκρῷ κατάγαγε δάκρυα καὶ ὡς δεῖνὰ πάσχων ἑναρξαι θρήνου, κατὰ δὲ τὴν κρίσιν αὐτοῦ περίστειλον τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ μὴ ὑπερίδῃς τὴν ταφὴν αὐτοῦ. ¹⁷ πίκρανον κλαυθμὸν καὶ θέρμανον κοπτετὸν καὶ ποίησον τὸ πένθος κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ἡμέραν μίαν καὶ δύο χάριν διαβολῆς καὶ παρακλήθητι λύπης ἕνεκα· ¹⁸ ἀπὸ λύπης γὰρ ἐκβαίνει θάνατος, καὶ λύπη καρδίας κάμψει ἰσχύν. ¹⁹ ἐν ἐπαγωγῇ παραμένει καὶ λύπη, καὶ βίος πτωχοῦ κατὰ καρδίας. ²⁰ μὴ δῶς εἰς λύπην τὴν καρδίαν σου, ἀπόστησον αὐτὴν μνησθεὶς τὰ ἔσχατα· ²¹ μὴ ἐπιλάθῃ, οὐ γὰρ ἐστὶν ἐπάνοδος, καὶ τοῦτον οὐκ ὠφελήσεις καὶ σεαυτὸν κακώσεις. ²² μνησθήτι τὸ κρίμα μου, ὅτι οὕτως καὶ τὸ σὸν· ἐμοὶ ἐχθὲς καὶ σοὶ σήμερον. ²³ ἐν ἀναπαύσει νεκροῦ κατάπαυσον τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ καὶ παρακλήθητι ἐν αὐτῷ ἐν ἐξόδῳ πνεύματος αὐτοῦ. ²⁴ Σοφία γραμματέως ἐν εὐκαιρίᾳ σχολῆς, καὶ ὁ ἐλασσούμενος πράξει αὐτοῦ σοφισθήσεται. ²⁵ τί σοφισθήσεται ὁ κρατῶν ἀρότρου καὶ καυχώμενος ἐν δόρατι κέντρου, βόας ἐλαύνων καὶ ἀναστρεφόμενος ἐν ἔργοις αὐτῶν, καὶ ἡ διήγησις αὐτοῦ ἐν υἱοῖς ταύρων; ²⁶ καρδίαν αὐτοῦ δώσει ἐκδοῦναι αὐλάκας, καὶ ἡ ἀγρυπνία αὐτοῦ εἰς χορτάσματα δαμάλεων. ²⁷ οὕτως πᾶς τέκτων καὶ ἀρχιτέκτων, ὅστις νύκτωρ ὡς ἡμέρας διάνει· οἱ γλύφοντες γλύμματα σφραγίδων, καὶ ἡ ἐπιμονὴ αὐτοῦ ἀλλοιῶσαι ποικιλίαν· καρδίαν αὐτοῦ δώσει εἰς ὁμοιώσαι ζωγραφίαν, καὶ ἡ ἀγρυπνία αὐτοῦ τελέσαι ἔργον. ²⁸ οὕτως χαλκεὺς καθήμενος ἐγγὺς ἄκμονος καὶ καταμανθάνων ἔργα σιδήρου· ἀτμὶς πυρὸς τήξει σάρκα αὐτοῦ, καὶ ἐν θερμῇ καμίνου διαμαχήσεται· φωνὴ σφύρης κλινεῖ τὸ οὖς αὐτοῦ, καὶ κατέναντι ὁμοιώματος σκεύους οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ· καρδίαν αὐτοῦ δώσει εἰς συντέλειαν ἔργων, καὶ ἡ ἀγρυπνία αὐτοῦ κοσμήσαι ἐπὶ συντελείας. ²⁹ οὕτως κεραμεὺς καθήμενος ἐν ἔργῳ αὐτοῦ καὶ συστρέφων ἐν ποσὶν αὐτοῦ τροχόν, ὃς ἐν μερίμνῃ κεῖται διὰ παντὸς ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐναριθμῖος πᾶσα ἡ ἐργασία αὐτοῦ. ³⁰ ἐν βραχίονι αὐτοῦ τυπώσει πηλὸν καὶ πρὸ ποδῶν κάμψει ἰσχὺν αὐτοῦ· καρδίαν ἐπιδώσει συντελέσαι τὸ χρῆμα, καὶ ἡ ἀγρυπνία αὐτοῦ καθαρῶς κάμινον. ³¹ Πάντες οὗτοι εἰς χεῖρας αὐτῶν ἐνεπίστευσαν, καὶ ἕκαστος ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ σοφίζεται· ³² ἄνευ αὐτῶν οὐκ οἰκισθήσεται πόλις, καὶ οὐ παροικήσουσιν οὐδὲ περιπατήσουσιν. ³³ ἀλλ' εἰς βουλὴν λαοῦ οὐ ζητηθήσονται καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ οὐχ ὑπεραλοῦνται· ἐπὶ δίφρον δικαστοῦ οὐ καθιοῦνται καὶ διαθήκην κρίματος οὐ διανοηθήσονται. ³⁴ οὐδὲ μὴ ἐκφάνωσιν παιδεῖαν καὶ κρίμα καὶ ἐν παραβολαῖς οὐχ εὐρεθήσονται, ἀλλὰ κτίσμα αἰῶνος στηρίσουσιν, καὶ ἡ δέησις αὐτῶν ἐν ἐργασίᾳ τέχνης

39

Omwandisi

¹ Kundi kundi ayôrha omuntu osêgeza omurhima n'enkengêro oku i-rhegeko ly'Ow'Enyanya.

Kulongereza alongereza oburhimanya bw'abakulukulu boshi, amango gâge g'okurhamûka, arhamûkire oku bulêbi. ² Kubîka abîkirira emyanzi y'abantu bajire irenge, asheshere omu rhwonga-rhwonga rhw'emigani. ³ Alongereze okuhundûla omugani, ayumve irala ly'amahwe g'emi-gani. ⁴ Ekarhî k'abakulu yo akolera, wamushimâna haguma n'abarhegesi. Abalame, aj'ihanga, abwine ebinja n'ebibi bibâ omu bantu. ⁵ Kurhenga sêzi, n'omurhima gwoshi, emwa Nyamuzinda, Lulema wâge ayêrekera, ayinamufire omurhima emw'Ow'Enyanya, arhenge omu kanwa, ashenge, ahûne obwonjo oku byâha byâge yene. ⁶ Omukulu Nyamuzinda akalonza, amuyunjuza mûka gwa bukengere. Naye yene aderha ebinwa by'oburhimanya, ashenga avuge Nyamuzinda omunkwa. ⁷ Abona obumanye n'ihano lishingânine n'amahwe mafulike aga-shwêkere oku murhima. ⁸ Ebi ayigîrizîbwe abiyêrekana, analimbire irhegeko ly'endagâno ya Nyamuzinda. ⁹ Banji bakunga obukengêre bwâge, na nta mango ayîbagirwe. Barhakahusa kumukengera, izîno lyâge lyâlama omu ngasi maburhwa. ¹⁰ Amashanja gâganira oburhimanya bwâge, n'endêko ekuze irenge Iyaâge. ¹¹ Erhi akalama bwenêne, izîno lyâge Iyaj'irenge kulusha ecihumbi, n'cerhi akafâ duba, gurhali muhona.

Mukuze Nyamuzinda

¹² Nnonzire okushubiderha enkengêro zâni, omurhima gwâni guyunjwire nka mwêzi mukulu. ¹³ Munyumve bana bâni, mukule nka roza ntwêre oku cikunguzo c'olwîshi. ¹⁴ Murhengemwo akisûnunu kinja nka nshangi, muyâse nka mburho, o-bwehe bwinyu buyudûke, muyimbe olwimbo, mukuze Nyamuzinda oku mikolo yâge. ¹⁵ Mukuze izîno lyâge, muyâlize irenge lyâge, muyimbe muzihe, mude-rhe mpu: ¹⁶ Neci mushâna, erhahimwa kuyinjîha emikolo ya Nyamuzinda! oku adesire kwo binabâ. Nta kuderha mpu: Byo bici ebyo? Cirhumire bibâ ntyo? Ngasi kantu kayîgwa omu mango gâko. ¹⁷ Oluderho lwâge lwône lunasike amîshi, lugasingike, izu lyâge linafu-kule amîshi, ¹⁸ oku adesire kunabe, ntaye wankacika ecijiro câge c'okuciza. ¹⁹ Ebi abantu bajira byoshi abimanyire, kurhankahashikana habe eci a-rhabona. ²⁰ Kubona abona kurhenga ensiku n'amango, ntaco cimusômera. ²¹ Nta kuderha mpu: Co cici eco? Cirhumire bibâ ntyo? ngasi kantu ka-gwerhe eci kalemîrwe. ²² Kul'omugisho gwâge gwalumiraga byoshi nka lwîshi, gwajomya idaho nka nkuba y'ecihonzi, ²³ kw'agabira amashanja obukunizi bwâge, ntyo kw'ahindulaga amîshi² mûnyu. ²⁴ Oku enjira zâge zishinganyire oku bantu bamurhînya, kwo zinali za bikunguzo oku bantu babî. ²⁵ Ebinja byâlemîrwe abinja kurhenga emurhondêro, n'ebibî ababî. ²⁶ Akantu karhanzi k'obulagirire omu kalamo k'omuntu: mîshi, muliro, cûma c'omûnyu, nshâno, marha n'obûci, murhobo gw'oku muzabîbu, mavurha n'omwambalo. ²⁷ Ebyo byoshi bibâ binja oku binja, ci oku babî, binahinduke bibî. ²⁸ Hali empûsi balemeraga okuhâna, oku bukunizi bwage ayijira buha-nya. amango g'obuhane enayishe n'omuhûsi gwâyo, ejire omukolo obukunizi bwa Lulema buyirhumire. ²⁹ Omuliro, olubula, ecizombo n'olufu, ebyo byoshi byalemirwe okuba buhane. ³⁰ Amîno g'ebiryanyi, endumira-mucira, enjoka engôrho y'olwihôlo lw'okuheza ababî, ³¹ byoshi eba nganda yâge y'okujira oku adesire, biri en'igulu byalinga okurhumwa, hano amango gahika, birharhenguhe. ³² Co carhumaga nyanka omuhigo kurhenga emurhondêro. nagerêreza nanayandika nti: ³³ «Emikolo ya Nyamuzinda yoshi eba minja aha nsa ekwânine, ana-shobôze olagirire. ³⁴ Nta kuderha mpu: ehi hirhali hinja nka hira, bulya ngasi kantu kali ki-nja omu mango gâko. ³⁵ Bunôda, n'omurhima gwoshi muyashamage, muyimbe, mukuze izîno Iya Nyamuzinda!»

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 39

¹ Πλὴν τοῦ ἐπιδιδόντος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ διανοομένου ἐν νόμῳ ὑψίστου, σοφίαν πάντων ἀρχαίων ἐκζητήσει καὶ ἐν προφηταῖς ἀσχοληθήσεται, ² διήγησιν ἀνδρῶν ὀνομαστῶν συντηρήσει καὶ ἐν στροφαῖς παραβολῶν συνεισελεύσεται, ³ ἀπόκρυφα παροιμιῶν ἐκζητήσει καὶ ἐν αἰνίγμασι παραβολῶν ἀναστραφήσεται. ⁴ ἀνὰ μέσον μεγιστάνων ὑπηρετήσεται καὶ ἔναντι ἡγουμένων ὀφθήσεται· ἐν γῇ ἀλλοτρίων ἔθνων διελεύσεται, ἀγαθὰ γὰρ καὶ κακὰ ἐν ἀνθρώποις ἐπείρασεν. ⁵ τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐπιδώσει ὀρθρίσαι πρὸς κύριον τὸν ποιήσαντα αὐτὸν καὶ ἔναντι ὑψίστου δεηθήσεται· καὶ ἀνοίξει στόμα αὐτοῦ ἐν προσευχῇ καὶ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ δεηθήσεται. ⁶ ἐὰν κύριος ὁ μέγας θελήσῃ, πνεύματι συνέσεως ἐμπλησθήσεται· αὐτὸς ἀνομβρήσει ῥήματα σοφίας αὐτοῦ καὶ ἐν προσευχῇ ἐξομολογήσεται κυρίῳ. ⁷ αὐτὸς κατευθυεῖ βουλὴν αὐτοῦ καὶ ἐπιστήμην καὶ ἐν τοῖς ἀποκρύφοις αὐτοῦ διανοηθήσεται. ⁸ αὐτὸς ἐκφανεῖ παιδείαν διδασκαλίας αὐτοῦ καὶ ἐν νόμῳ διαθήκης κυρίου καυχήσεται. ⁹ αἰνέσουσιν τὴν σύνεσιν αὐτοῦ πολλοί, καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος οὐκ ἐξαλειφθήσεται· οὐκ ἀποστήσεται τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ζήσεται εἰς γενεὰς γενεῶν. ¹⁰ τὴν σοφίαν αὐτοῦ διηγῶνται ἔθνη, καὶ τὸν ἔπαινον αὐτοῦ ἐξαγγελεῖ

²39.23 Agahindula mûnyu: Iola Murh 19, 24-26.

ἐκκλησία· ¹¹ ἐὰν ἐμμένῃ, ὄνομα καταλείψει ἡ χίλιος, καὶ ἐὰν ἀναπαύσῃται, ἐκποιεῖ αὐτῷ.

¹² Ἔτι διανοηθεῖς ἐκδιηγῆσομαι καὶ ὡς διχομηνία ἐπληρώθην. ¹³ εἰσακούσατέ μου, υἱοὶ ὅσοι, καὶ βλαστήσατε ὡς ῥόδον φυόμενον ἐπὶ ῥεύματος ὑγροῦ ¹⁴ καὶ ὡς λίβανος εὐωδιάσατε ὁσμὴν καὶ ἀνθήσατε ἄνθος ὡς κρίνον. δαΐδοτε ὁσμὴν καὶ αἰνέσατε ἄσμα, εὐλογήσατε κύριον ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ἔργοις, ¹⁵ δότε τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μεγαλωσύνην καὶ ἐξομολογήσασθε ἐν αἰνέσει αὐτοῦ ἐν ὕδασι χειλέων καὶ ἐν κινύραις καὶ οὕτως ἐρεῖτε ἐν ἐξομολογήσει ¹⁶ Τὰ ἔργα κυρίου πάντα ὅτι καλὰ σφόδρα, καὶ πᾶν πρόσταγμα ἐν καιρῷ αὐτοῦ ἔσται· οὐκ ἔστιν εἰπεῖν τί τοῦτο; εἰς τί τοῦτο; πάντα γὰρ ἐν καιρῷ αὐτοῦ ζητηθήσεται. ¹⁷ ἐν λόγῳ αὐτοῦ ἔστη ὡς θημωνία ὕδωρ καὶ ἐν ῥήματι στόματος αὐτοῦ ἀποδοχεῖα ὑδάτων. ¹⁸ ἐν προστάγματι αὐτοῦ πᾶσα ἡ εὐδοκία, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἐλαττώσει τὸ σωτήριον αὐτοῦ. ¹⁹ ἔργα πάσης σαρκὸς ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν κρυβῆναι ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. ²⁰ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος εἰς τὸν αἰῶνα ἐπέβλεψεν, καὶ οὐθὲν ἔστιν θαυμάσιον ἐναντίον αὐτοῦ. ²¹ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν τί τοῦτο; εἰς τί τοῦτο; πάντα γὰρ εἰς χρείας αὐτῶν ἐκτισται. ²² Ἡ εὐλογία αὐτοῦ ὡς ποταμὸς ἐπεκάλυψεν καὶ ὡς κατακλυσμὸς ξηρὰν ἐμέθυσεν. ²³ οὕτως ὀργὴν αὐτοῦ ἔξη κληρονομήσει, ὡς μετέστρεψεν ὕδατα εἰς ἄλμην. ²⁴ αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ τοῖς ὁσίοις εὐθεῖαι, οὕτως τοῖς ἀνόμοις προσκόμματα. ²⁵ ἀγαθὰ τοῖς ἀγαθοῖς ἐκτισται ἀπ' ἀρχῆς, οὕτως τοῖς ἁμαρτωλοῖς κακά. ²⁶ ἀρχὴ πάσης χρείας εἰς ζωὴν ἀνθρώπου, ὕδωρ καὶ πῦρ καὶ σίδηρος καὶ ἄλας καὶ σεμίδαλις πυροῦ καὶ γάλα καὶ μέλι, αἶμα σταφυλῆς καὶ ἔλαιον καὶ ἰμάτιον. ²⁷ ταῦτα πάντα τοῖς εὐσεβέσιν εἰς ἀγαθὰ, οὕτως τοῖς ἁμαρτωλοῖς τραπήσεται εἰς κακά. ²⁸ Ἔστιν πνεύματα, ἃ εἰς ἐκδίκησιν ἐκτισται καὶ ἐν θυμῷ αὐτοῦ ἐστερέωσεν μάστιγας αὐτῶν· ἐν καιρῷ συντελείας ἰσχὺν ἐκχεοῦσιν καὶ τὸν θυμὸν τοῦ ποιήσαντος αὐτοὺς κοπάσουσιν. ²⁹ πῦρ καὶ χάλαζα καὶ λιμὸς καὶ θάνατος, πάντα ταῦτα εἰς ἐκδίκησιν ἐκτισται. ³⁰ θηρίων ὀδόντες καὶ σκορπίοι καὶ ἔχεις καὶ ῥομφαία ἐκδικοῦσα εἰς ὄλεθρον ἀσεβεῖς. ³¹ ἐν τῇ ἐντολῇ αὐτοῦ εὐφρανθήσονται καὶ ἐπὶ τῆς γῆς εἰς χρείας ἐτοιμασθήσονται καὶ ἐν καιροῖς αὐτῶν οὐ παραβήσονται λόγον. ³² Διὰ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς ἐστηρίχθη καὶ διενοήθη καὶ ἐν γραφῇ ἀφῆκα ³³ Τὰ ἔργα κυρίου πάντα ἀγαθὰ καὶ πᾶσαν χρεῖαν ἐν ὥρᾳ αὐτῆς χορηγήσει, ³⁴ καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν τοῦτο τούτου πονηρότερον, πάντα γὰρ ἐν καιρῷ εὐδοκιμηθήσεται. ³⁵ καὶ νῦν ἐν πάσῃ καρδίᾳ καὶ στόματι ὑμνήσατε καὶ εὐλογήσατε τὸ ὄνομα κυρίου.

40

Obuligo

¹ Obuhanya bwajire oku bantu boshi, omucimba gw'obuja gwarhamize bene Adamu, kurhenga olusiku omuntu arhenga omu nda ya nnina, kuhika olusiku ashubira emwa nnina wa boshi^a. ² Enkengêro zâbo, obwôba bubali emurhima, binali bitya bihamba by'olusiku luminya lw'okufâ. ³ Mwâmi otamîre oku ntebe y'irenge, na nyakahuku otamîre omu mvu-ngu n'omu luvu, ⁴ omukulu oyambalîre obugale, ensirha y'obukulu omu irhwe, na hibu-shangi-bufundike, kuli boshi burhe, mutula, ntemu, musisi, bwâba bwa kufâ, ntambala n'enongwe. ⁵ îro ly'obudufu, mango omuntu agwishîre, mpu arhamûka, liba lya kuyîbagiza kwône amaganya: ⁶ hano omuntu aderha mpu akarhamûkaga, ayumve oku liguma nka gukola mûshi, n'obwo ali îro, bamugezemwo omusisi^b, nka muntu washugunusire amatumu. ⁷ Erhi asinsimuka-atulûka, gabe nka go mango bamulîkûzize, asômerwe yene n'obwôba bwâge. ⁸ Oku ngasi ciremwa, kurhenga oku omuntu kuhika oku nsimba, ci bwenêne kali nda oku banya-byâha: ⁹ lufû, muko, ntambala n'engôrho, mutula, cizombo, buhanya, ye lwa-bo-shi! ¹⁰ Ebyo byoshi byalemîrwe abanya-byâha, bo barhumaga n'ecihonzi cinene cimirîra igulu. ¹¹ Ngasi hirhenga omu budaka, omu budaka hishubira, na ngasi hirhenga omu mîshi, omu nyanja hija.

Emigani

¹² Okuhonga n'okulenganya byacihwa, ci obuyêmêre bw'omurhima nka-na bwayôrha ensiku n'amango. ¹³ Abagale b'endyâlya bahuba nka mugezi, bâhirigirha nka mulazo gwa nkuba nyâmûka, ¹⁴ Omubî akabumbûla enfune anacîshinge, n'obwo kukola kuhera^c kwâge. ¹⁵ Iburha ly'ababî lirhaluza mashami, emizî migalu-galu erhabugâna aga-rhali mabâle. ¹⁶ Kasheke akunda amîshi n'ebikunguzo, ye barhangitwa. ¹⁷ Okurhona kwo kuli nk'ishwa liyunjwîre mugisho, n'okusholôlera omukenyi, mugisho gw'ensiku n'amango.

^a40.1 Olukulu: lubanja lukulu, buhanya bwa kufâ; nnina wa boshi: budaka, ekuzimu, lola Ayu 14, 1-2.

^b40.6 Omusisi: kuyôboha okufâ ngasi mango ecikango c'olufû câjîre omu bantu, omu nyanja: lola 40, 10; Muh 1, 7; Murh 3, 19: Lul 146.

^c40.14 Okuhera kwâge: omuhwinja w'ensiku...

Ebinja

¹⁸ Entagengwa n'ogwerhe omukolo gwâge bajira akalamo kinja, ci owa-rhôte obuhirhi acirhalusire.
¹⁹ Abana n'olugo lûbake banalamye izîno, ci okuhika oku burhimanya kucilushire. Okushwêka enkafu, okuba n'amashwa, kunajîse irenge, ci okuyanka omukazi nkana kulushire. ²⁰ Erivayi n'obulenga binashagaluse omuntu, ci okuzigira oburhimanya kucilushire. ²¹ Akarhera n'oluzihwa binanyunye olwimbo, ci izu linja lilushire. ²² Iranga n'igenda linja binashagaluse amasû, ci olwange luli omu ishwa lucilushire.
²³ Abîra n'abayumanîne banashimânane, ci okushimânana kw'omulume na mukâge kwo kukulu. ²⁴ Bene winyu n'abunkwa baba bakukurhabâla amango oli omu mbaka, ci okusholôlera omukenyi kunamugalukire bwenêne kulusha. ²⁵ Amasholo n'ensaranga binalimbîse omuntu, ci ihano linja licikwânîne kulusha.
²⁶ Obugale n'emisi binarhwalihye omurhima, ci okurhînya Nyamuzinda kulushire. ²⁷ Okurhînya Nyamuzinda kuli nk'ishwa lirimwo omwavu, irenge lyakwo lilushire agandi goshi kumanyilanga.

Okuja kwahûna

²⁸ Mwana wâni, orhalamiraga okuja kwahûna, okufâ kwo kukulu aha kuhûniriza ene n'irhondo.
²⁹ Omuntu okonolera ebya bene amasû, akalamo kâge karhakaderhwa kalamo. Kuli kushâhuka okukalâlira eby'embuga, omuntu balezire banamuhanûla, arhakômera eyo njira. ³⁰ Ekanwa k'owahwîrekwo enshonyi, okuhûniriza kuba kwinja, ci kwône erhi na muliro omu nda yâge.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 40

¹ Ἀσχολία μεγάλη ἔκτισται παντὶ ἀνθρώπῳ καὶ ζυγὸς βαρὺς ἐπὶ υἱοῦς Ἀδὰμ ἀφ' ἡμέρας ἐξόδου ἐκ γαστρὸς μητρὸς αὐτῶν ἕως ἡμέρας ἐπιστροφῆς εἰς μητέρα πάντων. ² τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν καὶ φόβον καρδίας, ἐπίνοια προσδοκίας, ἡμέρα τελευτῆς. ³ ἀπὸ καθημένου ἐπὶ θρόνου ἐνδόξου καὶ ἕως τεταπεινωμένου ἐν γῇ καὶ σποδῶ, ⁴ ἀπὸ φοροῦντος ὑακίνθινον καὶ στέφανον καὶ ἕως περιβαλλομένου ὠμόλινον θυμὸς καὶ ζῆλος καὶ ταραχὴ καὶ σάλος καὶ φόβος θανάτου καὶ μηνίαμα καὶ ἔρις. ⁵ καὶ ἐν καιρῷ ἀναπαύσεως ἐπὶ κοίτης ὕπνος νυκτὸς ἄλλοιοι γινῶσιν αὐτοῦ. ⁶ ὀλίγον ὥς οὐδὲν ἐν ἀναπαύσει, καὶ ἀπ' ἐκείνου ἐν ὕπνοις ὥς ἐν ἡμέρᾳ σκοπιᾶς τεθορυβημένος ἐν ὁράσει καρδίας αὐτοῦ ὥς ἐκπεφευγὼς ἀπὸ προσώπου πολέμου. ⁷ ἐν καιρῷ χρείας αὐτοῦ ἐξηγέρθη καὶ ἀποθαυμάζων εἰς οὐδένα φόβον. ⁸ μετὰ πάσης σαρκὸς ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους, καὶ ἐπὶ ἁμαρτωλῶν ἐπταπλάσια πρὸς ταῦτα. ⁹ θάνατος καὶ αἷμα καὶ ἔρις καὶ ῥομφαία, ἐπαγωγαί, λιμὸς καὶ σύντριμμα καὶ μᾶστιξ. ¹⁰ ἐπὶ τοὺς ἀνόμους ἐκτίσθη ταῦτα πάντα, καὶ δι' αὐτοὺς ἐγένετο ὁ κατακλυσμὸς. ¹¹ πάντα, ὅσα ἀπὸ γῆς, εἰς γῆν ἀναστρέφει, καὶ ἀπὸ ὑδάτων, εἰς θάλασσαν ἀνακάμπτει.

¹² Πᾶν δῶρον καὶ ἀδικία ἐξαλειφθήσεται, καὶ πίστις εἰς τὸν αἰῶνα στήσεται. ¹³ χρήματα ἀδίκων ὥς ποταμὸς ξηρανθήσεται καὶ ὥς βροντὴ μεγάλη ἐν ὑετῷ ἐξηχῆσει. ¹⁴ ἐν τῷ ἀνοῖξαι αὐτὸν χεῖρας εὐφρανθήσεται, οὕτως οἱ παραβαίνοντες εἰς συντέλειαν ἐκλείψουσιν. ¹⁵ ἔκγονα ἀσεβῶν οὐ πληθυνεῖ κλάδους, καὶ ρίζαι ἀκάθαρτοι ἐπ' ἀκροτόμου πέτρας. ¹⁶ ἄχι ἐπὶ παντὸς ὕδατος καὶ χεῖλους ποταμοῦ πρὸ παντὸς χόρτου ἐκτιλήσεται. ¹⁷ χάρις ὥς παράδεισος ἐν εὐλογίαις, καὶ ἐλεημοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα διαμενεῖ.

¹⁸ Ζωὴ αὐτάρκους καὶ ἐργάτου γλυκανθήσεται, καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρα ὁ εὐρίσκων θησαυρόν. ¹⁹ τέκνα καὶ οἰκοδομὴ πόλεως στηρίζουσιν ὄνομα, καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρα γυνὴ ἄμωμος λογίζεται. ²⁰ οἶνος καὶ μουσικὰ εὐφραίνουσιν καρδίαν, καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρα ἀγάπησις σοφίας. ²¹ αὐλὸς καὶ ψαλτήριον ἠδύνουσιν μέλη, καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρα γλῶσσα ἡδεῖα. ²² χάριν καὶ κάλλος ἐπιθυμήσει ὀφθαλμὸς καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρα χλόην σπόρου. ²³ φίλος καὶ ἐταῖρος εἰς καιρὸν ἀπαντῶντες, καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρα γυνὴ μετὰ ἀνδρός. ²⁴ ἀδελφοὶ καὶ βοήθεια εἰς καιρὸν θλίψεως, καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρα ἐλεημοσύνη ῥύσεται. ²⁵ χρυσίον καὶ ἀργύριον ἐπιστήσουσιν πόδα, καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρα βουλή εὐδοκιμεῖται. ²⁶ χρήματα καὶ ἰσχύς ἀνυψώσουσιν καρδίαν, καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρα φόβος κυρίου. οὐκ ἔστιν ἐν φόβῳ κυρίου ἐλάττωσις, καὶ οὐκ ἔστιν ἐπιζητήσαι ἐν αὐτῷ βοήθειαν. ²⁷ φόβος κυρίου ὥς παράδεισος εὐλογίας, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν δόξαν ἐκάλυπεν αὐτόν.

²⁸ Τέκνον, ζωὴν ἐπαιτήσεως μὴ βιώσης· κρεῖσσον ἀποθανεῖν ἢ ἐπαιτεῖν. ²⁹ ἀνὴρ βλέπων εἰς τράπεζαν ἀλλοτρίαν, οὐκ ἔστιν αὐτοῦ ὁ βίος ἐν λογισμῷ ζωῆς, ἀλισγῆσει ψυχὴν αὐτοῦ ἐν ἐδέσμασιν ἀλλοτρίοις· ἀνὴρ δὲ ἐπιστήμων καὶ πεπαιδευμένος φυλάσσεται. ³⁰ ἐν στόματι ἀναιδοῦς γλυκανθήσεται ἐπαιτήσις, καὶ ἐν κοιλίᾳ αὐτοῦ πῦρ καήσεται.

Olufu

¹Lufù mâshi! okukengêra oku h'oli kurhahimwa bululu oku muntu oli n'iragi ekarhî k'ebyâge, kuli kâshêga, oyu byoshi bibêrîre, n'owacîhasha okulya yene. ²Mâshi lufù, kâli irhegeko lyâwe licîfinjirwe emwa kâlibwîre^d, oyu ama-gala gàrhîbire mîra, emw'omushosi civandagwa olâl'arhânya, ôwa-rhîbire omurhima arhiba n'obulangelire. ³Orhayôbohaga olufù, kengera âbakushokolire n'abali nyuma zawe. ⁴Liri irhegeko Nyamuzinda âhebirekwo ngasi muntu cakarhuma wacikenyangulira obulonza bw'Ow'Enyanya? Olame myâka ikumi, myâka igana erhi myâka cihumbi, ekuzimu barhakutumuze obula-mu bwâwe.

Oluhembo lw'abantu babî

⁵Bana ba mihera endyâlya ziburha, abakômera enyumpa z'enkola-ma-ligo. ⁶Akashambala basigira abana baburhwa na abanya-byâha kuhera ka- nahera, iburha lyâbo cijâci ca ngasi lusiku. ⁷Omubusi mubî kujâcirwa ajâcirwa n'abana bâge, bulya kulî ye ecibi carhengaga. ⁸Buhanya bwinyu, mwe nkola-maligo, bulya mwalesire irhegeko lya Nyamuzinda w'Enyanya. ⁹Mwabusirwe, mwaburhirwa obuhanya, mwâfa, mufâne n'obuhanya. ¹⁰Ngasi hirhenga omu budaka, omu budaka hishubira, enkola-maligo kwo na kwo, bahehêrîrwe na kuhera bahera. ¹¹Emishîbo bajirira abafîre eba eyerekîre emigogo yâbo, ci izîno ly'e-mihera kuhera linahera. ¹²Oshîbirire izîno lyawe bulya lyo lyasigala, lyo likulu aha buhirhi bw'e-nsaranga. ¹³Akalamo k'iragi kanashinge nsiku, ci izîno ly'irenge libâ ly'ensiku n'amango.

Enshonyi

¹⁴Bana bâni, mubîkirire n'omurhûla enyigîrîzo zâni, Burhimanya bufuli-ke na buhirhi burhaboneka, makwânane maci byâkabona? ¹⁵Omuntu wafulika oku ali musirhe ye mukulu, oku muntu wafulika oburhimanya bwâge. ¹⁶Ntyo mukaziyumva enshonyi nk'oku namubwîra, bulya enshonyi zibâmo kunji, hali ezikwânîne omuntu, hali n'ezirhamukwânîni, n'aba-ntu boshi barhazibâ kuguma. ¹⁷Mube nshonyi z'obûmaguza embere za sho na nyoko, n'ez'okunywe-rha embere z'omurhegesi n'omukulu, ¹⁸ez'okuvuna irhegeko embere z'omuzûzi, n'embere z'omurhambo w'a- bazûzi, n'ez'okubâ mubî embere z'endêko y'olubaga. ¹⁹Obe nshonyi z'obulyâlya embere z'owinyu n'omwîra, n'ez'obushambo eka; ²⁰embere z'okuli kwa Nyamuzinda n'endagâno yâge; obe nshonyi z'o-kuhira engofola oku mêza^e, ²¹ez'okuhânira embere z'abagayanyi, ez'okurhâgalula omusingo gw'âbakulamsize: ²²ez'okulolêreza embaraga, n'ez'okuyôza ow'emwinyu; ²³ez'okunyaga ornwanya gw'owundi erhi akantu bamuhîre, ez'okuloleêreza omukazi ogwerhe iba; ²⁴ez'okushâsa mwambali-kazi wâwe, omanyenye encingo yâge. ²⁵Ez'okuderha kubî embere z'abîra bâwe, n'oyu wahâga orhamuka-ngulaga; ²⁶ez'okuja kwaderha n'okulumîza omwanzi wayumvirhe, n'okuderha amahwe ga bene. ²⁷Ntyo wanamanya enshonyi zikwânîne, n'abandi boshi bânakurhonya.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 41

¹ῤ θάνατε, ὡς πικρόν σου τὸ μνημόσυνόν ἐστιν ἀνθρώπῳ εἰρηνεύοντι ἐν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ, ἀνδρὶ ἀπερισπάστῳ καὶ εὐδοκούμενῳ ἐν πᾶσιν καὶ ἔτι ἰσχύοντι ἐπιδέξασθαι τροφήν. ²ῤ θάνατε, καλόν σου τὸ κρίμα ἐστὶν ἀνθρώπῳ ἐπιδεομένῳ καὶ ἐλασσομένῳ ἰσχύι, ἐσχατογῆρῳ καὶ περισπωμένῳ περὶ πάντων καὶ ἀπειθοῦντι καὶ ἀπολωλεκότῳ ὑπομονήν. ³μὴ εὐλαβοῦ κρίμα θανάτου, μνήσθητι προτέρων σου καὶ ἐσχάτων. ⁴τοῦτο τὸ κρίμα παρὰ κυρίου πάσῃ σαρκί, καὶ τί ἀπαναίνη ἐν εὐδοκίᾳ ὑψίστου; εἴτε δέκα εἴτε ἑκατὸν εἴτε χίλια ἔτη, οὐκ ἔστιν ἐν ᾧ εὐδοκίᾳ ἐλεγχμὸς ζωῆς. ⁵Τέκνα βδελυρὰ γίνεται τέκνα ἀμαρτωλῶν καὶ συναναστροφόμενα παροικίαις ἀσεβῶν. ⁶τέκνων ἀμαρτωλῶν ἀπολείται κληρονομία, καὶ μετὰ τοῦ σπέρματος αὐτῶν ἐνδελεχίῃ ὄνειδος. ⁷πατρὶ ἀσεβεῖ μέμψεται τέκνα, ὅτι δι' αὐτὸν ὄνειδισθήσονται. ⁸οὐαὶ ὑμῖν, ἄνδρες ἀσεβεῖς, οἵτινες ἐγκατελίπετε νόμον θεοῦ ὑψίστου. ⁹καὶ ἐὰν γεννηθῆτε, εἰς κατάραν γεννηθήσεσθε, καὶ ἐὰν ἀποθάνητε, εἰς κατάραν μερισθήσεσθε. ¹⁰πάντα, ὅσα ἐκ γῆς, εἰς γῆν ἀπελεύσεται, οὕτως ἀσεβεῖς ἀπὸ κατάρας εἰς ἀπώλειαν. ¹¹Πένθος ἀνθρώπων ἐν σώμασιν αὐτῶν, ὄνομα δὲ ἀμαρτωλῶν οὐκ ἀγαθὸν ἐξαλειφθήσεται. ¹²φρόντισον περὶ ὀνόματος, αὐτὸ γάρ σοι διαμενεῖ ἢ χίλιοι μεγάλοι θησαυροὶ χρυσοῦ. ¹³ἀγαθῆς ζωῆς ἀριθμὸς ἡμερῶν, καὶ ἀγαθὸν ὄνομα εἰς αἰῶνα διαμενεῖ. ¹⁴παιδεῖαν ἐν εἰρήνῃ συντηρήσατε, τέκνα· σοφία δὲ κεκρυμμένη καὶ θησαυρὸς ἀφανής, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις; ¹⁵κρείσσων ἀνθρωπος ἀποκρύπτων τὴν μωρίαν αὐτοῦ ἢ ἀνθρωπος ἀποκρύπτων τὴν σοφίαν αὐτοῦ. ¹⁶Τοιγαροῦν

^d41.2 Emwa kâlibwîre: amalibuko ganarhuma omuntu acîfinja ôwafire.

^e41.20 Engofola oku mêza: kuli kubula bukenge okuhira engofola oku mêza amango walya, kwo kuguma n'okuhira okuboko ah'irhama..

έντραπητε ἐπὶ τῷ ῥήματί μου· οὐ γάρ ἐστιν πᾶσαν αἰσχύνην διαφυλάξαι καλόν, καὶ οὐ πάντα πᾶσιν ἐν πίστει εὐδοκιμεῖται.¹⁷ αἰσχύνεσθε ἀπὸ πατρὸς καὶ μητρὸς περὶ πορνείας καὶ ἀπὸ ἡγουμένου καὶ δυνάστου περὶ ψεύδους,¹⁸ ἀπὸ κριτοῦ καὶ ἄρχοντος περὶ πλημμελείας καὶ ἀπὸ συναγωγῆς καὶ λαοῦ περὶ ἀνομίας,¹⁹ ἀπὸ κοινωνοῦ καὶ φίλου περὶ ἀδικίας καὶ ἀπὸ τόπου, οὗ παροικεῖς, περὶ κλοπῆς,²⁰ ἀπὸ ἀληθείας θεοῦ καὶ διαθήκης καὶ ἀπὸ πῆξεως ἀγκῶνος ἐπ' ἄρτοις,²¹ ἀπὸ σκορακισμοῦ λήμψεως καὶ δόσεως καὶ ἀπὸ ἀσπαζομένων περὶ σιωπῆς,²² ἀπὸ ὁράσεως γυναικὸς ἐταίρας καὶ ἀπὸ ἀποστροφῆς προσώπου συγγενοῦς,²³ ἀπὸ ἀφαιρέσεως μερίδος καὶ δόσεως καὶ ἀπὸ κατανοήσεως γυναικὸς ὑπάνδρου,²⁴ ἀπὸ περιεργίας παιδίσκης αὐτοῦ καὶ μὴ ἐπιστῆς ἐπὶ τὴν κοίτην αὐτῆς,²⁵ ἀπὸ φίλων περὶ λόγων ὀνειδισμοῦ καὶ μετὰ τὸ δοῦναι μὴ ὀνειδίξει,²⁶ ἀπὸ δευτερώσεως καὶ λόγου ἀκοῆς καὶ ἀπὸ καλύψεως λόγων κρυφίων·²⁷ καὶ ἔση αἰσχυντηρὸς ἀληθινῶς καὶ εὐρίσκων χάριν ἔναντι παντὸς ἀνθρώπου.

42

¹ Ci kwōne, orhabāga nshonyi z'ebīra bikulikīre^f, orhajiraga ecāha erhi bwōba bwa bantu burhuma.
² Orhabēraga irhegeko Iya Nyamuzinda n'endagāno yāge nshonyi, o-rhabāga nshonyi z'okutwīra enkola-maligo olubanja lwābo, ³ ez'okushāmbāa n'abinyu muli mweshi, ez'okuhā abīra bāwe oku byaāwe sho ākusigiraga. ⁴ okulola bwinja omunzāni n'olugero lwāgwo, okubā n'obunguke busu- ngunu erhi bunene bw'olugeru, ⁵ okuyunguka omu burhunzi bwāwe, okukalihira abana bāwe, okuha-nūla n'akarhi omuja mubī. ⁶ Embere z'omukazi wakulonzako emyanzi, okuhulika kwo kukulu, n'aha abantu bahumahuma, orhayībagiraga okufūnikira bwinja. ⁷ Okuganja n'okugera bwinja kwo kumanyibīka, ebyāwe n'ebya bene byoshi biyandikwe. ⁸ Orhabāga nshonyi z'okuhabūla omuhwinja n'omusirhe, n'omushosi w'emvi waja kadali n'emisole. Kwo wayerekana ntyo oku wālezirwe bwinja, n'abandi boshi bakusīma.

Entanya z'ishe w'omunyere

⁹ Buzira kumanya, omunyere ntanya nyinji alerhera ishe, enkengero amulerhera zinamuhanze kuja îro: nka aciri murho, bwōba mpu nkaba ārhayishiheruke duba; erhi aheruka, bwōba mpu k'abona obunyumpa bwinja! ¹⁰ Oku aciri munyere, bwōba mpu erhi bakamurhebaga, abēre ifūnze aha mwābo! Amango akol'agwerhe iba, bwāba mpu erhi akagumbaga ¹¹ Mwāli wāwe arhayumva? Omulange bwinja, omanyē akubonēsa nsho-nyi emw'abashombanyi bāwe, olekiba lwimbo oku lugo, muderhwa w'esēzi n'ow'cbijingo, abantu boshi bakakushunga omunwe!

Abakazi

¹² Oleke okulolēreza iranga Iya ngasi muntu, oleke n'okukābwārhalā haguma n'abakazi. ¹³ Bulya omwambalo gujira obugukuzimu bwāgwo, n'omukazi naye a-gwerhe obubī bw'omukazi. ¹⁴ Obubī bw'omulume bwo bukulu aha bwinja bw'omukazi: omukazi analerhe ihanja⁹ n'ecitumulē.

II. Irengē Iya Nyamuzinda

¹⁵ Buno, nkolaga naganira ogw'emikolo ya Nyamuzinda, nkola naganira ebi nābwine. Luderho lwāge^h Nyamuzinda ājiragamwo emikolo yāge, n'ebiremwa byāge oku alonzize kwo bijira. ¹⁶ Izūba kumoleka limoleka, libone ngasi kantu, n'omukolo gwa Nyamuzinda guyunjwire irengē lyāge. ¹⁷ Nyamuzinda ārhahāga abatagatifu obuhashe bw'okuganira ebinja byāge byoshi, ebi Nyamuzinda, nnawabo-byoshi, asimpanyize mpu ly'i-gulu libēra omu irengē lyāge. ¹⁸ Alikīrc isū omu cirumbi c'enyanga n'omu murhima gw'omuntu, abona amenge gābo, bulyal'Ow'Enyanya ye nn'obumanye bwoshi, alolerīze ebimanyīso by'amango. ¹⁹ Anayērekane ebyāgezire n'ebyāyisha; amanyise n'ebifulike. ²⁰ Nta nkengēro ahabire, nta kanwa kamuhuzireⁱ. ²¹ Ebinja byage byoshi ābirhondesire n'oburhimanya, bulya ali w'ensiku n'amango, ntaco ankayushūlirwa, na ntaco bankamunyaga, a-rhalagīriri oku ihano Iya ndi. ²² Emikolo yāge yoshi erhahimwa bwinja, kw'eri kula omuntu akalolēreza enkunya-kunye. ²³ Ebyo byoshi ho bibā binali by'ensiku n'amartgo, na ngasi mango biyu-mva oku adesire. ²⁴ Ebiremwa byoshi bigenda bibirhi-bibirhi biyerekerīne, ntaco ajizire ci-rhayūmānini. ²⁵ Ngasi ciremwa ciyerekinē obwinja bw'ecindi, ndi wankarhama n'okusingiriza irengē lyāge?

^f42.1 Enshonyi zirhakwānini: hali enshonyi z'obukenge, zo nyinja; hali n'enshonyi z'obuhwinja n'ohwōba, zo mbī, zinayise nnazo.

⁹42.14 Ihanja: Lola Muh 7, 26-28.

^h42.15 Luderho lwāge: Iola Murh 1, 3; Yn 1,1.

ⁱ42.20 Nta kamuhuzire: Nyamuzinda ntaco ahabire, ayīshi byoshi.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 42

¹ Μὴ περὶ τούτων αἰσχυνοῦ καὶ μὴ λάβῃς πρόσωπον τοῦ ἁμαρτάνειν· ² περὶ νόμου ὑψίστου καὶ διαθήκης καὶ περὶ κρίματος δικαιῶσαι τὸν ἄσεβη, ³ περὶ λόγου κοινωνοῦ καὶ ὁδοιπόρων καὶ περὶ δόσεως κληρονομίας ἐταίρων, ⁴ περὶ ἀκριβείας ζυγοῦ καὶ σταθμίων καὶ περὶ κτήσεως πολλῶν καὶ ὀλίγων, ⁵ περὶ διαφόρου πράσεως ἐμπόρων καὶ περὶ παιδείας τέκνων πολλῆς καὶ οἰκίτης πονηρῶς πλευρὰν αἰμάξαι· ⁶ ἐπὶ γυναικὶ πονηρᾷ καλὸν σφραγίς, καὶ ὅπου χεῖρες πολλαί, κλείσονται· ⁷ ὃ ἐὰν παραδιδῶς, ἐν ἀριθμῷ καὶ σταθμῷ, καὶ δόσις καὶ λήμψις, πάντα ἐν γραφῇ·

⁸ περὶ παιδείας ἀνοήτου καὶ μωροῦ καὶ ἐσχατογῆρος κρινομένου πρὸς νέους· καὶ ἔση πεπαιδευμένος ἀληθινῶς καὶ δεδοκιμασμένος ἔναντι παντὸς ζῶντος· ⁹ θυγάτηρ πατρὶ ἀπόκρυφος ἀγρυπνία, καὶ ἡ μέριμνα αὐτῆς ἀφιστᾷ ὕπνον· ἐν νεότητι αὐτῆς, μήποτε παρακμάσῃ, καὶ συνωκηκυῖα, μήποτε μισηθῇ· ¹⁰ ἐν παρθενίᾳ, μήποτε βεβηλωθῇ καὶ ἐν τοῖς πατρικοῖς αὐτῆς ἔγκυος γέννηται· μετὰ ἀνδρὸς οὕσα, μήποτε παραβῇ, καὶ συνωκηκυῖα, μήποτε στειρωθῇ· ¹¹ ἐπὶ θυγατρὶ ἀδιατρέπτῳ στερέωσον φυλακὴν, μήποτε ποιήσῃ σε ἐπίχαρμα ἐχθροῖς, λαλίαν ἐν πόλει καὶ ἔκκλητον λαοῦ, καὶ καταισχύνῃ σε ἐν πλήθει πολλῶν.

¹² παντὶ ἀνθρώπῳ μὴ ἐμβλεπε ἐν κάλλει καὶ ἐν μέσῳ γυναικῶν μὴ συνέδρευε· ¹³ ἀπὸ γὰρ ἱματίων ἐκπορεύεται σῆς καὶ ἀπὸ γυναικὸς πονηρία γυναικός· ¹⁴ κρείσσων πονηρία ἀνδρὸς ἢ ἀγαθοποιὸς γυνή, καὶ γυνὴ καταισχύνουσα εἰς ὄνειδισμόν·

¹⁵ Μνησθήσομαι δὴ τὰ ἔργα κυρίου, καὶ ἃ ἐόρακα, ἐκδιηγῆσομαι· ἐν λόγοις κυρίου τὰ ἔργα αὐτοῦ· ¹⁶ ἥλιος φωτίζων κατὰ πᾶν ἐπέβλεπεν, καὶ τῆς δόξης κυρίου πλήρης τὸ ἔργον αὐτοῦ· ¹⁷ οὐκ ἐξεποίησεν τοῖς ἁγίοις κυρίου ἐκδιηγῆσασθαι πάντα τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, ἃ ἐστερέωσεν κύριος ὁ παντοκράτωρ στηριχθῆναι ἐν δόξῃ αὐτοῦ τὸ πᾶν· ¹⁸ ἄβυσσον καὶ καρδίαν ἐξίχνευσεν καὶ ἐν πανουργέμασιν αὐτῶν διενόηθη· ἔγνω γὰρ ὁ ὑψιστος πᾶσαν εἴδησιν καὶ ἐνέβλεπεν εἰς σημεῖον αἰῶνος· ¹⁹ ἀπαγγέλλων τὰ παρεληλυθότα καὶ τὰ ἐσόμενα καὶ ἀποκαλύπτων ἴχνη ἀποκρύφων· ²⁰ οὐ παρήλθεν αὐτὸν πᾶν διανόημα, οὐκ ἐκρύβη ἀπ' αὐτοῦ οὐδὲ εἷς λόγος· ²¹ τὰ μεγαλεῖα τῆς σοφίας αὐτοῦ ἐκόσμησεν, ὥς ἔστιν πρὸ τοῦ αἰῶνος καὶ εἰς τὸν αἰῶνα· οὔτε προσετέθη οὔτε ἡλαττώθη, καὶ οὐ προσεδεήθη οὐδενὸς συμβούλου· ²² ὥς πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐπιθυμητὰ καὶ ὥς σπινθήρὸς ἐστὶν θεωρησαί· ²³ πάντα ταῦτα ζῇ καὶ μένει εἰς τὸν αἰῶνα ἐν πάσαις χρεαίαις, καὶ πάντα ὑπακούει· ²⁴ πάντα δισσά, ἐν κατέναντι τοῦ ἐνός, καὶ οὐκ ἐποίησεν οὐδὲν ἐλλείπον· ²⁵ ἐν τοῦ ἐνός ἐστερέωσεν τὰ ἀγαθὰ, καὶ τίς πλησθήσεται ὁρῶν δόξαν αὐτοῦ;

43

Izûba

¹ 43 ¹ Okulimba kw'amalunga, ecirêre cilangashane, ntyo kw'amalunga ga- bonekana omu irenge lyâgo. ² Izûba erhi lishoshôka sêzi linahamagaze: «Al'obwinja bw'omukolo gw'Ow'Enyanyal!» ³ Erhi lija omu nkuba-karhî, likaze igulu, ciru ndi wankalinda idûrhu lijira! ⁴ Cibêye batwâna âbalonza idûrhu linji, izûba lyôhe linayôce entondo kasharhu kalushire; citumbûkemo ecidûrhu cayôca, liriike emisholo yalyo, amasû gahune. ⁵ Mushâna, Nyakasane waliremaga ali mukulu, na luderho !wâge luliyeêreka enjira lyageramo buhena.

Omwêzi

⁶ Omwêzi nago ngasi mango gwo na gulya, gwo gugaba emyêzi gutwe n'amango. ⁷ Gwo gumanyisa ensiku nkulu, ciba cimole cishubira eburho, n'obwo carhenga ebukulu. ⁸ Mwêzi-cimole guruhengako omwêzi-nsiku, gunaje gwâkula-bugenda- njira, cibâ cimanyiso c'engabo z'e malunga, co cimolekera ecirêre oku nkuba.

Enyenyêzi

⁹ Obumoleke bw'enenyenyêzi bwo buyêrekana obwinja bw'emalunga, zi-rhahimwa kuyinjihya amalunga ga Nyamuzinda. ¹⁰ Oku Mwimîma adesire kwo zinahêka, zirhagosa omukolo gwâzo.

Omutirigongo

¹¹ Lola omutirigongo, okuze Lulema, gurhahimwa bwinja omu mya-mbalo yagwo. ¹² Guba muherho gw'irenge ly'emalunga, kuboko kwa Nyamuzinda kwa-gugokaga.

Obwinja bw'ebiremwa

¹³ Nyarnuzinda oku bulonza bwâge ananiêse olubula, arhurne n'emikemezo. ¹⁴ Obone enfûnikire zâge zifûnuke, ebitû bibalale nka binyunyi. ¹⁵ Oku buhashe bwâge, ebitû binânage, bihinduke mabuye. ¹⁶ Oku

buhashe bwâge, oku bulonza bwâge, empûsi y'ifô enahûse. ¹⁷ Izuû ly'ornukungulo gwâge linajugurnye idaho, kul'omusirûla guhubuka enyanya bo na kalemêra. ¹⁸ Kul'orhunyunyi rhugwa oku idaho, kw'arhoza olubula, lugwe nka nzige. Amasû gasômerwe n'okuhona olwêru-lwêru, obukengêre bu-rhangâle n'okulubona. ¹⁹ Kandi, idaho alibulagirekwo oguli nka rnûnyu, lume lwanazire n'emboho, luhinduke rhushûgi-rhushûgi. ²⁰ Empûsi y'emboho y'enanyanya yamahûsa, ebigakala byanamera oku mîshi, ngasi cidekêra ca mîshi cinajekwo ebigakala. ²¹ Wampûsi anayabuke entondo, ahyajire empinga, asingônole ebyâsi nka muliro. ²² Lero obwo, ebitû nabyo birhinde nka bufumu, olurne lugalule obuzîne ecanda câmâhwa. ²³ Nyamuzinda, oku mulali gwâge, ahima enyanja, n'omu nyanja, ame-zamo ebirhwa. ²⁴ Abagera omu nyanja banarhubwire ebibarnwo; ernyanzi yâbo eri ya kurhusôrneza: ²⁵ kutwa batwa oku isi, barhangâle: aha nsirnba za ngasi lubero, aha mahirahira g'omu nyanja. ²⁶ Iragi, Nyarnuzinda anabihêke bwinja: na byoshi bishirnbe oluderho lwâge. ²⁷ Erhi rhwankaganira ebyo, bwanaca bunayire; arhankaderhwa: «Ye byoshi». ²⁸ Mbwiraga aha ernisi yarhenga y'okurnukuza? bulya ye Shabukuru, e-nyanya lya byoshi, ²⁹ Nyakasane, Côbohwa Nnârnahanga, Obuhashe bwâge busôrnerine. ³⁰ Mucitakîrire Nyarnuzinda nk'oku rnunahashire, arhankaderhwa. Murnukuze n'ernisi yoshi, rnurharharnaga, bulya rnurhayuse. ³¹ Ndi okol'ornubwine wankaderha oku ali? ndi wakarnukuza oku a-kwânine? ³² Arnahwe gâge rhurhishi go rnanji kulusha ebyo; bulya ebi rhubona biri binyi ornu mikolo yâge. ³³ Nyakasane ye walemaga byoshi, ye hà n'abantu bamurhînya oburhimanya bajira.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 43

¹ Γαυρίαμα ὕψους στερέωμα καθαριότητος, εἶδος οὐρανοῦ ἐν ὁράματι δόξης. ² ἥλιος ἐν ὀπτασίᾳ διαγγέλλων ἐν ἐξόδῳ σκεῦος θαυμαστόν, ἔργον ὑψίστου. ³ ἐν μεσημβρίᾳ αὐτοῦ ἀναξηραίνει χώραν, καὶ ἐναντίον καύματος αὐτοῦ τίς ὑποστήσεται; ⁴ κάμινον φυσῶν ἐν ἔργοις καύματος, τριπλασίως ἥλιος ἐκκαίων ὄρη· ἀτμίδας πυρῶδεις ἐκφυσῶν καὶ ἐκλάμπων ἀκτῖνας ἀμαυροῖ ὀφθαλμούς. ⁵ μέγας κύριος ὁ ποιήσας αὐτόν, καὶ ἐν λόγοις αὐτοῦ κατέσπευσεν πορείαν. ⁶ Καὶ ἡ σελήνη ἐν πᾶσιν εἰς καιρὸν αὐτῆς, ἀνάδειξιν χρόνων καὶ σημείον αἰῶνος. ⁷ ἀπὸ σελήνης σημείον ἐορτῆς, φωστήρ μειούμενος ἐπὶ συντελείας. ⁸ μὴν κατὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐστὶν αὐξανόμενος θαυμαστῶς ἐν ἀλλοιώσει, σκεῦος παρεμβολῶν ἐν ὕψει, ἐν στερεώματι οὐρανοῦ ἐκλάμπων. ⁹ κάλλος οὐρανοῦ δόξα ἄστρον, κόσμος φωτίζων ἐν ὑψίστοις κυρίου. ¹⁰ ἐν λόγοις ἀγίου στήσονται κατὰ κρίμα καὶ οὐ μὴ ἐκλυθῶσιν ἐν φυλακαῖς αὐτῶν. ¹¹ ἰδὲ τόξον καὶ εὐλόγησον τὸν ποιήσαντα αὐτὸ σφόδρα ὠραίον ἐν τῷ αὐγάσματι αὐτοῦ. ¹² ἐγύρωσεν οὐρανὸν ἐν κυκλώσει δόξης, χεῖρες ὑψίστου ἐτάνυσαν αὐτό. ¹³ Προστάγματι αὐτοῦ κατέσπευσεν χιόνα καὶ ταχύνη ἀστραπᾶς κρίματος αὐτοῦ. ¹⁴ διὰ τοῦτο ἠνεώχθησαν θησαυροί, καὶ ἐξέπτησαν νεφέλαι ὡς πετεινά. ¹⁵ ἐν μεγαλείῳ αὐτοῦ ἴσχυσεν νεφέλας, καὶ διεθρύβησαν λίθοι χαλάζης. ¹⁶ καὶ ἐν ὀπτασίᾳ αὐτοῦ σαλευθήσεται ὄρη, ἐν θελήματι αὐτοῦ πνεύσεται νότος. ¹⁷ φωνὴ βροντῆς αὐτοῦ ὠνείδισεν γῆν καὶ καταίγῃς βορέου καὶ συστροφὴ πνεύματος. ¹⁸ ὡς πετεινὰ καθιπτάμενα πάσσει χιόνα, καὶ ὡς ἀκρίς καταλύουσα ἢ κατάβασις αὐτῆς· κάλλος λευκότητος αὐτῆς ἐκθαυμάσει ὀφθαλμός, καὶ ἐπὶ τοῦ ὑετοῦ αὐτῆς ἐκοστήσεται καρδιά. ¹⁹ καὶ πᾶν ὡς ἄλλα ἐπὶ γῆς χεῖ, καὶ παγεῖσα γίνεται σκολόπων ἄκρα. ²⁰ ψυχρὸς ἄνεμος βορέης πνεύσει, καὶ παγήσεται κρύσταλλος ἐφ' ὕδατος· ἐπὶ πᾶσαν συναγωγὴν ὕδατος καταλύσει, καὶ ὡς θώρακα ἐνδύσεται τὸ ὕδωρ. ²¹ καταφάγεται ὄρη καὶ ἔρημον ἐκκαύσει καὶ ἀποσβέσει χλόην ὡς πῦρ. ²² ἴασις πάντων κατὰ σπουδὴν ὁμίχλη, δρόσος ἀπαντῶσα ἀπὸ καύσωνος ἰλαρώσει. ²³ Λογισμῷ αὐτοῦ ἐκόπασεν ἄβυσσον καὶ ἐφύτευσεν ἐν αὐτῇ νήσους. ²⁴ οἱ πλέοντες τὴν θάλασσαν διηγοῦνται τὸν κίνδυνον αὐτῆς, καὶ ἀκοαῖς ὧτίων ἡμῶν θαυμάζομεν. ²⁵ καὶ ἐκεῖ τὰ παράδοξα καὶ θαυμάσια ἔργα, ποικιλία παντὸς ζώου, κτίσις κητῶν. ²⁶ δι' αὐτὸν εὐοδοῖ ἄγγελος αὐτοῦ, καὶ ἐν λόγῳ αὐτοῦ σύγκειται τὰ πάντα. ²⁷ Πολλὰ ἐροῦμεν καὶ οὐ μὴ ἀφικώμεθα, καὶ συντέλεια λόγων τὸ πᾶν ἐστὶν αὐτός. ²⁸ δοξάζοντες ποῦ ἰσχύσομεν; αὐτὸς γὰρ ὁ μέγας παρὰ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. ²⁹ φοβερὸς κύριος καὶ σφόδρα μέγας, καὶ θαυμαστὴ ἡ δυναστεία αὐτοῦ. ³⁰ δοξάζοντες κύριον ὑψώσατε καθ' ὅσον ἂν δύννησθε, ὑπερέξει γὰρ καὶ ἔτι· καὶ ὑποῦντες αὐτὸν πληθύνετε ἐν ἰσχύϊ, μὴ κοπιᾶτε, οὐ γὰρ μὴ ἀφίκησθε. ³¹ τίς ἐόρακεν αὐτὸν καὶ ἐκδιηγῆσεται; καὶ τίς μεγαλυνεῖ αὐτὸν καθὼς ἐστίν; ³² πολλὰ ἀπόκρυφα ἐστὶν μεῖζονα τούτων, ὀλίγα γὰρ ἐωράκαμεν τῶν ἔργων αὐτοῦ. ³³ πάντα γὰρ ἐποίησεν ὁ κύριος καὶ τοῖς εὐσεβέσιν ἔδωκεν σοφίαν

43, 23: Ebilwa (cbirhwa): hihugo crhi cihugo ciri omu karhi k'cnyanja. 43, 25: Mahirahira g'omu nyanja: biryanyi by'omu nyan.ia. 43, 27: Ye byoshi: Ye nna-byoshi. byoshi emwage biha yo binarhenga. 43, 28: Shahukuru (Shabukulu): Ye Nn'obukulu bwoshi, Ye Mukulu wa byoshi.

Irengere ly'abashakulûza

¹ Rhuderhage ogw'abajire irenge, bashakulûza^j nk'oku banakulikirine. ² Nyamuzinda aluzize irenge, ayêrekana obukulu bwâge kurhenga e-nsiku za mîra. ³ Omu balume, baguma bahâbwa obwâmi, banaja irenge erhi burhwâli bwâbo burhuma, abandi baba balenga omu kuhâna ihano, batwa emigani y'obulêbi. ⁴ Abandi barhegeka olubaga n'amahano gâbo, n'obukengêre burhima-nya omu lubaga, banayigîriza n'ebinwa by'oburhimanya. ⁵ Abandi bashuba bazihi, bayandika n'ebinwa binunu. ⁶ Abandi bahirhira oku birugu n'oku buhashe, balama n'omurhûla aha mwâbo. ⁷ Boshi oku banali baba n'olukengwa, emw'abantu b'amango gâbo, bakuzibwa omu kalama kâbo. ⁸ Baguma muli bo basiga izîno, izîno liciderhwa n'obukenge kuhika ene, ⁹ Abandi barhasigaga kashambala; bagenzire nk'abarhahali. Kwo bali nka kuno barhali en'igulu, kwo n'okwo iburha lyâbo enyuma zâbo. ¹⁰ Ci lolaga abagabo, aba aminja gâbo garhayibagiragwa. ¹¹ Iburha lyâbo lyalanzire akashambala kâbo, omwîmo gwâbo guli mwîmo gwa bulume. ¹³ Obûko bwâbo bukulikire amarhegeko, n'abana bâbo omu njira yâbo. ¹¹ Iburha lyâbo lyâbâho ensiku zoshi, irenge lyâbo lirhakageramo citû, ¹⁴ Emibiri yâbo yabishirwe n'omurhûla: izîno lyâbo liyôsire lizîne omu maburhwa. ¹⁵ Ebihugo byaderha oburhimanya bwâbo, n'endêko emanyise obukuze bwâbo.

Henoki

¹⁶ Henoki asimîsa Nyamuzinda, Nyamuzinda amuhêka, lwinganyo lw'okuhinduka kw'amaburhwa.

Nûhu

¹⁷ Nûhu abonekana okunali muntu mushinganyanya, omu mango g'obu-kunizi, aba ye nyamerè: oku burhabale bwâge, igulu lyayôrhana kasigwa^k, amango ecihonzi camirîraga igulu. ¹⁸ Muli ye, endagâno z'ensiku zoshi zajirwa,: mpu ly'abantu baleki- shubiholoka n'ecihûsi.

Abrahamu

¹⁹ Abrahamu, shakulûza w'irenge w'amashanja mwandu, ntaye wâhisire oku irenge lyâge. ²⁰ Akulikira irhegeko ly'Ow'Enyanya; âjira n'eciragâne haguma naye. Eco ciragâne acijira omu mubiri gwâge, n'erhi arhangulwa, abonekana oku anali mwemêzi. ²¹ Co carhumire Nyamuzinda amulaganya n'ecihango, oku agisha ama-shanja goshi omu iburha lyâge, n'oku aluza obûko bwâge nka katulo k'oku idaho, analengereze iburha lyâge nka nyenyêzi z'emalunga, abahê ecihugo bayîmamwo, kurhenga oku nyanja kuhika oku yindi, kurhenga oku lwîshi kuhika ah'igulu lihekera.

Izaki na Yakobo

²² Nyamuzinda kandi ashubulula, omugisho gwâge oku bantu boshi muli Izaki, erhi ishe Abrahamu orhuma; adekereza ecihango oku irhwe Iya Yakobo. Amuyîmika omu mugisho gwâge; amugabira n'ecihugo c'omwîmo, acitwâmwo mpande, acigabanyiza emilala oku enali iku- mi n'ibiri.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 44

¹ Αἰνέσωμεν δὴ ἄνδρας ἐνδόξους καὶ τοὺς πατέρας ἡμῶν τῇ γενέσει· ² πολλὴν δόξαν ἔκτισεν ὁ κύριος, τὴν μεγαλωσύνην αὐτοῦ ἀπ' αἰῶνος. ³ κυριεύοντες ἐν ταῖς βασιλείαις αὐτῶν καὶ ἄνδρες ὀνομαστοὶ ἐν δυνάμει· βουλευόντες ἐν συνέσει αὐτῶν, ἀπηγγελκότες ἐν προφητείαις· ⁴ ἡγούμενοι λαοῦ ἐν διαβουλίαις καὶ συνέσει γραμματείας λαοῦ, σοφοὶ λόγοι ἐν παιδείᾳ αὐτῶν· ⁵ ἐκζητοῦντες μέλη μουσικῶν καὶ διηγούμενοι ἔπη ἐν γραφῇ· ὁἱ ἄνδρες πλούσιοι κεχορηγημένοι ἰσχύϊ, εἰρηνεύοντες ἐν κατοικίαις αὐτῶν· ⁷ πάντες οὗτοι ἐν γενεαῖς ἐδοξάσθησαν, καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν καύχημα. ⁸ εἰσὶν αὐτῶν οἱ κατέλιπον ὄνομα τοῦ ἐκδιηγῆσθαι ἐπαίνους· ⁹ καὶ εἰσὶν ὧν οὐκ ἔστιν μνημόσυον καὶ ἀπώλοντο ὡς οὐχ ὑπάρξαντες καὶ ἐγένοντο ὡς οὐ γεγονότες καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν μετ' αὐτοῦς. ¹⁰ ἀλλ' ἢ οὗτοι ἄνδρες ἐλέους, ὧν αἱ δικαιοσύναι οὐκ ἐπελήσθησαν· ¹¹ μετὰ τοῦ σπέρματος αὐτῶν διαμενεῖ, ἀγαθὴ κληρονομία ἔκγονα αὐτῶν· ¹² ἐν ταῖς διαθήκαις ἔστη τὸ σπέρμα αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν δι' αὐτοῦς· ¹³ ἕως αἰῶνος μενεῖ σπέρμα αὐτῶν, καὶ ἡ δόξα αὐτῶν οὐκ ἐξαλειφθήσεται· ¹⁴ τὰ σώματα αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ ἐτάφη, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν ζῇ εἰς γενεάς· ¹⁵ σοφίαν αὐτῶν διηγῇσονται λαοί, καὶ τὸν ἔπαινον ἐξαγγέλλει ἐκκλησία.

^j44.1 Abakulûkulu birhu: balarha, bashakulûza.

^k44.17 Kasigwa: mwana ishe afire amusiga omu izîmi erhi amusiga aciburhwa ntya: Nûhu n'omulala gwâge ali «kasigwa»; kwo kuderha owasigire yene abandi boshi bâmafâ., lola Iz 4,3.

¹⁶ Ενωχ εὐηρέστησεν κυρίῳ καὶ μετετέθη ὑπόδειγμα μετανοίας ταῖς γενεαῖς.

¹⁷ Νωε εὐρέθη τέλειος δίκαιος, ἐν καιρῷ ὀργῆς ἐγένετο ἀντάλλαγμα· διὰ τοῦτον ἐγενήθη κατάλειμμα τῇ γῇ, ὅτε ἐγένετο κατακλυσμός· ¹⁸ διαθήκαι αἰῶνος ἐτέθησαν πρὸς αὐτόν, ἵνα μὴ ἐξαλειφθῇ κατακλυσμῷ πᾶσα σὰρξ.

¹⁹ Ἀβρααμ μέγας πατὴρ πλήθους ἐθνῶν, καὶ οὐχ εὐρέθη ὁμοιος ἐν τῇ δόξῃ· ²⁰ ὃς συνετήρησεν νόμον ὑψίστου καὶ ἐγένετο ἐν διαθήκῃ μετ' αὐτοῦ· ἐν σαρκὶ αὐτοῦ ἔστησεν διαθήκην καὶ ἐν πειρασμῷ εὐρέθη πιστός· ²¹ διὰ τοῦτο ἐν ὄρκῳ ἔστησεν αὐτῷ ἐνευλογηθῆναι ἔθνη ἐν σπέρματι αὐτοῦ, πληθῆναι αὐτόν ὡς χοῦν τῆς γῆς καὶ ὡς ἄστρα ἀνυψῶσαι τὸ σπέρμα αὐτοῦ καὶ κατακληρονομήσαι αὐτοὺς ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης καὶ ἀπὸ ποταμοῦ ἕως ἄκρου τῆς γῆς.

²² καὶ ἐν τῷ Ἰσαακ ἔστησεν οὕτως δι' Ἀβρααμ τὸν πατέρα αὐτοῦ· ²³ εὐλογίαν πάντων ἀνθρώπων καὶ διαθήκην κατέπαυσεν ἐπὶ κεφαλὴν Ἰακωβ· ἐπέγνω αὐτόν ἐν εὐλογίαις αὐτοῦ καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ἐν κληρονομίᾳ· καὶ διέστειλεν μερίδας αὐτοῦ, ἐν φυλαῖς ἐμέρισεν δέκα δύο.

45

Mûsa

¹ Nyamuzinda arhōlamwo Yakobo omuntu nkana, musimwa emwa bo-shi, rnurhonyi wâge n'ow'abantu, ye Mûsa, mukengêre-okengêre-rwa-omugisho. ² Amuhà irenge liyumânîne n'ery'abatagatifu, amuhà obuhashe bw'okujugumya abashombanyi. ³ Oku cinwa ca Mûsa, Nyamuzinda ayimanza ebirhangâzo^l, amukuza e-mbere z'abâmi, amuhà amarhegeko oku lubaga lwâge, aba nk'a-muyereka oku irenge lyâge. ⁴ Omu bwemêzi n'omu butûdu amuyinjihya, acishoga-ye ekarhî k'aba-zine boshi; ⁵ amuyumvisa izu lyâge, amuheka omu bitû, amuhira embere zâge, amuhà amarhegeko, irhegeko lya kalamo n'obukengêre, ga kuyigiîriza Yakobo endagâno, ga kuyêreka Israheli enjira.

Aroni

⁶ Azûsa Aroni, mutagatifu aka Mûsa, mwene wâbo, w'oku mulala gwa Levi. ⁷ Afundika haguma naye endagâno y'ensiku zoshi, arnuhâ obudâhwa bw'olubaga. Amujira w'iragi ornu rnyarnbalo yâge, arnubwîka ornwarnbalo gw'irenge^m. ⁸ Arnuhondakwo irenge linene, arnuyarnbika ecinya-bugale, ernyambalo y'ornu ndalâla, ecirondo c'oku nyanya n'omuroha. ⁹ Emyambalo yâge ayihirakwo amashondo, n'enzege z'amasholo, nyinja bwenêne eburharnbi n'obundi: oku agenda zajegera, baziyumve ornu ka-Nyamuzinda, kantu olubaga lwakâmukengêrerakwoⁿ. ¹⁰ Amuyambika omwambalo gw'amasholo gw'ecirhînyiro, gwa mukara na mudukula, bushanja bwa mulenga; amuha ecirnanyîso c'ekagombe, Urimu na Tumimu^o, cidukula, kandi bushanja bwa mulenga. ¹¹ Arnuhâ olunigi lwinjinja lw'enjurna ziyandisirweko n'akali nka kashê, zinarnhunzirwe -oku rnugozi gw'amasholo, mukolo gwa murhûnzi mulenga, mpu ebe nkumbu, hagurna n'arnandiko mabinje, nk'oku emilala y'Israheli enali. ¹² Amuhà ishungwe ly'amasholo mpu akaliyarnbalira oku citambara bu-nya-nsirha, baliyandisirekwo oku ali mwîshogwa wa Nyamuzinda, mandiko ga bulenga, mukolo rnukornbêre: busîme oku masû eyo myambalo yoshi. ¹³ Embere zâge barhalisâgibuna ebyo bundi, na nta mango ôw'embuga abiyambirhe: bana bâge bone n'omulala gwâge ensiku zoshi. ¹⁴ Enterekêro zâge z'okusingônoka lwoshi, kabiri ornu lusiku amango go-shi. ¹⁵ Mûsa ye wamuyambikaga akashala k'omwîshogwa^p, anamushîga arnavurha matagatifu, Yaba ndagâno y'ensiku n'arnango kuli ye n'oku bûko bwâge amango amalunga ganacihabâ, mpu akulire abarherekêzi, akole ornukolo gw'obudâhwa, agishe n'olubaga oku izîno lya Nyakasane. ¹⁶ Nyamuzinda acishoga ye ekarhîJ k'abazine boshi, mpu abe mu- rherekczî wa Nyakasane, atûmbûse enshangi n'obukû bw'akake-ngêro, arherekêre enterekêro y'olubôle^q oku byâha by'olubaga. ¹⁷ Amuha amarhegeko gâge, arnubwira na kurhi gashirnbwa, rnpu ayigiîrize Yakobo eyo njira, anarnolekere Israheli ornu biyerekire i-rhegeko lya Nyakasane. ¹⁸ Ebigolo byanacyisha, byamujira ihinzi^f, bayâgalwa naye omu irungu, ornurhwe gwa Datani na Abirarni, n'ogwa Korê, ba bumvu na ba ntambala. ¹⁹ Lero Nyamuzinda ababona, akunira, obukunizi

^l45.3 Birhanâzo embere z'abâmi, lola Lub 8,8; 9,33... oku irenge lyâge: lola Lub 19.1; 33.20..

^m45.7 Mwambalo gw'irenge: lola Lub 28.

ⁿ45.9 Lwâkâmukngêrerakwo: kukengera oku lebe ayôrhaga, oku ayambalaga.

^o45.10 Urimu na Tumimu: lola Lub 28,6 ; 1 Sam 14.

^p45.15 Omwîshogwa: lola Lev 8,1-13; Obukû: kantu kabaya bwinja, marashi.

^q45.16 Kuzimiza, kufungira, kubwira olubaga mpu luciyunjuze, lola Lev 16,1.

^f45.18 Ihinzi: ihano abantu bayumvinyemwo mpu bajire kulebe, kwinja erhi kubi.

bwâge bwabahu-ngumula. Abahirakwo ebirhangâzo, bahungumuka n'engulumira^s y'omuliro gwâge.
²⁰ Ayushûla irenge Iya Aroni, omuhâ omwanya, amushobôza okurhûlwa omwâka muhyahya^t, burhanzi omugati gwakayîgusa. ²¹ Enterekêro Nyamuzinda arherekêrwa byo bîryo balya, yene wamuhâga cco cikono ahâ n'obûko bwâge^u. ²² Ci omu cihugo arhajiramwo lyâge ishwa, arhajira gwâge mwanya omu lubaga, Nyamuzinda yene ye mwanya gwâge.

Pinâsi

²³ Pinâsi naye, mwene Eleyazari, ye wa kasharhu oku irenge, bulya ayerekine obushiru bw'okurhînya Nyamuzinda, asimika n'obu-rhwâli embere z'olubaga n'obwo lwamâgoma^v, Israheli ababalirwa e-rhi yerhuma. ²⁴ Endagâno y'omurhûla yafundikwa naye, yamujira mukulu w'Ecirhi-nyiro ca Nyamuzinda n'ow'olubaga, na ntyo ye bo n'iburha lyâge, bâgwerhe ecikono c'omudâhwa mukulu w'ensiku n'amango. ²⁵ Hâbire endagâno haguma na Daudi, mwene Yese, w'oku mulala gwa Yuda, mwîmo gwa bwâmi; yene omu bana ishe aburha, ayambala akashâmbala. Aroni yehe, akashâmbala kage kali k'obûko bwâge bwoshi. ²⁶ Mâshi, Nyamuzinda ajire mube barhimanya, murhegeke n'obushinga-nyanya olubaga !wâge, Iyo amalume ga bashakulûza galek'ihera, Iyo n'abana bâbo bakaziyôrha bayambirhe akashâmbala k'irenge Iya bîshe.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 45

¹ Καὶ ἐξήγαγεν ἐξ αὐτοῦ ἄνδρα ἐλέους εὐρίσκοντα χάριν ἐν ὀφθαλμοῖς πάσης σαρκὸς ἡγαπημένον ὑπὸ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων Μωυσῆν, οὗ τὸ μνημόσυνον ἐν εὐλογίαις. ² ὠμοίωσεν αὐτὸν δόξη ἁγίων καὶ ἐμεγάλυνεν αὐτὸν ἐν φόβοις ἐχθρῶν. ³ ἐν λόγοις αὐτοῦ σημεῖα κατέπαυσεν, ἐδόξασεν αὐτὸν κατὰ πρόσωπον βασιλέων· ἐνετείλατο αὐτῷ πρὸς λαὸν αὐτοῦ καὶ ἔδειξεν αὐτῷ τῆς δόξης αὐτοῦ. ⁴ ἐν πίστει καὶ πραΰτητι αὐτὸν ἡγίασεν, ἐξελέξατο αὐτὸν ἐκ πάσης σαρκός. ⁵ ἤκούτισεν αὐτὸν τῆς φωνῆς αὐτοῦ καὶ εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸν γνόφον καὶ ἔδωκεν αὐτῷ κατὰ πρόσωπον ἐντολάς, νόμον ζωῆς καὶ ἐπιστήμης, διδάξαι τὸν Ἰακωβ διαθήκην καὶ κρίματα αὐτοῦ τὸν Ἰσραὴλ. 6 Ααρων ὕψωσεν ἅγιον ὅμοιον αὐτῷ ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐκ φυλῆς Λευι. ⁷ ἔστησεν αὐτὸν διαθήκην αἰῶνος καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ἱερατείαν λαοῦ· ἐμακάρισεν αὐτὸν ἐν εὐκοσμῇ καὶ περιέζωσεν αὐτὸν περιστολὴν δόξης. ⁸ ἐνέδυσεν αὐτὸν συντέλειαν καυχήματος καὶ ἐστερέωσεν αὐτὸν σκεύεσιν ἰσχύος, περισκελῇ καὶ ποδήρῃ καὶ ἐπωμίδα. ⁹ καὶ ἐκύκλωσεν αὐτὸν ῥοῖσκοις, χρυσοῖς κώδωσιν πλείστοις κυκλόθεν, ἡχῆσαι φωνὴν ἐν βήμασιν αὐτοῦ, ἀκουστὸν ποιῆσαι ἦχον ἐν ναῶ εἰς μνημόσυνον υἱοῦ λαοῦ αὐτοῦ. ¹⁰ στολῇ ἁγία, χρυσῷ καὶ ὑακίνθῳ καὶ πορφύρᾳ, ἔργῳ ποικιλοῦ, λογιῷ κρίσεως, δῆλοις ἀληθείας, κεκλωσμένη κόκκῳ, ἔργῳ τεχνίτου, ¹¹ λίθοις πολυτελέσιν γλύμματος σφραγίδος ἐν δέσει χρυσοῦ, ἔργῳ λιθουργοῦ, εἰς μνημόσυνον ἐν γραφῇ κεκολαμμένη κατ' ἀριθμὸν φυλῶν Ἰσραὴλ. ¹² στέφανον χρυσοῦν ἐπάνω κιθάρεως, ἐκτύπωμα σφραγίδος ἁγιάσματος, καύχημα τιμῆς, ἔργον ἰσχύος, ἐπιθυμήματα ὀφθαλμῶν κοσμοῦμενα. 13 ὥραϊα πρὸ αὐτοῦ οὐ γέγονεν τοιαῦτα, ἕως αἰῶνος οὐκ ἐνεδύσατο ἀλλογενὴς πλὴν τῶν υἱῶν αὐτοῦ μόνον καὶ τὰ ἔκγονα αὐτοῦ διὰ παντός. 14 θυσία αὐτοῦ ὀλοκαρπωθήσονται καθ' ἡμέραν ἐνδελεχῶς δῖς. 15 ἐπλήρωσεν Μωυσῆς τὰς χεῖρας καὶ ἔχρισεν αὐτὸν ἐν ἐλαίῳ ἁγίῳ· ἐγενήθη αὐτῷ εἰς διαθήκην αἰῶνος καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἐν ἡμέραις οὐρανοῦ λειτουργεῖν αὐτῷ ἅμα καὶ ἱερατεῦειν καὶ εὐλογεῖν τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν τῷ ὀνόματι. 16 ἐξελέξατο αὐτὸν ἀπὸ παντός ζῶντος προσαγαγεῖν κάρπτῳ κυρίῳ, θυμίαμα καὶ εὐωδίαν εἰς μνημόσυνον, ἐξιλάσκεσθαι περὶ τοῦ λαοῦ σου. 17 ἔδωκεν αὐτῷ ἐν ἐντολαῖς αὐτοῦ ἐξουσίαν ἐν διαθήκαις κριμάτων διδάξαι τὸν Ἰακωβ τὰ μαρτύρια καὶ ἐν νόμῳ αὐτοῦ φωτίσαι Ἰσραὴλ. 18 ἐπισυνέστησαν αὐτῷ ἀλλότριοι καὶ ἐζήλωσαν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἄνδρες οἱ περὶ Δαθαν καὶ Αβιρων καὶ ἡ συναγωγὴ Κορε ἐν θυμῷ καὶ ὀργῇ. 19 εἶδεν κύριος καὶ οὐκ εὐδόκησεν, καὶ συνετελέσθησαν ἐν θυμῷ ὀργῆς· ἐποίησεν αὐτοῖς τέρατα καταναλῶσαι ἐν πυρὶ φλογὸς αὐτοῦ. 20 καὶ προσέθηκεν Ααρων δόξαν καὶ ἔδωκεν αὐτῷ κληρονομίαν· ἀπαρχὰς πρωτογενημάτων ἐμέρισεν αὐτῷ, ἄρτον πρώτοις ἡτοίμασεν πλησμονήν. 21 καὶ γὰρ θυσίας κυρίου φάγονται, ἃς ἔδωκεν αὐτῷ τε καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ. 22 πλὴν ἐν γῇ λαοῦ οὐ κληρονομήσει, καὶ μερίς οὐκ ἔστιν αὐτῷ ἐν λαῷ· αὐτὸς γὰρ μερίς σου καὶ κληρονομία. 23 Καὶ Φινεες υἱὸς Ελεάζαρ τρίτος εἰς δόξαν ἐν τῷ ζηλῶσαι αὐτὸν ἐν φόβῳ κυρίου καὶ στήναι αὐτὸν ἐν τροπῇ λαοῦ ἐν ἀγαθότητι προθυμίας ψυχῆς αὐτοῦ· καὶ ἐξιλάσατο περὶ τοῦ Ἰσραὴλ. 24 διὰ τοῦτο ἐστάθη αὐτῷ διαθήκη εἰρήνης προστατεῖν ἁγίων καὶ λαοῦ αὐτοῦ, ἵνα αὐτῷ ᾗ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἱερωσύνης μεγαλεῖον εἰς τοὺς αἰῶνας. 25 καὶ διαθήκη τῷ Δαυὶδ υἱῷ Ἰεσσαὶ ἐκ φυλῆς Ἰουδα κληρονομία βασιλέως υἱοῦ ἐξ υἱοῦ μόνου· κληρονομία Ααρων καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ. 26 δὴ ὅτι ὅτι σοφίαν

^s45.19 Ngulumira: Iola Mib 16,1; 17,15.

^t45.20 Mirhangisârûlwa: busârûlle burhanzi, emyâka erhangiyêra, Iola Mib 18, 12-13.

^u45.21 Obûko bwâge: Iola Lub 29,28.

^v45.23 Lwamâgoma: Iola Mib 25,7.

ἐν καρδίᾳ ὑμῶν κρίνειν τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα μὴ ἀφανισθῇ τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν εἰς γενεὰς αὐτῶν.

46

Yozwe

¹ Ali ntwâli omu matabâro^w, Yozwe, mwene Nûni, mukula wa Musa omu mukolo gw'okulêba, izîno lyanamukwânana, aciyerekana mukulu wa kuciza abîshogwa, ahana abashombanyi bagoma, adêkereza Israheli omu cihugo câge. ² Neci, yâli ntwââi, erhi wakamubwine amaboko enyanya, engôrho omu nfune, ajirhêra ebishagala by'ababisha! ³ Muntu ndi, embeze zâge, wahisire aho oku burhwâli? Yene aâshokolera abalwi b'amatumu ga Nyamuzinda. ⁴ Kali ye wabwiraga izûba mpu liyimange^x: omulegerege muguma yaba ibiri? ⁵ Ashenga Nyamuzinda, erhi akol'aminisire abashombanyi hingole-ngole enyunda zoshi, Nyamuzinda ayumva omusengero gwâge, aniêsa enkuba y'olubula okurhasagiboneka. ⁶ Arhibukira oku ngabo y'abashombanyi, abaminikakwo akabayirhira oku mwandagalo: ayereka amashanja oku amatumu gâge garhaji-bwa omu irhwe, mpu lyo bamanya oku Nyamuzinda badwirhe ba-lwisa.

Kalebu

⁷ Bulya àli muntu wa Nyamuzinda, mîra, amango ga Mûsa, ayerekana obushiru bw'omurhima nkana, bona Kalebu, mwene Yefunè, go mango bahagalikaga omwandu gw'abantu, bahanza olubaga okujira ecâha, bahulisa n'okucîduduma^y kubi. ⁸ Bombi bone barhahumagwakwo, ekarhî ka bihumbi magana ndarhu ga balwi, mpu bahike oku kashambala, omu cihugo ciluza amarha n'obûci. ⁹ Nyamuzinda aha Kalebu emisi, n'eyo misi ayyôrhana kuhika ebu-shosi, amusôsa oku ntondo ziri omu cihugo, ko kâbire kashambala abana bâge bayimiremo buno, ¹⁰ mpu ly'Israheli yeshi abona oku neci, kunali kwinja okukulikira Nyamuzinda.

Abacîrânuzi

¹¹ Abacîrânuzi, ngasi muguma nk'oku anahamagîrwe, balya boshi baârthagomaga murhima, barhacîhinduliraga Nyamuzinda, okubakengêra gubê mugisho. ¹² Amavuha gabo gazibuhe ekuzimu, amazîno gabo galame, abo ba-ny'irenge bagashânize abana babo.

Samweli

¹³ Samweli^z arhona bwenêne emwa Nyamuzinda, ashuba mulêbi wa Nyamuzinda, anayimanika obwâmi, ashîga abâmi b'ecihugo amavu-rha. ¹⁴ Akâtwa emmanja z'endêko omu kukulikira amarhegeko ga Nyamuzi-nda, na ntyo Nyamuzinda aba haguma na Yakobo. ¹⁵ Omu bwemêzi bwâge, abonekana oku anali mulebi, omu nderho zâge, acîmanyisa oku ye nyamuderha kuba. ¹⁶ Ashenga Nyamuzinda Ogala-byoshi, amango abashombanyi balimu- gosire enyunda zoshi, arherekêra omwana-buzi orhalikwo izâbyo. ¹⁷ Nyamuzinda, kurhenga emalunga, avuza omukungulo, enkuba yâku-ngula, izû lyâge lyayumvikana; ¹⁸ âhungumula abakulu b'abashombanyi, n'abarhambo b' Abafilistini. ¹⁹ Samweli, embere aluhûke ensiku n'amango, acîgasha emunda Nyamuzinda na mwâmi bali, erhi: «Niono nta muntu nalenganyize oku hyâge; ciru enkwerho y'emigozi yo nyi». Na ntaye wamuhêsire lubanja. ²⁰ Abire amafâ abulirêba, abwira mwâmi oku obwâmi bwâge bwâhwire; izû lyage lyarhenga ekuzimu; lyalêba kwa kuzaza obubî bw'olubaga.

^w46.1 Matabâro: matumu, birha, kulwa. Izîno limukwânane: Yozwe erhi Yezu; kwo kuderha: Nyamuzinda kuciza aciza: ye Muciza, Còkola.

^x46.4 Liyimange: Iola Yoz 10,13.

^y46.7 Okucîduduma kubi: Iola Mib 14,6-10.

^z46.13 Samweli: Iola 1 Sam 10,1..... 16.13.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 46

¹Κραταιὸς ἐν πολέμῳ Ἰησοῦς Ναυη καὶ διάδοχος Μωυσῆ ἐν προφητείαις, ὃς ἐγένετο κατὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μέγας ἐπὶ σωτηρίᾳ ἐκλεκτῶν αὐτοῦ ἐκδικῆσαι ἐπεγειρομένους ἐχθρούς, ὅπως κατακληρονομήσῃ τὸν Ἰσραηλ. ²ὥς ἐδοξάσθη ἐν τῷ ἐπάραι χεῖρας αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ ἐκτεῖναι ῥομφαίαν ἐπὶ πόλεις. ³τίς πρότερος αὐτοῦ οὕτως ἔσται; τοὺς γὰρ πολέμους κυρίου αὐτὸς ἐπήγαγεν. ⁴οὐχὶ ἐν χειρὶ αὐτοῦ ἐνεποδίσθη ὁ ἥλιος καὶ μία ἡμέρα ἐγενήθη πρὸς δύο; ⁵ἐπεκαλέσατο τὸν ὑψιστον δυνάστην ἐν τῷ θλίψαι αὐτὸν ἐχθρούς κυκλόθεν, καὶ ἐπήκουσεν αὐτοῦ μέγας κύριος ἐν λίθοις χαλάζης δυνάμεως κραταιᾶς. ⁶κατέρραξεν ἐπ' ἔθνος πόλεμον καὶ ἐν καταβάσει ἀπώλεσεν ἀνθεστηκότας, ἵνα γνῶσιν ἔθνη πανοπλίαν αὐτοῦ ὅτι ἐναντίον κυρίου ὁ πόλεμος αὐτοῦ.

⁷Καὶ γὰρ ἐπηκολούθησεν ὀπίσω δυνάστου καὶ ἐν ἡμέραις Μωυσέως ἐποίησεν ἔλεος αὐτὸς καὶ Χαλεβ υἱὸς Ἰεφοννη ἀντιστῆναι ἐναντὶ ἐκκλησίας κωλύσαι λαὸν ἀπὸ ἁμαρτίας καὶ κοπάσαι γογγυσμὸν πονηρίας. ⁸καὶ αὐτοὶ δύο ὄντες διεσώθησαν ἀπὸ ἐξακοσίων χιλιάδων πεζῶν εἰσαγαγεῖν αὐτοὺς εἰς κληρονομίαν εἰς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. ⁹καὶ ἔδωκεν ὁ κύριος τῷ Χαλεβ ἰσχύιν, καὶ ἕως γήρους διέμεινεν αὐτῷ, ἐπιβῆναι αὐτὸν ἐπὶ τὸ ὕψος τῆς γῆς, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ κατέσχεν κληρονομίαν, ¹⁰ὅπως ἴδωσιν πάντες οἱ υἱοὶ Ἰσραηλ ὅτι καλὸν τὸ πορεύεσθαι ὀπίσω κυρίου.

¹¹Καὶ οἱ κριταί, ἕκαστος τῷ αὐτοῦ ὀνόματι, ὅσων οὐκ ἐξεπόρνευσεν ἡ καρδιά καὶ ὅσοι οὐκ ἀπεστράφησαν ἀπὸ κυρίου, εἶη τὸ μνημόσυνον αὐτῶν ἐν εὐλογίαις. ¹²τὰ ὅσα αὐτῶν ἀναθάλοι ἐκ τοῦ τόπου αὐτῶν καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἀντικαταλλασσόμενον ἐφ' υἱοῖς δεδοξασμένων αὐτῶν.

¹³Ἥγαπημένος ὑπὸ κυρίου αὐτοῦ Σαμουηλ προφήτης κυρίου κατέστησεν βασιλείαν καὶ ἔχρισεν ἄρχοντας ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ. ¹⁴ἐν νόμῳ κυρίου ἔκρινεν συναγωγὴν, καὶ ἐπεσκέψατο κύριος τὸν Ἰακώβ. ¹⁵ἐν πίστει αὐτοῦ ἠκριβάσθη προφήτης καὶ ἐγνώσθη ἐν ῥήμασιν αὐτοῦ πιστὸς ὁράσεως. ¹⁶καὶ ἐπεκαλέσατο τὸν κύριον δυνάστην ἐν τῷ θλίψαι ἐχθρούς αὐτοῦ κυκλόθεν ἐν προσφορᾷ ἁρνὸς γαλαθνοῦ. ¹⁷καὶ ἐβρόντησεν ἀπ' οὐρανοῦ ὁ κύριος καὶ ἐν ἤχῳ μεγάλῳ ἀκουστὴν ἐποίησεν τὴν φωνὴν αὐτοῦ. ¹⁸καὶ ἐξέτριψεν ἡγουμένους Τυρίων καὶ πάντας ἄρχοντας Φυλιστιμ. ¹⁹καὶ πρὸ καιροῦ κοιμήσεως αἰῶνος ἐπεμαρτύρατο ἐναντὶ κυρίου καὶ χριστοῦ αὐτοῦ Χρήματα καὶ ἕως ὑποδημάτων ἀπὸ πάσης σαρκὸς οὐκ εἴληφα· καὶ οὐκ ἐνεκάλεσεν αὐτῷ ἄνθρωπος. ²⁰καὶ μετὰ τὸ ὑπνῶσαι αὐτὸν προεφήτευσεν καὶ ὑπέδειξεν βασιλεῖ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ καὶ ἀνύψωσεν ἐκ γῆς τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἐν προφητείᾳ ἐξαλείψαι ἀνομίαν λαοῦ.

47

Natani

¹Hayisha Natani enyuma Iya Samweli, alêba oku ngoma ya Daudi.

Daudi

²Kula bananûla amashushi oku cimasha c'enterekêro y'okuvuga omunkwa, kwo Daudi acîshozirwe ekarhi ka bene-Israheli. ³Ashâsa empangaza kula bashâsa omwana-hene, eciryanyi kula bajira omwana-buzi. ⁴K'arhabâga aciri murho ayîrha n'entwâli, akûla ecihugo nshonyi: ahe-ba ehibuye oku muzâreti, ahibanda hyanakoza, atwa Goliyati ifeka? ⁵Aho erhi amâshenga Nyamuzinda w'Enyanya, naye Nyamuzinda amuhâ emisi y'okuyîrha omulwi mukulu, n'okuzûsa ihembe Iya Israheli^a. ⁶Okwo kwarhuma bamuhâ irenge Iya bihumbi ikumi^b, bâmukuza omu mugisho gwa Nyamuzinda, bâmuyambika akashala k'irenge. ⁷Ashâbira abashombanyi bali eburhambi, aherêrekeza abashombanyi b'e Filisteya, âbalambika burhazûka. ⁸Omu mikolo yâge yoshi, akuza Omwimâna w'Enyanya n'ebinwa by'irenge^c; acîtakiraye n'omurhima gwoshi, ayerekana oku azigira Lulema. ⁹Ahira ennanga aha luhêro, omulya gwâzo gwâkazirhuma izûu ly'abazihi lyayinjiha okurhalusire. ¹⁰Ayinji hya ensiku nkulu, zalangashana okulushine, Obwimâna bw'Iziîno Iya Nyamuzinda bwakuzibwa, ecirhînyiro^d ca Nyamuzinda cakazi-dumûka kurhenga sêzi. ¹¹Nyamuzinda àmubabalira ebyâha byâge^e, àlengereza obuhashe bwâge

Salomoni

¹²Salomoni, mwene Daudi, muntu mwirhonzi, ayîma omu by'ishe; n'o-ku burhabâle bw'ishe alama omu iragi. ¹³Salomoni arhegeka ecihugo omu mango g'omurhûla, Nyamuzinda àmuhira omurhûla eburhambi

^a47.5 Israheli: Iola 1 Sam 17.

^b47.6 Bihumbi ikumi, Iola 1 Sam 18,7.

^c47.8 Binwa by'irenge: Nnanga za Daudi, Iola 2 Sam 23,1.

^d47.10 Cirhînyiro: hantu harhînywa, ha lukengwa, aha luhêro.

^e47.11 Ebyâha byâge: Iola 2 Sam 12,13,24, ensiku n'amango, amujirira endagâno y'obwâmi, amuhâ entebe y'irenge omu Israheli.

n'obundi, mpu ly'ayubakira Izîno lyâge enyumpa, anarheganye ecirhînyiro c'ensiku n'amango. ¹⁴ Neci, wâli murhimanya omu busole bwâwe, wâli wa bukengêre bunji nka mîshi! ¹⁵ Obukenêere bwâwe bwahundikire igulu, waliyunjuza migani mizibu. ¹⁶ Irengi lyâwe lyahika emahanga, wazigirwa omu murhûla gwawe. ¹⁷ Ennanga, emigani, obulenga omu binwa n'amashuzo gâwe byasômeza igulu. ¹⁸ Oku izîno !ya Nyakasane Nyamuzinda, ye Nyamuzinda rhuderha w'l-sraheli, walundika amasholo nka byûma, n'ensaranga zakulugira nka mabuye^f. ¹⁹ Ci aye! mubiri gwâwe wagurhega abakazi, wacîjira muja w'amagene gâwe. ²⁰ Ntyo wadôkôza irengi lyâwe, wahira ihanja oku bûko bwâwe, wa-rhuma obukunizi bwacîhonda oku bana bâwe n'omutula oku iburha lyâwe: ²¹ amâmimâmi gazûka, Efrayimu azûkamwo obugoma. ²² Ci kwône Nyamuzinda arhayibagiraga obwonjo bwâge, arhatwâga omu kanwa kâge, arhayimaga omwîshogwa wâge iburha, a-rhaheêrekezagya obûko bw'owalimuzigîre. Ntyo âlekera Yakobo hikasigwa, na Daudi omuzi gwa kuli ye.

Roboami

²³ Salomoni ajirhamûka haguma na bîshe, asiga ow'oku mulala gwâge, musirhe bwenêne ekarhî k'olubaga, muntu orhagwerhi bukengêre buci: ye Roboami, ye wasunikaga ecihugo omu bugoma.

Yerobwami

²⁴ Yerobwami mwene Nebati naye, ajirîsa Israheli ecâha, ayigîriza Efra-yimu enjira y'amabî. Kurhenga ago mango, ebyâha byâbo byalugîrira, byarhuma balulizibwa kulî n'ecihugo câbo. ²⁵ Bali bacihêsire omu bibi bya ngasi lubero, byarhuma bahâbwa obuha-ne.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 47

¹ Καὶ μετὰ τοῦτον ἀνέστη Ναθαν προφητεύειν ἐν ἡμέραις Δαυιδ.

² ὥσπερ στέαρ ἀφωρισμένον ἀπὸ σωτηρίου, οὕτως Δαυιδ ἀπὸ τῶν υἱῶν Ἰσραηλ. ³ ἐν λέουσιν ἔπαιξεν ὡς ἐν ἐρίφοις καὶ ἐν ἄρκοις ὡς ἐν ἄρνασι προβάτων. ⁴ ἐν νεότητι αὐτοῦ οὐχὶ ἀπέκτεινεν γίγαντα καὶ ἐξῆρεν ὀνειδισμόν ἐκ λαοῦ ἐν τῷ ἐπᾶραι χεῖρα ἐν λίθῳ σφενδόνης καὶ καταβαλεῖν γαυρίαμα τοῦ Γολιαθ; ⁵ ἐπεκαλέσατο γὰρ κύριον τὸν ὕψιστον, καὶ ἔδωκεν ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ κράτος ἐξᾶραι ἄνθρωπον δυνατὸν ἐν πολέμῳ ἀνυψῶσαι κέρας λαοῦ αὐτοῦ. ⁶ οὕτως ἐν μυριάσιν ἐδόξασαν αὐτὸν καὶ ἤνεσαν αὐτὸν ἐν εὐλογίαις κυρίου ἐν τῷ φέρεσθαι αὐτῷ διάδημα δόξης. ⁷ ἐξέτριψεν γὰρ ἐχθροὺς κυκλόθεν καὶ ἐξουδένωσεν Φυλιστιμ τοὺς ὑπεναντίους, ἕως σήμερον συνέτριψεν αὐτῶν κέρας. ⁸ ἐν παντὶ ἔργῳ αὐτοῦ ἔδωκεν ἐξομολόγησιν ἀγίῳ ὑψίστῳ ῥήματι δόξης. ἐν πάσῃ καρδίᾳ αὐτοῦ ὕμνησεν καὶ ἡγάπησεν τὸν ποιήσαντα αὐτόν. ⁹ καὶ ἔστησεν ψαλτῶδους κατέναντι τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἐξ ἤχοῦ αὐτῶν γλυκαίνειν μέλη. ¹⁰ ἔδωκεν ἐν ἑορταῖς εὐπρέπειαν καὶ ἐκόσμησεν καιροὺς μέχρι συντελείας ἐν τῷ αἰνεῖν αὐτοὺς τὸ ἅγιον ὄνομα αὐτοῦ καὶ ἀπὸ πρωΐας ἡγεῖν τὸ ἁγίασμα. ¹¹ κύριος ἀφείλεν τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ καὶ ἀνύψωσεν εἰς αἰῶνα τὸ κέρας αὐτοῦ καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διαθήκην βασιλέων καὶ θρόνον δόξης ἐν τῷ Ἰσραηλ.

¹² Μετὰ τοῦτον ἀνέστη υἱὸς ἐπιστήμων καὶ δι' αὐτὸν κατέλυσεν ἐν πλατυσμῷ. ¹³ Σαλωμων ἐβασίλευσεν ἐν ἡμέραις εἰρήνης, ὃ ὁ θεὸς κατέπαυσεν κυκλόθεν, ἵνα στήσῃ οἶκον ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ καὶ ἐτοιμάσῃ ἁγίασμα εἰς τὸν αἰῶνα. ¹⁴ ὡς ἐσοφίσθης ἐν νεότητί σου καὶ ἐνεπλήσθης ὡς ποταμὸς συνέσεως. ¹⁵ γῆν ἐπεκάλυψεν ἡ ψυχὴ σου, καὶ ἐνέπλησας ἐν παραβολαῖς αἰνιγμάτων. ¹⁶ εἰς νήσους πόρρω ἀφίκετο τὸ ὄνομά σου, καὶ ἡγαπήθης ἐν τῇ εἰρήνῃ σου. ¹⁷ ἐν ὠδαῖς καὶ παροιμίαις καὶ παραβολαῖς καὶ ἐν ἐρμηνείαις ἀπεθαύμασάν σε ἡ ἡρώς σου. ¹⁸ ἐν ὀνόματι κυρίου τοῦ θεοῦ τοῦ ἐπικεκλημένου θεοῦ Ἰσραηλ συνήγαγες ὡς κασσίτερον τὸ χρυσίον καὶ ὡς μόλιβον ἐπλήθυνας ἀργύριον. ¹⁹ παρανέκλινας τὰς λαγόνας σου γυναιξίν καὶ ἐνεξουσιάσθης ἐν τῷ σώματί σου. ²⁰ ἔδωκας μῶμον ἐν τῇ δόξῃ σου καὶ ἐβεβήλωσας τὸ σπέρμα σου ἐπαγαγεῖν ὄργην ἐπὶ τὰ τέκνα σου καὶ κατανυγῆναι ἐπὶ τῇ ἀφροσύνῃ σου. ²¹ γενέσθαι δίχα τυραννίδα καὶ ἐξ Εφραιμ ἄρξαι βασιλείαν ἀπειθῆ. ²² ὁ δὲ κύριος οὐ μὴ καταλίπῃ τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ οὐ μὴ διαφθεῖρῃ ἀπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ οὐδὲ μὴ ἐξαλείψῃ ἐκλεκτοῦ αὐτοῦ ἔκγονα καὶ σπέρμα τοῦ ἀγαπήσαντος αὐτόν οὐ μὴ ἐξάρῃ. καὶ τῷ Ἰακωβ ἔδωκεν κατάλειμμα καὶ τῷ Δαυιδ ἐξ αὐτοῦ ῥίζαν.

²³ Καὶ ἀνεπαύσατο Σαλωμων μετὰ τῶν πατέρων αὐτοῦ καὶ κατέλιπεν μετ' αὐτὸν ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ λαοῦ ἀφροσύνην καὶ ἐλασσούμενον συνέσει Ροβοαμ, ὃς ἀπέστησεν λαὸν ἐκ βουλῆς αὐτοῦ.

²⁴ καὶ Ἰεροβοαμ υἱὸς Ναβατ, ὃς ἐξήμαρτεν τὸν Ἰσραηλ καὶ ἔδωκεν τῷ Εφραιμ ὁδὸν ἁμαρτίας. καὶ ἐπληθύνθησαν αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν σφόδρα ἀποστῆσαι αὐτοὺς ἀπὸ τῆς γῆς αὐτῶν. ²⁵ καὶ πᾶσαν πονηρίαν ἐξεζήτησαν, ἕως ἐκδίκησης ἔλθῃ ἐπ' αὐτούς.

¹47.18 47. 18: Nka mabuye: obugale bwa Salomoni bwâli bunji bwenêne: lola 1 Sam 10,11.... ; Mt 6,29. 47, 19: Mujà w'amagene gâwe: lola 1 Barn 11,1-13.

Eliya

¹Lero omulêbi Eliya anacizûka nka muliro, ebinwa byâge bwakâyôca nka ngoke. ²Ye wâbahamagaliraga ecizombo, n'omu bushiru bwâge, abahu-ngumula. ³Oku luderho lwa Nyamuzinda, âhangamya enkuba, kasharhu koshi âmanula omuliro emalunga. ⁴Eliya neci wâli ojire irenge omu birhangâzo byâwe! ndi muntu wa-nkaba n'obucîbone bw'okucîgerera kuli we ? ⁵We wâkûlaga omuntu omu nfune z'olufû, wamurhenza ekuzimu, oku luderho lw'Ow'Enyanya. ⁶We wâshabiraga abâmi, abakulu wâbarhenza oku ntebe. ⁷We wayumvagya obukali oku Sinayi, n'irhegeko ly'olwihôlo oku Ho-rebu, ⁸washîga abâmi b'okucîhola amavurha, washîga n'abakûla bâwe amavurha g'obulêbi, ⁹wâhekwa muli kalemera w'omuliro^g, oku ngale, y'ebihesi by'omuliro, ¹⁰we wacishogeragwa obukali bwayisha, mpu obe murhuliriza w'obuku-nizi embere buyishe, mpu oshubize omurhima gw'ishe w'omwana oku mwana^h, onayinamule emilala ya Yakobo. ¹¹Iragi lyabayishikubona, n'abafânîne obuzigire, bulya nirhu rhwayi-shiba n'obuzîne.

Elizeyo

¹²Ntyo kwo Eliya ali, ye muntu wahekagwa muli kalemêra. Omûka gwâge gwayunjuza Elizeyo; omu nsiku z'akalamo kâge, nta mu-rhegesi wakamuyâshire, ntaye wakamugombize. ¹³Ntaco camuyabiraga, owalêbaga ciru ali n'ekuzimu!ⁱ ¹⁴Amango âli azîne ajira ebirhangâzo, anabire amâfa ajira n'ebisômerîne.

Obugoma n'obuhane

¹⁵Byaba ntyo, ci omurhima gw'olubaga guruhagalukaga, basera oku byâha byâbo, balinda balulizibwa kuli n'ecihugo câbo, bâbasha-ndabanya omu igulu lyoshi. ¹⁶Hasigala amahûnga g'olwâli lubaga, n'omurhambo w'oku mulala gwa Daudi. Muli bo, baguma baguma basimîsa Nyamuzinda, ci abandi bashubikaluzi ebyâha.

Ezekiyasi

¹⁷Ezekiyasi azibuhya ecishagala, ahisa amîshi omu lugo lwâge, arhula ibuye n'ecûma, ayûbaka iriba ly'amîshi. ¹⁸Mw'ago mango, Senakeribu amera omu muherho, arhuma Rabusha-kê, naye Rabushakê omu bucîbone bwâge, arhêra Siyoni. ¹⁹Lero bajuguma amaboko n'omurhima, balumwa nka mukazi waja aha lubako^j, ²⁰bayakûza Nyamuzinda w'obwonjo, bamurhega amaboko, Omwimâna abayumva kurhenga empingu, abaciza n'okuboko kwa Izaya. ²¹alasa ebihando by'ab'e Sîriya, malahika wâge abahungumula.

Izaya

²²Byabâ ntyo bulya Ezekiyasi amasimîsa Nyamuzinda, acîyerekana mu-zibu omu kukulikira enjira y'ishe Daudi, nk'oku omulêbi Izaya ali amurhegesire, Izaya mukulu na mutabêsha omu bulêbi bwâge. ²³Omu nsiku zâge, iziûba lyâgenda cinyumanyuma, n'akalamo ka mwâmî^k kayushûka. ²⁴Abonera omu buhashe bwa Mûka oku ensiku zahwire, arhûliriza abagogomirwe b'e Siyoni, ²⁵amanyisa ebyâyisha binaciri kuli omu mwizimya gw'ensiku n'amango, n'ebifulike abimanyisa embere bibonekane.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 48

¹Καὶ ἀνέστη Ἡλίας προφήτης ὡς πῦρ, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ὡς λαμπὰς ἐκαίετο. ²ὃς ἐπήγαγεν ἐπ' αὐτοὺς λιμὸν καὶ τῷ ζήλῳ αὐτοῦ ὠλιγοποίησεν αὐτούς. ³ἐν λόγῳ κυρίου ἀνέσχευεν οὐρανόν, κατήγαγεν οὕτως τρεῖς πῦρ. ⁴ὡς ἐδοξάσθης, Ἡλία, ἐν θαυμασίοις σου· καὶ τίς ὁμοίός σοι καυχᾶσθαι; ⁵ὁ ἐγείρας νεκρὸν ἐκ θανάτου καὶ ἐξ ᾄδου ἐν λόγῳ ὑψίστου. ⁶ὁ καταγαγὼν βασιλεῖς εἰς ἀπώλειαν καὶ δεδοξασμένους ἀπὸ κλίνης αὐτῶν. ⁷ἀκούων ἐν Σίνα ἐλεγμὸν καὶ ἐν Χωρηβ κρίματα ἐκδικήσεως. ⁸ὁ χρίων βασιλεῖς εἰς ἀνταπόδομα καὶ προφήτας διαδόχους μετ' αὐτόν. ⁹ὁ ἀναλημφθεὶς ἐν λαίλαπι πυρὸς ἐν ἄρματι ἵππων πυρίνων. ¹⁰ὁ καταγραφείς ἐν ἐλεγμοῖς εἰς καιροὺς κοπάσαι ὀργὴν πρὸ θυμοῦ, ἐπιστρέψαι καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱὸν καὶ καταστήσαι φυλὰς Ἰακωβ. ¹¹μακάριοι οἱ ἰδόντες σε καὶ οἱ ἐν ἀγαπήσει κεκοιμημένοι· καὶ γὰρ

^g48.9 By'omuliro: lola 2 Barn 2,1-11.

^h48.10 Oku mwana: lola Mal 3,24.

ⁱ48.13 Ali n'ekuzimu: lola 2 Barn 13, 20-21.

^j48.19 Aha lubako: okuja aha lubako kuli kuhurha.

^k48.23 Akalamo ka Mwami kayushûka: lola 2 Barn 20, 4-11; Iz 38,4-8.

ἡμεῖς ζωῇ ζησόμεθα.

¹² Ἡλίας ὃς ἐν λαίλαπτι ἐσκεπάσθη, καὶ Ελισαίη ἐνεπλήσθη πνεύματος αὐτοῦ· καὶ ἐν ἡμέραις αὐτοῦ οὐκ ἐσαλεύθη ὑπὸ ἄρχοντος, καὶ οὐ κατεδυνάστευσεν αὐτὸν οὐδεὶς. ¹³ πᾶς λόγος οὐχ ὑπερήρην αὐτόν, καὶ ἐν κοιμήσει ἐπροφήτευσεν τὸ σῶμα αὐτοῦ. ¹⁴ καὶ ἐν ζωῇ αὐτοῦ ἐποίησεν τέρατα, καὶ ἐν τελευτῇ θαυμάσια τὰ ἔργα αὐτοῦ.

¹⁵ Ἐν πᾶσιν τούτοις οὐ μετενόησεν ὁ λαὸς καὶ οὐκ ἀπέστησαν ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, ἕως ἐπρονομεύθησαν ἀπὸ γῆς αὐτῶν καὶ διεσκορπίσθησαν ἐν πάσῃ τῇ γῇ. ¹⁶ καὶ κατελείφθη ὁ λαὸς ὀλιγοστός, καὶ ἄρχων ἐν τῷ οἴκῳ Δαυὶδ· τινὲς μὲν αὐτῶν ἐποίησαν τὸ ἄρεστόν, τινὲς δὲ ἐπλήθυναν ἁμαρτίας.

¹⁷ Εζεκίας ὠχύρωσεν τὴν πόλιν αὐτοῦ καὶ εἰσήγαγεν εἰς μέσον αὐτῆς ὕδωρ, ὥρυξεν σιδήρῳ ἀκρότομον καὶ ὠκοδόμησεν κρήνας εἰς ὕδατα. ¹⁸ ἐν ἡμέραις αὐτοῦ ἀνέβη Σενναχηριμ καὶ ἀπέστειλεν Ραφακὴν, καὶ ἀπῆρην· καὶ ἐπῆρην χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ Σιών καὶ ἐμεγαλύνῃσεν ἐν ὑπερηφανίᾳ αὐτοῦ. ¹⁹ τότε ἐσαλεύθησαν καρδίαι καὶ χεῖρες αὐτῶν, καὶ ὠδίνησαν ὡς αἱ τίκτουσαι. ²⁰ καὶ ἐπεκαλέσαντο τὸν κύριον τὸν ἐλεήμονα ἐκπετάσαντες τὰς χεῖρας αὐτῶν πρὸς αὐτόν. καὶ ὁ ἅγιος ἐξ οὐρανοῦ ταχὺ ἐπήκουσεν αὐτῶν καὶ ἐλυτρώσατο τοὺς ἐν χειρὶ Ἡσαιοῦ. ²¹ ἐπάταξεν τὴν παρεμβολὴν τῶν Ἀσσυρίων, καὶ ἐξέτριψεν αὐτοὺς ὁ ἄγγελος αὐτοῦ.

²² ἐποίησεν γὰρ Εζεκίας τὸ ἄρεστόν κυρίῳ καὶ ἐνίσχυσεν ἐν ὁδοῖς Δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὃς ἐντείλατο Ἡσαιοῦ ὁ προφήτης ὁ μέγας καὶ πιστὸς ἐν ὁράσει αὐτοῦ. ²³ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ ἀνεπώδισεν ὁ ἥλιος καὶ προσέθηκεν ζωὴν βασιλείᾳ. ²⁴ πνεύματι μεγάλῳ εἶδεν τὰ ἔσχατα καὶ παρεκάλεσεν τοὺς πενθοῦντας ἐν Σιών. ²⁵ ἕως τοῦ αἰῶνος ὑπέδειξεν τὰ ἐσόμενα καὶ τὰ ἀπόκρυφα πρὶν ἢ παραγενέσθαι αὐτά.

49

Yoziyasi na Yeremiya

¹ Yoziyasi okumukengêra kuli nka kujira envange nyinja y'obubâni kula omuvanzi w'amarâshi anajira; buli nka bûci bwo bununa omu ngasi kanwa, nka lulanga lwazihwa omu idinye. ² Aj'aho, Yoziyasi, akulikira enjira nyinja, erya y'okugalula omurhima gw'olubaga, arhenza obugalugalu bulya bukakâbulirwa; ³ omurhima gwâge aguyerekeza Nyamuzinda, n'omu mango g'amabi, a-lwisa anahimira obukunda-Lulema.

Abami n'abalebi bazinda

⁴ Kuleka ba Daudi, Ezekiyasi, na Yoziyasi, abandi boshi baluza obugo-ma, bajahika irhegeko ly'Ow'Enyanya: abâmi b'e Yudeya bahwa. ⁵ Obuzibu bwâbo erhi babulekîre abandi, irenge lyâbo erhi balirekîre ecihugo c'emahanga. ⁶ Ecishagala citagatifu cîshogwa, abashombanyi bacyôca, emihanda ya-co bayihambya, ⁷ Kulya Yeremiya anaderhaga. Bàli bamulibuzize n'obwo ali mulebi mwîshogwa kurhenga omu nda ya nina, mpu akundule, ashâbe analambike, ci kwône kandi mpu ayûbake anarhwere^l. ⁸ Ezekiyeli abonekerwa n'irenge, Nyamuzinda amuyerekalyo oku nya-nya ly'engâle ya Bakerubi^m. ⁹ akengera abashombanyi omu nkuba y'ecihonzi, mpu lyo ahimira abakulikira enjira nyinja. ¹⁰ Balya balêbi ikumi na babiri nabo, amavuha gabo gashabuke nka mburho omu nshinda zâbo, bulya barhûlirîze Yakobo, bamuciza omu buyemere n'omu bulangalire.

Zorobabeli na Yozwe

¹¹ Kurhi rhwacitikirira Zorobabeli? Kw'ali nka kashê omu kuboko ku-lyoⁿ; ¹² naye owabo Yozwe, mwene Yosedeki, bombi, omu mango gabo. bayûbaka aka-Nyamuzinda, bayabulira Nyamuzinda olubaga luta-gatifu, lubaga lubikirwe irenge ly'ensiku n'amango.

Nehemiya

¹³ Nehemiya naye ali mukulu w'okukengêrwa, ye warhuzûkizagya enkuta zâli zamahongoka, ajira enyumvi anazisimbanya, ayinamula eka.

Okushubftlula

¹⁴ Ntaye en'igulu walemirwe mpu ayumanane na Enoki; ye bâbalalanaga kurhenga igulu. . ¹⁵ Ntaye

^l49.7 Anarhwera: Iola Yer 1,10.

^m49.8 Bakerubi: Iola Eze 1-3; 9-10.

ⁿ49.11 Kulyo: okuboko kulyo haba hantu ha bukenge, muntu mukengwa bahira ekulyo.

kandi wabusirwe oli nka Yozefu, arhona emwa bakulu bâge, aba nyamwegemerwa w'olubaga lwâge, amavuha gâge gajirekwo omugisho. ¹⁶ Semu na Seti nabo bajire irenge omu bantu, ci kwône Adamu yenaciri enyanya lya ngasi ciremwa cizîne.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 49

¹ Μνημόσουνον Ιωσιου εἰς σύνθεσιν θυμιάματος ἐσκευασμένον ἔργῳ μυρεψοῦ· ἐν παντὶ στόματι ὡς μέλι γλυκανθήσεται καὶ ὡς μουσικὰ ἐν συμποσίῳ οἴνου. ² αὐτὸς κατευθύνθη ἐν ἐπιστροφῇ λαοῦ καὶ ἐξήρεν βδελύγματα ἀνομίας· ³ κατεύθυνεν πρὸς κύριον τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἐν ἡμέραις ἀνόμων κατίσχυσεν τὴν εὐσέβειαν.

⁴ Πάρεξ Δαυιδ καὶ Εζεκιου καὶ Ιωσιου πάντες πλημμέλειαν ἐπλημμέλησαν· κατέλιπον γὰρ τὸν νόμον τοῦ ὑψίστου, οἱ βασιλεῖς Ιουδα ἐξέλιπον· ⁵ ἔδωκαν γὰρ τὸ κέρας αὐτῶν ἐτέροις καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν ἔθνει ἀλλοτρίῳ. ⁶ ἐνεπύρισαν ἐκλεκτὴν πόλιν ἀγιάσματος καὶ ἡρήμωσαν τὰς ὁδοὺς αὐτῆς ⁷ ἐν χειρὶ ἱερεμίου· ἐκάκωσαν γὰρ αὐτόν, καὶ αὐτὸς ἐν μήτρᾳ ἡγίασθη προφήτης ἐκριζοῦν καὶ κακοῦν καὶ ἀπολλύειν, ὡσαύτως οἰκοδομεῖν καὶ καταφυτεῖν. ⁸ Ἰεζεκιηλ ὃς εἶδεν ὄρασιν δόξης, ἦν ὑπέδειξεν αὐτῷ ἐπὶ ἄρματος χερουβιν· ⁹ καὶ γὰρ ἐμνήσθη τῶν ἐχθρῶν ἐν ὄμβρῳ καὶ ἀγαθῶσαι τοὺς εὐθύνοντας ὁδοὺς. ¹⁰ καὶ τῶν δώδεκα προφητῶν τὰ ὁστᾶ ἀναθάλοι ἐκ τοῦ τόπου αὐτῶν· παρεκάλεσαν γὰρ τὸν Ιακωβ καὶ ἐλυτρώσαντο αὐτοὺς ἐν πίστει ἐλπίδος.

¹¹ Πῶς μεγαλύνωμεν τὸν Ζοροβαβελ; καὶ αὐτὸς ὡς σφραγὶς ἐπὶ δεξιᾶς χειρός, ¹² οὕτως Ἰησοῦς υἱὸς Ιωσεδεκ, οἱ ἐν ἡμέραις αὐτῶν ὠκοδόμησαν οἶκον καὶ ἀνύψωσαν ναὸν ἅγιον κυρίῳ ἡτοιμασμένον εἰς δόξαν αἰῶνος.

¹³ καὶ Νεεμιου ἐπὶ πολὺ τὸ μνημόσουνον τοῦ ἐγείραντος ἡμῖν τείχη πεπτωκότα καὶ στήσαντος πύλας καὶ μοχλοὺς καὶ ἀνεγείραντος τὰ οἰκόπεδα ἡμῶν.

¹⁴ Οὐδεὶς ἐκτίσθη ἐπὶ τῆς γῆς τοιοῦτος οἶος Ἐνωχ· καὶ γὰρ αὐτὸς ἀνελήμφθη ἀπὸ τῆς γῆς. ¹⁵ οὐδὲ ὡς Ιωσηφ ἐγεννήθη ἀνὴρ ἡγουμένος ἀδελφῶν, στήριγμα λαοῦ, καὶ τὰ ὁστᾶ αὐτοῦ ἐπεσκέπησαν. ¹⁶ Σημ καὶ Σηθ ἐν ἀνθρώποις ἐδοξάσθησαν, καὶ ὑπὲρ πάντων ζῶον ἐν τῇ κτίσει Ἀδὰμ.

50

Omudahwa Simoni

¹ Omudahwa mukulu, Simoni, mwene Oniasi, ye washakalaga aka-Nya-muzinda, amango acihali, azibuhya n'ecirhinyiro. ² Ye wabandaga eciriba c'okuyubaka banyamwegemerwa babirhi omu bululi bw'aka-Nyamuzinda. ³ Amango gage lyo bahumbaga ecibikiro c'amishi, bahumba ecina cigali bwenene nka nyanja. ⁴ Ayubaka buzibu olugo, mpu ly'acingira bwinja olubaga amango lu-rhezirwe. ⁵ Arhahimagwa kukwananwa ekarhi k'olubaga, erhi abaga ahuluka a-rhenga ebwa lusika, ⁶ nka nyenyenzi y'esenzi omu bitu, nka mwenzi mukulu, ⁷ nka myonzi y'izuba oku nyanya ly'aka-Nyamuzinda kw'Ow'Enyanya, nka mutirigongo gwalangashana omu bitu by'irenge, ⁸ nka bwaso bwa roza omu mpondo, nka bwaso bwa lisi emezire hofi n'iriba, nk'ihaji lya murhi gwa kasuku omu canda, ⁹ nka muliro n'obubani omu cetezo, nka kabindi ka masholo, katake n'ensobeke y'ensobeke y'enfuma za ngasi lubero, ¹⁰ nka muzeti gujagalire malehe, nka murhi gwa nsindani guhisire omu nkuba karhi. ¹¹ Oku akazagikwananwa erhi abaga ayambalire olusiku lukulu, arhole n'emyambalo y'obukulu, erhi abaga akola ayinamukira aha luhere-ro lutagatifu, amanabumba obululi bw'aka-Nyamuzinda bwoshi ire-nge! ¹² Ala oku ayinijhaga erhi abaga akola ayankirira eby'enterekero omu maboko g'abadahwa, erhi abaga ayimanzire yene ebwa karhi k'oluhero, na bene wabo bamuyimanzirage eburhambi! onabone ayosire nka nduluma y'e Libano n'amashami gayo, nka kula omubô guba guzonzirwe n'amashami gâgwo. ¹³ Ala oku ayinijhaga amango bene Aroni boshi omu irenge lyabo babaaga bafumbirhe entulo za Nyakasane, baligi embere z'endeko ya bene Israheli, ¹⁴ naye yene adwirhage arherekera aha Luhero, analiko ashumbiriza n'obukenge Ow'Enyanya entulo z'obukulu. ¹⁵ Obone alambulire okuboko oku kabehe, ayanke ntonyi nsungunu za murhobo gwa muzabibu, azibulagire aha burhambi bw'oluhero, hazuke ehisununu hy'okusimisa Ow'Enyanya, Nnamahanga goshi. ¹⁶ Ago mango lyo bene Aroni bakazagibanda oruhababo, babuhe emi-shekera yabo minene y'amarhale, izu lishakanye, mpu kabe kake-ngezo emw'Ow'Enyanya. ¹⁷ Erhi bahikaga aho, onabone olubaga lwoshi, luhwere oku idaho cali-gumiza, luharamye Nyakasane Ogala byoshi, Nyamubaho w'Enya-nya bwenene. ¹⁸ Abimbiza nabo bayankirire, bayimbe obukuze, ogwo mulenge gwoshi gwakazishuba lwimbo lwinjinja. ¹⁹ Olubaga lusengerage Nyamuzinda w'Enyanya obwo,

⁹50.6 50, 6: Cirheho ca mwenzi: gala mango omwengi gukola mukulu, gukola guyunjwire, muburunguse, nka cirheho c'aha ngombe.

lushenge Nyaka-sane k'emirenge, kuhika ogwo mukolo gw'okurhumikira Nyamuzi-enda guhwe. ²⁰ Enyuma ly'aho, onabone ayandagale, alambûlire endêko y'olubaga lw'Israheli kw'amaboko, n'izû linene, abahe omugisho gwa Nyamuzinda, erhi anagwerhe irenge ly'obuhashe bw'okuderha eryol'izîno. ²¹ Aho, bukolaga bwa kabiri obwo, olubaga lwanafukama luyankire omugisho gw'Ow'Enyanya.

Museze omurhima

²² Na bunola, kuzagi Nyamuzinda Nnâmahanga, yejira ebinja n'ebinênè-nè ngasi hoshi, ye walengezagya ensiku zirhu kurhenga omu nda za banyâma, arhujirira nk'oku obwonjo bwâge bunali. ²³ Aruhage n'omurhima gushagalusire, arhushobôze omurhûla rwa zi-no nsiku zirhu, gugandâze omu Israheli ensiku n'amango. ²⁴ Inema lyage liyôrhe liba haguma nirhu, anarhulikûze mwa gano ma-ngo.

Omugani

²⁵ Hali mashanja abiri ntabonakwo, erya kasharhu lirhali ishanja: ²⁶ abantu b'entondo y'e Seyiri, Abafilistini, n'olubaga lw'abahwinja b'e Sikemi.

Enfundika-binwa

²⁷ Nyigîrizo za burhimanya n'obumanye ezira Yezu, Mwene-Sira, Eleya-zari w'e Yeruzalemu, asiribire mw'eci citabu, adubuliramo obu-rhimanya bw'omurhima gwâge, nka kul'enkuba enadubuka. ²⁸ Iragi lyâge omuntu ogwerhe amango g'okuciyigîriza, anabone obu-rhimanya n'okubuheba e murhima. ²⁹ Akahêka ntyo, âba ali muzibu ngasi mango, bulya akamole ka Nyamuzinda yo njira yâge.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 50

¹ Σιμων Ονιου υἱὸς ἱερεὺς ὁ μέγας, ὃς ἐν ζωῇ αὐτοῦ ὑπέρραψεν οἶκον καὶ ἐν ἡμέραις αὐτοῦ ἐστερέωσεν ναόν· ² καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐθεμελιώθη ὕψος διπλῆς, ἀνάλημμα ὑψηλὸν περιβόλου ἱεροῦ· ³ ἐν ἡμέραις αὐτοῦ ἐλατομήθη ἀποδοχεῖον ὑδάτων, λάκκος ὡσεὶ θαλάσσης τὸ περίμετρον· ⁴ ὁ φροντίζων τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἀπὸ πτώσεως καὶ ἐνισχύσας πόλιν ἐν πολιορκήσει· ⁵ ὡς ἐδόξασθη ἐν περιστροφῇ λαοῦ, ἐν ἐξόδῳ οἴκου καταπετάσματος· ⁶ ὡς ἀστήρ ἐωθινὸς ἐν μέσῳ νεφελῶν, ὡς σελήνη πλήρης ἐν ἡμέραις, ⁷ ὡς ἥλιος ἐκλάμπων ἐπὶ ναὸν ὑψίστου καὶ ὡς τόξον φωτίζον ἐν νεφέλαις δόξης, ⁸ ὡς ἄνθος ρόδων ἐν ἡμέραις νέων, ὡς κρίνα ἐπ' ἐξόδῳ ὕδατος, ὡς βλαστὸς Λιβάνου ἐν ἡμέραις θέρους, ⁹ ὡς πῦρ καὶ λίβανος ἐπὶ πυρείου, ὡς σκεῦος χρυσοῦ ὁλοσφύρητον κεκοσμημένον παντὶ λίθῳ πολυτελεῖ, ¹⁰ ὡς ἐλαία ἀναθάλλουσα καρπούς καὶ ὡς κυτάρισσος ὑψουμένη ἐν νεφέλαις· ¹¹ ἐν τῷ ἀναλαμβάνειν αὐτὸν στολὴν δόξης καὶ ἐνδιδύσκεσθαι αὐτὸν συντέλειαν καυχήματος, ἐν ἀναβάσει θυσιαστηρίου ἁγίου ἐδόξασεν περιβολὴν ἁγιάσματος· ¹² ἐν δὲ τῷ δέχεσθαι μέλη ἐκ χειρῶν ἱερέων, καὶ αὐτὸς ἐστὼς παρ' ἐσχάρᾳ βωμοῦ, κυκλόθεν αὐτοῦ στέφανος ἀδελφῶν ὡς βλάστημα κέδρων ἐν τῷ Λιβάνῳ καὶ ἐκύκλωσαν αὐτὸν ὡς στελέχη φοινίκων, ¹³ καὶ πάντες οἱ υἱοὶ Ααρων ἐν δόξῃ αὐτῶν καὶ προσφορὰ κυρίου ἐν χερσὶν αὐτῶν ἔναντι πάσης ἐκκλησίας Ἰσραὴλ, ¹⁴ καὶ συντέλειαν λειτουργῶν ἐπὶ βωμῶν κοσμήσαι προσφορὰν ὑψίστου παντοκράτορος, ¹⁵ ἐξέτεινεν ἐπὶ σπονδαίου χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἔσπεισεν ἐξ αἵματος σταφυλῆς, ἐξέχεεν εἰς θεμέλια θυσιαστηρίου ὁσμὴν εὐωδίας ὑψίστῳ παμβασιλεῖ· ¹⁶ τότε ἀνέκραγον οἱ υἱοὶ Ααρων, ἐν σάλπιγγιν ἐλάταις ἤχησαν, ἀκουσθὴν ἐποίησαν φωνὴν μεγάλην εἰς μνημόσυνον ἔναντι ὑψίστου· ¹⁷ τότε πᾶς ὁ λαὸς κοινῇ κατέσπευσαν καὶ ἔπесαν ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν προσκυνῆσαι τῷ κυρίῳ αὐτῶν παντοκράτορι θεῷ ὑψίστῳ· ¹⁸ καὶ ἤνεσαν οἱ ψαλτῶδοι ἐν φωναῖς αὐτῶν, ἐν πλείστῳ ἤχῳ ἐγλυκάνθη μέλος· ¹⁹ καὶ ἐδεήθη ὁ λαὸς κυρίου ὑψίστου ἐν προσευχῇ κατέναντι ἐλεήμονος, ἕως συντελεσθῆ ὁ κόσμος κυρίου καὶ τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ ἐτελείωσαν· ²⁰ τότε καταβὰς ἐπῆρεν χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἐκκλησίαν υἱῶν Ἰσραὴλ δοῦναι εὐλογίαν κυρίου ἐκ χειλέων αὐτοῦ καὶ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ καυχῆσασθαι· ²¹ καὶ ἐδευτέρωσαν ἐν προσκυνήσει ἐπιδέξασθαι τὴν εὐλογίαν παρὰ ὑψίστου.

²² Καὶ νῦν εὐλογήσατε τὸν θεὸν πάντων τὸν μεγάλα ποιοῦντα πάντη, τὸν ὑποῦντα ἡμέρας ἡμῶν ἐκ μήτρας καὶ ποιοῦντα μεθ' ἡμῶν κατὰ τὸ ἔλεος αὐτοῦ· ²³ δώῃ ἡμῖν εὐφροσύνην καρδίας καὶ γενέσθαι εἰρήνην ἐν ἡμέραις ἡμῶν ἐν Ἰσραὴλ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ αἵωνος· ²⁴ ἐμπιστεύσαι μεθ' ἡμῶν τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν λυτρωσάσθω ἡμᾶς.

²⁵ Ἐν δυσὶν ἔθνεσιν προσώχθισεν ἡ ψυχὴ μου, καὶ τὸ τρίτον οὐκ ἔστιν ἔθνος· ²⁶ οἱ καθήμενοι ἐν ὄρει Σαμαρείας καὶ Φυλιστιμ καὶ ὁ λαὸς ὁ μωρὸς ὁ κατοικῶν ἐν Σικιμοῖς.

²⁷ Παιδεῖαν συνέσεως καὶ ἐπιστήμης ἐχάραξεν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ Ἰησοῦς υἱὸς Σιραχ Ελεαζαρ ὁ ἱεροσολυμίτης, ὃς ἀνώμνησεν σοφίαν ἀπὸ καρδίας αὐτοῦ· ²⁸ μακάριος ὃς ἐν τούτοις ἀναστραφῆσεται, καὶ θεὸς αὐτὰ ἐπὶ καρδίαν αὐτοῦ σοφισθήσεται· ²⁹ ἂν γὰρ αὐτὰ ποιήσῃ, πρὸς πάντα ἰσχύσει· ὅτι φῶς κυρίου τὸ ἶχνος αὐτοῦ.

Okucitakira kw'omunkwa

¹ Nkola nilkuvuga omunkwa, Yagirwa Mwâmi, nakukuza, Nyamuzi-nda, Muciza wâni, ² Wândwirîre, wânfungira, wandikûza omu mino ga nyamulûmba, wa- ntenza omu murhego gw'olulimi lubî, wankûla ekanwa k'aba-nywesi; wanyimangira embere z'abangosire, wanciza, ³ omu lukogo lwâwe lunji n'oku bukuze bw'izîno lyâwe, wandikûza omu kanwa k'abayashamire mpu bandye, wantenza omu maboko g'aba-nshimbire mpu banyîrhe, omu malibuko goshi nabwine, ⁴ wankûla eciko nnankola ndi buhuba, wankûla omu muliro muhangala! ⁵ wandikûza oku lulimi lw'obulyâlya, n'oku nderho z'obunywesi. ⁶ - kalimi ka balenzi omu bwâmi.- Nashugunuka olufû, omûka gwâni gwagalukira aha nshinda-burhambi. ⁷ Bangorha nieshi, nabula n'ecirhabîre; nalola eyi n'eyi nti nkaba nabo-na owîrhu wantabâla, namubula. ⁸ Ka lêro ntakengera obwonjo bwâwe, Nyakasane k'emirenge, emikolo yâwe ya kurhenga ensiku n'amango, nakengera oku we ciza abakulangelira, obakûle omu maboko g'abashombanyi. ⁹ Omusengero gwâni gwayînamukira emund'oli, nashenga nti ondikûze omu lufû. ¹⁰ Nashenga Nyakasane, ishe wa Nnahamwirhu, nti: «Orhantibe omu nsiku z'amalibuko, omu nsiku z'abacîbonyi n'abalenzi. Nâkuza izîno lyâwe ngasi mango, nâcîtakiriralyo, mvuge omunkwa». ¹¹ Omusengcro gwâni gwâyankirirwa, wantenza ekuzimu, wandikûza oku mango g'obubî. ¹² Co cirhumire nacîtakira, nkuvuge omunkwa, nkuze izîno lya Nyakasa-ne.

Olulanga lw'oburhimanya

¹³ Omu busole bwâni, erhi nâbaga nabalama, nantangishenga, nsengere n'obwâlagale oburhimanya. ¹⁴ Nabusengerera aha luso lw'ecirhînyiro: na kuhika olusiku lwâni luzi-nda erhi bwo nankulikire. ¹⁵ Amango bwâli buyâsize, nka muzabibu guyanyire, omurhima gwâni gwabusîma. Amagulu gâni gaja omu njira ekubûsire, kurhenga ebusole bwâni erhi burhimanya nnongereza. ¹⁶ Naburhega okurhwiri, nanabuhabwa, nahika oku nyigîrizo nyinji. ¹⁷ Nâgenda bwinja bwo burhumire, nâkuza owampaga oburhimanya. ¹⁸ Bulya narhozire omuhigo gw'okubukulikira, nalongereza n'obushiru enjira y'aminja, nta mango nâbulabule. ¹⁹ Iroho lyani lyabulwira, nacîseza okushimba irhegeko, nayinamulira amaboko enyanya, nahuna obwonjo oku buhwina bwâni. ²⁰ Omurhima gwâni gwâyerekera emunda buli, nâbushimana n'omu-rhima gucire; bw'obûla nkulikire kurhenga emurhondêro, co ca-rhuma ntasigala omu marhabi, ²¹ Nayekemba enda erhi bwo burhuma, nâbushimâna, nârhimana ebinja. ²² Nyamuzinda ampire, ampa engalo y'olulimi lw'okumukuza, ²³ Muyishe emunda ndi, mwe bahwinja, muje omu masomo gâni. ²⁴ Cirhumire mucijira bakenyi, n'obwo enyôrha y'oburhimanya emugwe-rhe? ²⁵ Nabumbwîre akanwa nti nderhe: gulagi, burhafa nsaranga^p, ²⁶ mugombe ecikanyi, muyigîrizibwe, enyigîrizo hofi hofi ninyu ziri. ²⁷ Ninyu mwene mucîbonere: mubwine okuntarhamaga bwenêne, nabu-libona obuluhûkiro bw'enkwîra. ²⁸ Muhâne birugu binji oku nyigîrizo, zammuhisa oku mwandu gw'ama-sholo. ²⁹ Omurhima gwinyu, gurhimukwe n'olukogo lwa Nyakasane, mu-rhabâga nshonyi z'okumukuza. ³⁰ Mujire omukolo gwinyu oku amango garhacihika, olusiku hano luyi-sha, ammuha. oluhembo lwinyu. Nyakasane akuzibwe emyâka yoshi, n'izîno lyâge liyimbwe kurhenga oku iburha kuja oku lindi iburha.

Omunwe muzinda: Burhimanya bwa Yezu! Mwene -Sira.

ΣΟΦΙΑ ΣΙΡΑΧ 51

¹ Ἐξομολογήσομαί σοι, κύριε βασιλεῦ, καὶ αἰνέσω σε θεὸν τὸν σωτῆρά μου, ἐξομολογοῦμαι τῷ ὀνόματί σου, ² ὅτι σκεπαστῆς καὶ βοηθὸς ἐγένου μοι καὶ ἐλυτρώσω τὸ σῶμά μου ἐξ ἀπωλείας καὶ ἐκ παγίδος διαβολῆς γλώσσης, ἀπὸ χειλέων ἐργαζομένων ψεῦδος καὶ ἐναντι τῶν παρεστηκότων ἐγένου βοηθὸς καὶ ἐλυτρώσω με ³ κατὰ τὸ πλῆθος ἐλέους καὶ ὀνόματός σου ἐκ βρυγμῶν ἔτοιμον εἰς βρῶμα, ἐκ χειρὸς ζητούντων τὴν ψυχὴν μου, ἐκ πλειόνων θλίψεων, ὧν ἔσχον, ⁴ ἀπὸ πνιγμοῦ πυρᾶς κυκλόθεν καὶ ἐκ μέσου πυρός, οὗ οὐκ ἐξέκαυσα, ⁵ ἐκ βάρους κοιλίας ἄδου καὶ ἀπὸ γλώσσης ἀκαθάρτου καὶ λόγου ψευδοῦς. ⁶ βασιλεῖ διαβολῆς γλώσσης ἀδίκου. ἤγγισεν ἕως θανάτου ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἡ ζωὴ μου ἦν σύνεγγυς ἄδου κάτω. ⁷ περιέσχον με πάντοθεν, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν· ἐνέβλεπον εἰς ἀντίλημψιν ἀνθρώπων, καὶ οὐκ ἦν. ⁸ καὶ ἐμνήσθην τοῦ ἐλέους σου, κύριε, καὶ τῆς ἐργασίας σου τῆς ἀπ' αἰῶνος, ὅτι ἐξαιρῇ τοὺς ὑπομένοντάς σε καὶ σώξεις αὐτοὺς ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν. ⁹ καὶ ἀνύψωσα ἀπὸ γῆς ἱκετείαν μου καὶ ὑπὲρ θανάτου ῥύσεως ἐδεήθην. ¹⁰ ἐπεκαλεσάμην κύριον πατέρα κυρίου μου μὴ με ἐγκαταλιπεῖν ἐν ἡμέραις θλίψεως, ἐν καιρῷ

^p51.25 Burhafâ nsaranga: lola Iz 55,1; Mig 4,5-7.

ὑπερηφανιῶν ἀβοηθησίας· αἰνέσω τὸ ὄνομά σου ἐνδελεχῶς καὶ ὑμνήσω ἐν ἑξομολογήσει. ¹¹ καὶ εἰσηκούσθη ἡ δέησίς μου· ἔσωσας γάρ με ἐξ ἀπωλείας καὶ ἐξείλου με ἐκ καιροῦ πονηροῦ. ¹² διὰ τοῦτο ἑξομολογήσομαί σοι καὶ αἰνέσω σε καὶ εὐλογήσω τῷ ὀνόματι κυρίου. ¹³ Ἐτι ὢν νεώτερος πρὶν ἢ πλανηθῆναί με ἐζήτησα σοφίαν προφανῶς ἐν προσευχῇ μου. ¹⁴ ἔναντι ναοῦ ἤξιουν περὶ αὐτῆς καὶ ἕως ἐσχάτων ἐκζητήσω αὐτήν. ¹⁵ ἐξ ἄνθους ὡς περκαζούσης σταφυλῆς εὐφράνθη ἡ καρδιά μου ἐν αὐτῇ. ἐπέβη ὁ πούς μου ἐν εὐθύτητι, ἐκ νεότητός μου ἵχνευον αὐτήν. ¹⁶ ἔκλινα ὀλίγον τὸ οὖς μου καὶ ἐδεξάμην καὶ πολλὴν εὐρον ἐμαυτῷ παιδεῖαν. ¹⁷ προκοπὴ ἐγένετό μοι ἐν αὐτῇ· τῷ διδόντι μοι σοφίαν δώσω δόξαν. ¹⁸ διανοήθην γὰρ τοῦ ποιῆσαι αὐτήν καὶ ἐζήλωσα τὸ ἀγαθὸν καὶ οὐ μὴ αἰσχυθῶ. ¹⁹ διαμεμάχισται ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῇ καὶ ἐν ποιήσει νόμου διηκριβασάμην. τὰς χεῖράς μου ἐξεπέτασα πρὸς ὕψος καὶ τὰ ἀγνοήματα αὐτῆς ἐπένθησα. ²⁰ τὴν ψυχὴν μου κατεύθυνα εἰς αὐτήν καὶ ἐν καθαρισμῷ εὐρον αὐτήν. καρδίαν ἐκτησάμην μετ' αὐτῆς ἀπ' ἀρχῆς· διὰ τοῦτο οὐ μὴ ἐγκαταλειφθῶ. ²¹ καὶ ἡ κοιλία μου ἐταράχθη τοῦ ἐκζητῆσαι αὐτήν· διὰ τοῦτο ἐκτησάμην ἀγαθὸν κτῆμα. ²² ἔδωκεν κύριος γλῶσσάν μοι μισθόν μου, καὶ ἐν αὐτῇ αἰνέσω αὐτόν. ²³ ἐγγίσατε πρὸς με, ἀπαίδευτοι, καὶ αὐλίσθητε ἐν οἴκῳ παιδείας. ²⁴ τί ὅτι ὑστερεῖσθαι λέγετε ἐν τούτοις καὶ αἱ ψυχαὶ ὑμῶν διψῶσι σφόδρα; ²⁵ ἤνοιξα τὸ στόμα μου καὶ ἐλάλησα Κτήσασθε ἑαυτοῖς ἄνευ ἀργυρίου. ²⁶ τὸν τράχηλον ὑμῶν ὑπόθετε ὑπὸ ζυγόν, καὶ ἐπιδεξάσθω ἡ ψυχὴ ὑμῶν παιδεῖαν. ἐγγύς ἐστιν εὐρεῖν αὐτήν. ²⁷ ἴδετε ἐν ὀφθαλμοῖς ὑμῶν ὅτι ὀλίγον ἐκοπίασα καὶ εὐρον ἐμαυτῷ πολλὴν ἀνάπαυσιν. ²⁸ μετάσχετε παιδείας ἐν πολλῷ ἀριθμῷ ἀργυρίου καὶ πολὺν χρυσὸν κτήσασθε ἐν αὐτῇ. ²⁹ εὐφρανθεὶ ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἐν τῷ ἐλέει αὐτοῦ, καὶ μὴ αἰσχυνηίητε ἐν αἰνέσει αὐτοῦ. ³⁰ ἐργάζεσθε τὸ ἔργον ὑμῶν πρὸ καιροῦ, καὶ δώσει τὸν μισθὸν ὑμῶν ἐν καιρῷ αὐτοῦ.